

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

*1. Prawo i proces karny i inne nauki kryminologiczne. **

Lenz Adolf, Dr., Prof. und Seelig Ernst, Dr., Prof., Kalmann Heinrich, Dr., Müller Gustaw, Dr., Pokorn Alfred, Dr.: *Mörder*. Graz, Moser's Verlag, 1931, str. 106.

Niniejsza praca zbiorowa, dzieląca się na dwie części, napisana pod kierownictwem Prof. Lenza stanowi przyczynek do kazuistyki bio-kryminalnej. Autorzy przedstawiają w niej sposoby i wyniki badań biologii kryminalnej na 3 wypadkach praktycznych, biorąc za przedmiot swej publikacji 3 morderców i to młodocianego zabójcę własnych rodziców Ferdynanda A. (str. 1—33), młodocianego sprawcę morderstwa w celach rabunkowych popełnionego na swym dawnym pracodawcy (str. 34—61), Karola Sch., wreszcie Józefa G., dwukrotnego mordercę, a to męża swej kochanki oraz świadka później popełnionej kradzieży (str. 62—94).

Z trzech cytowanych przykładów sprawców przestępstw rodzajowo tych samych (pozbawienie życia osoby trzeciej) wynika, że każdego przestępcę należy traktować indywidualnie, nadto że przestępstwo jest wynikiem tak różnych składników psychicznych osobowości, iż wszelkie dążenia do stworzenia adekwatnej teorii przestępczej skazane byłyby zgóry na niepowodzenie. Na podkreślenie zasługują w pierwszej części pracy rozdziały dotyczące dociekań bio-kryminalnych w każdym z trzech omawianych wypadków. Rozdział B zawierający metodę badań bio-kryminalnych wskazuje, w jaki sposób biologia kryminalna ujmuje przestępcę, uwzględniając całokształt czynników, składających się na osobę przestępcy i na jego przestępne działanie. Poddany został analizie życiorys sprawcy, a to jego stosunki rodzinne, miejsce wychowania sprawcy, stosunki panujące w domu rodzicielskim, życie psychiczne w okresie dzieciństwa, wykształcenie szkolne i zawodowe, rozwój

* Starszy asystent Dr. Kuczma nadesłał szereg recenzji z literatury zagranicznej, napisanych w czasie podróży naukowej do Anglii, Francji i Niemiec. Część ogłasza Redakcja obecnie, dalsze recenzje ogłosi się w jednym z najbliższych zeszytów.

Redakcja.

seksualny, nastawienie do osób, z którymi się stykał, prowadzenie się, stosunek do rozrywek i obowiązków, konflikty z władzami. Szczególne znaczenie posiadają t. zw. przeżycia kształtujące (Gestaltendes Erlebnis). Ustęp drugi rozdziału B zawiera dane dotyczące rodziny sprawcy (dziedziczne choroby i t. p.). Trzeci zaś ustęp dotyczy aktualizacji osobowości sprawcy ze względu na czyn przestępny. Autorzy zestawiają tutaj osobisty sąd sprawcy o własnym czynie z sądem wyrobionym na podstawie informacji uzyskanych od osób, którym powierzono pracę nad więźniem-przestępcą. Sąd o osobie sprawcy, wyrobiony na tle porównawczym, oparty między innymi na szerokim uwzględnieniu materiałów zawartych w aktach sądowych oraz materiałów dostarczonych przez instytucje opieki nad młodocianymi łącznie z sprawozdaniem somato- i psycho-patologicznym, służy za podstawę dla konkluzji w przedmiocie osobowości sprawcy i czynu przestępnego, jako wpływu teżę osobowości. Autorzy na podstawie dokładnej analizy całości kształtu poprzedników psychicznych działania sprawcy dochodzą do odróżnienia tak zwanych funkcjonalnych i treściowych dyspozycji aktualizujących się w danym czynie przestępnym, wreszcie stawiają prognozę co do przyszłego zachowania się omawianych przestępców.

W drugiej części pracy, zawierającej porównawcze badania osobowości analizowanych przestępców, autorzy przystępują do omówienia problemów bio-kryminalnych związanych z zagadnieniem struktur funkcjonalnych i materialnych, składających się na strukturę ogólną; określają ściśle, co składa się u omawianych przestępców na tak zwane zawinięcie potencjalne, co zaś należy sprawcom przypisać jako przewinienie aktualne. Część druga jest bardzo krótka i zwięzła, zrozumiała jedynie dla tego, kto zna terminologię pojęć Lenza i Seeliga. Dlatego też konieczną jest rzeczą uprzednie zapoznanie się czytelnika z podstawami biologii kryminalnej, zawartymi w pracy Lenza pod tytułem: „Grundriss der Kriminalbiologie” oraz w artykule Seeliga p. t.: „Grundsätzliches zur Strafbemessung nach dem Entwurf”, 1925 (Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, Band 18, 1927, str. 237—265).

Omówienie podstaw i zasad biologii kryminalnej przekroczyłoby oczywiście ramy niniejszej recenzji, dlatego ograniczyć się musimy jedynie do kilku krytycznych uwag, które nasuwa nam omawiana praca, wskazująca na praktyczne zastosowanie znanej gałęzi nauk kryminologicznych. Wnioski praktyczne, wyciągnięte przez autorów co do osobowości sprawcy, opierają się przedewszystkiem na sprawozdaniu kryminalno-biologicznym. Ostatnie dochodzi do skutku (pomijając część orzeczenia dotyczącego stanu somato-

patologicznego i psycho-patologicznego) na podstawie zeznań samych sprawców. Jeżeli się uwzględni niechęć przestępcy do wyjawienia wnętrza swej osobowości, zwłaszcza u typów intrawertowanych, oraz dążność do symulacji, sprawozdanie bio-kryminalne z konieczności okazać się musi w wysokim stopniu nieścisłe. Z tego tytułu nie może spotkać oczywiście autorów żaden zarzut, albowiem nieścisłość ta wynika z niemożności ujęcia przeżyć w sposób uchwytny i dający się sprawdzić eksperymentalnie. Nie można natomiast zdaniem naszym wstrzymać się od zarzutu, że niejedne wnioski, wyciągnięte przez autorów w granicach ustalonych przez nich czynników składających się na osobowość sprawcy, są nienależycie uzasadnione, wskutek czego wydają się błędne. Tak na przykład zdaniem autorów zawinienie potencjalne Karola Sch. polega między innymi na nadmiernej chęci użycia, jakkolwiek chęć użycia ograniczała się do pójścia do kino-teatru, co w sposób, jak to przedstawiają autorzy w pierwszej części, nie może być poczytane za życie ponad stan. Sąd o osobie Józefa G. (str. 103), a mianowicie, że tenże chciał swoje szczęście znaleźć w zawodzie uprawianym po dyletancku, zdaniem naszym jest zupełnie błędny, albowiem Józef G. nie po to chciał stać się lekarzem, by łatwo zdobyć majątek, natomiast parla go do tego dyspozycja psychiczna, która nie mogąc się zaktualizować drogą normalnych studjów, uczyniła zeń znachora.

Praca autorów, jak już na wstępie zaznaczyliśmy, pogłębia dotychczasowe badania nad duszą przestępcy i jako taka powinna być wzięta za wzór dla dzierżących wymiar sprawiedliwości w swych rękach. Wynika z niej konieczność stosowania metody bio-kryminalnej już w stadium postępowania karnego poprzedzającego rozprawę główną. Praca omawiana stać się zatem powinna materiałem propagandowym, zwłaszcza wobec postanowień nowego kodeksu karnego polskiego, nakładających na sędziego obowiązek szczegółowego zapoznania się z duszą przestępcy (artykuł 54 kodeksu karnego). Psychologicznie metoda bio-kryminalna posiada, dla zagadnienia przestępczości jednostki charakter raczej opisowy. Dowodzi tego następujący przypadek. Zdaniem autorów potencjalne zawinienie Ferdynanda A. polega na dążności wyrażania różnorodnych, do nieskończoności potęgujących się afektów, na braku miłości ku rodzicom mimo zastosowanych środków wychowawczych, i na zbytnej troskliwości rodziców, na stałym ustosunkowaniu się negatywnym do wpływów wychowawczych, na wybujałej dążności do swobody i wolności, na lekkomyślności oraz na odrzuceniu w konsekwencji wszystkich wartości społecznych (str. 102). Niewątpliwą jest rzeczą, że w podobnych warunkach znajdowała się niejed-

na osoba, która mimo to na drogę przestępną nie weszła. Nie zmienia istoty rzeczy fakt, że Ferdynand wieczoru poprzedzającego zabójstwo rodziców miał sprzeczkę z ojcem, i że wrażenie tej kłótni z braku innych wrażeń w ciągu nocy wywołało maksimum napięcia w nagromadzonych afektach depresyjnych; w podobnych warunkach inna osoba nie popełniłaby przestępstwa. Jakkolwiek nie sądzimy, by w dzisiejszym stadium rozwoju psychologii można dojść do ustalenia pewnych praw psycho-fizjologicznych, wywołujących takie właśnie, a nie inne działanie jednostki, zdaniem naszym uczeni zajmujący się etjologią przestępstw zobowiązani są do badania psycho-fizjologicznych zasad działania jednostki. Poza oryginalnością składników psychicznych, tworzących w danej chwili sferę psychiczną wyzwalającą składniki motoryczne, istnieją niewątpliwie pewne, stałe reguły reakcji, zależne od podkładu psycho-organicznego (sposób tworzenia się wyobrażeń, bieg asocjacyjny, zabarwienie emocjonalne wyobrażeń, stosunek fizjologiczny składników emocjonalnych do funkcji motorycznych), który to stan jest specyficzny dla każdej jednostki w każdej chwili. Rozszerzone w tym kierunku badania nad osobowością sprawcy dadzą nam dopiero zupełny obraz psychiczny danej osoby, a może nawet przyczynią się w przyszłości do odnalezienia tej niewiadomej osobowości, która stawia nas przed znakiem zapytania, dlaczego osoba X popełniła czyn przestępny, gdy tymczasem osoba Y w identycznych pozornie warunkach nie zeszła z drogi uczciwej. Tego rodzaju analiza przebiegów psychicznych pod kątem różnych składników, jako to motywacyjno-wojowych, powściągowo-wolowych i t. d. pozwoliłaby na możliwie wierne odtworzenie przebiegów psychicznych, stanowiących dalekie nawet ogniwa związku przyczynowego, a wnioskiem wyciągniętym z analizy opartej na metodzie bio-kryminalnej dostarczyłaby trwałą podstawę psychologiczną. Wniosek wyciągnięty co do motywów morderstwa dokonanego na rodzicach przez Ferdynanda A. nie był by skonstruowany w sposób przez autorów podany a to „Der Mord zuerst an der Mutter und dann am Vater stellt sich so als eine infantile explosionsartige Emanzipationshandlung dar...” (str. 104), lecz wyjaśniałby zarazem, jakie przebiegi psycho-fizjologiczne poprzedzały wyzwolenie się sfery motorycznej, i dlaczego spowodowały one właśnie takie a nie inne działanie. Bez wspomnianej psycho-fizjologicznej analizy niedopuszczalna jest również jakkolwiek ocena winy aktualnej oraz dyspozycyjalnej (Aktualschuld, Dispositionschuld) w rozumieniu Seeliga¹⁾. Dalej zaznaczyć należy, że tak ważne problemy nieświadomości i podświadomości wychodzą

¹⁾ Seelig: Grundsätzliches zur Strafbemessung nach dem Entwurf 1925.

w obecnej metodzie bio-kryminalnej prawie w zupełności poza nawias rozważań, co w wysokim stopniu obniża wartość i znaczenie samej metody.

Z braku wspomnianej psycho-fizjologicznej analizy przeżyć, niejedne wnioski autorów zawierają w sobie sądy, oparte jedynie na abstrakcyjnym rozumowaniu, jak tego dowodzi sąd wypowiedziany o motywach morderstwa dokonanego przez Józefa G. na osobie męża kochanki sprawcy (str. 105). Nie chcemy przez to powiedzieć, by ocena motywów działania sprawców badanych przez członków Instytutu w Grazu była błędna, wskazać jedynie zamierzamy na braki w metodzie; zdaniem naszym bowiem badania bio-kryminalne uzupełnione badaniami psycho-fizjologicznymi zdołają o dalszy krok naprzód posunąć znajomość naszą o duszy przestępcy, wchodząc w cały splot przebiegów psychicznych, wyzwających w konsekwencji działania przestępne, przyczem zauważyć należy, iż punkt ciężkości spoczywać zdaniem naszym będzie w psycho-fizjologii kryminalnej, dla której biologia kryminalna stanowić będzie gałąź pomocniczą. Wówczas też znajdą odpowiednie zużytkowanie różnicowania typów intra- i extra-wertowanych na odpowiednie typy o przeważających składnikach kojarzeniowych, afekcyjnych oraz motorycznych. Problem poruszony przez Junga, rozprawiony na płaszczyźnie psycho-fizjologicznej, dotyka istoty psycho-fizjologii kryminalnej, tej gałęzi nauk kryminologicznych, która zdaniem naszym w niedalekiej przyszłości wysunąć się winna na czoło badań kryminologicznych.

Dr T. E. Kuczma (Poznań).

Noack Wiktor: Das soziale Sexualverbrechen. Schriften zur Psychologie und Soziologie von Sexualität und Verbrechen. Band III. Stuttgart, Püttmann, 1932, str. 70.

Autor rzuca przed oczy czytelnika obraz nędzy mieszkaniowej w Rzeszy Niemieckiej, w szczególności w Berlinie i okręgach przemysłowych. Przykłady cytowane przez autora z aktów urzędu dla nieletnich w Prenzlauerburg w Berlinie (str. 7—18) wykazują bagno niemoralności, w jakie wpadł proletarijat, zmuszony do prowadzenia trybu życia koszarowego. Główną przyczynę sprawczą przestępstw przeciwko moralności stanowi zdaniem autora brak mieszkań i wynikający z tego koszarowy tryb życia rodzinnego; drugim głównym czynnikiem sprawczym wspomnianych przestępstw jest bezrobocie oraz wypływająca stąd nędza, która zabija poczucie godności osobistej i etyki, umożliwiając swobodne zaspokajanie jednej tylko potrzeby, to jest potrzeby seksualnej. Skoro państwo ka-

pitalistyczne nie może stworzyć dostatecznych warunków dla rozwoju etyki społecznej przez umożliwienie swobodnego rozwoju życia rodzinnego, nie powinno surowo karać przestępców przeciwko moralności. Mieczem sprawiedliwości nie zapobiegnie się przestępstwom wyrosłym na tle niedomagali społecznych (str. 79); stąd też poczuciu sprawiedliwości odpowiadać może jedynie łagodny wymiar kary, a to tem więcej, że tylko wyjątki z pośród wielotysięcznej rzeszy przestępców nie unikają wymiaru sprawiedliwości.

Charakteru naukowego praca nie posiada: takiego charakteru zdaniem naszym sam autor jej nadać nawet nie chciał. Wartość jej dla kryminologa polega na aż nadto wyraźnym przedstawieniu związku zachodzącego między pewnymi przejawami¹ i formami życia społecznego, a przestępczością. Zestawienia statystyczne, jakkolwiek cytowane bez metody, unaoczniają niewyczerpane źródła, z których sączy się jad zatruwający porządek i bezpieczeństwo publiczne. Praca robi tem silniejsze wrażenie dzięki temu, że autor pisał ją pod wpływem przeżyć osobistych, sam na nędzę tę patrzył, mając powierzone sobie badanie stosunków mieszkaniowych w różnych częściach Rzeszy; stąd też wyczuwa się w całej pracy uczuciowe nastawienie autora do omawianych zagadnień, co wyklucza zgóry obiektywizm konieczny w pracach naukowych.

Dr. T. E. Kuczma (Poznań).

Plaut Paul: Psychologische Gutachten in Strafprozessen. Leipzig, Bartz, 1932, str. 160.

Autor streszcza swe orzeczenia, które wydał w 11 wypadkach w Sądzie jako znawca psycholog. Praca unaocznia rolę znawcy psychologa w procesach karnych, a zarazem wykazuje wpływ, który wyrzucić może na wynik rozprawy karnej psychologicznie uzasadniona analiza zeznań świadków. W świetle naprowadzonych przez autora przykładów okazuje się w wysokim stopniu wskazane wezwanie przez Sąd znawcy psychologa w wypadkach, w których oskarżenie oparte jest na zeznaniach jednego świadka, konieczne zaś, gdy świadkami są osoby nieletnie, co najczęściej zdarza się w oskarżeniach o zbrodnie przeciwko moralności; nie rzadkie są pozatem oskarżenia w sprawach, w których dziecko jest świadkiem przypadkowym dokonanego przestępstwa, w niejednych wreszcie wypadkach sam nieletni jest głównym bohaterem kryminalnym. W jakim stopniu nieraz badanie osób występujących w procesie karnym przez znawcę psychologa może przyczynić się do wyjaśnienia stanu faktycznego, a w konsekwencji do przyznania się oskarżonego (jakkolwiek orzeczenie winno zasadniczo dotyczyć jedynie zagadnienia

wiarogodności zeznań w procesie), dowodzi wypadek ósmy opisany przez autora; zeznania nieletniej sprawczyni utopienia 2 i pół letniego dziecka, która tłumaczyła się, że dziecko to wpadło same do wody goniąc piłkę, zbił autor tem, że sprawczyni nie mogła zrekonstruować gry w piłkę, gmatwając się zarazem w odpowiedzi na pytanie, w której kieszeni uprzednio miała piłkę, gdy tymczasem w żadną kieszeń piłki włożyć nie mogła (str. 120—124).

Uzasadnienie wniosków swych co do wiarogodności względnie niewiarogodności zeznań świadków przeprowadza autor z całą skrupulatnością, naprowadzając niejednokrotnie bardzo cenne spostrzeżenia kryminologiczne, (np. na str. 40 i nast.). Jakkolwiek uwagi autora, że obwinienia nauczycieli przez grupę uczniów o popełnienie przestępstw seksualnych są najczęściej nieuzasadnione, generaliter uważać należy za niepozabawione podstaw, zdaniem naszym jednak na fakcie, że chłopcy są w młodym wieku zepsuci, nie można opierać przekonania o ich niewiarogodności, albowiem właśnie tego rodzaju jednostki zepsute mogą lepiej wyczuwać seksualne tendencje dotykowe swych przełożonych, aniżeli nieletni płciowo nieświadomieni. Tendencja do popełniania czynów nierządnych jest niewątpliwie nieraz tak zamaskowana, iż wysuwa się najczęściej z pod spostrzeżeń osób trzecich i to w stadjum usiłowanego niejednokrotnie przestępstwa.

Pracę autora należy powitać z uznaniem jako dalszy dorobek z dziedziny psychologii zeznań. Wartość pracy nie pomniejszyłaby się, gdyby był autor w miejsce 11 wypadków opracował mniejszą ich ilość, ujął zaś bardziej wyczerpująco zeznania świadków odwodowych, których pominął w zupełności (rozmyślnie zresztą) w omawianym przez siebie wypadku pierwszym. Nadmienić wreszcie należy, że w pracy swej autor uwzględnił prawie wyłącznie zeznania w procesach o zbrodnię przeciwko moralności.

Dr. T. E. Kuczma (Poznań).

Parry L. A.: *Criminal Abortion*. London, John Bale Son3 & Daniellson, Ltd, 1932, str. 203.

Autor w pracy swej wyczerpująco omawia wszelkie problemy związane z przestępstwem spędzenia płodu; prawnie uwzględnia przedewszystkiem ustawodawstwo angielskie. Przed przystąpieniem do właściwego tematu autor krótko zajął się problemem poronienia naturalnego (strona: 1—5) i sztucznego czyli terapeutycznego (str. 3—13). Ustawodawstwo angielskie przewiduje bezkarność tak zwanego terapeutycznego spędzenia płodu dokonanego przez lekarza, gdy zabieg konieczny był dla uratowania życia mat-

ki i po upływie 7-mego miesiąca ciąży (str. 7)). W przedmiocie kryminalnego spędzenia płodu autor zastanawia się szczegółowo nad używanymi do tego środkami, dzieląc je na 3 kategorie a to- 1. ogólne działania gwałtowne skierowane przeciw kobiecie ciężarnej (str. 25—27), 2. zastosowanie środków spędzających płód przez działanie chemiczne (str. 28—56), 3. działanie mechaniczne na części rodne kobiety (str. 57—74). Podział ten nie odbiega w głównych zarysach od klasyfikacji przyjętej w literaturze przez znawców medycyny sądowej; to samo należy powiedzieć o zapamiętaniach autora na skuteczność tych środków. Autor poświęcił wiele miejsca omówieniu specyficznego w dzielnicach robotniczych północnej Anglii środka spędzającego t. zw. diachylon, który w pierwszej dziesiątce wieku dwudziestego rozszerzył się w niepokojący sposób wśród ludności robotniczej dzięki temu, że sprzedaż jego nie była poddana żadnym ograniczeniom. Zagadnień medycznych dotyczy dalej rozdział XVI pracy, w którym autor kreśli wymogi i kierunki medyczno-prawnego badania wypadków spędzenia płodu (str. 161—170), wskazując zarazem na konieczność skrupulatnego badania kobiety, płodu oraz przeprowadzenia drobnostkowej sekcji.

W rozdziałach XI i XII omawia autor prawne zagadnienia, dając ogólnikowy zarys nastawienia prawnego od najdawniejszych czasów oraz analizując ewolucję przestępstwa spędzenia płodu w świetle ustawodawstwa angielskiego z szczególnem uwzględnieniem ustaw (Acts) z roku 1803, 1828, 1837 i 1861.

Na podkreślenie wreszcie zasługuje rozdział XV, w którym autor zwalcza ogłoszenia prasowe, skazujące osoby dokonywujące spędzania płodu, oraz rozdział XVII zawierający bardzo poważny problem ustosunkowania się lekarza do stwierdzonego przestępstwa po powzięciu przez niego wiadomości o dokonaniem względnie usiłowanem spędzeniu płodu.

Jak już na wstępie zaznaczyliśmy, praca dotyka wszechstronnie zagadnień związanych z przestępstwem spędzenia płodu; autor nie omieszkał nawet omówić stosunku Kościoła katolickiego do wspomnianego przestępstwa (str. 14—17). Autor nie umiał jednak systematycznie ułożyć materiału zebranego przez podzielenie go w zależności od treści z jednej strony na problemy medyczne,

¹⁾ Rzuca się tu w oczy różnica między ustawodawstwem angielskiem a polskim kodeksem karnym, który w przepisie art. 233 punkt a przewiduje bezkarność zabiegu dokonanego przez lekarza, jeżeli zabieg ten konieczny był ze względu na zdrowie kobiety ciężarnej; tak sformułowany przepis uczyni przepis art. 231 martwą literą.

z drugiej zaś na prawno-społeczne. Brak ponadto autorowi samodzielnej myśli, któraby ożywiła olbrzymi materiał nagromadzony, a tem samem podniosła w wysokim stopniu wartość naukową pracy. W mniejszym lub większym stopniu praca posiada zatem charakter deskrypcyjny, stanowiąc jednak poważny materiał orjentacyjny dla tych, którzy zamierzaliby pogłębić problemy związane z przestępstwem spędzenia płodu. Dziesiątki przykładów z praktyki sądowej angielskiej cytowane są przy omawianiu problemów teoretycznych; przykłady te dowodzą, jak rygorystycznie ściga sędzia angielski wypadki spędzenia płodu, które pociągnęły za sobą śmierć kobiety ciężarnej (nie rzadkie są w tych wypadkach zasądzenia za morderstwo) i jak szeroki krąg zataczają w Anglii szantaże na tle zabiegów, zmierzających do spędzenia płodu. Z punktu widzenia psycho-kryminalnego nasuwa się mimowoli spostrzeżenie, że zawodowi aborcjoniści przedstawiają mniej typ przestępcy zawodowego, ile raczej typ przestępcy nałogowego (między innymi charakterystyczny jest przykład Williama Hallisa, który po ułaskawieniu go od kary dożywotniego więzienia za spędzenie płodu po dwudziestoletnim pobycie w więzieniu w 74-tym roku życia popełnił krótko po wypuszczeniu go ponownie na wolność zbrodnię morderstwa przez spędzenie płodu).

Dla prawników polskich obfitego materiału refleksyjnego dostarcza wspomniany już wyżej rozdział XVII, dotyczący obowiązków lekarzy w wypadkach odkrycia przez nich przestępstwa spędzenia płodu. Jest to problem, który przed trzema laty wywołał w prasie francuskiej żywą dyskusję, i który niewątpliwie wywoła różnicę poglądów w świetle przepisu artykułu 254 § 3 kodeksu karnego polskiego. Ponieważ autor nie zajmuje stanowiska samodzielnego wobec tak poważnego zagadnienia, ograniczamy się jedynie do nadmienienia, że w wyniku szeregu rezolucyj związków lekarskich w Anglii zwyciężył także ostatecznie pogląd ochrony indywidualnej ze szkodą dla interesu publicznego (str. 181), jakkolwiek Królewskie Zrzeszenie Leczyńskie w Londynie w dniu 27. stycznia 1916 r. wypowiedziało opinię, że w wypadku śmierci pacjenta lekarz winien odmówić wydania świadectwa skonu i zawiadomić coronera (str. 179),. *Dr. T E Kuczma (Poznań).*

Seaton Wagner Margaret: The Monster of Düsseldorf. The life and trial of Peter Kürten. London, Faber & Faber Limited, 1932, str. 248.

Poza rozdziałem I (str. 13—34), w którym autorka streszcza morderstwa masowe Haarmanna, Denkego i Grossmanna, praca cała przedstawia w sposób chaotyczny proces Kürtena. Praca posiada

charakter wyłącznie sprawozdawczo-popularyzacyjny, napisana ręką reportera angielskiego. Ze względu na wspomniany charakter pracy krytyka jej oraz wskazywanie szeregu nieścisłości sprawozdawczych chybiłoby celu. Treść pracy daje mniej materiału informacyjnego, aniżeli niejedne sprawozdania w dziennikach z okresu procesu upiora z Dusseldorfu. Żałować jedynie należy, że autorka nie ograniczyła się do właściwego swego zadania i że dotykała problemów prawniczych i kryminologicznych, do omawiania których nawet z punktu widzenia dziennikarskiego wymaga się podstawowej znajomości zasad prawnych tego ustawodawstwa, które się przedstawia.

Dr. T. E. Kuczma (Poznań).

Willems W. A.: *Constitution Types in Delinquency*. London, Kegan Paul, Trench, Trubner, 1932, str. 266.

Praca jest wynikiem badań nad nieletnimi przestępcami w reformatorjach w Tokai i Houtpoort. Autor starał się ustalić, do jakich typów bio-psychicznych należą badani przez niego młodociani, wzorując się przede wszystkim na systemie badań Kretschmera. Za podstawę układu pracy wziął autor podział Kretschmera na poszczególne bio-typy, spajając poszczególne typy wprowadzonym przez siebie trójkątem temperamentów (Triangle of Temperament, str. 259). Uważamy za daleko idące twierdzenie autora, że wspomniany trójkąt nie może być w szczegółach uzgodniony z wszystkimi, dotychczasowymi badaniami bio-typologicznymi (str. 222); sama koncepcja trójkąta stanowi, zdaniem naszym, raczej konieczne uzupełnienie wywodów Kretschmera oraz wyjaśnienie jego teorii przez podkreślenie przede wszystkim płynności granic między charakterem pyknika hipomanicznego i atletyka epileptoidalnego oraz między charakterem pyknika depresyjnego i leptosomika schizoidalnego. Wartość pracy umniejsza jednakże w wysokim stopniu fakt, że autor koncepcję swą umieścił na końcu pracy (str. 219), mimo iż powinien był ją wysunąć na czoło. Należy zdaniem naszym tłumaczyć to brakiem samodzielności myśli naukowej autora. Skoro bowiem autor uważa, że typologia Kretschmera nie może być praktycznie zastosowana w zagadnieniach kryminologicznych (str. 58), nie powinien był podziału Kretschmera na bio-typy brać wogóle za podstawę swej klasyfikacji przestępców, a podział przestępców młodocianych oprzeć wyłącznie na swym trójkącie temperamentów, wyjaśniając psycho-fizjologicznie rolę pojęć „steniczny” i „asteniczny”; przecież nastawienie psychiczne w rozpiętości swej „steniczne — asteniczne” stanowi właśnie klucz do rozwiązania podanej przez autora koncepcji Triangle of Temperaments.

W recenzji niniejszej nie będziemy dotykać zagadnień związanych z budową organiczną pykników, atletyków i leptosomików; pod tym bowiem względem autor wzoruje się prawie wyłącznie na pracy Kretschmera, badając zgodność zaobserwowanych przez siebie cech organicznych z wynikami dociekań naukowych wspomnianego uczonogo. Uzupełnia niekiedy spostrzeżenia Kretschmera (vide str. 50 uwaga 1: Słaby rozwój tylnej części czaszki u pykników; str. 40: proporcja między długością nóg i tułowia bez szyji u leptosomików itp.) wnioskami wyciągniętymi na podstawie własnych badań. Zajmować nas będą natomiast przede wszystkim problemy kryminologiczne, a więc zagadnienia udziału poszczególnych bio-typów w przestępczości.

Zdaniem autora czyny leptosomików, których napięcie psychiczne jest asteniczne, cechuje z jednej strony brak gwałtu, z drugiej towarzyszy im zastanowienie sprawcy. Ich charakterystycznymi czynami są t. zw. stock-theft i uttering (str. 89); z przestępstw seksualnych popełniać będą przede wszystkim takie, które nie wymagają użycia siły fizycznej (czyny nierządne na osobach nieletnich). Czyny atletyków odznaczają się impetem fizycznym; będą one również przemyślane, a zarazem pozbawione w stosunku do ofiary przestępstwa jakiegokolwiek litości; atletycy bowiem posiadają w swej „perseveration” bardzo mało składników uczuciowych. Autor cytuje między innymi jako przykład przestępstwa dokonane przez Kürtena. U pykników czyny przestępne nosić będą charakter egzogenny (str. 201), będą to zatem przestępstwa chwili, wypływające z uczucia gniewu, często spotykanego w okresie manji.

Wnioski autora poprzedzają cytowane przez niego przykłady badanych przestępców młodocianych; autor podaje krótko życiorys przestępcy, opisuje okoliczności czynu, składające się na stan faktyczny przestępstwa, w końcu załącza dane somatyczne co do osoby przestępcy.

Ważkie pod względem kryminologicznym problemy zaciemnia brak systematycznego układu pracy. Przykłady dobierane są nieraz niestosownie, bez metody. Jakkolwiek zgadzamy się z autorem, że w obecnym stanie nauki cały problem dotyczący istotnego charakteru wyzwalania się energii nerwowej w łączności z procesami myślowymi jest daleki rozwiązania (str. 174), nie ulega żadnej wątpliwości, że jasna myśl, nie krępowana na każdym kroku naleciałościami szczegółów różnych teorii bio-typologicznych, mogłaby dotknąć szereg ważkich, pominiętych przez autora, problemów kryminologicznych co do rodzaju i sposobu wykonania przestępstw przez poszczególne biotypy, mogłaby uwy-

puklić znaczenie bio-typologii w postępowaniu dowodowym i t. p. Znając metodę bio-kryminalną Lenza, winien był, zdaniem naszym, autor przedsięwziąć badanie konkretnych, bezpośrednich przyczyn sprawczych działania przestępnego, zawartych w składnikach psycho-organicznycy poszczególnych bio-typów, gdy tymczasem autor ogranicza się do ogólnikowego podania cechy charakterystycznej bio-typu jako przyczyny działania .

Ponieważ autor wnioski swe co do charakterjologii przestępstw dokonanych przez bio-typy oparł w przeważnej mierze na materiale zebrany w wspomnianych na początku zakładach dla młodocianych przestępców, a typ pykniczny ujawnia się dopiero w późniejszym wieku, obraz przestępczości pykników wypadł w pracy najslabiej. Wreszcie nadmienić należy, że pominięty został w zupełności przez autora problem przestępczości kobiet w świetle badań bio-typologicznych.

Dr. T E Kuczma (Poznań).

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe.

Gołąb Stanisław: Polskie Prawo Małżeńskie w Kodyfikacji. Warszawa 1932, str. 162.

Praca prof. Gołąba odzwierciedla całokształt dotychczasowej działalności Komisji Kodyfikacyjnej w zakresie ujednostajnienia ustawodawstwa małżeńskiego w Polsce.

Ogłoszenie przez Komisję Kodyfikacyjną drukiem projektu prawa małżeńskiego osobistego wywołała silny odgłos przedewszystkiem na łamach prasy codziennej. Instytucja małżeństwa należy bowiem do tych instytucyj, które bardzo doniosły wywierają wpływ na ukształtowanie się stosunków społecznych. W umysłach konserwatywnych mogło snadnie powstać zainteresowanie się tym projektem. Obok więc głosów, przemawiających za zasadami projektu, znaleźć się musiały z natury rzeczy także głosy przeciwników, poddyktowane — stosownie do ich indywidualności — względami najrozmaitszej natury. Głosy przeciwników projektu nie ograniczyły się jednak do wywodów rzeczowych. W dążności swej do zwalczania projektu posunęły się one do rozszerzania o projekcie wiadomości, niezgodnych z faktycznym stanem rzeczy.

Prof. Gołąbowi poczytać należy za zasługę, że podjął się mozolnej pracy obiektywnego przedstawienia historii powstania projektu oraz jego zasad. W pracy tej znajdują rzeczowe odparcie tak pojawiające się twierdzenia, jakoby projekt przyszedł w Komisji

Kodyfikacyjnej do skutku z naruszeniem przepisów regulaminowych w tajemnicy przed częścią członków Komisji Kodyfikacyjnej, jak również i wywody przeciwników projektu o jego treści.

Z tego, co prof. Gołąb podaje o powstaniu projektu, widać, że projekt prawa małżeńskiego opracowany był w tym samym trybie, jak każdy inny projekt ustawodawczy. W pierwszych latach istnienia Komisji Kodyfikacyjnej stosowano mianowicie system ustalania zasad przyszłego prawa na plenarnych zebraniach Sekcji — stosów nie do materji — prawa cywilnego lub karnego w pełnym składzie jej członków. W tym trybie ustalone były w roku 1920 zasady jednolitego prawa małżeńskiego na zebraniach pełnej Sekcji prawa cywilnego. Gdy jednak system obradowania w licznym gronie kilkunastu a nawet kilkudziesięciu członków okazał się w następstwie dla postępu prac niekorzystny, przekazano opracowywanie projektów komisjom i podkomisjom, złożonym tylko z kilku osób. Tak samo stało się i z projektem prawa małżeńskiego. Po opracowaniu projektu w podkomisji poddany on został — jak każdy inny projekt — pod obrady i uchwały Komitetu Organizacji Prac, który przejął zakres działania plenarnego zebrania Komisji Kodyfikacyjnej.

Dalszą niemniejszą zasługą pracy prof. Gołąba jest to, że wyczerpująco i jasno wykazuje on nietrafność argumentacji tego grona krytyków projektu prawa małżeńskiego, którzy podsuwają projektowi dążność do wprowadzenia bolszewickich zasad prawa małżeńskiego lub wprowadzania instytucji małżeństwa na próbę i tym podobnych myśli destrukcyjnych, z którymi projekt atoli nie ma nic wspólnego.

Pracę prof. Gołąba polecić można gorąco wszystkim, którzy wyżej cenią obiektywizm ponad sferę zainteresowania się przeciwników projektu.

Z pracy prof. Gołąba otrzymujemy także cenną wiadomość, że już w roku 1920 w Sekcji prawa cywilnego posunięte zostały daleko — nieukończone dotąd — prace nad zasadami jednolitego prawa małżeńskiego majątkowego. Zasady, na których ten dział prawa powinien być oparty, zostały wówczas szczegółowo rozważone. Ta część dzieła prof. Gołąba zasługuje tem bardziej na uwagę, że prace Komisji Kodyfikacyjnej z działu prawa majątkowego małżeńskiego nie były dotąd nigdzie opublikowane. Praca prof. Gołąba może więc posłużyć kołom zainteresowanym za podstawę do zgłaszania pod adresem Komisji Kodyfikacyjnej swych postulatów z zakresu prawa małżeńskiego majątkowego.

Dr W Dbałowski (Warszawa).

Ekstein Henryk: O umowach sprzedaży nieruchomości ziemskich na obszarze sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie. Warszawa, F. Hoesick, str. 40.

Jako nr. 55 Hoesicka tekstów ustaw obowiązujących została wydana ustawa z dnia 13 marca 1929 (Dz. U. Nr, 24 poz. 246) o umowach sprzedaży lub przyrzeczenie sprzedaży nieruchomości ziemskich na obszarze sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie. Jest to ustawa wyjątkowa. Na okres przejściowy usuwa ona skutki braku formy notarialnej odnośnie nieruchomości ziemskich o obszarze nieprzekraczających 20 ha wzgl. 35 ha jeżeli istnienie umowy z przed 1. 1. 27 jest stwierdzone pisemnym dowodem, a nieruchomość została oddana w posiadanie nabywcy przed 1. 1. 27 r. i pozostaje w jego lub jego następców posiadaniu. Tekst tej wyjątkowej ustawy autor poprzedził obszernym referatem, w którym opisał historję ustawy z 13. 3. 1929 r. i jej poprzedników i wyjaśnił społeczne i gospodarcze motywy ustawodawcze, dla których została ogłoszona ta ustawa jeszcze w roku 1929.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

Ekstein Henryk: Kilka uwag o rygorze de non alienando. Warszawa, F. Hoesick, 1931, str. 32.

Broszura poświęcona jest analizie zagadnienia ważności klauzuli umownej de non alienando w prawie cywilnem, obowiązującym na obszarze sądów apelacyjnych warszawskiego i lubelskiego. Autor cytuje poglądy kilku autorów oraz orzecznictwa rozważając krytycznie argumenty i oświetlając zagadnienie z punktu widzenia prawa porównawczego. Zagadnienie ważności wspomnianej klauzuli ma specjalne znaczenie z uwagi na skutki, jakie wywołuje ta klauzula w praktyce hipotecznej b. Królestwa. Jest ona jednym z ważnych powodów, dla których księgi gruntowe straciły swoją przejrzystość. Stwierdziwszy ważność tej klauzuli w prawie porojskiem autor poświęca specjalną uwagę skutkom hipotecznym rozważanej klauzuli i to zarówno z punktu widzenia oceny jej w interesie ogólnym jak z punktu widzenia praw wierzyciela, na rzecz którego klauzulę umówiono. Oddzielnie omawia autor znaczenie klauzuli de non alienando dla waloryzacji. Praca została nagrodzona konkuresie prac naukowych z dziedziny prawa cywilnego ogłoszonym w r. 1930 przez Oddział Warszawski Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. Przyczyniła się bowiem do wyświeatlenia zagadnienia, stanowiącego "kwestję nieśmiertelną" ustawodawstwa porojskiego.

Dr J K Gidyński (Poznań).

Litwin Józef: Imię i nazwisko. Zbiór przepisów polskiego prawa cywilnego i administracyjnego. Łódź, Neumiller, 1932, str. 111.

Autor zamierzył zebrać przepisy prawne odnoszące się do używania i zmiany imion i nazwisk dla udostępnienia ich do potrzeb praktyki. Realizacji zamierzenia dokonał jednak w sposób niemethodyczny i fragmentaryczny. Zebrany materiał nie jest owocem planowego i systematycznego poszukiwania, lecz zbiorem przepisów najróżnorodniejszych przypadków uświadomionych sobie przez autora. Pod liczbą 2 np. pod tytułem „nazwisko rozwódki” oczekujemy przynajmniej zebrania wszystkich przepisów normujących to zagadnienie. Przypisek ścieśnia nasze nadzieje do ustawodawstwa b. Król. Kongresowego, odnośnie którego przedrukowane jest wyjaśnienie połączonych izb cywilnych Sądu Najwyższego z 18 kwietnia — 2 maja 1931 r. i dwie opinie Prokuratorji Generalnej. O przepisach normujących zagadnienie nazwiska rozwódki na innych terenach prawnych Rzeczypospolitej Polskiej ani słowa w całym tym „zbiornym przepisów”. Podobnie *mutatis mutandis* i w innych działach tej książki. Z uwagi na te luki, wynikające z braku metody, trudno się spodziewać zrealizowania „niepłonnej nadziei” autora, że książka jego stanie się pożytecznym podręcznikiem dla palestry, urzędów administracyjnych i laików.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

Zylber Waclaw: Odpowiedzialność cywilna za szkody wyrządzone przez działalność władz publicznych w prawie francuskim. Warszawa, Palestra, 1930, str. 29.

W naszej literaturze cywilistycznej rzadko pojawia się praca napisana tak zwięźle, jasno i treściwie jak praca autora. Treścią jej jest bardzo interesujące studjum ewolucji orzecznictwa najwyższych sądowych instytucyj Francji w sprawach, których przedmiotem była odpowiedzialność władz publicznych. Autor za punkt wyjścia swych rozważań wziął orzecznictwo Sądu Kasacyjnego w Paryżu z końca pierwszej połowy XIX wieku, ustalające zasadę odpowiedzialności państwa za szkody, wyrządzone przez niedbalstwo lub nieostrożność swych funkcjonariuszy i to przed sądami cywilnymi powszechnymi według norm ogólnych kodeksu Napoleona o odszkodowaniu. Temu orzecznictwu przeciwstawia autor odmienne orzecznictwo Rady Stanu, przypisujące wyłącznie władzom administracyjnym rozpoznawanie zasady i granicy odpowiedzialności państwa. Czytamy dalej jak stanowisko Rady Stanu zostało narzu-

cone Sądowi Kasacyjnemu po ustanowieniu Trybunału Kompetencyjnego, który podzielił prawny punkt widzenia Rady Stanu. Autor przedstawia ciekawą ewolucję orzecznictwa Rady Stanu, która początkowo odrzuca zasadę odpowiedzialności państwa w zakresie „actes d'autorité”, uznając odpowiedzialność państwa w zakresie „actes de gestion”. Drogą ewolucji orzecznictwo Rady Stanu przyjmuje całkowicie zasadę odpowiedzialności cywilnej państwa za działanie urzędników, przyczem nawet wykracza poza tradycyjną teorię winy jako podstawę odpowiedzialności, rozwijając także zasadę odpowiedzialności, opartą na teorii ryzyka. W ten sposób ostatnie orzecznictwo Rady Stanu zbliżyło się do tego orzecznictwa Sądu Kasacyjnego z połowy XIX. wieku, któremu się początkowo jaskrawie przeciwstawiało. Autor uważa swą pracę tylko za część obszerniejszej o odpowiedzialności cywilnej władz publicznych. Już w tej części jednak autor dał przyczynek bardzo wartościowy jako wynik sumiennego studjum. *Dr J. K. Gidyński* (Poznań).

Bloch Józef, adwokat: Polskie ustawodawstwo społeczne. Kodeks pracy. Wydanie drugie uzupełnione. Warszawa, F. Hoesick, 1930. str. 603.

Pierwsze wydanie tej książki już się wyczerpało w przeciągu niespełna dwu lat (por. moją recenzję I. wydania w Nr. 3 z roku 1929 Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego, str. 655). Fakt ten wymownie świadczy o tem, że książka odpowiadała żywotnej potrzebie naszej praktyki prawnej. Potrzebę tę dobrze zaspakaja kodeks pracy, gdyż stanowi kompletny zbiór wszystkich norm prawnych, które regulują stosunek najmu pracy.

Drugie wydanie kodeksu pracy w odniesieniu do pierwszego wykazuje znaczne zmiany. Autor uwzględnił nowe normy prawne, które ustanowione zostały po czerwcu 1928 r. Uwzględnił w szerokiej mierze orzecznictwo Sądu Najwyższego, którego tezy podane zostały nader starannie. Ponadto autor zebrał liczne tezy z orzeczeń wydziałów odwoławczych Sądu Okręgowego w Warszawie, orzekających w drugiej instancji w sprawach, należących do właściwości Sądów Pracy. Dotyczą one stosowania Rozporządzeń Prez. Rzecz. o umowach o pracę robotników i pracowników umysłowych, ustawy o czasie trwania pracy w przemyśle; i handlu, ustawy o urlopach pracowników, zatrudnionych w przemyśle i handlu, Rozp. Prez. Rzeczypospolitej o sądach pracy. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o umowie o pracę pracowników umysłowych opatrzone jest tezami Komisji Międzyparlamentarnej w sprawie zaliczenia pracowników do kategorii pracowników umysłowych.

Wszystkie powyższe uzupełnienia spowodowały, że kodeks pracy w swem drugim wydaniu został mis au courant wszystkich nowości, które powstały w czasie od ukazania się na półkach jego pierwszego wydania.

Tern bardziej zwiększa to wartość tej nieodzownej podręcznej książki.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

W u s a t o w s k i Zygmunt, Dr.: Zagospodarowanie lasów, niestanowiących własności państwa. Miejsce Piastowe. Michalineum, 1932, str. 47.

Jest to tom I. wydawnictwa ustaw Michalineum. Zawiera tekst rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 czerwca 1927 r. o zagospodarowaniu lasów, niestanowiących własności Państwa ze zmianami, wprowadzonymi Rozporz. Prez. Rzeczyposp. z dnia 25 lutego 1928 r. oraz tekst po-austrjackiej ustawy lasowej z dnia 3 grudnia 1852 r. w tej części, która jeszcze zachowała moc obowiązującą. Broszura stanowi pełny zbiór norm prawnych, odnoszących się do zagospodarowania lasów, niestanowiących własności państwa tylko dla obszaru ustawodawstwa po-austrjackiego.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

W u s a t o w s k i Zygmunt, Dr.: Prawo łowieckie. Miejsce Piastowe. Michalineum, 1932, str. 37.

Wydawnictwo zawiera tekst Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1927 r. (Dz. U. Nr. 110 poz. 934) o prawie łowieckiem. W odpowiednich częściach prawa łowieckiego zamieszczono odnośne rozporządzenia wykonawcze, a mianowicie Rozporządzenie z dnia 19. I. 1928 (Dz. U. 18 poz. 1991) o statucie wzorowym spółki łowieckiej, Rozporządzenie z dnia 21 II. 1929 (Dz. U. Nr. 13 poz. 114) o przysiędze i o znakach strażników łowieckich, Rozporządzenie z dnia 26. VI. 1929 (Dz. U. Nr. 50 poz. 416; o czasie ochronnym dla dzikich indyków, Rozporządzenie z dnia 20. XII. 1930 (Dz. U. Nr. 94 poz. 740) o zakazie polowania na łosie, byki, dropie, kamionki i wiewiórki, Rozporządzenie z dnia 9 maja 1931 (Dz. U. Nr. 49 poz. 417) o przekazaniu uprawnień wojewodom, Rozporządzenie z dnia 11. V. 1931 (Dz. U. Nr. 51 poz. 428) o czasie ochronnym dla rysia, a wreszcie Rozporządzenie z dnia 20. X. 1931 (Dz. U. Nr. 64 poz. 96) o rozszerzeniu czasu ochronnego. W ten sposób wydanie „prawa łowieckiego” zawiera całokształt przepisów prawnych normujących polowanie.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

Berman Maksymilian: Prawo o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 22

Ustawa ta wydana jako nr. 3 kieszonkowej biblioteki ustaw. Oprócz tekstu ustawy posiada b. skromne uwagi do niektórych norm, wyjaśniające stan orzecznictwa. J K G

Blumenfeld Tadeusz dr.: Klientela jako przedmiot obrotu i ochrony prawnej. Warszawa, F. Hoesick, 1932, str. 128.

Swoje sumienne studjum prawnicze rozpoczyna autor od analizy istoty klienteli. Opierając się na bogatej literaturze przedmiotu, przede wszystkim francuskiej, wyodrębnia autori pojęcia odbiorców i klienteli. Termin „odbiorcy” ma stanowić odpowiednik francuskiego terminu „clientèle” i oznaczać ogół osób, które w pewnym okresie czasu nabywają towary i korzystają ze świadczeń przedsiębiorstw i zawodów, będąc skłonni czynić to i w przyszłości. Termin „klientela” używa autor natomiast dla oznaczenia zdolności pozbywania towarów i świadczenia usług przez przedsiębiorstwa i zawody. Tak pojęta klientela staje się tematem rozważań o przedmiocie obrotu i ochrony prawnej. Zagadnienie, czy klientela może być samoistnym przedmiotem obrotu prawnego, w dogmatyce prawa handlowego jest zagadnieniem żywo dyskutowanym. Autor reasumuje zarzuty przeciwników i odpiera ich argumentację, wykorzystując dokonane przez się pojęciowe rozróżnienie „odbiorców” i „klienteli”. Przyjmuje przytem możliwość przenoszenia aktem prawnym klienteli (nie odbiorców) tylko pośrednio, t. j. łącznie z materialnymi częściami przedsiębiorstwa. Jest to więc stanowisko zaprzeczenia, by klientela była samoistnym przedmiotem prawnym. Przedmiotem obrotu jest nie klientela, lecz całe przedsiębiorstwo, którego klientela jest tylko elementem.

Specjalny rozdział swej pracy poświęcił autor klienteli zawodów wolnych i zagadnieniu możności jej odstępowania.

Drugą częścią pracy jest zagadnieniu ochrony prawnej klienteli przedsiębiorstwa i zwalczanie nielojalnej konkurencji. Autor krytycznie analizuje koncepcję prawa subiektywnego na przedsiębiorstwie i „prawa osobowości” jako podstawę ochrony klienteli przedsiębiorstw. Sam autor jest zwolennikiem raczej koncepcji prawa na klienteli jako na rzeczy niematerialnej, którą szczegółowo rozwija. W zależności od podstawowej koncepcji skarga z tytułu nielojalnej konkurencji ma charakter skargi odszkodowawczej względnie skargi podobnej do rzeczowej, pewnego rodzaju skargi wydobywczej. Między temi teorjami zajmuje pośrednie odrębne

stanowisko teoria prof. Zolla. Autor obszernie analizuje ją jako podstawę polskiego systemu ochrony przed niełojalną konkurencją, zawartego w ustawie z 2. sierpnia 1926.

Praca autora niewątpliwie stanowi cenne wzbogacenie naszej literatury z zakresu prawa handlowego. Umożliwia zapoznania się z wszystkimi zagadnieniami klienteli jako przedmiotu obrotu i ochrony prawnej, postawionej w literaturze europejskiej, którą autor nader sumiennie uwzględnia. Można by nawet powiedzieć, że praca przeładowana jest zbyt niu cytowaniem literatury w tekście, co odbija się miejscami niekorzystnie na przejrzystości konstrukcji autora.

Dr Józef Kazimierz Gidyński (Poznań).

Kowalski K.: Stosunki rodzinne i zwyczaje spadkowe włościan w latach 1775—1870 w świetle tabuli prowincjonalnej cyrkulów lwowskiego i Samborskiego. Warszawa, Nakładem Państw. Instytutu Naukowego Gosp. Wiejsk. w Puławach, 1932, str. 113.

Temat w tytule pracy oznaczony nie jest Autorowi obcym. Dał tego dowód już w części I wydawnictwa zbiorowego pod redakcją Prof. Fr. Bujaka, pod tytułem: „Zwyczaje spadkowe włościan w Polsce. Warszawa 1928—1929”. Wówczas to opisał Autor z głębokim znawstwem współcześnie panujące na wsi zwyczaje spadkowe na terenie Małopolski Wschodniej. W pracy obecnie omawianej powraca Autor do tego samego tematu, podchodząc doń ze strony historycznej i opierając się nie na materiale ankietowym, ale na pozostałościach dawnych ksiąg gruntowych. Niewątpliwie celem pracy było wykazanie, że obecnie panujące zwyczaje spadkowe posiadają głęboko zakorzenione tradycje, na które najrygorystyczniej nawet przepisy prawne, w malej tylko mierze wywierają jakiś wpływ. Cel ten został całkowicie osiągnięty. Podnieść należy jasność przedstawienia przedmiotu i staranność wydawnictwa.

Dr. Józef Górski (Poznań).

Kuziel St. Dr. i Krogulski T.: Polskie prawo wekslowe. Podręcznik praktyczny ułożony alfabetycznie, z tekstem ustawy i wzorami z uwzględnieniem przepisów sądowych, stemplowych i pocztowych. Bydgoszcz 1932, str. 142.

Autorzy wprowadzili w tej pracy — w odróżnieniu od wielu istniejących opracowań polskiego prawa wekslowego — tę nowość, że ujęli cały materiał sposobem alfabetycznym, skutkiem czego każde zagadnienie z tej dziedziny może być natychmiast pod odnośną literą alfabetu odszukane. Taki układ materiału czyni broszurę niezmiernie użyteczną tak dla praktyki jak i dla celów szkolnych, zwa-

szcza, że każde zagadnienie przedstawione jest wyczerpująco i jasno. Dodane liczne wzory różnego rodzaju weksli podnoszą jeszcze więcej wartość praktyczną tej broszury zawierającej także dosłowny tekst prawa wekslowego. W. Skalski (Poznań)

Thugutt Stanisław: Porównawcze ustawodawstwo spółdzielcze. Warszawa, Biblioteka Spółdzielcza Nr. 17, 1931.

Autor, znany działacz na polu spółdzielczości, postawił sobie za zadanie zestawienie przepisów, obowiązujących w różnych państwach w zakresie spółdzielczości. Praca nie mogłaby być potraktowana jako studjum prawnoporównawcze, ma ona bowiem, jak to zresztą zaznacza i sam autor, charakter prawie wyłącznie opisowy.

Obszerniejsze słowo wstępne zwiera omówienie wytycznych, jakimi ustawodawstwo spółdzielcze winno się kierować.

Dział I, zatytułowany „ustawy”, poświęcony jest krótkiemu omówieniu źródeł prawa w zakresie spółdzielczości, obowiązującego w poszczególnych krajach. Praca nie ogranicza się do przedstawienia ustawodawstwa europejskiego; przeciwnie, nader szeroko traktuje ona również ustawodawstwo innych części świata. Jest to niewątpliwie bardzo dodatnia jej strona.

Poszczególne materje prawa spółdzielczego rozbite są na następujące działy: założenie spółdzielni, określenie spółdzielni, statuty, nazwa spółdzielni, teren działalności, czas trwania spółdzielni, członkostwo, udziały, wkłady i pożyczki, odpowiedzialność członkowska, podział zysków, walne zgromadzenie, zarząd i rada, komisja rewizyjna, nadzór publiczny, rozwiązanie, łączenie się spółdzielni, związki, wreszcie dział ostatni poświęcony jest przywilejom.

Już na pierwszy rzut oka jest oczywiste, iż z punktu widzenia prawnego przytoczony system może nastroczać liczne wątpliwości, a nawet poważniejsze zastrzeżenia. Autorowi jednak nie chodziło niewątpliwie o opracowanie systemu, dającego gruntowniejszą analizę prawną w zakresie prawa spółdzielczego. Celem jego było zebranie materiałów ustawowych dla osób pracujących nad teorią spółdzielczości, jak również dla praktyków, interesujących się głębiej jej zagadnieniami. Ten cel niewątpliwie przez autora osiągnięty został i omawiana praca bezsprzecznie przyczyni się do gruntowniejszego zrozumienia i wyczcucia istoty ruchu spółdzielczego. Jak zaś tę istotę ujmuje autor wskazuje choćby tylko to jedno zdanie z omawianej pracy: „Spółdzielczość jest czemś w rodzaju kultu, jeżeli ma być czemś więcej, niż sztuką sprzedawania tańszego masła.

Prof. Adam Chelmoński (Wilno).

Sell Franciszek: Egzekucja nieruchomości (przetarg przymusowy i zarząd przymusowy). Poznań, Komunalny Związek Kredytowy, 1931.

Trudne położenie gospodarcze, które przeżywamy, wzmogło ilość egzekucyj prowadzonych przez wierzycieli dla ściągnięcia należności pieniężnych od dłużników, którzy znaleźli się w niemożności pokrywania swych zobowiązań. Zagadnienia egzekucyjne przestały być przedmiotem zainteresowania ścisłego grona prawników, a stają się przedmiotem rozważań szerokiego ogółu. Nietylko bowiem dłużnicy, ale również wierzyciele znać muszą, dla strzeżenia swych praw, zasadnicze postanowienia prawa egzekucyjnego. Egzekucja z nieruchomości uchodzi za jeden z bardziej skomplikowanych działów prawnych. Książeczka p. Sell'a ujmuje z dużą jasnością trudną dziedzinę prawa, przedstawiając w zarysie postępowanie przetargu przymusowego i zarządu przymusowego. Autor umiał ograniczyć się do zasadniczych postanowień ustawy, dał jednak w streszczonej bardzo wyczerpujący system przepisów o egzekucji w nieruchomości. Wykład poparty jest szczęśliwie dobranymi przykładami.

Książeczka wydana jest w roku 1931. Autor nie umieszcza w niej wobec tego ustawy z dnia 25 lutego 1932 r., wprowadzającej przepis, że nieruchomości nie wolno sprzedawać poniżej $\frac{2}{3}$ ceny szacunkowej. O powyższem należy pamiętać przy korzystaniu z książeczki, którą autor przy następnych wydaniach niewątpliwie uzupełni. Zmiany powyższe spowodują znaczne pomnożenie ilości zarządów przymusowych. Wskazanem byłoby wobec tego również, aby autor w następnych wydaniach trochę szerzej potraktował przepisy o zarządach przymusowych, które wkrótce staną się bardziej aktualne, niż są obecne.

Pan Sell jest autorem podręcznika prawa hipotecznego obowiązującego w b. dzielnicy pruskiej wydanego w roku 1930. Obecna broszura jest niejako uzupełnieniem powyższego podręcznika. Obydwie książki przeznaczone są przedewszystkiem dla praktyki Komunalnych Kas Oszczędnościowych. Bez pretensji do naukowego ujęcia przedmiotu, oddadzą one wierzycielom duże usługi.

Adw. St. Dembiński (Poznań).

Gardenat L.: *Traité de la profession d'avocat.* Paris, Godde, 1931, str. 342.

Warto w chwili obecnej, gdy zagadnienie ustroju adwokatury dyskutowane jest szeroko na naszym gruncie, zwrócić uwagę na pracę adwokata Gardenat z Maçon, dawnego dziekana izby adwokackiej. Wartość tej pracy tkwi głównie w bogactwie zgromadzo-

nego materiału, obejmującego zarówno poglądy teoretyków, jakoteż wyczerpujące zestawienie tekstów ustawowych i nader rozległego orzecznictwa.

Przedmiotem omawianego compendium jest wyłącznie organizacja francuskiej adwokatury, przepisy zaś prawa porównawczego uwzględnia autor o tyle tylko, o ile łączą się one z uprawnieniami francuskiej palestry do podejmowania czynności obrończych na obcym gruncie (punkty 129—152). Całość materji autor rozbił na 5 części, poświęcając część pierwszą zestawieniu obowiązujących tekstów ustawowych, część drugą zaś aż do piątej omówieniu samego przedmiotu w działach, poświęconych organizacji adwokatury, warunkom dopuszczenia do zawodu adwokackiego, regułom wykonywania tego zawodu, tudzież zasadom odpowiedzialności i dyscypliny członków palestry francuskiej. Poszczególne części rozbite są na rozdziały i punkty. Punkt jest najniższą jednostką klasyfikacyjną i zawiera w swej treści jedną tylko tezę, a punktów takich jest aż 2334.

Autor nie ujął przedmiotu w formę traktatu czy studjum, lecz usystematyzował źródłowy materiał prawodawczy, teoretyczny i jursprudencyjny według skreślonej powyżej klasyfikacji. Stwierdzić należy, że zadanie swe spełnił Gardenat w sposób wzorowy, dając przejrzysty i wyczerpujący obraz rozwoju francuskiej adwokatury i jej stanu obecnego. Niema kwestji, która nie byłaby tu poruszona, bogato udokumentowana, pewnie i wyczerpująco przedstawiona.

To też compendium Gardenat uzupełnia w sposób wyjątkowo szczęśliwy znane studjum prof. Appleton o zawodzie adwokackim¹⁾, ilustrując i rozwijając systematyczne wywody tego ostatniego źródłowemi danemi.

Jeszcze słów kilka należy poświęcić przedmowie autora. Wbrew przyjętemu zwyczajom, niezależnie od charakteru swej pracy, Gardenat przedmowę swą poświęca krytyce obecnej organizacji palestry francuskiej, tkwiącej w tradycyjnych, uroczystych formach działania, a głuchej na wołanie pulsującego nurtu życia bieżącego. „Jakżeż można, powiada autor, pozostawać nieruchomym w społeczeństwie, które stale i szybko posuwa się naprzód, a zarazem pretendować do tego, że się czyni zadość wymaganiom społeczeństwa? Nic przecież nie upodabnia tak do śmierci, jak nieruchomość. To też wydaje się, że w miarę wprawiania palestry w stan nieruchomości, wchodzi się na drogę przygotowywania jej śmierci”. Autor uważa, że adwokatura winna podjąć rewizję swych dotychczasowo-

¹⁾ J. Appleton: *Traité de la profession d'avocat*. II-ème édition. Paris,

wych zasad zawodowych w kierunku przystosowania ich do potrzeb sprawności i uproszczenia, znamionujących najsilniej naszą epokę. Takiej samej reformy żąda autor również dla sądownictwa, podnosząc konieczność gruntownych zmian ustrojowych i proceduralnych.

Artur Miller (Warszawa).

- Ackerberg A.: Talmud, bolszewizm i proj. pol. prawa małżeńskiego. Odpowiedź X. Trzeciakowi. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 126. 4,60 zł.
- Aleksandrowicz K.: Zezwolenie na małżeństwo w prawie kanonicznym i w prawie polakiem. Włocławek 1931.
- Bielak M.: Papiery wartościowe na okaziciela. Warszawa 1932, str. 81.
- Biernacki J.: Prawo autorskie w zastosowaniu do radjofonji. Warszawa 1932, str. 43.
- Biskupski St.: O nowe prawo małżeńskie w Polsce. Włocławek 1932, str. 110
- Bogdański H.: Niemożliwość świadczeń w świetle kod. cyw. niem. Poznań 1931, str. 82.
- Borowski A. X. prof.: U źródła poglądów liberalnych na małżeństwo. Warszawa, Sekr. gen. Ak. Katolickiej, 1932, str. 16.
- Buczkowski St. dr.: Hipoteczna odpowiedzialność wierzytelności ubezpieczeniowej. Poznań, „Ruch Samorządowy”, 1932, str. 130.
- Bujak-Boguska S.: Projekt prawa małżeńskiego uchwalony przez Kom. Kod. R. P. Warszawa, „Rodzina Wojskowa”, 1932, str. 15.
- Cieślak St.: Zagadnienie małżeństwa w Polsce. Proj. nowego prawa małżeńskiego a zasady narodowe i interesy państwa polskiego. Gniezno 1931, str. 16.
- Czuma Ig.: Ogólne uwagi o proj. prawa małżeńskiego K. K. R. P. Poznań, „Ruch Prawn. Ek. i Socj.”, 1931, str. 19.
- Czyrek J. i Danek K.: Nowa ustawa o kosztach sądowych. Drohobycz 1932, str. 48. 1,80 zł.
- Encyklopedia podręczna prawa prywatnego pod red. H. Konica. Warszawa 1932, z. I—II, str. 192. Zeszyt po 6 zł.
- Golsztyń K.: Nowe prawo małżeńskie według projektu Kom. Kodyf. Warszawa 1931, str. 15. 0,20 zł.
- Gumiński J.: Kurs prawa handlowego i cywilnego, wyd. III. Warszawa, Fundacja im. Chankowskiego, 1932, str. 140. 3 zł.
- Gutman J. i Gutman M.: Ustawa o kosztach sądowych (obow. w b. zab. austrj.). Kraków 1932, str. 16.
- Hefter F.: Kod. Post. Cywilnego. Stanisławów 1931, str. 158. 2,40 zł.
- Herman St.: Przepisy egzekucyjne. Łódź, Neumiller, 1932, str. 112.
- Honzatko M.: Własność dobra komisowego. Lwów 1931, str. 144.
- Jackowski R.: Teoria organizacji społecznej w państwie kapitalistycznym a ustrój ksiąg ziemskich. Warszawa, Hoesick, 1931, str. 33.

- Jackowski R. dr.: Projekt ustawodawczy parcelacji nieruchomości miejskich. Kraków, „Przegląd Notarjalny”, 1932, str. 12.
- Jenner W.: Kodeks spółdzielczy, wyd. II. Lwów, „Kodeks”, 1931, str. 400.
- Karłowski K.: Uwagi o projekcie prawa małżeńskiego Kom. Kodyf. Poznań, „Unitas”. 1932, str. 56.
- Korzonek J.: Ustawa hipoteczna z 25. VII. 1871 (austrij.) ze wszystkimi późniejszymi zmianami. Kraków, Frommer, 1932, str. 654.
- Kosieradzki W.: Przewłaszczenie w świetle prawa rolnego bez uwzględnienia parcelacji. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 157. 6 zł.
- Kotowicz D.: Tezy z wyroków S. N. i N. T. A. dotyczące scalania gruntów, zniesienie służebności etc. Warszawa, Min. Reform Roln., 1932, str. 32.
- Kuratowski R.: Sądownictwo polubowne. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 255.
- Lesman J.: Prawo austriackie w kinematografji dźwiękowej. Warszawa 1931, str. 22.
- Litauer J. J.: Rygor natychmiastowej wykonalności wyroków w K. P. C. Lwów, „Głos prawa”, 1931, str. 8.
- Litauer J. J.: Dowód ze świadków w kodeksie postępowania cywilnego. Warszawa, „Palestra”, 1932, str. 29.
- Łodziejewski W. i Natanson A.: Upadłość (ustawa ob. w b. Król. Kongr.). Warszawa, Hoesick, 1931, str. 162.
- Łukaczyński St.: Oplaty sądowe w postępowaniu przed sądami powszechnymi (b. zab. austrij.). Kraków 1932, str. 9.
- Mejerzon E. i Rotbard N.: Ustawa o ochronie lokatorów. Warszawa, Księgarnia Wojskowa, 1932, str. 77. 3 zł.
- Milwicz J. i Kasprowicz J.: Zarys kodeksu postępow. cywil. Poznań 1932, str. 60.
- Neymann A.: O darowiznach (Kod. Nap. i Kod. Cyw. Kr. Pol.). Warszawa, Hoesick, 1932, str. 93.
- Orzecznictwo sądów polskich. Skorowidz chronologiczny, rzeczowy i artykułowy. Warszawa, Hoesick, 1931.
- Parczewski A.: Wspomnienie patrona Trybunału o dawnej procedurze cywilnej w Królestwie Polskiem. Wilno, „Wileński Przegląd Prawniczy”, 1932, str. 12.
- Piasiecki W. i Korzonek J.: Kodeks postępowania cywilnego i przepisy wprowadzające K. P. C. Miejsce Piastowe, Michalineum, 1931, str. 1071. 20,— zł.
- Prawo cywilne familijne, opr. na podstawie wykładów uniwersyteckich, (skrypta) prof. K. Lutostańskiego. Warszawa, „Bratnia Pomoc St. U. W.”, 1932, str. 334.
- Prawo cywilne obow. w b. Królestwie Polskiem. Repetitorium egz. oprac. na podstawie wykładów prof. K. Lutostańskiego i prof. H. Konica. Warszawa, „Bratnia Pomoc S. U. W.”, 1931, str. 487. lit. pism. masz.

- Prawo cywilne zobowiązań. Cz. ogólna, cz. szczegółowa. Opracowano na podstawie wykładów i podręczników uniwersyteckich. Warszawa, „Bratnia Pomoc S. U. W.", 1932, str. 268.
- Projekt prawa małżeńskiego, Kom. Kodyf. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 38. 2 zł.
- Reinhold J.: Ustawa handlowa z 17. XII. 1862 (austrij.). Lwów, Bodek, 1932, str. 143. 3,60 zł.
- Rotband N.: Przepisy o kosztach sądów (b. zab. rosyjski). Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 59.
- Rulikowski W.: Z dziejów prawa małżeńskiego w Polsce i jak je kler katolicki zwalczał. Warszawa 1932, str. 7.
- Srokowski W.: Tabela do ustawy o kosztach sądowych (b. zab. pruski). Toruń 1932, str. 20.
- Stawski J.: Waloryzacja zobowiązań prywatno-prawnych, wyd. III. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 205.
- Stelmachowski Br.: Prawo upadłościowe Ziem Zachodnich. Poznań, Woj. Inst. Wyd., 1932, str. 174. 8,50 zł.
- Stojanowski Fr. i Heftner F.: Kodeks postępowania cywilnego. Stanisławów, „Grafika", 1931, str. 270. 9 zł.
- Suligowski A.: Ustawodawstwo francuskie w sprawie mieszkaniowej po wielkiej wojnie. Warszawa 1932, str. 15.
- Szatensztejn W.: Kodeks handlowy obow. w b. Król. Kongr. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 727. 32 zł.
- Szatensztejn W.: Ustawa o spółdzielniach. Warszawa, Biblioteka prawnicza, 1932, str. 60. 4 zł.
- Szer S.: O charakterze prawnym spółki akcyjnej i spółki z ogr. odp. Warszawa 1932, str. 16
- Szreter J. i Akerberg A.: Kodeks postępowania cywilnego. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 608. 23 zł.
- Szulc J. i Więckowski Wł.: Podręcznik do ustawy o kosztach sądowych (b. zab. pruski). Bydgoszcz 1932, str. 45.
- Uchwalona przez Sejm i Senat R. P. ustawa o licytacjach ruchomości i nieruchomości. Ustawa o zmianie niektórych przepisów postęp. sądów, i cywil, z 1864 r. i ustawy o przetargu przymusowym i zarządzie przymusowym. Warszawa, „Saturn", 1932, str. 4.
- Ustawa o ulgach w egzekucji sąd. przeciwko gospodarzom rolnym; Ustawa o ustawie spłaty uciążliwych zobowiązań etc. ciążących gospod. rolne; Ustawa w sprawie wykonywania planów parcelacyjnych. Warszawa 1932, str. 22. 0,80 zł.
- Ustawa o spółdzielniach z 29. X. 1920 w brzmieniu noweli z 4. XII 1923, wraz z ustawą o łączeniu spółdzielni z 7. IV. 1922. Lwów, Bodek, 1932, str. 48. 1 zł.

- Wilczyński J. dr.: Poligamja czy monogamja. Spór o prawo małżeńskie w świetle logiki i definicij przyrodniczych. Wilno 1932, str. 129.
- Wusatowski Z.: Postępowanie nakazowe według K. P. C wraz z wzorami postępowania. Miejsce Piastowe, Michalineum, 1931, str. 34. 2 zł.
- Żabicki A.: Prawo handlowe obow. w Polsce. Według wykładów na W. W. P. Warszawa 1931, str. 190.
- Zbiór orzeczeń S. N. Izby I (cywilnej) za 1931, (drugie półrocze). Warszawa 1932, str. 178.
- Zoll Fr.: Prawo cywilne. T. II, III wyd. Poznań, Woj. Inst. Wydawniczy 1931, str. 191. 8.80 zł.

Czasopisma: Projekt ministerjalny ust. o ustroju adwokatury. Memorjał Adwokatów Polskich w sprawie powyższego projektu (Czasopismo Adwokatów Polskich Nr. 9—12. 1931). — Dziędzielewicz A.: Ratujcie sądownictwo (Czasopismo Adwokatów Polskich Nr. 1—2, 1932). — Kruszelnicci Fr.: Zalety i wady polskiej procedury cywilnej (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 6, 7, 8. 1931) — Cichowicz L.: Jak należy wnosić odwołanie do S. O. przeciw orzeczeniu Sądu Rozjemczego, wydanemu po myśli prawa łowieckiego z 3. XII. 1927 (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 9. 1931). — Peiper: W kwestji powództwa cywilnego (art. 75) (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 9. 1931). — Grabowski St.: Postępowanie w sprawach małżeńskich niemajątkowych według postępowania cyw. na ziemiach zachodnich (Czasopismo Adwokatów PolskichJ dział woj. zachodnich, Nr. 9. 1931). — Kruszelnicci Fr.: Obowiązkowe zastępstwo adwokackie w pol. proc. cyw. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 10. 1931). — Kruszelnicci Fr.: Dowód z przesłuchania sporu w polskiej procedurze cywilnej (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 1—2. 1931). — Śmigiełski K. Wody publiczne i prywatne w b. dzielnicy pruskiej (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 1—2. 1932). — Kruszelnicci Fr.: Interwencja uboczna w polskiej procedurze cywilnej (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 3. 1932). — Radajewski St.: Losy mieszkania najętego przez upadłego dłużnika (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 6—7. 1932). — Sell Fr.: O przetargu przymusowym i zarządzie przymusowym nieruchomości I i II (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 1, 2, 3, 4, 6. 1932). — Macholz A.: Kogo i kiedy można zmusić do złożenia przysięgi manifestacyjnej (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 1. 1932). — Macholz A.: Granice odpowiedzialności poręczyciela według przepisów obowiązujących na ziemiach zachodnich R. P. (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 2, 1932). — Macholz A.: Kiedy wierzyciel zastawny może sprzedać zastaw (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 3. 1932). — Macholz A.: Kara konwencjonalna jako środek presji dłużnika (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 4. 1932). — Macholz A.: Czy prawo pierwokupu należy do udziału

łów t. zw. „nieszkodliwych” (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5. 1932). — Macholz A.: O wypełnieniu zobowiązań i daniu zabezpieczeniu przez złożenie do depozytu sądowego (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 6. 1932). — Seil Fr.: Czy dłużnik hipoteki obciążającej nieruchomości położoną w Polsce na rzecz obywatela niemieckiego, może w drodze odwetu żądać odroczenia spłaty hipoteki poza termin 1. I. 1932 (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 7/3. 1932). — Słomski K.: O praktycznym zastosowaniu przepisów dotyczących wypełnienia zobowiązania i dania zabezpieczenia przez złożenie do depozytu sądowego (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 7/8. 1932). — Macholz A.: O zajęciu hipoteki właściciela (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 7/8. 1932). — Czerwiński A.: O zawieszeniu i umorzeniu postępowania według kod. post. cyw. z 29. XI. 1930 (Czasopismo Sędziowskie Nr. 11—12. 1931). — Hahn Z.: Kasacja według pol. kod. post. cyw. (Czasopismo Sędziowskie Nr. 1—2. 1932). — Przybyłowski K.: Znaczenie prawa w miejscu zawar. cia małżeństwa przy ocenie materialnych wymogów jego ważności (Czasopismo Sędziowskie Nr. 3—4. 1932). — Allerhand M.: Przepisy procesowe austrj. ust. o umowie ubezpieczenia (Czasopismo Sędziowskie Nr. 7—8. 1932). — Żymirski J.: O niektórych przeszkodach do zawarcia związku małżeńskiego i dyspensach (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 1. 1932). — Konic H.: Projekt ministerjalny ustawy o ustroju adwokatury (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 41. 1931). — Fenigstein L.: Kto może być pełnomocnikiem w sprawie cywilnej (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 42. 1931). — Pol Wł.: O wyjątkowych prawach do gruntów włościańskich (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 44. 1931). — Lutostański K.: Zasady proj. prawa małżeńskiego (Gazeta¹ Sądowa Warszawska Nr. 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52. 1931 i 1, 2, 3. 1932). Wusatowski Z.: Przekazanie sprawy na drogę procesu cywilnego (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 46, 47. 1931). — Akerberg A.: na marginesie proj. ustawy notarialnej (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 46. 1931). — Hauswirt M.: Przywrócenie terminu do zapowiedzenia środka odwoławczego (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 49. 1931). — Namitkiewicz J.: Czy niezgłoszenie do rejestru handlowego przez męża handlującego umowy przedślubnej może szkodzić prawom żony (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 51. 1931). — Pol Wł.: Czy orzeczenia i układy pojednawcze sądowe w sprawach działowych podlegają opłatom stemplowym (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 1. 1932). — Dbałowski W.: Zabezpieczenie powództwa (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 4, 16. 1932). — Dbałowski Wł.: Na marginesie proj. prawa małżeńskiego (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 6. 1932). — Ruff J.: O właściwą wykładnię art. 163 i 370 K. P. K. (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 7. 1932). — Miszewski W.: O doręczeniach według kod. post. cyw. (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15. 1932). — Zauberman A.: Sądy handlowe w K. C. P. (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 10. 1932). — Niedzielski M.: Kryzys rolniczy a ulgi (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 12, 13. 1932). — Kurman M.: O ostrzeżeniach hipotecznych, dotyczących parce-

lacji (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 14. 1932). — Muzykant St.: Przedawanie w sprawach spadkowych na ziemiach wschodnich (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 17. 1932). — Frenk L.: O mianowaniu kuratorów masy upadłości i nadzorców sądowych (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 18. 1932). — Konic J. St.: Nowelizacja przepisów o kosztach sądowych (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 19. 1932). — Miszewski W.: Nowelizacja przepisów egzekucyjnych (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 20. 1932). — Lutostański K.: O metodach stosowanych w polemice z projektem prawa małżeńskiego (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 21. 1932). — Tylbor St.: Małżeństwa cywilne przed sądem powszechnym w b. Król. Kongresowem (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 23. 1932). — Szer S.: Wykreślanie z hipotek ostrzeżeń o ogłoszeniu upadłości (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 24. 1932). — Hrobóni J.: Wpływ prawomocnych wyroków karnych na polski proces cywilny (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 25, 26. 1932). — Grzybowski St.: Orzecznictwo Sądów polskich w zakresie prawa austriackiego (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 28. 1932). — Szejnman A.: Ustalenie prawa własności drobnych gospodarstw rolnych (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 29. 1932). — Kronstein H.: Charakter prawny ogólnych warunków ubezpieczeń (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 32. 1932). — Konorski St.: Hipoteka sądowa na majątku upadłego (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 32. 1932). — Mogilnicki A.: Powództwo cywilne w sprawie karnej (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 34. 1932). — Chojnowski Wł.: Egzekucja skierowana do nieruchomości hipotecznej za dług współwłaścicieli tej nieruchomości (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 34. 1932). — Zabłocki H.: Projekt prawa o zobowiązaniach (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 35, 36, 37, 38, 39. 1932). — Janne X.: Zagadnienie prawa mniejszości w spółkach akcyjnych oraz problemat akcyj uprzywilejowanych (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 36. 1932). — Lutostański K.: Uwagi z powodu pracy L. Domańskiego „o małżeństwie” (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 37, 38, 39. 1932). — Szejnman A.: Art. 161 U. P. C. w świetle art. XXXVI przep. wpr. do K. P. C. (Gazeta Sądowa Warszawska Nr.: 38. 1932). — Fenichel Z.: Komornik jako decydujący czynnik w proj. ordyn. egz. (Głos Adwokatów Nr. 9, 10. 1931). — Bartz A.: O dopuszczalności egzekucji przez zajęcie i przekazanie pretensji czynszowej (Głos Adwokatów Nr. 9—10. 1931). — Peiper L.: O projekcie rządowym ordyn. adw. (Głos Adwokatów Nr. 9, 10. 1931). — Jendl A.: Osobliwa krytyka (Głos Adwokatów Nr. 11. 1931). — Bernstein A.: Aplikacja w świetle projektów o ustroju adwokatury (Głos Adwokatów Nr. 11. 1931). — Gołąb St.: Reforma prawa małżeńskiego w Polsce (Głos Adwokatów Nr. 11. 1931). — Geldwerth J.: Pełnomocnictwa w zobowiązaniach wekslowych (Głos Adwokatów Nr. 11. 1931). — Fenichel Z.: Plenarne orzecznictwo cywilne czeskiego S. N. (Głos Adwokatów Nr. 1. 1932). — Seiden B.: Cło prohibicyjne na sprawiedliwość (Głos Adwokatów Nr. 12. 1931). — Mahler Ig.: Błędna praktyka sądów przy otwarciu postępowania układowego (Głos Adwokatów Nr. 12. 1931). — Fenichel Z.

O reformy prawa układowego w Polsce (Głos Adwokatów Nr. 3. 1932). — Fenichel Z.: Umowa o pracę i pośrednictwo w II proj. Kom. Kodyf. (Głos Adwokatów Nr. 4. 1932). — Kurzer Fr.: Niemożliwość świadczeń (Głos Adwokatów Nr. 4. 1932). — Geldwerth L.: Na marginesie ustawy o opłatach sądowych (Głos Adwokatów Nr. 5. 1932). — Fenichel Z.: Kodeks post. cywil. a reforma procesu cywilnego przed sądem pracy (Głos Adwokatów Nr. 5. 1932). — Menasse: Myśli nowe w przedmiocie nowej organizacji adwokatury (Głos Adwokatów Nr. 5. 1932). — Peiper L.: W sprawie projektu ustawy notarialnej z 1931 (Głos Prawa Nr. 9, 10. 1932). — Blei I.: Zagadnienie kontraktów realnych w proj. pol. kod. cyw. (Głos Prawa Nr. 10, 11. 1932). — Weinberg S.: Żądanie skargi na podstawie ustawy o zwalczaniu czynności prawnych (Głos Prawa Nr. 10. 1932). — Steinberg W.: Odwołanie darowizny z powodu uszczerplenia zachowku (Głos Prawa Nr. 11. 1932). — Kurzer Fr.: Jeszcze o żądaniu skargi na podstawie ustawy o zwalczaniu czynności prawnych (Głos Prawa Nr. 11. 1932). — Kästenblatt S.: O niedopuszczalności rozszerzającej wykładni §-u 45 austrj. p. e. (wzgl. art. 103 k. p. c.) (Głos Prawa Nr. 11. 1932). — Dbałowski Wł.: Na marginesie proj. prawa małżeńskiego (Głos Prawa Nr. 1. 1932). — Weinberg S.: Jeszcze o żądaniu skargi na podstawie ust. o zwalczaniu czynności prawnych (Głos Prawa Nr. 1. 1932). — Blei I.: Przyczynek do wykładni proj. prawa małżeńskiego (Głos Prawa Nr. 1. 1932). — Lutwak A.: Fiat sacramentum — pererat matrimonium (Głos Prawa Nr. 2. 1932). — Halpern Fr.: Do kwestji orzeczenia kasacyjnego cywilnego (Głos Prawa Nr. 4—5. 1932). — Wusatowski Z.: Wznowienie postępowania w kod. post. cyw. (Głos Prawa Nr. 4—5. 1932). — Steinberg W.: Przerwa sporu skutkiem otwarcia konkursu w innej dzielnicy (Głos Prawa Nr. 4—5. 1932). — Lutwak A.: O t. zw. „konkretyzacji” twierdzeń faktycznych w procesie cywilnym (Głos Prawa Nr. 4—5. 1932). — Kurzer Fr.: O interesach winkulacyjnych (Głos Prawa Nr. 4—5, 7. 1932). — Halpern Fr.: Podstawy kasacji cywilnej (Głos Prawa Nr. 6. 1932). — Fruchs M.: Postępowanie układowe a rzeczywistość „galicyjska” (Głos Prawa Nr. 6, 8, 9. 1932). — Schulbaum K.: Kilka kwestyj z dziedziny nowych opłat sądowych (Głos Prawa Nr. 6. 1932). — Knopf B.: Przyczynek do krytyki nowych opłat sądowych (Głos Prawa Nr. 6. 1932). — Korzonek J.: Uwagi o projekcie prawa o zobowiązaniach (Głos Prawa Nr. 6, 7, 8, 9. 1932). — Alherand M.: Wpływ K. K. na prawo prywatne (Głos Prawa Nr. 7. 1932). — Wusatowski Z.: Intrywecje uboczne w K. P. C. (Głos Prawa Nr. 7. 1932). — Rast O.: Jaką ma postać kaucja kasacyjna (Głos Prawa Nr. 7. 1932). — Gołąb St.: Przekleństwo nowelizacji (Głos Prawa Nr. 8, 9. 1932). — Skąpski J.: O zarządzie przymusowym (Głos Prawa Nr. 8, 9. 1932). — Dawid J.: Klausula „d'ordre public”, a nabycie własności w prawie sowieckiem (Głos Prawa Nr. 8, 9. 1932). — Bobkowski A.: Jus respondendi redivivum (Głos Sądownictwa Nr. 11. 1931). — Masłowski P:

O zabezpieczeniu powództwa przez położenie aresztu na funduszach pozwanego, znajdujących się u osób trzecich lub w urzędach (Głos Sądownictwa Nr. 12. 1932). — Kwieciński K.: Skutki czeku postdatowanego (Głos Sądownictwa Nr. 12. 1932). — Bekerman J.: Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez samochody (Głos Sądownictwa Nr. 1. 1932). — Tylbor St.: Uwagi o projekcie polskiego prawa małżeńskiego (Głos Sądownictwa Nr. 2, 3, 7, 8, 9. 1932). — Stupnicki R.: Przez „niewłaściwość sądu”, o której mowa w art. 217 K. P. C, należy rozumieć tylko taką niewłaściwość, która opiera się na tem, że sąd nie mógłby być właściwy nawet na podstawie umowy stron (Głos Sądownictwa Nr. 2. 1932). — Łukasiewicz Wł.: Szkice z dziedziny procesu cywilnego (Głos Sądownictwa Nr. 3. 1932). — Muzykant Sz.: Czy na ziemiach wschodnich dziedzic dalszego stopnia może otrzymać spadek, o ile dziedzic bliższego stopnia jest nieobecny (Głos Sądownictwa Nr. 5. 1932). — Sitnicki Z.: Rzut oka na projekt prawa małżeńskiego z punktu widzenia przepisów Konstytucji i wymagań życiowych (Głos Sądownictwa Nr. 6. 1932). — Wolff E.: Wadliwość ustawodawstwa i ustroju sądowego (Głos Sądownictwa Nr. 9. 1932). — Pogoda B.: Egzekucje u osób trzecich w stosunkach międzydzielnicowych (Głos Sądownictwa Nr. 9. 1932). — E. S.: Zawieszające decyzje hipoteczne (Notarjat i hipoteka Nr. 6. 1931). — Obraz zmian (Notarjat i Hipoteka Nr. 4, 5, 6, 18. 1932). — Werkowski K.: Praktyka notarialna (Notarjat i Hipoteka Nr. 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26. 1932). — Z. P.: Notarjat i pracownicy notarialni (Notarjat i Hipoteka Nr. 10. 1932). — Szabłowski E.: Protokoł Wal. Zgr. S-ki Akc. I. II. (Notarjat i Hipoteka Nr. 12, 14, 15, 17. 1932). — W. N.: Przesadna ocena (Notarjat i Hipoteka Nr. 14—15. 1932). — Modrzewski Wł.: Wezwanie rejentalne (Notarjat i Hipoteka Nr. 16. 1932). — A. N.: O przymus ujawniania aktów hipotecznych (Notarjat i Hipoteka Nr. 19. 1932). — W. N.: Art. 67 proj. ust. not. (Notarjat i Hipoteka Nr. 20. 1932). — Peszyński St.: O przyjęciu i zrzeczeniu się spadku (Oszczędność Ur. 1. 1932). — Dulniewicz W.: Przymusowe wykonanie aktów notarialnych (Oszczędność Nr. 2-1932). — Dulnicz W.: Poręczenie o zobowiązanie solidarne (Oszczędność Nr. 4, 5, 6, 8. 1932). — Sakłak S.: Weksel czy skrypt dłużny (Oszczędność Nr. 6. 1932). — Zabolicki J.: Ochrona dłużników w świetle nowych przepisów prawnych a K. K. O. (Oszczędność Nr. 7. 1932). — Sokołowski Z.: Reforma ustroju adwokatury (Palestra Nr. 10, 11. 1932). — Urbanowicz St.: Uwagi krytyczne do proj. ust. o ustroju adwokatury (Palestra Nr. 10, 11. 1932). — Domański L.: Unifikacja adwokatury według proj. rządowego (Palestra Nr. 10, 11. 1931). — Nowodworski J.: Nadzór państwowy nad adwokaturą (Palestra Nr. 10, 11. 1931). — Chmurski A.: Historia statutu palestry (Palestra Nr. 10, 11. 1932). — Litauer J. J.: Dowód ze świadków w kodeksie post. cyw. (Palestra Nr. 1, 2. 1931). — Waškowski E.: O K. P. C. (Palestra 1—2, 6—7. 1932). — Bekerman J.: Reforma, czy reakcja (Palestra Nr. 1—2. 1932). — Till A.: Judex ad jus non dicendum (Palestra Nr. 1-2.

1932). — S z t y k g o l d M.: Francuska ustawa o umowie ubezpieczenia (Palestra Nr. 6—7. 1932). — L e s m a n J.: Prawo autorskie w kinematografii dźwiękowej (Palestra Nr. 6, 7. 1932). — S t a w s k i J.: Obowiązek żony do utrzymywania męża (Palestra Nr. 6—7. 1932). — S z y m a ń s k i T.: Część obow. pozostałego przy życiu małżonka (Prawo Nr. 10. 1931). — O r ł o w s k i M.: Projekt ustawy o ustroju adwokatury (Prawo Nr. 10. 1931). — P o z n a ń s k i J.: Projekt prawa małżeńskiego (Prawo Nr. 1—2. 1932). — K u r m a n M.: Sprawa przymusu notarialnego (Przegląd Notarialny Nr. 3. 1931). — St. Br.: Głosy o projekcie ustawy notarialnej (Przegląd Notarialny Nr. 3. 1931). — M ę c i ń s k i J.: Uwagi nad II-gim referatem przygotowawczym prof. Fr. Zolla do prac nad ust. hip. (Przegląd Notarialny Nr. 3. 1931). — St. Br.: Głosy o ustawie notarialnej (Przegląd Notarialny Nr. 4. 1931). — B r e y e r St.: Psychoza antynotarialna w Polsce (Przegląd Notarialny Nr. 4. 1931). — Br. St.: Pierwsze czytanie projektu ust. notarialnej w Kom. Kodyf. (Przegląd Notarialny Nr. 1. 1932). — F e n i c h e l Z.: Uwagi do części ogólnej proj. polskiego prawa o zobowiązaniach (Przegląd Notarialny Nr. 2. 1932). — G i z o w s k i R.: Złożenie dokumentu w sądzie celem nabycia praw rzeczowych na nieruchomości (Przegląd Notarialny Nr. 2. 1932). — S t w o r z e w i c z J.: Instytucje rejestrowanych praw zastawu w ustawodawstwie polskim (Przegląd Notarialny Nr. 2. 1932). — G r z y b o w s k i St.: Z orzecznictwa Sądu Najwyższego. Zarazem przyczynki do objaśnień ust. o prawie autorskim (Przegląd Notarialny Nr. 2. 1932). — St. Br.: Głosy o ustawie notarialnej (Przegląd Notarialny Nr. 2. 1932). — G w i a z d o m o r s k i J.: Skuteczność orzeczeń sądów duchownych b. Król. Kongr. w sprawach małżeńskich wobec prawa państwowego (Przegląd Prawa i Administracji Nr. I. 1932). — E t t i n g e r I.: O stanowisku cywilnoprawnym wywiadowni kupieckiej (Przegląd Prawa i Administracji, kw. I, II i III 1932). — W a l i g ó r s k i M.: Kilka uwag o dopuszczalności przysięgi wyjaśnienia wedle proj. polskiej ordyn. egzekucyjnej (Przegląd Prawa i Administracji, kw. II. 1932). — K a c z k o w s k i J.: Obligacje handlowo-przemysłowe przedsiębiorstw akcyjnych (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 8. 1931). — K o n J.: Kilka uwag w kwestji wykonywania na obszarze b. zaboru pruskiego „klauzuli egzekucyjnej" (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 8 i Nr. 1, 4. 1932). — S u k i e n n i k - S i e g l e r. I.: Prawo akcyjne i holdingowe w Ks. Lichtenstein (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 9. 1931). — W e i n z i e h e r M.: Refleksje nad ideami prawno-handlowymi L. Petrażyckiego (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 8. 1931; Nr. 2. 1932). — C y p i n St.: Prawo czekowe i wekslowe Rosji Sowieckiej (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 8. 1931. Nr. 2, 3, 7, 5, 6. 1932). — R o z e n s z t a t B.: Właściwość sądowa dla spraw handlowych według K. P. C. (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 3. 1932). — S z e r S.: Odpowiedzialność cywilna osób, biorących udział przy tworzeniu spółki akcyjnej (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 3. 1932). — B e n i s A.: Studja akcyjne — bilans (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 4, 5, 6. 1932). — S z e r S.: O charakterze prawnym spółki akcyjnej i spółki z ogr. odp. przed zarejestrowaniem (Przegląd Prawa Handlowego Nr. 5—6.

1932). — Kozubski A.: O ośmiogodzinnym dniu pracy (Przegląd sądowy Nr. 11. 1931). — Bieler E.: O kompetencji sądów do rozstrzygnięcia sporów indywidualnych między właścicielami nieruchomości a dozorcami domu (Przegląd Sądowy Nr. 12. 1931). — Rosenblüth Ig.: Umowa o własność zagranicznego sądu (Przegląd Sądowy Nr. 12. 1931). — Hrobóni J.: Proj. pol. prawa małżeńskiego w świetle krytyki (Przegląd Sądowy Nr. 1. 1932). — Rosenblüth Ig.: Przyczynek do charakteru prawnego zapisu na sąd polubowny (Przegląd Sądowy Nr. 1. 1932). — Dbałowski Wł.: Na marginesie proj. prawa małżeńskiego (Przegląd Sądowy Nr. 2. 1932). — Matakiewicz A.: W sprawie praktyki i kursów aplikantów sędziowskich w Małopolsce (Przegląd Sądowy Nr. 2. 1932). — Jendl A.: Zastępcze podpisanie weksla (Przegląd Sądowy Nr. 2. 1932). — Hofman M.: Na marginesie § 37 oe. (Przegląd Sądowy Nr. 3. 1932). — Hrobóni J.: Kilka słów odpowiedzi w sprawie proj. prawa małżeńskiego (Przegląd Sądowy Nr. 4. 1932). — Korzonek J.: Egzekucyjne wpisy hipoteczne w postępowaniu ugodowym (Przegląd Sądowy Nr. 5 1932). — Mahler Ig.: O niektórych kwestjach spornych w treści ugody w postępowaniu układowym (Przegląd Sądowy Nr. 5. 1932). — Rosenblüth Ig. Projekty ustawy o prawie egzekucyjnym (Przegląd Sądowy Nr. 6. 1932). — Bross J.: Uwagi do interpretacji umów o najem w nowych budynkach (Przegląd Sądowy, Nr. 6. 1932). — Pohoryles B.: Kilka uwag na marginesie §§ 37, 42 o. e. (Przegląd Sądowy Nr. 7. 1932). — Bartz AJ Wł.: Druga nowela do poastr. u. c. a skarga o zaprzeczenie służebności (§ 523 u. c.) (Przegląd Sądowy Nr. 8. 1932). — Bibring J.: Uwagi krytyczne do proj. prawa o zobowiązaniach (Przegląd Sądowy Nr. 8. 1932). — Fenichel L.: Czy ustawy austr. o pomocnikach handlowych z 1910 i urzędnikach dóbr z 1914 r. nadal obowiązują (Przegląd Sądowy Nr. 9. 1932). — Petrusiewicz K.: Na marginesie proj. min. ust. o ustroju adwokatury (Wileński Przegląd Prawniczy Nr. 11. 1931). — Waśkowski E.: Zasady podstawowe kod. post. cywiln. (Wileński Przegląd Prawniczy Nr. 11. 1931). — Sumorok L.: Projekt ustawy hipotecznej a unifikacja ustawodawstwa (Wileński Przegląd Prawniczy Nr. 12. 1931). — Węsierski J.: Sprzedaż na raty (Wojskowy Przegląd Prawniczy Nr. 2. 1932).

- Alix P.: Les sociétés anonymes du Brésil. Paris, Sirey, 1931, str. 155.
 Ancey C. et Sicot L.: La loi sur le contrat d'assurances (Loi du 13. VII. 1930). Paris 1931. 35 fr.
 Angles P. et Dupont E.: Précis de législation usuelle et commerciale, 5 éd. Paris, Dunod, 1931, str. 437. 23,50 fr.
 Bastide: De la tenue des assemblées générales ordinaires dans les sociétés par actions. Paris 1931, str. 200. 25 fr.
 Batardon L.: Mémento des fondateurs des sociétés, T. III. 7 éd. Paris, Dunod, 1931, str. 58.
 Battiffol H.: La théorie des coobligés en état de faillite. Paris, Rousseau, 1931, str. 27. 6 fr.

- Baudouin L.: Contribution à l'étude de la société de fait (à propos des sociétés russes en Trance) et critique de la personnalité morale. Paris, Dalloz, 1931. 20 fr.
- Béguelin J.: L'exhéréditation d'un insolvable en droit suisse. Paris 1932. 12,— fr.
- Bouzat P.: Droits du grevé et de l'appelé dans les substitutions permises, droits des légataires dans les legs conditionnels alternatifs. Paris, Sirey, 1931, str. 264. 40 fr.
- Cabrillac H.: La responsabilité civile des banques dans le placement et l'émission de titres à propos des obligations en franc — or ou à option de change. Paris, Sirey, 1931, str. 48. 15 fr.
- Code civil de la République de Chine. Paris 1931. 10 fr.
- Colin et Capitant: Cours élémentaire de droit civil français. T. II, 1 éd. Paris 1932. 60 fr.
- Dainow J.: La nature juridique du droit du preneur à bail dans la loi française et dans la loi du Québec. Paris, Sirey, 1931, str. 182. 35 fr.
- Demogue R.: Traité des obligations en général, T. VI. Paris, Rousseau. 1932, str. 756.
- Escarra J.: La codification du droit de la famille et du droit des successions. Paris 1931. 20 fr.
- Fromhold P. J.: Les problèmes posés en Allemagne par les perturbations d'après guerre dans le domaine des sociétés par actions et le projet de loi de 1930. Paris, Rousseau, 1931, str. 102.
- Gain R.: Les sociétés à responsabilité limitée, 4 éd. Paris, Dalloz. 1931. 25 fr.
- Hamel J.: La réglementation du bilan dans les sociétés par actions. Paris 1932. 8 fr.
- Hémarid: Précis élémentaire de droit civil, T. II, 2 éd. Pris 1932. 25 fr.
- Hilsenrad A.: Les obligations qui peuvent naître au cours de la préparation d'un contrat. Paris 1932. 30 fr.
- Ionasco T.: Les récentes destinées de la théorie de la cause dans les obligations. Paris, Sirey, 1931, str. 40. 10 fr.
- Lebrun A.: La coutume, ses sources, son autorité en droit privé. Paris, Lib. gén. de droit et de jurisp., 1932, str. 556.
- Le comte A.: De la nature juridique des ventes à option. Paris, Sirey, 1931, str. 13. 7 fr.
- Mazeaud H. et Mazeaud L.: Traité théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle, T. I. Paris, Sirey, 1931. 90 fr.
- Meester et Mortier: De la réserve de propriété et de la vente à tempérament .Paris, Sirey, 1931, str. 96. 57,50 fr.
- Michoud L.: La théorie de la personnalité morale et son application en droit français, 3 éd. Paris 1932. 100 fr.

- Molengraaff W.: Principes de droit commercial néerlandais. Paris, Godde, 1931, str. 380. 50 fr.
- Planiol et Ripert: Traité élémentaire de droit civil français, T. I, T. III, T. X. Paris 1932. Każdy tom 60 fr.
- Sun G.: Du rôle des décisions d'interprétation comme source du droit chinois principalement en matière de fiançailles. Paris 1932. 30 fr.
- Valéry J.: Du fondement du droit pour les actionnaires d'exercer les actions sociales. Paris, Rousseau, 1930, str. 14.
- Vavasseur A., Bonnacase J., Molierac J. et Rault J.: Traités des sociétés civiles et commerciales, 7 éd., T. I. Paris, Hachette, 1931, str. 792. 75 fr.
- Aeschlimann O.: Was Verwaltungen u. Aktionäre v. revidierten schweiz. Aktienrecht wissen müssen. Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1932, str. 108. 3,20 M.
- Asch A.: Das Hypothekengeschäft. Berlin, Stilke, 1932, str. 550. 15 M.
- Auer J.: Die Prüfungspflicht d. Grundbuch-Verwalters n. Schweiz. Recht. Bern, Stampfli, 1932, str. 104. 4 M.
- Baiti R.: Das gerichtliche Mahnverfahren. Hamburg, Baatz, 1932, str. 47. 1,20 M.
- Baer B.: Sittenwidrige Generalversammlungsbeschlüsse u. die Stellung d. Aktienrechtsreformbewegung. Berlin, Pfau, 1931, str. 52.
- Baltz-Balzberg H.: Der Rechtsberater. Die Lehren unseres allg. B. G. B. Graz, Stocker, 1932, str. 128. 2,70 M.
- Baumer W.: Konkurs-, Vergleich- u. Forderungsschutz. Hamburg, Blum, 1932, str. 125. 0,95 M.
- Bauer-Mengelberg K.: Generalvollmacht. Leipzig, Sack u. Montanus, 1932, str. 92. 3 M.
- Becher C.: Warenzeichengesetz u. internationale Marken-Registrierung. Berlin, Heymann, 1931, str. 234. 10 M.
- Becher C.: Gesetz gegen d. unlauteren Wettbewerb. 2 Aufl. München, Beck, 1932, str. 291. 8,50 M.
- Becker B.: Der Tatbestand d. Zivilurteils. Jena, Neuenhanch, 1932, str. 39. 1,50 M.
- Boehmer G.: Einführung in das Bürgerliche Recht. Leipzig, Meiner, 1932, str. 99. 2,80 M.
- Böttger H.: Wechsel u. Scheck in Europa, u. Übersee. Berlin, Heymann, 1932.
- Brand A.: Die Zwangsversteigerungs- u. Zwangsverwaltungssachen in d. gerichtlichen Praxis. Berlin, Springer, 1932. 1,50 M.
- Bohn A. u. Weber H.: Grundstücksvollstreckung u. Hypothekenrecht. Karlsruhe, Weber, 1932, str. 32. 1 M.

- Byk R.: Kapitalherabsetzungen in erleichteter Form bei Aktiengesellschaften u. Kommanditgesellschaften auf Aktien. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 142. 7 M.
- David L.: Die wirtschaftliche Bedeutung d. kaufmännischen Schiedsgerichtswesens nebst Entwurf eines Gesetzes z. Abänderung d. 10 Buches d. Zivilprozessordnung. Berlin, Ebering 1932, str. 115. 4,60 M.
- Eckartsberg K.: Die Ausstellungsverträge d. Organmitglieder im Konkurs handelsrechtlicher Körperschaften. Berlin, Heymann, 1932, str. 55. 3 M.
- Eckstein F.: Geldschuld u. Geldwert im materiellen u. internationalen Privatrecht. Berlin, Vahlen, 1932, str. 132. 6 M.
- Eggen G.: Der Zuschlag in der Zwangsversteigerung (schweiz. Recht). Bern, Stämpfli 1932, str. 119., 4 M.
- Elsner K.: Über d. Schicksal d. Hypothek bei Übergang v. Alleineigentum in Bruchteilseigentum. Bonn 1931, str. 35. 1,70 M.
- Enneccerus L., Kipp T. u. Wolff M.: Lehrbuch d. bürgerlichen Recht«, 5 Bde, Bd. 2. Marburg, Elwert'sche Verlbh. 1932.
- Eschbach A.: Urheberrechtsschutz im Rundfunk. Plauen, Kell, 1932, str. 66. 2 M.
- Fehr W.: Die Einmangesellschaft nach schweizerischem Recht. Bern, Stämpfli, 1931, str. 107. 3,50 M.
- Finger H.: Die Umgestaltung nichtiger Rechtsgeschäfte (§ 140 B. G. B.). Berlin, Ebering, 1932, str. 126. 5 M.
- Freitag O.: Schlechterfüllung u. Schlechterbringung. Zur Systematik der „positiven Vertragsverletzung“. Breslau, Marcus, 1932, str. 411. 6 M.
- Frener H.: Die Sachhalterhaftpflicht d. franz. Rechtes. Aarau, Sauerländer, 1931, str. 137. 3,20 M.
- Friedländer H.: Aktienrecht. Stuttgart, Hess, 1932, str. 346. 9,60 M.
- Fröhlich W.: Grenzen d. Vertragsfreiheit d. Eisenbahn. Leipzig, Perles, 1932, str. 28. 1 M.
- Geiler A.: Das Namensrecht d. Ehefrau n. deutschem Recht u. n. d. wichtigsten ausländischen Rechten. Mannheim, Bensheimer, 1931, str. 97. 4,50 M.
- Gerber O.: Der Erwerb eigener Aktien durch die Aktiengesellschaft. (Ein Beitr. zur Reform d. Aktienrechts). Würzburg, Triltsch, 1932, str. 68. 4 M.
- Goldschmidt Fr.: Das neue Aktienrecht. München, Beck, 1932, str. 239. 6,— M.
- Gottschalk R.: Die Vollmacht z. Grundstücksverkauf u. z. anderen formbedürftigen Rechtsgeschäfte. Leipzig, Sack & Montanus, 1932, str. 49. 1,50 M.
- Grünebaum S.: Deutsches Richterrecht. Leipzig, Noske, 1932, str. 60. 2,50 M.

- Günzel A.: System d. tschechoslovakischen Zivilprozessrechtes in Böhmen, Mähren u. Schlesien. Prag, Calve, 1932, str. 302. 90 kc.
- Haff K.: Preussisches Privatrecht. München, Beck, 1932, str. 104. 8,50 M.
- Hafferl-Bernatzik M.: Elektrizitätsgesetzgebung u. Privatrecht in Österreich. Wien, Perles, 1932, str. 151. 6 M.
- Hallstein W.: Die Aktienrechte d. Gegenwart. Berlin, Vahlen, 1931, str. 408. 17,50 M.
- Heller M.: Die österr. Exekutionsordnung, 3 Aufl. Wien, Manz, 1932, str. 48. 3,20 k ustr.
- Herold H.: Zwingendes Aktienrecht. Aarau, Sauerländer, 1931, str. 130. 3,20 M.
- Herling K.: Konkursrechtliche Schranken d. Aufrechenbarkeit. Leipzig, Weicher, 1932, str. 45. 2,50 M.
- Herzfeld E.: Neues Bilanzrecht. Düsseldorf 1932, str. 46. 0,50 M.
- Hochgräber G.: Die Haftung d. Eisenbahn für Verlust, Beschädigung u. Überschreitung d. Lieferfrist. Berlin, Internat. Transport-Versicherungs-Verband, 1931, str. 117. 8,50 M.
- Heymann E.: Die Beziehungen d. Handelsrecht zum Zivilrecht. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 43. 2,25 M.
- Hofmannsthal E.: Grenzen d. Minderheitsschutzes im Aktienrecht. Wien, Manz, 1932, str. 15. 1 k austr.
- Homburger M.: Aufsichtsrat u. Bilanzprüfer im neuen Aktienrecht. Berlin, Heymann, 1932, str. 136. 5 M.
- Huber E.: System u. Geschichte d. schweizerischen Privatrechts, 2 Aufl. Basel, Heibig & Lichtenhahn, 1932, str. 160. 8,50 fr.
- Hübner H.: Wie errichtet u. leihet man eine Interessengemeinschaft? Stuttgart, Muth, 1932, str. 127. 4,80 M.
- Isay H.: Der Kampf um d. wissenschaftlichen Grundlagen d. Patentanwaltschaft. Berlin, Heymann, 1931, str. 31. 3 M.
- Jacusiel A.: Der Eigentumsvorbehalt. Berlin, Heymann, 1932, str. 109. 3 M.
- Jaeger E.: Lehrbuch d. deutschen Konkursrechts, 8 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 255. 13,50 M.
- Jentsch W.: Die Grundzüge d. englischen Aktienrechtsreform 1928—29. Naumburg, Hirschfelder, 1930, str. 60.
- Johae W.: Der Formzwang für die Aufhebung, Teilaufhebung u. Änderung formbedürftiger Schuldverträge. Bonn u. Köln, Röhrscheid, 1932, str. 110. 5,75 M.
- Kisch W.: Fälle aus d. bürgerlichen Recht, 7 u. 8 Aufl. Berlin, Schweitzer, 1932, str. 191. 4,40 M.
- Kisch W.: Grundriss d. deutschen Konkursrechts, 10 u. 11 Aufl. Mannheim Bensheimer, 1932, str. 100. 2,25 M.

- Koch A.: Die allgemeinen Geschäftsbedingungen d. Banken, ihre rechtl. u. wirtschaftl. Bedeutg. u. Entwicklung. Jena, Fischer, 1932, str. 263. 13,50 M.
- Koenige H.: Handausgabe d. Handelsgesetzbuches v. 10. V. 1897, 3 Aufl. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 931. 29 M.
- Kowalski H.: Die Grundschild im modernen Grundbuchverkehr. Leipzig, Sack & Montanus, 1932, str. 51. 1,50 M.
- Krebs A.: Wie schützen sich Frauen vor vermögensrechtlichen Nachteilen in der Ehe? Berlin, Vahlen, 1932, str. 40. 1,20 M.
- Küger G.: Die Delegation zur Eheassistentz. Breslau, Borgmeyer, 1932, gr. 97. 4 M.
- Kruse Fr.: Das Eigentumsrecht. Berlin, de Gruyter, 1931, str. 881. 25 M.
- Kuhnke H.: Die vertragliche Ermöglichung u. Erleichterung d. Ehescheidung. Berlin, Heymann, 1932, str. 107. 5 M.
- Kuttner J.: Zwangsvollstreckungs- u. Offenbarungseid-Verfahren. Berlin, Heymann, 1932, str. 85. 3 M.
- Küry E.: Lebensversicherung u. Vertrag zugunsten Dritter. Basel, Hebbing & Lichtenhank, 1932, str. 93. 2,75 M.
- Lehmann J.: u. Hirsch E.: Verordnung ü. Aktienrecht v. 19. IX. 1931. Mannheim, Bensheimer, 1931, str. 201. 5,60 M.
- Lehndorff S.: Beleidigungsfähigkeit v. Kollektivpersönlichkeiten n. geltendem u. künftigem Recht. Bonn, Bonner Univ. Buchdruck, 1931, str. 43. 17 M.
- Leibfried L.: Der unlautere Wettbewerb u. seine Rechtsfolgen. Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. 108. 2,40 M.
- Lenhoff A.: Privatrechtliche Probleme d. Devisennotrechtes. Wien, 1932, str. 36. 1 M.
- Leonhard Fr.: Bürgerliches Recht, 3 Aufl. Berlin, Heymann, 1932, str. 211. 8 M.
- Leonhard O.: Das Gerichtsorganisationsgesetz. Wien, Manz, 1932, str. 626. 27 M.
- Liebel L.: Die wirtschaftliche Struktur d. Gesellschaft m. b. H. Berlin, Spaeth & Linde, 1931, str. 141. 4 M.
- List Fr.: Die Rundfunkstörungen im deutschen Privatrecht. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 48. 2,20 M.
- Lobe A.: Die Wahrnehmung berechtigter Interessen. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 28. 1,80 M.
- Loewenwarter V.: Lehrkommentar z. B. G. B. Bd. 4, 2 Aufl. Berlin, Heymann, 1932, str. 475. 15 M.
- Loewenwarter V.: Wegweiser durch das B. G. B. 13—15 Aufl. Berlin, Heymann, 1932, str. 454. 13 M.
- Mandi V.: Zivilistischer Aufbau d. Schadenersatzrechtes. Breslau, Marcus, 1932, str. 185. 8 M.

- Mann Fr.: Die Sachgründung im Aktienrecht. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 128. 6 M.
- Mass K.: Das B. G. B. kurz gefasst. Berlin, Kameradschaft, 1932, str. 171 2,25 M.
- Matiba P.: Annahme an Kindes Statt. Berlin, Stilke, 1932, str. 115. 3 M.
- Mayer Fr.: Deutsches Wechselrecht. Oldenburg, Walther, 1932, str. 81. 2,50 M.
- Meikel G.: Grundbuchordnung f. d. Deutsche Reich v. 24. III. 1897. München, Schweitzer, 1932, str. 718. 4,30 M.
- Merz H.: Der Einfluss d. Wechsels auf das Grundgeschäft u. d. Wechselbereicherungsanspruch. Bern, Stämpfli, 1932, str. 82. 3 M.
- Meyr N.: Der Speditionsvertrag nach schweizerischem Recht. Bern, Stämpfli, 1931, str. 104. 3,50 M.
- Meyerowitz E.: Das Recht d. Aktionäre auf gleichmässige Behandlung. Berlin, Heymann, 1932, str. 34. 2,50 M.
- Michaelis K.: Praktisches Handbuch d. amerikanischen Patentrechts, 2 Aufl. Berlin, Heymann, 1932, str. 459. 26 M.
- Milbradt U.: Die Rechtstellung d. Aktionär nach deutschem u. polnischem Aktienrecht. Mogilno, Rauscher, 1931, str. 124.
- Munch-Petersen H.: Der Zivilprozess Dänemarks. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 222. 13 M.
- Mügel L.: Der Sachverständige im Zivil- u. Straffprozess. Köln, Kuschbeit, 1932. 1 M.
- Müller U.: Das Offenbarungseidverfahren. Hannover, Engelhard, 1932, str. 67. 3 M.
- Neufeld H.: Die aktienrechtlichen Vorschriften d. Verordnung v. 19. IX. 1931. Berlin, Heymann, 1932, str. 164. 6 M.
- Niemann R.: Verschulden bei Vertragsschluss (culpa in contrahendo). Leipzig, Sack i Montanus, 1932, str. 37. 1,50 M.
- Patri W.: Der Architekt u. sein Arbeitsvertrag. Berlin, Heymann, 1932, str. 88. 4 M.
- Popp A.: Das aktiengesellschaftliche Unternehmen an sich u. die Abgrenzung d. Zuständigkeiten zwischen Aufsichtsrat u. Generalversammlung d. Aktiengesellschaft im geltenden deutschen Aktienrechte. Coburg 1931, str. 230
- Prel (du) M.: Der Zeitungsbeitrag im Urheberrecht. München, Selbstvertrag. 1931, str. 64. 3 M.
- Reichau R.: Das Amt d. Handelsrichters in Preussen. Berlin, Heymann, 1932, str. 98. 3 M.
- Reimer E. u. Mussfeld R.: Die Kaufmännische Schiedsgerichte Deutschlands. Ihre Gestaltung u. ihr Verfahren. Berlin, Heymann, 1931, str. 247. 12,— M.
- Reschke J.: Scheidung u. Auseinandersetzung. Berlin, Stilke, 1932, str. 61. 1,75 M.

- Rheinstrom H.: Das neue Aktienrecht. München, Duncker & Humblot, 1932, str. 247. 4,80 M.
- Rheinstein M.: Die Struktur d. vertraglichen Schuldverhältnisses im anglo-amerikanischen Recht. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 256. 15,30 M.
- Ritter C.: Kommentar zum Handelsgesetzbuch, 2 Aufl. Berlin, Müller, 1932, str. 80.
- Rosenberg L.: Zur Lehre v. Streitgegenstand. Leipzig, Hirschfeld, 1932, srt. 17. 1,20 M.
- Rosendorff R.: Was müssen die Aktionäre u. Verwaltungen v. neuen Aktienrecht wissen? Berlin, Spaeth u. Linde, 1932, str. 290. 9,80 M.
- Ruth R.: Die neue Bilanz d. Aktiengesellschaft in rechtlicher Beleuchtung. Berlin, Vahlen, 1932, str. 113. 4 M.
- Sandig J.: Die Sicherungshypothek. Leipzig, Selbstverlag, 1932. 1,40 M.
- Sehaar A.: Das Rechtsverhältnis d. Elektrizitätswerke zu ihren Stromabnehmern. Erfurt 1931, str. 91. 3,50 M.
- Scheer H.: Das Bankgeheimnis. Leipzig, Noske, 1931, str. 122. 5 M.
- Sherling A.: Das Recht d. Ehewohnung. Breslau, Marcus, 1932, str. 71. 3,20 M.
- Schlegel E.: Convertible Bonds u. ähnliche Einrichtungen unter bes. Berücks. d. dt. Aktienrechtsreformen. Leipzig, Noske, 1931, str. 61.
- Schlegelberger Fr. u. Quassowski L.: Verordnung ü. Aktienrecht v. 19. IV. 1931. Berlin, Vahlen, 1932, str. 512. 19,50 M.
- Schless R.: Mittelbare Stellvertretung u. Treuhand. Leipzig, Weicher, 1931. 7,— M.
- Schlickum W.: Verpflichtungstatbestand u. Einreden im Wechselrecht. Bonn, Röhrscheid, 1932, str. 100. 3,80 M.
- Schmitt J.: Die Vertrauenspersonen im Vergleichsverfahren zur Abwendung d. Konkurses, 2 Aufl. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 172. 4,80 M.
- Schulze H.: Die Gesellschaft m. b. H. im Vergleichsverfahren nach d. Vergleichsordnung. Berlin, Heymann, 1932, str. 64. 2,40 M.
- Spoehr J.: Das Pfändungspfandrecht an beweglichen Sachen. Berlin, Heymann, 1932, str. 78. 4 M.
- Stachelin H.: Die Zivilgesetzgebung d. Helvetik. Bern, Stampfli, 1931, str. 439. 14 M.
- Stareke W.: Schutz d. Schuldner. Leipzig, Kahler, 1932, str. 71. 2,50 M.
- Streißler A.: Das Recht d. Ungreifbaren. Berlin, Gerdes, 1932, str. 106. 7,— M.
- Stulz G.: Der Eigentums vorbehält im in- u. ausländischen Recht, 3 Aufl. Berlin, Reichsverband d. dt. Industrie, 1932, str. 87. 2,50 M.
- Süss Th.: Sachenrecht. Berlin, Springer, 1932, str. 115. 3,80 M.
- Ulmer E.: Sinnzusammenhänge im modernen Wettbewerbsrecht. Berlin, Springer, 1932, str. 33. 1,80 M.
- Vogel W.: Vertrag u. Vereinbarung. Bonn, Röhrscheid, 1932, str. 64. 3 M.

- Voos K.: Recht d. Schuldverhältnisse. Berlin, Müller & Co, 1931. 1,35 M.
- Warhanek K.: Das österrreichische Grundbuchsrecht. Wien, Staatsdruckerei, 1932, str. 512. 14 M.
- Warneyer O.: Kommentar z. B. G. B. 2 B. Tübingen, Mohr, 1932, str. 1512 i 1444. 72 M.
- Weimar W.: Typische Prüfungsgebiete aus dem Zivilprozessrecht. Berlin, Heymann, 1932, str. 109. 3,50 M.
- Wertheim L.: Holding- u. Kapitalverwaltungsgesellschaften. Frankfurt a. M., Klostermann, 1932, str. 55. 1,50 M.
- Will W.: Sachenrecht (B. G. B. 3 Buch) Grundbuchordnung. Berlin, Heymann, 1932, str. 54. 2 M.
- Sales C. A.: The law relating to bankruptcy, liquidations and receivership. London, Macdonald & Evans, 1931, str. 449. 10 s 6 d.
- Spencer R.: The United States patent law system. Chicago, Callaghan, 1931, str. 246.
- Febr H.: Important tendenze legislative nella riforma del diritto commerciale svizzero. Roma, Foro Italiano, 1930, str. 16.
- Tramonte S.: Il sistema finanziario nelle società anonime, secondo i numi aspetti economico-sociali della leggi fasciste di epurazione del commercio. Milano, Hoepli, 1931, str. 189. 15 L.

3. *Prawo międzynarodowe prywatne.*

I. a pradelle A. et Niboyet P.: Repertoire de droit international. T. X. Paris, Sirey, 1931.

Wydawnictwa, o którym pisaliśmy już na tem miejscu w roku przeszłym (str. 894) i zaprzeszłym (str. 800), ukazał się obecnie tom dziesiąty, ostatni. Układ wydawnictwa pozostał ten sam, i te same uwagi ogólne stosują się do tomu ostatniego, co i do poprzednich. Z pomiędzy artykułów, poświęconych specjalnie prawu międzynarodowemu prywatnemu, wybija się na plan pierwszy artykuł Lewalda o zobowiązaniach w prawie międzynarodowem prywatnem niemieckiem (uzupełnienie artykułu z tomu VII), artykuł Niboyet'a o porządku publicznym, tegoż o przedawnieniu, Audineta o zasadzie locus regit actium, Lucas'a o odesłaniu, i kilka innych.

Dobrze, że wydawnictwo zostało ukończone i to w ciągu niepełna paru lat — jest ono w ten sposób cennym i aktualnym materiałem, zwłaszcza dla kwestyj wynikających na tle prawa i stosunków francuskich, gdyż te działy zostały opracowane najlepiej.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Levasseur G.: *Le domicile et sa détermination en droit international privé*. Paris, Rousseau, 1932, str. 478. 53 fr.

Zagadnienie domicylu zyskuje w ostatnich latach na znaczeniu. Dość wskazać na prace w tym kierunku Instytutu Prawa Międzynarodowego (sesja w Cambridge r. 1931), Komisji ekspertów Ligi Narodów do kodyfikacji prawa międzynarodowego (sprawozdanie i projekt Barbosa de Magalhaes), studja w Société des Etudes Législatives w Paryżu (Niboyet), wykłady prof. Cassin w Haskiej Akademii Prawa Międzynarodowego (r. 1930) i t. d. Zarówno Levasseur jak i profesor Julliot de La Morandière, który napisał przedmowę do książki Levasseur'a, zwracają uwagę na ważność i aktualność obranego tematu. W kilkunastu ostatnich latach obserwować można coś jakby nawrót do kryterjum domicylu jako łącznika w prawie międzynarodowym prywatnym, w którym w końcu wj XIX zapanowało, jak się wydawało, bezapleacyjnie kryterjum *lex patriae*. Dzisiaj, do tradycji nielicznych na kontynencie europejskim państw, trzymających się *lex domicilii* (Danja, Norwegja, częściowo Szwajcarja), przyłącza się silna tendencja najnowszej doktryny francuskiej (Niboyet), oparta przedewszystkiem na przeświadczeniu, że dla krajów imigracyjnych, a takim jest przecież Francja, kryterjum *lex domicilii* jest z punktu widzenia interesów ogólnych państwa odpowiedniejsze. Jeżeli jeszcze uprzymnimy sobie, że świat anglo-amerykański i większość państw Ameryki Południowej (kraje imigracyjne) pozostały wierne przewadze *lex domicilii*, staje się zrozumiałem zainteresowanie naukowe, zaznaczające się w stosunku do zagadnień domicylu.

A zagadnienia te są mocno skomplikowane i złożone. Często przechodzi się obok nich bez głębszej uwagi, powtarzając mechanicznie termin prawny, jeżeli jednak się nad nimi zastanowić, występuje niebezpieczeństwo popadnięcia w *circulus vitiosus*, jeżeli mianowicie ściśle pojęcie prawne domicylu dla danego przypadku prawnego zechcemy określić przez prawo domicylu interesowanej jednostki. Dlatego na VI Konferencji haskiej prawa międzynarodowego prywatnego zastępowano ściśle pojęcie prawne domicylu przez pojęcie faktyczne miejsca pobytu.

Levasseur poszedł w swej pracy inną drogą. Dąży on mianowicie przedewszystkiem (pierwsza część książki) do wskazania właściwego prawa, które służyć ma do ścisłego określenia pojęcia domicylu. Tem prawem dla Levasseur'a jest prawo, które orzeka o skutkach zastosowania kryterjum domicylu w przypadkach kolizyj ustawodawstw, innemi słowy prawo państwa, które każe w danym wypadku zastosować kryterjum domicylu. Praktycznie będzie to w większości wypadków *lex fori*, gdyż na danem

terytorjum prawo międzynarodowe prywatne zależy od miejscowego ustawodawstwa. Nie jest jednak wyłączone i zastosowanie kryteriów prawa cudzoziemskiego, n. p. w hipotezach odesłania. Teoretycznie odrzucenie zasady *lex fori* stawia autor narówni z odrzuceniem *lex territorialis* i *lex patriae* w tymże zakresie. — Subsydjarnie (w końcu części I) rozważa jeszcze autor pytanie, czy czasem całe zagadnienie domicylu w prawie międzynarodowym prywatnym nie jest zagadnieniem t. z. kwalifikacyj, przy których decyduje, jak wiadomo, *lex fori*. Autor byłby skłonny uznać w danym przypadku zagadnienie kwalifikacji, jednakże upiera się przy swoim kryterjum teoretycznym, wyżej wskazanem.

Zaznaczamy, że Instytut Prawa Międzynarodowego, w uchwałach swoich, przyjętych na sesji w Cambridge (1931) również utrzymał zasadę ścisłego pojęcia prawnego domicylu, wskazując, jakie prawo ma służyć do określenia jego składników w wypadkach kolizji ustawodawstw.

W drugiej części pracy, t. j. po ustaleniu prawa właściwego dla określenia pojęcia domicylu w prawie międzynarodowym prywatnym, *Levasseur* rozważa kwestję zastosowania tego prawa właściwego, w szczególności na podstawie prawa międzynarodowego prywatnego francuskiego, kwestja bowiem, wbrew temu, co by się na pierwszy rzut oka wydawać mogło, należy do prawa międzynarodowego. W czterech zasadniczych hipotezach — domicylu cudzoziemca zagranicą, Francuza zagranicą, cudzoziemca we Francji i cudzoziemca zagranicą, powstaje wątpliwość, czy zastosowanie kryteriów wewnątrzno-państwowych (francuskich) co do domicylu jest zawsze możliwe? Okazuje się, że nie (np. domicyl sługi-francuza u cudzoziemca we Francji, który tam sam domicylu nie posiadał, kwestja warunków t. z. *admission à domicile* przed r. 1927 i w. i.). Autor rozważa całkowity materiał doktrynalny i jurysprudenacyjny, zawarty w licznych pracach i wyrokach od lat zgorą stu.

Zarówno w pierwszej jak i drugiej części książki, *Levasseur* podkreśla stale, że zagadnienie domicylu, aczkolwiek posiadające wspólne elementy i części składowe, jest zagadnieniem, które różniczkuje się bardzo znacznie, zależnie od działów prawnych, w których występuje. A więc inne będzie jego oblicze w hipotezach obywatelstwa czy położenia prawnego cudzoziemca, inne w kwestjach prawa spadkowego, inne w materjach zamieszkania małżeńskiego, inne w kwestji procedury cywilnej. Te różniczkowania oraz, zaznaczona już wyżej, metoda dokładnej charakterystyki doktryny i jurysprudencji francuskiej prowadzi autora do bardzo szczegółowej analizy poszczególnych hipotez, któremi zajmuje się on w swym wykładzie. Szkoda tylko, że pominął prace VI

Konferencji haskiej prawa międzynarodowego prywatnego 1928 r oraz, że nie mógł uwzględnić dyskusyj i rezolucyj Instytutu Prawa Międzynarodowego z r. 1931.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

H a u d e k W.: Die Bedeutung des Parteiwillens im internationalen Privatrecht. Berlin 1931, str. 119.

Niewielka rozmiarami, ale bardzo bogata treścią, rozprawa Dr. H a u d e k a prowadzi nas w krainę kontrowersji, dotyczącej autonomji woli w prawie międzynarodowym prywatnym. Przytem należy zauważyć, że pomimo obszerniejszego sformułowania tytułu pracy, zamyka się ona wyłącznie w kole prawa obligacyjnego, które zresztą stanowi główny materiał do rozważania kwestji autonomji woli. Autor, zgodnie ze stanowiskiem większości jurysprudencki głównych państw, a wbrew głosom krytyki doktrynalnej (por. Allerhand, Niboyet, Ceretti, Caleb — w omawianych przez nas w poprzednich rocznikach Ruchu dziełach) wypowiada się za szerokiem dopuszczeniem autonomji woli. W związku z tem wprowadzą ciekawe rozróżnienie teoretyczne na wybór prawa w zakresie materjalnym (materiellrechtliche Verweisung) i wybór w zakresie kolizyjnym (kollisionsrechtliche Verweisung). Pierwsze dotyczy tych przypadków, gdy prawo wewnętrzne właściwe pozostawiło stronom swobodę uregulowania stosunków prawnych, i strony ustalają warunki, które w swej treści materjalnej odpowiadają przepisom jakiegoś prawa obcego, przytem chodzić może o umowę, która z żadnego punktu widzenia nie ma charakteru kontraktu międzynarodowego. Omówiona hipoteza jest oczywiście możliwa i dopuszczalna, ale nie należy ona właściwie do prawa międzynarodowego prywatnego. Inaczej z drugą hipotezą — wyboru w zakresie kolizyjnym. Tutaj chodzi o możliwość dla stron wskazania prawa, mającego rządzić kontraktem, jako norma kolizyjna, na podobieństwo znanych w prawie międzynarodowym prywatnym łączników — obywatelstwa, domicylu, miejsca położenia rzeczy i t. p. Będziemy więc mieli w każdym razie wówczas do czynienia z kontraktami międzynarodowymi.

Po tem subtelnem rozróżnieniu pojęciowem autor szczegółowo analizuje możliwości i zakres wyboru w dziedzinie kolizyjnej, ustosunkowując się do nich pozytywnie. Materiał doktrynalny, ustawodawczy i jurysprudencki zebrany i zestawiony został bardzo dokładnie, wykład jednak nie odznacza się jasnością, tak, że właściwie stanowić może lekturę jedynie dla specjalistów.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Raiser L.: Die Wirkungen der Wechselklärungen im internationalen Privatrecht. Berlin 1931, str. 124.

Praca Dr. Raisera, asystenta w berlińskim Instytucie dla prawa prywatnego zagranicznego i międzynarodowego (dyrektor prof. Rabel), czerpie swe natchnienie z projektu genewskiego, opracowanego przez Konferencję wekslową r. 1930. Na Konferencji genewskiej wyjaśniło się, że osiągnięcie unifikacji powszechnej prawa wekslowego, t. j. łącznie z krajami anglo-saskimi, osiągnąć się nie da; z tego względu, obok projektu o jednolitem prawie wekslowem opracowano także projekt Konwencji w przedmiocie uregulowania niektórych kolizyj prawnych w zakresie trat i weksli. Ten ostatni projekt pomyślany został przedewszystkiem jako sposób wciągnięcia we wspólną orbitę prawną międzynarodową krajów anglo-saskich.

Dr. Raiser, zaznaczywszy powyższe okoliczności, jako punkt wyjścia swej pracy, ustosunkowuje się następnie do sprawy metody studjów nad prawem międzynarodowym wekslowem. Uważa mianowicie za błędną metodę poszukiwania od razu ogólnych, międzynarodowych rozstrzygnięć, opartych na ogólnym prawie obligacyjnym, zaleca natomiast badanie analityczne jurysprudencji porównawczej, specjalnie dla prawa wekslowego, i wyszukiwanie w niej wspólnych momentów.

Tę metodę zastosuje w omawianej tu pracy, którą poświęca głównie badaniu skutków oświadczeń wekslowych, badania swe ogranicza jednak do kilku tylko krajów, a więc grupy państw anglosaskich z jednej strony (ze specjalną dokładnością), z drugiej — Niemiec, Francji, Szwajcarii, Włoch, Austrii. Nie można w gruncie rzeczy nic zarzucić podobnemu zacieśnieniu studjów, jednakże niezrozumiałe jest pominięcie na str. 16 w wykazie państw, posiadających normy wewnętrzne dla rozstrzygania kolizyj międzynarodowych prawa wekslowego — Polski. Jest to tem dziwniejsze, że zbiór tekstów Makarowa (Das internationale Privatrecht, str. 155), z którego autor korzystał, podaje postanowienia kolizyjne Rozporządzenia polskiego z 14 listopada 1924. Na Rozporządzenie to, oraz na jurysprudencję z niem związaną, wskazywałem w artykule *mym*, drukowanym w I zeszytzie *Journal Clunet* z r. 1931 p. t. „La solution des conflits de lois en Pologne”. Wprawdzie polskie prawo poszło za wzorem projektów haskich z r. 1912 i w swych artykułach 80—83 właściwie nie mówi o skutkach międzynarodowych oświadczenia wekslowego, ograniczając się do spraw zdolności, formy, terminów; tem niemniej poprzez kwestję terminów

(art. 82) łączy się z tematem specjalnie przez R a i s e r a traktowanym, i, dlatego chociażby jednego, nie powinny być zostać pominięte. Ustawę natomiast polską z 2. 8. 1926 o prawie międzynarodowym prywatnym autor zna i przytacza jej stanowisko co do sprawy ograniczenia autonomji woli (str. 43), którą to sprawę szczegółowo i wszechstronnie rozważa, zaznaczając różnicę między doktryną a praktyką (jurisprudencją). Przedstawienie kwestyj w pracy R a i s e r a jest obiektywne, naogół autor nie stara się przeprowadzić swych osobistych poglądów.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Staudingers Kommentar zum B. G. B. und dem E. G. VI Band. Eiiiiführungsgesetz. 2 Teil Art. 7—31 (Internationales Privatrecht) erläutert von Dr. Leo Raape. Monachjum 1931, str. 855.

W podstawowem dziele poświęconem prawu cywilnemu niemieckiemu profesor hamburski Raape opracował artykuły dotyczące prawa międzynarodowego prywatnego. Praca prof. Raape'go jest komentarzem, t. z. systemem objaśnień pod każdym artykułem ustawy podaje całkowity materiał odnoszący się do prawa międzynarodowego prywatnego niemieckiego. Tem niemniej w Słowie wstępnem i we właściwym dłuższym Wstępie (p. niżej) autor znalazł okazję i miejsce, aby wyjaśnić i zaznaczyć, że pragnął dać wyraz również i własnym swym poglądom na prawo międzynarodowe prywatne i że dążył do tego, aby wpleść nieco materiału systematycznego niezależnie od formalnych ram komentarza. Równocześnie podkreśla on specjalne znaczenie prawa porównawczego dla studjów prawa międzynarodowego prywatnego.

Rzecz prosta, że główne pole dla wyłożenia swych poglądów teoretycznych znalazł Raape we Wstępie do Komentarza (str. 1—62). Poruszone tam i rozwinięte zostały następujące kwestje:

Pojęcie prawa międzynarodowego prywatnego. Autor stoi na stanowisku, że prawo to jest prawem wewnątrzno-państwowem, jednak specjalnego rodzaju, bo zawiera, jak się wyraża, nie Sachnormen, ale Kollisionnormen.

Normy kolizyjne. Rozważone tu są szczegółowo rozmaite zasady rozstrzygania kolizyj ustawodawstw, wraz z kwestją międzynarodowego porządku publicznego, kwalifikacjami, odesłaniem etc. — Klasyczny problemat odesłania nie jest dość jasno wyodrębniony, gdyż autor rozważa go ogólnie, w związku z kwestją wyboru normy kolizyjnej, jako wskazówki stosowania, bądź prawa krajowego, bądź prawa zagranicznego.

Charakter prawa międzynarodowego prywatnego. Raape przechyla się raczej na stronę zwolenników zaliczenia tej gałęzi prawa do prawa prywatnego, a to z uwagi na dominujący w niem interes stron.

Nazwa:

Prawo międzydzielnicowe. Pogląd, który znalazł wyraz w omawianej tu książce, wypowiada się za tezą o identyczności norm prawa prywatnego międzydzielnicowego i międzynarodowego.

Prawo przechodnie. Omówione są tam kolizje, zachodzące przy zmianie ustawodawstwa.

Pogwałcenie prawa zagranicznego jako przyczyna rewizyjna (kasacyjna). Autor rozważa § 549 procedury cywilnej niemieckiej, w związku z poglądem Reichsgerichtu, że pogwałcenie takie nie może stanowić przyczyny rewizyjnej.

Dyscypliny pokrewne, w szczególności prawo cudzoziemców, którego nie zalicza do prawa międzynarodowego prywatnego.

Źródła. Rozważone są one zarówno ogólnie, jak i z punktu widzenia prawa niemieckiego specjalnie. Raape odróżnia właściwie tylko dwa źródła, t. j. ustawę i umowę międzynarodową.

Historja Einführungsgesetz.

System Einführungsgesetz.

Metoda prawa międzynarodowego prywatnego. Czy ma być ona dedukcyjna czy indukcyjna? Autor wypowiada się za metodą indukcyjną, wbrew zasadom szkoły statutowej, lub szkoły osobowości praw, wbrew również poglądom znanych autorów niemieckich — Zitelmana i Frankensteina.

Aczkolwiek omówiony wyżej Wstęp do Komentarza zawiera, jak widzimy, w znacznej mierze nauki ogólne, tem niemniej poświęca on także bardzo wiele miejsca prawu niemieckiemu. Sam komentarz jest nadzwyczaj szczegółowy i dokładny, zasadniczo występuje w nim na plan pierwszy prawo i stosunki niemieckie, ale nie wyłącznie, gdyż stale spotykamy powołanie na prawo porównawcze, jursprudencję międzynarodową etc.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Hibbert N. W.: Leading cases in conflict of laws. London 1931, str. 298.

Autor znanego podręcznika prawa międzynarodowego prywatnego angielskiego (International private law, wyd. I 1918, wyd. II 1927) opublikował tym razem kilkaset wyroków sądów angielskich,

dotyczących tego działu prawa. Wyroki, sięgające nierzadko XVIII wieku, wybrane starannie i zgrupowane metodycznie (działami), dają całkowity przegląd jurysprudencji angielskiej prawa międzynarodowego prywatnego. *Prof. L. Babiński* (Warszawa).

Pacchioni G.: *Elementi di diritto internazionale privato*. Padwa 1930, str. 395.

Znany cywilista, prof. Pacchioni ogłosił pod powyższym tytułem wykłady, które miał w r. 1927/28 i 1928/29 na Uniwersytecie w Kairze. Wykład podzielony został na trzy części — pierwsza zajmuje się historią prawa międzynarodowego prywatnego, druga (najciekawsza) naukami ogólnymi, trzecia — przepisami prawa międzynarodowego prywatnego we Włoszech. Z zakresu części pierwszej zwrócimy uwagę, że autor poświęcił dużo miejsca nowszym teorjom prawa międzynarodowego prywatnego, zwłaszcza pracom Zitelmana i Anzilottiego (dualizm), Pillet'a i Niboyet'a oraz najnowszej teorii Frankensteina.

Zarys własnej teorii daje Pacchioni w części drugiej. Jest on zdecydowanym wyrazicielem idei, że prawo międzynarodowe prywatne nie ma nic wspólnego z międzynarodowością, że jest to wyłącznie jedna z gałęzi prawa wewnątrzno-państwowego. Jeżeli, w skutku wypełnienia wskazań ustawodawcy wewnętrznego, przychodzi do zastosowania normy prawa cudzoziemskiego, prawo to, zdaniem autora, nie jest w danym przypadku prawem zagranicznym, ale normą recypowaną do ustawodawstwa wewnętrznego. Powyższy zasadniczy punkt widzenia Pacchioni'ego prowadzi go do całego szeregu logicznych konsekwencji. A więc np. w kwestji, czy prawo międzynarodowe prywatne jest gałęzią prawa prywatnego lub publicznego, przechyla się naogół do tez zwolenników zaliczenia go do działu prawa prywatnego, gdyż w zasadniczej tezie odrzucił był już wszelkie koncepcje o prawie międzynarodowym prywatnym jako nauce rozgraniczającej kompetencje międzypaństwowe, odrzucił też tezy t. z. dualistów w prawie międzynarodowym prywatnym (Anzilotti, Zitelmann), dopatrujących się w niem również elementów międzynarodowych. — Zresztą nie przeszkadza to, zdaniem autora, że gdy n. p. jakaś norma cudzoziemska, z natury swej należąca do prawa publicznego (n. p. kwestja obywatelstwa), wejdzie drogą recepcji do prawa wewnętrznego międzynarodowego prywatnego danego państwa, zachowa i w niem swój charakter normy prawa publicznego. — Specjalnej wagi do podziału absolutnego i bez wyjątków autor nasz, jak widzimy, nie przywiązuje. Scharakteryzowany wyżej „pozytywizm” Pacchioni'ego zbliża go z pośród nowszych autorów do Bartin'a, który

W swym ostatnio wydanym podręczniku podkreśla traktowanie przez się prawa międzynarodowego prywatnego, jako prawa francuskiego. Chociaż tedy prawo międzynarodowe prywatne jest dla Pacchioni'ego prawem wewnętrznym, nie może on nie rozważać jego osobliwości. A więc przy omawianiu źródeł napotyka kwestję traktatów międzynarodowych, musi ustosunkować się do zagadnienia odesłania (zdecydowany przeciwnik), zabiera głos w sprawie ordre public, kwalifikacyj etc. Co się tyczy sprawy działania in fraudem legis (ważne dla Włoch m. i. w związku z t. z. rozwodami Fiumańskimi), zapatruje się dość sceptycznie na możliwość wzruszenia aktów, zdziałanych być może, in fraudem legis, ale przy formalnej zmianie obywatelstwa, domicylu i t. p. Wykład nauk ogólnych kończy się rozważeniem kwestji wstecznego działania ustawy w prawie międzynarodowym prywatnym (kolizje w czasie). — Pragniemy jeszcze podkreślić słuszny, zdaniem naszym, pogląd Pacchioni'ego na prawo międzyczelnicowe, którego nie identyfikuje z prawem międzynarodowym prywatnym (por. wyżej w odpowiedniej recenzji przeciwny pogląd Raape'go).

Część trzecia pracy poświęcona została specjalnie stosunkom włoskim, jest więc z punktu widzenia ogólnego, oczywiście, najmniej interesująca. Uwzględnia ona projekt noweli do kodeksu cywilnego włoskiego i, rzecz prosta, prawo porównawcze. W związku z tem ostatniem znajduje się podanie w Aneksie do książki całkowitego tekstu polskiej ustawy o prawie międzynarodowym prywatnym z 2 sierpnia 1926 (w tłumaczeniu francuskim).

Wykład prof. Pacchioni'ego jest jasny i przejrzysty. Materiał w każdej z trzech części podzielony został na rozdziały i poddziały, uwzględnione w szczegółowym spisie rzeczy. Dokładna literatura przedmiotu wskazana jest na końcu każdego rozdziału. Doprowadzona ona została do lat ostatnich, autor przeprowadza chętnie stałą polemikę ze współczesnymi teoretykami prawa międzynarodowego prywatnego, jak Frankenstein, Zitelmann, Anzilotti, Niboyet. Dodaje to jego wykładowi wiele żywości.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Cylichowski Z.: Prawo międzynarodowe publiczne i prywatne. Wyd. IV. Warszawa 1932, str. 546.

Streszczenie w formie pytań i odpowiedzi egzaminacyjnych międzynarodowego prawa prywatnego, według wykładów prof. Z. Cylichowskiego, opracowane przez St. Lubaszkę i St. Mulickiego. Warszawa, nakładem autora, 1932.

Czasopisma: B.: Właściwość sądów gdańskich do rozvodu małżonków obywatelstwa polskiego (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zach., Nr 1—2. 1932). — *Odroważ-Wysocki St.:* O międzynarodową konwencje radjofoniczną (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 30—31. 192). — *Steinberg W.:* Uwagi z dziedziny międzynarodowego prawa układowego (Głos Prawa Nr. 2—3. 1932). — *Wilczek St.:* Brak traktatu z Francją o wzajemnej pomocy prawnej (Przegląd Notarialny Nr. 3. 1931).

Cheron A.: La conférence de Genève de 1930 pour l'unification du droit en matière de lettres de change et de billets à ordre. Paris, Rousseau, 1931, str. 23. 6 fr.

Lucas P.: La doctrine du renvoi en droit international privé. Paris. Sirey, 1931, str. 24. 10 fr.

Malliavin R.: Tableau de la protection internationale du droit édition (édition papier, édition sonore). Paris 1932. 60 fr.

Messinensi P.: La contrebande en droit international privé. Paris 1932. 25,— fr.

Octavia R.: L'Amérique et la codification du droit international privé. Paris, Sirey, 1930, str. 35. 8 fr.

Sobolewski T.: La cour permanente de justice internationale et les droits et intérêts des particuliers. Paris, Sirey, 1931, str. 18. 10 fr.

Van Hille W.: Les traités de droit international privé de la Haye. Paris, Sirey, 1931, str. 59. 25 fr.

Vullemin R.: Le l'arbitrage commercial particulièrement en matière internationale. Paris, Rousseau, 1931, str. 247. 40 fr.

Dnistrjanskyj St.: Die Wiederherstellung d. österreichischen internationalen Privatrecht. Wien, Perles, 1931, str. 55. 2,30 M.

Dörinkel W.: Internationales Kartellrecht. Berlin, Heymann, 1932, str. 99. 6,— M.

Eckstein F.: Geldschuld u. Geldwert im materiellen u. internationalen Privatrecht. Berlin, Vahlen, 1932, str. 132. 6 M.

Gutzwiller M.: Internationalprivatrecht. Berlin, Stilke, 1931. 7,50 M.

Neuner R.: Der Sinn d. international-privatrechtlichen Norm. Wien, Rohrer. 1932, str. 135. 5 M.

Nussbaum A.: Deutsches internationales Privatrecht. Tübingen, Mohr, 1932. str. 539. 24,20 M.

Sachs A.: Die österreichische Gesetzgebung betreffend d. inländischen u. zwischenstaatlichen Musterschutz. Wien, Perles, 1931, str. 64. 1,30 M.

Giannini A.: movimento internazionale per l'unificazione del diritto commerciale. Milano, Vita e pensiero, 1931, str. 124. 8 L.

B. Dział ekonomiczny

I.

Teorja ekonomiczna, historia nauki ekonomji, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedie, podręczniki ogólne, ogólna polityka ekonomiczna.

Brutzkus Boris: Der Fünfjahresplan und seine Erfüllung
Lipsk, Deutsche Wissenschaftliche Buchhandlung, 1932 r.

Były profesor Wyższej Rolniczej Szkoły w Petersburgu a obecnie prof, w Instytucie Rosyjskim w Berlinie, napisał zwięzłe studjum o planie pięcioletnim Rosji Sowieckiej i jego wypełnieniu. Praca ta dodatnio odznacza się od szeregu prac pisanych przez różnych publicystów zwiedzających Rosję i ulegających w mniejszym lub większym stopniu sugestji komisarzy sowieckich, jak np. p. Farbmana, którego praca o piętyletce wydana w angielskim języku, ukazała się w polskim przekładzie.

Prof. Borys Brutzkus zna Rosję i umie analizować statystykę sowiecką.

Autor zwraca uwagę, że statystyka sowiecka po proklamowaniu pięcioletniego planu została zreformowaną, metoda kinetyczna uznana została za burżuazyjną, kontrrewolucyjną, natomiast proklamowano teleologiczną, t. j. celową, wychodzącą z założenia celu jaki ma być osiągnięty w polityce ekonomicznej, i poddano Urząd Statystyczny Państwowej Komisji (Gosplan), gdy uprzednio był ów Urząd samodzielną instytucją.

Przeobrażenie Rosji z kraju agrarnego w kraj przemysłowy ze szczególnie rozwiniętym ciężkim przemysłem, było zasadniczym celem polityki gospodarczej Sowietów, skryształowanym w planie pięcioletnim. Borys Brutzkus podnosząc to, zaznacza, że Rosji Sowieckiej chodziło przedewszystkiem o wytworzenie licznej warstwy robotników przemysłowych, uważanej za podstawę ustroju socjalistycznego. Militarne cele, pragnienie stworzenia potężnej siły militarnej dla wywołania drogą wojny rewolucji socjalnej, nie zostały pominięte przez autora.

Prof. Borys Brutzkus zapatruje się bardzo sceptycznie na powodzenie piętyletki. Według planu za 1931 r. produkcja węgla miała dojść do 83,6 milionów tonn, tymczasem doszła zaledwo do 57,6. Jeszcze gorzej przedstawia się produkcja żelaza. Produkcja surowego żelaza w 1931 r. zmniejszyła się o 8%, stali o 12%, walcowego żelaza o 18% w porównaniu z rokiem uprzednim. Koszty produkcji nie zostały zmniejszone, jak to było przewidywane w planie,

przeciwnie, ulegają zwiększeniu. Przemysł wyrobów bezpośredniej konsumpcji, pragnąc osiągnąć przepisaną ilość, obniża fatalnie jakość produkcji.

Bardzo cennym rozdziałem książki jest zarys drugiej agrarnej rewolucji, polegającej na konfiskacie ziemi bogatszych chłopów, t. zw. kułaków i zniewalania chłopów do wstępowania do kołchozów. Zniszczenie rynku, finansowanie produkcji drogą inflacji, olbrzymie trudności gospodarcze, wywołane zniszczeniem rynku, zostały bardzo przejrzyście przedstawione przez autora.

Spadek cen na surowce, znaczniejszy niż na produkty gotowe, utrudnia coraz bardziej zaopatrzenie Rosji Sowieckiej w środki produkcji, niezbędne dla realizacji planu pięcioletniego. Bierność bilansu handlowego Rosji wzrasta. Autor podkreśla ten fakt, aie uwzględniając jednak, że przez długi czas kryzys światowy ułatwiał Rosji uzyskiwanie kredytów towarowych, niezbędnych dla rozbudowy zamierzonych zakładów przemysłowych. Piatiletka była właściwie finansowaną przez świat kapitalistyczny.

W końcu autor zaznacza różnicę między socjalizmem i komunizmem. Ruch socjalistyczny w Europie, negujący ustrój kapitalistyczny, dąży do rozwoju swobodnego w jego ramach. Socjalizm naukowy stoi na gruncie swobód obywatelskich, jednakże dogmatem naukowego socjalizmu jest „Skok z państwa konieczności do państwa swobody” i na tej drodze ludzkość ma przezwyciężyć ciężkie prawa gospodarcze. Naukowy socjalizm nie uwzględnia, że planowa gospodarka wymaga od mas ludowych najwyższej dyscypliny i im bardziej natężony jest plan, tem dyscyplina musi być surowsza. Musi nastąpić wyzbycie się wolności dla dyktatury. Socjalna rewolucja prowadzi do stanu najznacniejszej niewoli.

W Rosji komunistycznej nietylko gospodarka, lecz całe życie duchowe stało się monopolem rządzącej partji. Autor wspomina o terrorze tam panującym, o wytępieniu dawnej inteligencji, będącej przedstawicielką kultury, wspomina o setkach tysięcy niewinnych, rzuconych do lasów północnych na roboty przymusowe.

Książkę Borysa Brutzkusa warto byłoby przełożyć na język polski dla przeciwdziałania tej sugestji rosyjskiej piatiletki, jakiej ulega znaczna część naszej młodzieży.

Prof. Władysław Studnicki (Wilno).

Alter V.: Comment réaliser le Socialisme? Paris, Valois, 1932.

Dziełko ze względu na rozmiary (190 stronnic niewielkiej 8°) i na ton publicystyczny, ale praca bardzo poważnie przemyślana, która wykazuje dobrą znajomość stosunków obecnego świata kapitalistycznego i teoryj socjalistycznych. Autor znany jako radny

m. Warszawy, nie zaznaczał się dotąd w literaturze ekonomicznej, ale książka wymieniona znakomicie świadczy o uzdolnieniu i przygotowaniu w tym kierunku.

Alter zapytuje, czy socjaliści wprowadzą system socjalistyczny? I, jakkolwiek występuje sam jako zdecydowany zwolennik tego systemu, stwierdza, że realizacja nie postępuje naprzód. Socjalizm bowiem miał po wojnie światowej kilkakrotnie władzę w rękę i nie rozwiązał kwestji społecznej, nie zmniejszył bezrobocia i nie widział innych dróg po za polityką wolnego handlu.

Eksperyment bolszewicki autora nie zadawalnia, bo problematycznym jest jego powodzenie, a nawet gdyby się udał czyż wolno skazywać jedno całe pokolenie na nędzę, niewolę i zagładę, karmiąc je nadzieją lepszej przyszłości?

Niepodobna mi streszczać obfitej treści książki. Zaznaczę tylko, że autor zajmuje się nie konstruowaniem socjalistycznej przyszłości, ale okresu przejściowego (époque de transition), który do niej doprowadzić może. Mam wrażenie, że tej przyszłości sam sobie nie wyobraża, o co go bynajmniej nie można winić. Poprzestańmy na tem, że umiał uchwycić przyczyny ujemnych stosunków w późnym, a zatem współczesnym kapitalizmie i że zdaje sobie sprawę, iż osiągnięty ideał socjalizacji pozostawiłby nierozwiązaną kwestję kryzysów i bezrobocia.

Przyczyny kryzysu obecnego szukać trzeba, powiada, w ustroju stosunków finansowych, w panowaniu kapitału pieniężnego, w roli pieniądza, który powinien być narzędziem produkcji, a uzależnił ją od siebie. Występuje zatem jako zwolennik oderwania się od złota i kontrolowanej monety dodatkowej, opartej na majątku narodowym w obiegu wewnętrznym, oraz kontroli kredytów i obrotów. Celem byłoby zużytkowanie wszystkich sił produkcyjnych, a następstwem tak silne zapotrzebowanie towarów, że zniknęłaby nadprodukcja i bezrobocie.

W części ostatniej (Vers l'action) daje autor bardzo ogólne wskazówki: a) Polityka finansowa powinna poddać ku potrzebom produkcji cały system finansowy; b) Polityka fiskalna ześrodkować musi w rękę zbiorowości znaczną część dochodu narodowego; c) Socjalizacja obejmie tylko wielkie przedsiębiorstwa, a przede wszystkim banki i handel zewnętrzny, oraz hurtowy; d) Koroną polityki będzie gospodarka planowa w zakresie produkcji i podziału dóbr.

Cenną jest praca p. Altera, bo rzuca śmiało i nowe myśli. Zapomniał on jednak dodać, że ową zbiorowością, która może program jego jedynie zrealizować będzie państwo. Innej zbiorowości autor nie wskazuje. Państwo to musi być silne, a zatem dobrze zorganizowane i uzbrojone, bo nie zabraknie mu oporu wewnętrznego ani

groźby ze strony państw ościennych. O ile rozumiem autora, taka supremacja państwa nie jest jego ideałem. Zastrzega się przeciw przemocy i biurokracji.

Nie zwraca również autor uwagi, że poważną przyczyną obecnego kryzysu są kolosalne postępy techniki, której możliwości nie dają się przewidzieć. Pomija wzrost ludności. Nie żądamy jednak za wiele. Książka daje dużo do myślenia i wskazuje metody działania by wyjść z impasu w którym się świat znalazł.

Prof. Z. Daszyńska-Golińska (Warszawa).

Weston W. I. i Crew A.: Dictionary of Economic and Banking Terms *. 3-e wyd. Londyn, Pitman and Sons, 1930, str. 248.

Jest to alfabetyczny słownik terminów używanych w ekonomii politycznej i bankowości. Książka doczekała się w krótkim stosunkowo czasie trzeciego wydania, co najlepiej świadczy o jej poczytności. Nowe wydanie zostało uzupełnione i uzgodnione z najnowszymi prądami naukowymi. Autorowie w wykładzie swym posługują się następującą metodą: naprzód dają definicję lub określenie najbardziej odpowiadające obecnemu stanowi nauki dla danego terminu, a potem popierają swą definicję odpowiednim autorytetem. Metodzie tej nic zarzucić nie można o ile wybór autorytetu jest odpowiedni. Chcąc być o ile tylko można najortodoksalniejszymi w swych definicjach, autorowie przeważnie cytują klasyków: A. Smith'a, Ricardo, ale najwięcej młodszego Mill'a. Można powiedzieć, że połowa cytat została zapożyczona z jego „Principles”. Co do takiego wyboru autorytetów możnaby się z autorami pospieszać. Od czasu ukazania się „Principles” J. S. Mill'a, niema jednej strony tej pięknej na swój czas książki, któraby odpowiadała obecnemu stanowi nauki, jeżeli nie co do treści, to w każdym razie co do ujęcia i przedstawienia tematu. Tak, że lepiej było zastąpić tych autorów nowymi autorytetami, których wywody lepiej tłumaczy nam rzeczywistość. Dotyczy to szczególnie wielkich zagadnień ekonomii politycznej jak np. teorii ilościowej, parytetu siły nabywczej, zarobków etc. I tak np. omawiając teorię ilościową, autorowie podają formułę I. Fisher'a ale nie tylko nie cytują ale nawet nie wymieniają jego nazwiska, natomiast podają definicję Mill'a, teorii ilościowej. Podobnie omawiając teorię parytetu siły nabywczej, autorowie ani słowem nie wspomną o Cassel'u, ale podają definicję Mill'a dotyczącą roli pieniądza w handlu międzynarodowym, która mało wyrobionemu studentowi może dać tylko błędne pojęcie o tej roli. Taki sam sposób traktowania tematu zauważyliśmy w wielu innych

miejscach. Sami autorowie w swych definicjach stoją nieraz o wiele wyżej od cytowanych przez się autorytetów, wśród których poczytne miejsce zajmują: Malthus, Tooke, Bagehot, Marshall, Nicholson, Sedgwick, Cairnes, Gibb, Dean Inge, Seligman, Robinson, Lavington, Pigou, Robertson, Hawtrey, Keynes, Henderson, Stamp. Z cudzoziemców: Schultze-Gavernitz, Böhm-Bawerck, Smart, Pearson, Cassel. Są cytaty z raportów Cunliffe'a, Balfour'a, Colvyn'a i kilku innych, a także z dorocznych przemówień prezesów i dyrektorów wielkich banków, jak np. z mów McKenny, Goschen'a, Hyde'a etc., które w Anglii mają wielki wpływ na kształtowanie się teoryj monetarnych.

Co się tyczy treści książki, to uwzględnione zostały wszystkie najważniejsze tematy, tak z zakresu ogólnej teoryj ekonomji politycznej, jak też i specjalnie bankowości. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że krótkie a dobre definicje oderwanych i skomplikowanych zagadnień ekonomiczno-bankowych mogą znacznie ułatwić studentom orientację w literaturze ekonomicznej. Co specjalnie wyróżnia ten jednotomowy słownik od trzytomowego dzieła Palgrave'a, to jego bezpretensjonalny charakter. Kiedy dzieło Palgrave'a ma pretensję być naukową encyklopedją ekonomiczną, to omawiana książka ma na celu być podręcznym słownikiem przy czytaniu literatury ekonomicznej. Zresztą słownik ten czyta się jak każda inna książka i jest napisana tak przystępnie, że czytać go może nawet słabo przygotowany czytelnik.

Prócz zarzutu uczynionego wyżej, że autorowie za dużą przywiązują wagę określeniom klasycznym, szczególnie w zakresie teoryj monetarnych, najslabiej przez klasyków opracowanych, można im jeszcze wytknąć i to, że w pewnych wypadkach definicje ich nie są całkowicie à jour. I tak np. omawiając perjodyczne bilanse Banku Angielskiego, autorowie nie podają zmian jakie zostały poczynione w tych bilansach w r. 1928. Omawiając funkcje brokerów wekslowych, autorowie podają dziś już przedawnioną teoryję, że długi międzynarodowe, wynikłe z handlu wymiennego, reguluje się wyłącznie przy pomocy kupna wekslu od brokera wekslowego. Dziś robi się to już tylko bardzo rzadko. Długi międzynarodowe reguluje się przeważnie przy pomocy przekazu lub czeku i rolę brokera wekslowego w tym względzie zastąpili bankierzy.

Drobne to są jednak usterki, które w słabym tylko stopniu zmniejszają bezwzględną wartość omawianego słownika.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

D a s z y ń s k a - G o l i ń s k a Zofja Dr., pionierka wiedzy gospodarczo-społecznej w Polsce: Notatki autobiograficzne. Kraków 1932. Życiorysy zasłużonych kobiet (5).

- Fabierkiewicz W.: Nauka o pieniądzu. Warszawa 1932. Str. 166 + 2 nlb.
- Kwieciński J.: Kryzys gospodarczy świata oraz epokowe idee i wskazania jego usunięcia. Warszawa 1932. Str. 88.
- Piowowarczyk J. Ks.: Kryzys społeczno-gospodarczy w świetle katolickich zasad. Kraków 1932. Druk. „Głosu Narodu”. Str. 159.
- Croquant A.: *Economie sociale et mathématique*. 2. éd. Préf. de Jean de Voghel. Mons: Delporte 1931. Str. 93.
- Marchai A.: *La conception de l'économie nationale et des rapports internationaux chez les mercantilistes français et chez leurs contemporains*. Préf. de Lucien Brocard. Paris, Recueil Sirey, 1931. Str. 183.
- Moisseev M.: *Les explications classiques des crises économiques*. Paris, Presses univ. de France, 1931.
- Clark H. F.: *Economie theory and correct occupational distribution*. New York, Teachers Coll., Columbia Univ., 1931. Str. VIII + 176.
- Cross I. B.: *Economies*. New York, American Inst. of Banking, 1931. Str. 552, § 3.
- Fetter F. W.: *Monetary inflation in Chile*. Princeton, N. Y., Princeton, 1931 Str. 226. (Inst. Finance Section of Dept. of econ. and soc. insts. publ. 3).
- Garrison. E.: *The riddle of economics*. New York, Macmillan, 1931. Str. 339.
- Gregory T. E.: *The gold standard and its future*. London, Methuen, 1932. Str. 115.
- Hausen Alvin Harvey: *Economic stabilization in an unbalanced world*. New York, Harcourt, 1932. Str. 393. § 3.
- Hirst F. W.: *Gladstone as financier and economist*. Introd. by H. N. Gladstone. London, Benn, 1931. Str. 327.
- Hodgson J. G.: *Planning for economics stability*. New York, Wilson, 1931. Str. 219.
- Hutton G. D.: *Nations and the crisis*. London, Sidwick & J., 1932. Str. 120.
- Mac Kay, A. L. Gordon: *Economics. The study of wealth*. London, Pitman, 1931. Str. 250.
- Metha J. K.: *The elements of economics, mathematically interpreted*. London, Routledge, 1932. Str. 292.
- Peddie J. Taylor: *The dual system of stabilization*. Enl. 2. ed. New York, Macmillan, 1931. Str. 268. § 5.
- Seager H. R.: *Labor and other economic essays*. Ed. by Charles Gulick. Introd by Wesley Mitchell. New York, Harper, 1931. Str. 453. § 3,50.
- Silverman H. A.: *Economics of the industrial system*. London, Pitman, 1931. Str. 351.
- Stephenson J. and Noel Branton: *Economics of production and exchange*. London, Pitman, 1932. Str. 484.

- Economia politica contemporanea*. Saggi di economia e finanza in onore del Prof. Camillo Supino. Bd. 1, 2. Padua, Cedam, 1930. Str. 440; 491.
- Fenoglio G.: *Corso di storia delle dottrine economiche*. Vol. 1. Torino, Sten, 1931. Str. XI + 204.
- Sella Emanuele: *Dottrina del valore*. Lezioni di economia ipostatica (r. Univ. degli studi di Genova). Padova, Cedam, 1932. Str. VI + 270.
- Engländer O.: *Preise und Konjunktur*. Beiträge zur Krisen- u. Preistheorie. Brunn, Rohrer, 1931. Str. 112.
- Fiedler K.: *Das System der theoretischen Nationalökonomie*. Leipzig, Bouger, 1932. Str. X + 194.
- Fisher Irving: *Die Zinstheorie*. (The theory of interest as determined by impatience to spend income and opportunity to invest it). Ins Dt. übertr. von Hans Schulz. Mit 58 Abb. Jena, Fischer, 1932. Str. XXIV + 450. M. 22,—.
- Getzeny H.: *Kapitalismus und Sozialismus im Lichte der neueren, insbesondere der katholischen Gesellschaftslehre*. Regensburg, Pustet, 1932. Str. 274.
- Pohle L.: *Kapitalismus und Sozialismus*. 4. völlig neugest. u. wesentlich erw. Aufl., aus d. Nachlass herg. bearb. u. erg. von Georg Halm. Berlin, Springer, 1931. str. IX + 316.
- Pütz Theodor: *Wirtschaftslehre und Weltanschauung bei Adam Smith*. München, Voglrieder, 1932. Str. 136.
- Richner E.: *Le Mercier de la Rivière*. Ein Führer d. physiokrat. Bewegung in Frankreich. Zürich, Girsberger, 1931. Str. XX + 288.
- Schmitt A.: *Kreditpolitik und Konjunkturpolitik in Theorie und Praxis*. Jena, Fischer, 1932. str. VIII + 240.
- Woytinsky W.: *Internationale Hebung der Preise als Ausweg aus der Krise*. Leipzig, Buske, 1931. Str. VI + 163 + 18. Tab. + 20 graph. Darst. M. 12,50.

II.

Historja gospodarstwa społecznego.

Friedman F.: *Żydzi w łódzkim przemyśle włókienniczym w pierwszych stadjach jego rozwoju*. Łódź, odb. z „Rocznika Łódzkiego”, 1931, str. 49.

Praca dr. Friedmana ma za przedmiot przedstawienie roli Żydów w łódzkim przemyśle włókienniczym w okresie od jego powstania do r. 1864. Dzieli się ona na 5 rozdziałów: wstęp, przemysł nakładowy, tkacze żydowscy, przemysłowcy żydowscy i zakończenie.

Po wyjaśnieniu na wstępie do jakiego czasu odnosi się praca, autor w rozdziale pierwszym omawia rozwój przemysłu nakładowego w Polsce, a następnie szerzej rozwój tego przemysłu w Łodzi.

Autor podaje, iż pierwszy nakładca Żyd pojawił się w Łodzi około r. 1830. Tkacze chałupnicy żydowscy wystąpili znacznie później (1850). W rozdziale drugim autor rozpatruje przyczyny, dla których Żydzi stosunkowo późno zajęli się tkactwem. Wyjaśnia to momentami religijnymi i nieprzychylnem ustosunkowaniem się do nich już osiadłych tkaczy chrześcijan. W dalszych rozważaniach tego rozdziału autor obszerniej opisuje kilka żydowskich tkalni, podając biografię tkaczy i rozwój ich przedsiębiorstw. Rozdział ten zamyka statystyka, określająca stosunek żydowskich tkaczy samodzielnych (właścicieli przedsiębiorstw) i pracowników do ogólnej liczby przedsiębiorstw i pracowników w Łodzi. W rozdziale trzecim autor omawia Żydów, którzy w połowie XIX w. prowadzili przedsiębiorstwa fabryczne. Wreszcie w zakończeniu charakteryzuje ogólnie udział Żydów w rozwoju łódzkiego przemysłu włókienniczego, stwierdzając, iż był on nieznaczny, a przejawiał się silniej jedynie w zakresie przemysłu nakładowego.

Praca autora ma charakter monograficzny. Zadaniem autora powinno być zatem możliwie najbardziej dokładne przedstawienie materiału źródłowego. Autor natomiast zbyt wiele miejsca poświęcił rozważaniom ogólnym, opierając się wyłącznie na literaturze, co przyczyniło się do osłabienia wewnętrznej spójności pracy.

Materiał, omawiany przez autora w rozdziale drugim i trzecim nie został dostatecznie usystematyzowany. Z założeń autora wynika, że w rozdziale drugim zamierzał omówić tkaczy prowadzących drobne przedsiębiorstwa, a w rozdziale trzecim przedsiębiorstwa fabryczne. Ponieważ autor nie ustalił kryterjów, któremi kierował się przy rozgrupowaniu przedsiębiorstw, przeto odnosi się wrażenie, że rozgrupowanie to jest w dużej mierze przyjęte przez autora dowolnie. Autor przypisywał zdaje się największe znaczenie ilości robotników i wielkości produkcji, nie przywiązując większej wagi do czynnika społecznej organizacji pracy.

Mimo braków metodologicznych praca autora, podając dane co do udziału Żydów w łódzkim przemyśle włókienniczym, przynosi szereg ciekawych szczegółów, posiadających znacznie dla ogólnej charakterystyki rozwoju przemysłu w XIX wieku.

Dr. T. Ereciński (Poznań).

Acres W. Marston: *The Bank of England from within, 1694—1900.* Vol. 1. 2. London, Oxford Univ. Pr., 1931. Str. 666. s. 30.

Barek Oscar T.: *New York City during the War of Independence. With special reference to the period of British occupation.* New York, Columbia Univ. Pr., 1931. Str. 267. (Stud. in hist., econ. and publ. law. 357). § 4,25.

- Beardwood A.: Alien merchants in England, 1350 to 1377; their legal and economic position. Cambridge, Mass., Mediaeval Acad. of America, 1931. Str. 224. \$ 4,25.
- Jernegan Marcus W.: Laboring and dependent classes in colonial America 1607—1783. Chicago, Univ. of Chic. Press, 1931. Str. 269. \$ 3.
- Mac Gregor D. H.: The evolution of industry 1800—1931. Rev. ed. London, Butterworth, 1932. Str. 254.
- Stenton F. M.: The first century of English feudalism 1066—1166. London, Oxford Univ. Lect., 1932. Str. 319.
- Thompson James: Economic and social history of Europe in the later Middle Ages (1300—1530). New York, Century, 1931. Str. 553. \$ 5.
- Laneve S.: Il porto di Trieste nel secolo 18. Pavia, Treves, 1930. Str. 73.
- Geiss Hans: Geld- und naturalwirtschaftliche Erscheinungsformen im staatlichen Aufbau Italiens während der Gotenzeit. Stuttgart, Kohlhammer, 1931. Str. 66.
- Kulischer A. u. E. Kulischer: Kriegs- und Wanderzüge. Weltgeschichte als Völkerbewegung. Mit 3 Kt. Berlin u. Leipzig, de Gruyter, 1932. Str. VIII + 230. M. 15,30.
- Schulz Hildegard: Die wirtschaftliche Struktur des Oberharzes und seines nördlichen Vorlandes vom Ende des 10. bis zum Beginn des 15. Jahrhunderts. Chemnitz—Schönau, 1931. Zimmermann, str. 70.

III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo,

Biskupski St.: Ceny ziemi w województwie poleskiem w latach 1924—29. Warszawa, Min. Reform Roln., 1931, str. 77.

Niezmiernie ciężkie przesilenie finansowe rolnictwa wysunęło na jeden z pierwszych planów zagadnień gospodarczych rynek obrotu ziemią. Niestety bowiem znaczna liczba gospodarstw rolnych przy najdalej nawet idącej akcji pomocy ze strony rządu nie będzie mogła być podtrzymana finansowo i będzie musiała z konieczności zmienić właściciela, czy to w drodze parcelacji, czy sprzedaży w całości. Wyjście z ciężkiego kryzysu finansowego, w jakim znajduje się rolnictwo naszego kraju leży niewątpliwie w pewnej przynajmniej mierze w płaszczyźnie procesów aljenacyjnych. Zagadnienie cen ziemi stało się w tych warunkach niezmiernie aktualne i dlatego poszukiwania naukowe, mające na celu zbadanie i wyjaśnienie jego podłoża przyczynowego i struktury ekonomicznej muszą budzić zrozumiałe zainteresowanie.

Uwagi powyższe nasuwają się nam z powodu pracy St. Biskupskiego o cenach ziemi w województwie poleskiem, stanowiącej jedną pozycję więcej w pożytecznej i ruchliwej działalności wydawniczej Min. Reform Rolnych.

Materiał statystyczny opiera autor na danych Okręgowego Urzędu Ziemskiego w Brześciu n/B., oddziału Państwowego Banku Rolnego w Pińsku, oraz kancelaryj rejentów, dotyczących aktów kupna-sprzedaży ziemi. Zgromadzony w ten sposób materiał faktyczny obejmuje 4.670 umów sprzedaży ziemi z parcelacji, oraz 281 z wolnej ręki. Został on zgrupowany przez autora stosownie do podziału województwa poleskiego na trzy okręgi ekonomiczne, wyodrębnione zarówno pod względem warunków komunikacyjno-gospodarczych, jak i terenowo-glebowych.

Badania statystyczne przeprowadzone są oddzielnie nad latami 1928—29 oraz 1924—27, ich wyniki zebrano ponownie w ogólnym zestawieniu dla całego okresu 1924—29 r. Dorzucimy to, że niezupełnie zrozumiałą jest kolejność rozpatrywania przez autora najpierw okresu późniejszego, lat ostatnich, dopiero zaś potem okresu wcześniejszego 1924—27 r., pewna przejrzystość badań i potoczność myśli musi na tym ucierpieć.

Ewolucja cen ziemi wykazuje brak określonej tendencji i dużą zmienność, przy wielkiej skali wahań, w znacznej mierze wpływają na to zjawisko fluktuacje walutowe. Stąd też bardziej interesujące jest zestawienie przy przeliczeniu cen na franki szwajcarskie. Otrzymany w ten sposób obraz ruchów cen wykazuje ich spadek od 1924 r. aż do 1926 r. Natomiast od 1927 r. zaznacza się dość znaczna poprawa; podczas gdy jednak ceny w wolnym obrocie wyższą dalej w 1928 r., dla cen parcelacyjnych zaznacza się w tym czasie ponowna niżka. Należy przytem zaznaczyć, że ceny wolnego rynku przewyższają w 1928 r. poziom z r. 1924 podczas gdy ceny parcelacyjne osiągają w 1924 r. swoje maximum. Ruch cen ziemi zestawiono z ewolucją jej dochodowości, jednak wartość tego zestawienia musi budzić poważne wątpliwości wobec ogromnego przybliżenia w obliczeniu ostatniej pozycji. Ewolucja rentowności wykazuje stałą tendencję zwyżkowości. Autor nie zdaje się spostrzegać tej rozbieżności, choć zdaje sobie sprawę z pewnej dowolności swych obliczeń w tym zakresie.

Ciekawe jest zestawienie cen ziemi z cenami żyta i przeliczenie ich w mierniku żytnim. Obliczone w ten sposób ceny ziemi wykazują stały i bardzo silny spadek począwszy od 1924 r. wynoszący do sześćdziesięciu kilku procent w stosunku do tego roku w ostatnim badanym okresie 1929 r. W stosunku do cen przedwojennych wyrażonych w wartościach żyta poziom cen powojennych kształ-

tuje się znacznie wyżej w 1924 r., od 1926 r. spada już jednak poniżej przeciętnej przedwojennej, dochodząc w 1929 r. do zaledwie 50% tej ceny. Jest rzeczą charakterystyczną, że cena ziemi po wojnie zbliża się w jednostkach żyta najbardziej do ceny przedwojennej pomiędzy 1925 a 1926 r. t. j. w tym czasie kiedy cena żyta powojenna zrównywa się mniej więcej z ceną przedwojenną. Zdaje się to wskazywać na zupełne uniezależnienie rynku obrotów ziemi od zmiennych warunków konjunktury gospodarczej, a raczej związanie ich z pewnymi ogólnymi strukturalnymi tendencjami ekonomiczno-społecznymi wyrażającymi się zarówno w ogromnym przywiązaniu do ziemi jak i w stałym lecz umiarkowanym na nią popycie. Są to charakterystyczne cechy gospodarstwa naturalnego, którym jest oczywiście jeszcze w znacznej mierze rolnictwo polskie.

Analiza współzależności ewolucji cen od szeregu czynników ekonomicznych doprowadza autora do wysunięcia na plan pierwszy, zmian w obiegu pieniędzy w kraju, dalej, zmian ogólnego indeksu cen, oraz wzajemnych przesunięć cen artykułów rolniczych i przemysłowych. Na dalszym nieco planie stawia autor pomoc kredytową państwa, przyznając jej przytem mniejszy wpływ na kształtowanie się cen niż zwiększeniu się popytu na ziemię dzięki ruchowi osadniczemu żywemu bardzo na Polesiu w okresie pierwszych lat po wojnie. Podkreśla również autor znaczenie dla rynku obrotów ziemią momentów politycznych, jak zwalczanie wrogiej Państwu Polskiemu agitacji i usprawnienie administracji.

Poważnym brakiem omawianej pracy jest pewna chaotyczność układu i niedostateczna analiza materiału statystycznego. Może to są niedopatrzona korekty drukarskiej, do czego niewątpliwie odnosi się błędnie podane daty 1923 r. zamiast 1913 r. na str. 62, może to odmienna metoda obliczeń, czy odmienne źródło? Szkoda jednak, że nie zostało to wyjaśnione przez autora. Nie chcąc mnożyć przykładów i bawić się w jakąś analizę egzegetyczną wskażemy tylko, że na str. 72 ceny ziemi (nie wiadomo za jakie jednostki) wyrażone są w dziesiątkach franków szwajcarskich podczas gdy ceny 1 ha wahają się na str. 68 w setkach tej samej waluty, przy czem ewolucja tych cen w obu powyższych zestawieniach jest zupełnie różna. Tę samą zresztą rozbieżność w kształtowaniu się cen można już zauważyć pomiędzy sąsiadującymi ze sobą str. 72 i 73. Odpowiednie wnioski zostały przytem wyciągnięte zarówno z jednych jak i drugich sprzecznych ze sobą zestawień.

W zakresie wniosków ogólnych mamy pewne zastrzeżenia co do zbytniego przeceniania znaczenia ogólnych stosunków kapitalistycznych kraju (obieg pieniężny) ze względu na wskazywany już

naturalizm stosunków gospodarczych rolnictwa poleskiego, sędziemy natomiast, że nie zostało dostatecznie podkreślone i uwypuklone znaczenie dopływu kredytowego dla celów nabycia ziemi, które musiało być w warunkach stosunkowo małych obrotów ziemią olbrzymie, jeżeli wziąć pod uwagę, że sam tylko Państwowy Bank Rolny udzielił w 1927 r. 538 tys. zł kredytu na zakup 4829 hektarów podczas gdy w roku poprzednim suma kredytów udzielonych przez ten Bank wynosiła zaledwie 18 tys. na zakup 67 ha.

Niezależnie jednak od wskazanych braków i nieco fantastycznych omyłek, czy niejasności omawianą pracę uważamy za wartościowy przyczynek dla zagadnienia cen ziemi, dzięki gruntownemu i wszechstronnemu opracowaniu i trafnej ogólnej metodzie statystycznej. Wartość jej podkreśla przytem fakt poważnych przeszkód z jakimi musiał się niewątpliwie spotkać autor wobec trudności zebrania materiałów, ich oceny, układu oraz znacznego skomplikowania czynników ekonomicznych działających na zjawiska rynku ziemi.

Dr. Czesław Strzeczewski (Warszawa).

Polskie Rybołówstwo Morskie IV (1928—1930). Bydgoszcz, Wydawn. Morskiego Urzędu Rybackiego, 1931, str. 290.

Jest to dalszy ciąg sprawozdań Morskiego Urzędu Rybackiego, które ukazały się poprzednio p. t. „Rybołówstwo morskie na polskim Bałtyku” i daje w I części (sprawozdania) pogląd na rozwój prac Morskiego Urzędu Rybackiego i Morskiego Instytutu Rybackiego. zaś w części II (badania naukowe) zawiera 4 prace naukowe wykonane w Państw. Inst. Naukowym Gosp. Wiejskiego, Dziale Ekonomji i Organizacji Rybactwa w Bydgoszczy.

W sprawozdaniu M. Urzędu Rybackiego widać dalsze duże postępy polskiego rybołówstwa morskiego. Rząd Polski otoczył rzeczywistość bardzo staranną i wszechstronną opieką rybołówstwo morskie i pod względem rybackim — jak zresztą pod wielu innymi — odcinek wybrzeża polskiego zyskał w czasie rządów polskich, w porównaniu z rządami zaborczymi, bardzo wiele. Duże znaczenie miało w okresie sprawozdawczym przeniesienie M. Urzędu Rybackiego, po ośmiu latach przebywania, z Wejherowa do Gdyni. Dzięki temu szczęśliwemu posunięciu styczność urzędu z rybołówstwem mogła być o wiele żywszą, niż z oddalonego o 24 km Wejherowa. Z końcem r. 1929 wprowadzono dalej mundury dla straży rybackiej, której w ten sposób ułatwiono wykonywanie służby, zwłaszcza wobec rybaków obcokrajowych. 130 protokółów karnych za 3 lata sprawozdawcze, dobrze świadczy zarówno o rybakach naszych, jak i o sprawiedliwie wykonywanej służbie ochronnej, gdyż przeważnie sprawy

kończyły się na drodze administracyjnej, a tylko w jednym wypadku protokół przebył całkowitą drogę administracyjną i sądową, kończąc się jednak zatwierdzeniem kary administracyjnej. Statystykę połowów, prowadzoną stale i w poprzednich latach, ulepszono w r. 1930, dzieląc ją na poszczególne gatunki ryb. Duże znaczenie dla rybaków ma akcja osadnictwa, które narazie objęło 60 domków rybackich, wybudowanych i oddanych do użytku, a zamierzona jest jeszcze dalsza budowa, po uzyskaniu na ten terenów. Akcja za-pomóg bezzwrotnych w materiałach, zamykająca się wartością około 20.000 zł rocznie i akcja kredytowa na budowę nowych kutrów motorowych, dopełnia obrazu wszechstronnych starań Rządu. Bardzo oddanym opiekunem i zasłużonym rzecznikiem rybołówstwa morskiego na miejscu jest naczelnik M. Urzędu Rybackiego p. A. Hryniewiecki, który od samego początku oddaje swe siły na usługi polskiego rybołówstwa polskiego.

W osobnym artykule p. t. „Rybołówstwo morskie w okresie 1928—1930” podnosi p. Hryniewiecki okoliczność pocieszającą, że ilość rybaków wzrosła — mimo bardzo ciężkich warunków bytu. Rybacy są biedni i zadłużeni, zwłaszcza ci, którzy uprawiają tylko rybołówstwa przybrzeżne. Zadłużenie rybaków wynosi około 1 miliona złotych i od kilku lat prawie się nie zmniejsza.

W dłuższej pracy p. t. „Przemysł i handel rybny na wybrzeżu” daje p. B. Sotkowski pszechstronny i wyczerpujący obraz, zakreślony tematem, wskazuje niedomagania i drogi dalszego rozwoju.

„Sprawozdanie Morskiego Instytutu Rybackiego za okres 1929—1930” podaje, że stowarzyszenie to powstało w grudniu 1928 r., a zadaniem jego jest przyczynienie się do rozwoju polskiego rybołówstwa morskiego przybrzeżnego i dalekomorskiego, oraz przemysłu i handlu rybami morskimi. Ponieważ poza zadaniami administracyjnymi, te same cele ma M. Urz. Rybacki, podległy Min. Przemysłu i Handlu, od którego też czerpie subwencje na swe prace M. Instytut Rybacki, a dalej kierownikiem Instytutu jest naczelnik M. U. Rybackiego, przeto mało jasną jest zasadniczo potrzeba powstania tego stowarzyszenia. Nie wyjaśnia też tego sprawozdanie Instytutu. Dziwi dalej, że wśród składu zarządu i wśród współpracowników brak nazwisk naukowców specjalistów-rybaków, których współpraca niewątpliwie mogłaby być korzystną dla zadań, które postawił sobie za cel Instytut. Poza tem wykazał Instytut dużą ruchliwość. Zakupił dwa statki służące do badań i próbnych połowów, przeprowadził rozmaite próby z nowymi narzędziami połowu, założył Kasę Samopomocy, wybudował wyciąg dla kutrów rybackich w Gdyni i popierał przemysł przez udzielenie pożyczek na budowę wędzarni i na fabrykę sieci rybackich. W r. 1930 odbył statek badawczy „Ewa” po-

dróż blisko 3 tygodniową do Łotwy, Estonji, Finlandji i Szwecji, dla zaznajomienia się z rybołówstwem morskiem tych krajów.

W części naukowej, w 2 pracach p. t. „Rybołówstwo fładowe na polskim wybrzeżu” i „Badania nad wpływem narzędzi na skład połowów” zajmuje się p. J. Borowik płastugami naszego wybrzeża, dochodząc do tych samych mniej więcej wyników, co inni badacze Bałtyku. P. B. Dixon zajmuje się w 2 pracach p. t. „Wiek i wzrost łososi poławianych na polskim Bałtyku” i „Wiek i szybkość wzrostu troci „*Salmo trutta*” z rzek Redy i Dunajca”, łososiem i trocią. Niestety nie można badaniom tym przypisać większej wartości, ponieważ autor nie umie zdaje się odróżniać gatunku łososia od troci, a na gołosłowne zapewnienie autora, że „wszystkie te okazy bez najmniejszej wątpliwości należą do gatunku łososia atlantyckiego *Salmo salar* L.”, bez wymienienia żadnych cech wyróżniających, których cały szereg istnieje i które znają rybacy praktyczni, zdać się nie można. Bez pewności zaś, czy się ma do czynienia z łososiem czy trocią, rozważania nad rasami tych gatunków, przestają być aktualnymi. P. Dixon nie uwzględnia też zupełnie piśmiennictwa, a specjalnie polskiego, które mu było chyba znane i dostępne.

Prof. E. Schechtel (Poznań).

Borowik Józef: Dziesięć lat polskiego rybołówstwa morskiego 1920—1930). Tablice statystyczne. Bydgoszcz, Wydawnictwo Morskiego Instytutu Rybackiego 1930, I — 160 str.

Autor zestawia materiały zebrane i już dawniej częściami opublikowane przez Morski Urząd Rybacki. Statystyka dotyczy rybaków, narzędzi i statków, oraz połowów. Nowością jest podział na poszczególne gminy, który ma dać obraz „dynamiki stosunków na naszym wybrzeżu”. Nomenklaturze autora, zestawionej w osobnej tabelce, miałbym niestety trochę do zarzucenia, lecz można to odłożyć wobec zapowiedzi autora, że uzasadni ją na innym miejscu.

Prof. E. Schechtel (Poznań).

Barczyński J.: Piatiletka w leśnictwie sowieckiera. Lwów 1932. Dom Książki Polskiej. Str. 16.

Konopiński Tadeusz Dr.: Formy organizacji zbytu trzody chlewnej. Poznań 1932. Str. 20.

Tilgner W. Dr.: Obciążenie podatkowe rolnictwa w Polsce i w różnych krajach europejskich. Poznań 1932. Str. 17.

Zembrzusi S. Inż.: Sprawa lniarska we Francji. Wilno, Nakł. Tow. Lniarskiego w Wilnie z zasil. Min. Rolnictwa, 1932. Str. 3 nlb. + 53.

Żabko-Potopowicz A. Dr.: Polityka agrarna jako nauka w Niemczech ze szczególnem uwzględnieniem czasów nowszych. Warszawa 1932. Str. 260.

Czasopisma: Bruckus B. Prof.: Bilans socjalizacji rolnictwa w Rosji Sowieckiej w zaraniu trzeciej wiosny bolszewickiej (Gazeta Rolnicza Nr. 20, 1932). — B. K.: Chłodnia rybna w Gdyni (Polska Gospodarcza, zeszyt 21, 1932). Chrzano wski Z.: Rolnictwo wobec kartelizacji przemysłowej (Gazeta Rolnicza, Nr. 29—30, 1932). — Chroszcze wski K.: Przystosowanie handlowe w rolnictwie (Rolnik Ekonomista, Nr. 12, 1932). — C. S.: Zagadnienie produkcji roślin przemysłowo-lekarskich (Rolnictwo, tom III, zeszyt 3. 1932). — Tenże: Dalsze etapy akcji pomocy finansowej dla rolnictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 17, 1932). — Drewnowski S. Inż.: Polski Monopol Spirytusowy (Rolnik Ekonomista, Nr. 12, 1932). — E. S.: Notowania cen targowych produktów rolnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 24, 1932). — Tenże: Sytuacja rolnictwa i hodowli w Austrii (Polska Gospodarcza, zeszyt 26, 1932). — E. J.: Podatek gruntowy gospodarstw stawowych (Rolnik Ekonomista, Nr. 13—14, 1932). — Glass S.: Kolektywizacja a stan rolnictwa w Z. S. S. R. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1932). — Gościcki J.: Porozumienie w sprawie polityki tłuszczowej (Rolnik Ekonomista, Nr. 15—16, 1932). — Tenże: Program polityki rolnej na rok 1932—1933 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13, 1932). — Grabski W. Dr. Prof.: Kryzys rolniczy w Polsce (Przegląd Intendencki, zeszyt 2. 1932). — Grabiński H.: Polityka sztywnych cen, a interesy rolnictwa (Rolnik Ekonomista, Nr. 11. 1932). — Gurski J. H.: Stosunek wytworów i środków produkcji w rolnictwie (Rolnictwo, tom III, zeszyt 2. 1932). — Hitier H. Prof.: Obrót wytworów rolnictwa w krajach naddunajskich (Gazeta Rolnicza, Nr. 21. 1932). — Humnicki S.: VI-ty Międzynarodowy Kongres europejskich plantatorów buraka cukrowego (Rolnictwo, tom II, zeszyt 3. 1932). — Tenże: Widoki uprawy buraka cukrowego w aktualnej konjunkturze (Gazeta Rolnicza Nr. 33—34. 1932). — Iwaszkiewicz E.: Kredyt dla gospodarstw stawowych (Rolnik Ekonomista Nr. 10. 1932). — Jedliński W.: Zagadnienie opłacalności i jej oceny w produkcji leśnej (Rolnictwo, tom II, zeszyt 3. 1932). — J. W.: Ustawa o sprzedaży nawozów sztucznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1932). — K.: Akcja pomocy finansowej dla rolnictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1932). — Kiniorski M.: Kredyt dla większej własności (Gazeta Rolnicza Nr. 20. 1932). — Kossowski Z. Inż.: Opłacalność drenowania w świetle ostatnich zestawień (Gazeta Rolnicza Nr. 24. 1932) — Kuźmiński B.: Rozwój polskiego rybactwa morskiego. (Polska Gospodarcza, zeszyt 33. 1932). — Łączkowski B.: Interwencjonizm zbożowy w państwach naddunajskich (Gospodarka Narodowa Nr. 11, 1932). — Lubieński B.: Znaczenie rachunkowości w gospodarstwach wielkorolnych (Gazeta Rolnicza Nr. 31—32. 1932). — Maringe W.: Organizacja gospodarstw w walce z kryzysem rolniczym i jej technika (Gazeta Rolnicza, Nr. 29 do 30. 1932). — Mikołaszewski S.: Zagadnienie organizacji zawodowej rolnictwa w dobie obecnej (Rolnik Ekonomista Nr. 13—14. 1932). — Nadratowski Z.: Dekrety rolnicze (Rolnik Ekonomista Nr. 17. 1932). — Natanson W. Dr.: Zależność przemysłu od rolnictwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 31—32.

.1932). — Niklewski B. Prof.: Organizacja rolnicza w dobie kryzysu (Gazeta Rolnicza, Nr. 19. 1932). — Olędzki R.: Znaczenie jakości ziarna pszenic krajowych dla gospodarstwa narodowego (Gazeta Rolnicza Nr. 33—34. 1932). — Ostrowski K.: Teoria i praktyka naszej komasacji (Rolnictwo, tom III, zeszyt I. 1932). — O. W.: Uprawa tytoniu (Polska Gospodarcza, zeszyt 34-1932). — Piekalkiewicz J. Dr.: Współzależność pomiędzy cenami ziemio-
 płodów a powierzchnią niemi zasianą (Rolnik Ekonomista Nr. 15—16. 1932). — Piotrowski G.: „Monopol”. (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1932). — Pilch T.: Wytyczne programu sanacji finansów rolnictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1932). — Pogorzelski M.: Eksport trzody chlewnej i przetworów w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1932). — Prawocheński R. Dr. Prof.: W sprawie produkcji bekonów i budowy bekoniarń (Gazeta Rolnicza Nr. 19. 1932). — Rose A. Dr.: Wobec możliwości zmiany międzynarodowej polityki gospodarczej (Gazeta Rolnicza Nr. 35. 1932). — Ritter K.: Teoretyczne rozważania na temat polskiego kryzysu rolniczego (Rolnictwo, tom III, zeszyt 3. 1932). — Rolbiecki Inż.: Brak współpracy w zagadnieniach nad kryzysem rolniczym (Gazeta Rolnicza Nr. 22. 1932). — Rykowski B. Inż.: Tło ekonomiczne walki z kryzysem rolniczym (Gazeta Rolnicza Nr. 29 do 30. 1932). — Rusinek Z.: Komitety do spraw finansowo-rolnych (Rolnictwo, tom II, zeszyt I. 1932). — Rybarski R. Dr. Prof.: Rolnictwo a przyrost ludności w Polsce (Rolnik - Ekonomista Nr. 15—16 1932). — Sawicki W.: Książka rolnicza na tle kryzysu gospodarczego (Rolnictwo, tom II, zeszyt III .1932). — Sowiński M.: Poczynania i zamierzenia angielskiej polityki rolniczej (Rolnictwo, tom III, zeszyt III. 1932). — Strzeszewski C.: Akcja sanacji finansowej rolnictwa w Polsce (Rolnictwo, tom III, zeszyt III. 1932). — Szturm de Sztrem E.: Produkcja zbożowa i rynki zbożowe (Rolnik Ekonomista Nr. 8, 10, 11, 12, 13—14, 15—16 i 17,1932). — Szulc K. Prof.: Państwowy Instytut Meteorologiczny a potrzeby rolnictwa (Gazeta Rolnicza Nr. 27 do 28. 1932). — S. E.: Działalność Centralnej Kasy Spółek Rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932). — Wakar J.: Kryzys hodowlany w Polsce (Rolnik Ekonomista Nr. 10. 1932). — Wielowiejski J.: O usunięcie trudności płatniczych rolnictwa (Gazeta Rolnicza Nr. 35. 1932). — Wiśniewski-Prus S.: Na marginesie zagadnienia eksportu ziemniaków (Gazeta Rolnicza Nr. 21. 1932). — Wóycicki S. Dr.: Stan ogrodnictwa polskiego w świetle danych handlu zagranicznego w latach 1926—1930 (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy Nr. 5. 1932). — Zaremba M.: Produkcja zwierzęca w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1932). — Uchwały, konferencji w sprawie zasad polityki rolnej w roku gospodarczym 1932—1933 (Rolnik Ekonomista Nr. 13 do 14. 1932).

Institut international d'agrikulture, Rome. Rome, Impr. de la Chambre des députés, 1930. Str. 86.

Lamor Henry: Le problème national et international du blé. Paris, Pedone 1931. Str. 159.

- Tibal André: La crise des Etats agricoles européens et l'action internationale. Documents recueillis et commentés. Paris, Publ. de la Conciliation int. 1931. Str. VII + 436.
- Bartlett R. W.: Cooperation in marketing dairy products. London, Bailliere, 1931. Str. 299.
- Costanzo G.: La coperazione agraria in Italia. Roma 1931. 1st. int. di agric. Str. 34.
- Virgilii J.: L'Italia agricola odierna. Milano, Hoepli, 1930. Str. 386.
- Babo F.: Die Zahl im landwirtschaftlichen Betrieb. Berlin, Parey, 1931. Str. 107.
- Frost J.: Die aktuellen Fragen der Agrarpolitik. München, Duncker & Humblot, 1932. Str. 108.
- Die deutsche Landwirtschaft unter Tols- und weltwirtschaftlichen Gesichtspunkten. Dargest. unter Verwertung u. Erg. d. Arbeiten d. Ausschusses zur Untersuchung d. Erzeugungs- u. Absatzbedingungen d. dt. Wirtschaft in Gemeinschaft von Max Sering. Berlin, Parey, 1932. Str. LII + 954 + 66 + 9 Kt. M. 56.
- Klinger R.: Die Kontroverse Agrarstaat-Industriestaat. Berlin, Holz, 1931. Str. 117.
- Marre Günther: Fischereiwissenschaftliche Untersuchungen über die Grundlagen der Stintfischerei im Kurischen Haff. Neudamm 1931.
- Ostwald E. H.: Grundlinien einer Waldrententheorie, d. h. einer im Anhalt an das relative Waldrenten-Maximum entwickelten forstlichen Reinertragstheorie. Riga, Hacker, 1931. Str. XXII + 351.
- Ritter Kurt: Die Schweinehaltung der Welt und der Handel mit ihren Erzeugnissen, unter Mitw. v. J. Hartisch. Berlin, Parey, 1931. Str. 366.

IV.

Górnictwo, przemysł, rzemiosło.

Sprawozdanie Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów z działalności w roku 1931. Warszawa 1932, str. 82.

Wydane jak zwykle w okazałej formie i obfite co do treści sprawozdanie „Lewjatana” za 1931 rok jest ostatniem sprawozdaniem tej instytucji, ponieważ połączyła się ona z inną organizacją gospodarczą, mianowicie z Naczelną Organizacją Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zachodniej Polski, w nową placówkę obrotu interesów gospodarczych p. n. Centralny Związek Przemysłu Polskiego, który ma reprezentować przemysł, górnictwo i finanse wszystkich dzielnic Polski. Ponieważ powstanie nowej centralnej

instytucji nastąpiło w dniu 18 maja 1932 roku, przeto ostatnie sprawozdanie dawnego „Lewjatana” obejmuje nie tylko okres 1931 roku, lecz i pierwsze miesiące 1932 roku.

Treść sprawozdania omawianego równie jak poprzednich, jest wysoce interesująca nie tylko dlatego, że odzwierciedla działalność wielkiej organizacji sfer gospodarczych z zakresu obrony interesów tych sfer, lecz i ze względu na obfitość materiału statystycznego oraz informacyjnego o stanie i, o dynamice rozwoju gospodarki krajowej, co okazać może usługi również pod względem dydaktycznym. Statystyczne ujęcia rozmaitych przejawów naszego życia gospodarczego odznaczają się przejrzystością, nie będąc przeładowane zbytnią drobiazgowością. Sposób ujęcia informacji z zakresu działalności praktycznej instytucji jest nader interesujący, ponieważ wszystkie sprawy traktowane są zawsze z szerszego niż własne podwórko punktu widzenia. Wogóle podkreślić należy, że sprawozdanie napisane jest wzorowo, stanowiąc poważny przyczynek do badania naszych stosunków gospodarczych. Ponieważ chodzi tu o sprawozdanie organizacji, mającej za zadanie obronę interesów gospodarczych między innymi i wobec zbytniej ingerencji Państwa, momenty tej obrony są uwypuklone dobitnie lecz rzeczowo, nie mając jednak w sposobie krytyki zbyt ostrej formy, przeciwko czemu grzeszą niejednokrotnie sprawozdania różnych drobniejszych organizacji ekonomicznych, przejawiając swe publikacje.

Jeżeli idzie o treść sprawozdania, to zachowuje ono strukturę, przyjętą również w dawniejszych sprawozdaniach. Sprawozdanie otwiera opis sytuacji gospodarczej Polski w 1931 roku. Potem następuje analiza ważniejszych czynników, wpływających na kształtowanie się sytuacji gospodarczej w Polsce w okresie sprawozdawczym. Zśród tych czynników wybrane są następujące: rynek pieniężny i kapitałowy, wpływ budżetu państwa i budżetów samorządowych na życie gospodarcze, dążenie podatkowe, praca, warunki przewozu, polityka celna, organizacja przemysłu i rynki zbytu. Zkolei następuje opis działalności „Lewjatana”, zmierzającej do obrony interesów życia gospodarczego. Tutaj bardzo obszernie potraktowane są następujące kierunki prac: współpraca z rządem i ciałami ustawodawczymi, prace nad ochroną wytwórczości krajowej przed zbytnim przywozem i nad rozwojem wywozu, działalność w dziedzinie polityki komunikacyjnej, podatkowej, socjalnej i w innych działach ustawodawstwa gospodarczego, pomoc w organizowaniu życia gospodarczego i prace statystyczne. Następnie sprawozdanie omawia działalność Centralnego Związku na terenie międzynarodowym, interwencje wobec władz w zakresie różnych spraw specjalnych, działalność informacyjną członków, prace nad

konsolidacją sfer gospodarczych (kartelizacja), wreszcie metody pracy wewnętrznej „Lewjatana” i wykaz osób, biorących udział we wszelkich pracach tej organizacji.

Stefan Czarnowski (Warszawa).

Bocznik Polskiego Pizemyslu i Handlu. 1932. Pod naczelnem kierownictwem S. Wartalskiego. Warszawa 1932. Str. 209.

Czasopisma: Atlas A. Dr.: Przesilenie gospodarcze w Czechosłowacji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8. 1932). — B. R. Dr.: Produkcja przemysłu w Z. S. S. R. (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1932). — Barszczewski A.: Polski przemysł chemiczny w 1931 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1932). — Bartoszewicz S. Dr.: Polski przemysł naftowy w 1931 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8. 1932). — Bohdanowicz K.: Złoza miedzi rodzimej wogóle i złoza w Mydtku w szczególności (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 6. 1932). — Budryk W. Inż.: Kopalnictwo rudy w Szwecji (Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 6. 1932). — C. P.: Potrzeby organizacyjne hutnictwa żelaznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1932). — C-ski W.: Organizacja przemysłu naftowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16. 1932). — Czyżewski M. Inż.-Skład i własności koksów górnośląskich (Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 5 1932). — Dąbrowski S.: Podstawy gospodarcze przemysłu ludowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932). — Dobis N.: Przemysł węglowy w Polsce w roku 1931 (Polonia - Italia Nr. 3—4. 1932). — Drzewiecki P.: Czy racjonalizacja wywołała kryzys (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1932). — Gieysztor Wł.: Gdynia jako ośrodek wielkiego przemysłu (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1932). — Gryziewicz S.: Ustawodawstwo zagraniczne o przymusie używania surowców pochodzenia krajowego w produkcji przemysłowej (Rolnictwo, tom III, zeszyt I. 1932). — I. N. S.: Przemysł konopny, lniany i jutowy w Italji (Polonia - Italia Nr. 3—4. 1932). — K.: Akcja popierania drobnego budownictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1932). — Kalecki M.: Współdziałanie producentów przędzy z eksportem włókienniczym (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Kalecki M.: Nowe przemysły a wyjście z kryzysu (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1932). — Tenże: Wpływ kartelizacji na konjunkturę (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1932). — Kapitaniak L.: Sprawa przemysłu samochodowego w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1932). — Komarnicki J. Inż.: Państwowe przedsiębiorstwa skomercjalizowane (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1932). — Kwapiszewski W.: Przemysł piwowarski i jego rola w obrocie chmielem (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Tenże: Sytuacja przemysłu przetworów ziemniaczanych (Polska Gospodarcza, zeszyt 33. 1932). — Kwieciński W. A. Inż.: Prawidłowości w wynikach angielskiej statystyki węglowej za rok 1931 (Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 6. 1932). — Kuczewski Wł. Inż.: Huty żelazne a zakłady przetwórcze (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1932). — Tenże: W sprawie wytopu surówki w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1932). — Kutz T.: Najstarsza ko-

palnia w Polsce (Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 5. 1932). — Mario di Bassan: Sytuacja przemysłowa na Górnym Śląsku polskim (Polonia - Italia Nr. 3—4. 1932). — Missala B. Inż.: Spirytus-paliwo, jako czynnik rozwoju przemysłu gorzelniczego (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1932). — Peche C.: Wielki dzień przemysłu naftowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1932). — Tenże: Węglowy fundusz wyrównawczy (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1932). — R. S.: W sprawie zewnętrznego oznaczania przedsiębiorstw przemysłowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1932). — Rugge K. Dr.: Walka o utrzymanie cukrownictwa (Gazeta Rolnicza Nr. 26. 1932). — Rose E.: Uwagi w sprawie dekretu węglowego (Gospodarka Narodowa Nr. 10. 1932). — S. A.: Udział rządu niemieckiego w truście stalowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 30. 1932). — Sągajłło M.: Zbędny import w dziedzinie przemysłu gumowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1932). — Skup M. Inż.: Zasady planowania i kontroli robót górniczych (Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 5. 1932). — Vennutelli C.: Przemysł siarczany w Italji (Polonia - Italia Nr. 5—6. 1932). — Vorbrodt W. Dr. Prof.: Wartość użytkowa fosforytów krajowych (Gazeta Rolnicza Nr. 31—32. 1932). — W. L.: Szczegóły drugiej piatiletki (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932). — Wałukiewicz B. Dr.: Kryzys spirytusowy (Rolnik Ekonomista Nr. 17. 1932). — Węglinski M. Inż.: Rola technika w badaniach gospodarczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1932). — Wrangiel P. Inż.: Przemysł rafineryjny w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1932). — Z. Z.: Przemysł papierniczy w 1931 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1932). — Tenże: Przemysł celulozowy w 1931 r. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1932). — Żelaski S. Inż.: Samowystarczalność Polski w dziedzinie materiałów pędnych i smarów (Przegląd Intendencki, zeszyt 11. 1932). — Charakterystyka wytwórczości przemysłu ludowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1932). — Prace nad organizacją przemysłu naftowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932). — Przemysł naftowy Rumunji w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1932). — Sytuacja w przemyśle samochodowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932).

Rapport général sur les aspects économiques des ententes industrielles internationales. Préparé pour le Comité économique par A. Benni. Genève, Société des Nations, 1931.

Mac Callum E. D.: The iron and steel industry in the United States. London. King, 1931. Str. 333.

Report of the sugar beet industry at home and abroad. London, Stat. Off, 1931. Str. 293.

Southard F. A.: American industry in Europe. Boston, Houghton, 1931. Str. 279.

Statistics of the iron and steel industries 1931 [32 Läder]. London, National Federation of iron and steel manufacturers, 1932.

White L. W. and Shanahan E. W.: The industrial revolution and the economic world of to-day. Industrial changes and their effects in Great Britain. London, Longmans, 1932. Str. 388.

Simon K.: Das Bausparen und seine Gefahren. Eine unabhängige Kritik. Karlsruhe, Krauth, 1932. Str. 89.

Tschierschfcy S.: Kartell und Trust. 2., völlig neu bearh. Aufl. Berlin, de Gruyter, 1932. Str. 156.

V.

Handel, polityka handlowa i komunikacja.

Świątecki K.: Rozwój Portu Gdańskiego. Serja: Dominium Maris, Zesz. 4. Toruń, Pamiętniki Instytutu Bałtyckiego, 1932, str. 309.

Opracowanie monografji portu należy niewątpliwie do zadań specjalnie trudnych w zakresie tego rodzaju prac naukowych. Wielka różnorodność poszczególnych funkcji administracyjnych, handlowych i technicznych, jakie ma do spełnienia port morski, skomplikowany charakter szeregu zagadnień, powstających w związku z funkcjonowaniem portu, są to momenty, które wymagają gruntownych studjów i szerokich badań.

Port Gdański, jako temat pracy monograficznej, przedstawia niewątpliwie obiekt niezmiernie interesujący, z drugiej jednak strony opracowanie monografji o tym porcie jest o tyle utrudnione, że poza normalnemi trudnościami, o których wyżej wspomnieliśmy, przy opisie tego portu trzeba się liczyć jeszcze z zasadniczymi zmianami natury politycznej, ustrojowej i organizacyjnej, a również gospodarczej, jakie zaszły w sytuacji prawnej i warunkach pracy Gdańska w ciągu kilkunastu lat, oraz z temi specjalnemi trudnościami, jakie w codziennej pracy tego portu powstają w związku z jego specyficzną sytuacją prawną i polityczną.

Praca p. Świąteckiego ujmuje całość zagadnień gdańskich, a równocześnie przeprowadza szczegółową analizę polskiego handlu morskiego, ze specjalnem uwzględnieniem roli, jaką w naszym handlu odgrywało, względnie odgrywa jeszcze pośrednictwo portów obcych.

Praca składa się ze wstępu, w którym podana jest krótka charakterystyka obszaru ciężenia portu gdańskiego oraz historyczny rys rozwoju tego portu; następnie idą: część I zatytułowana „Urządzenia portu gdańskiego po wojnie”, oraz część II „Obroty handlowe portu gdańskiego” i wreszcie uwagi końcowe i wnioski. Pra-

ca zilustrowana jest licznymi tabelami i wykresami oraz uzupełniona kilku załącznikami. Każda z części składa się z trzech rozdziałów, które z kolei dzielą się na podrodział, a następnie na poszczególne zagadnienia. Tytuły rozdziałów są następujące: Rozdz. I-szy. Organizacja portu gdańskiego; podrodział: 1. administracja portowa; 2. aprat handlowy; 3. warunki i zdolności techniczne. — Rozdz. II-gi. Połączenia z zapleczem; podrodz.: 1. drogi wodne; 2. koleje; 3. polityka taryfowa. — Rodz. III-ci. Połączenia morskie. Rozdz. IV-ty. Rozległość obszaru ciężenia: 1. Polskie zaplecze; 2. Pozapolski hinterland. — Rozdz. V-ty. Analiza handlu polskiego przez Gdańsk: 1. Przegląd ogólny; 2. Przegląd szczegółowy. — Rozdz. VI-ty. Ogólny ruch portowy.

Z powyższego przeglądu tytułów wynika, że zadaniem, jakie postawił przed sobą p. Świątecki, było przedstawienie możliwie całokształtu zagadnień gospodarczych, związanych ze sprawą gdańską i handlem morskim. W takim założeniu pracy tkwią równocześnie zalety i wady opracowania. Dużą wartością książki jest jej szeroki zasięg, umożliwiający czytelnikowi orjentację niemal w całokształcie spraw gdańskich. Równocześnie jednak ten encyklopedyczny charakter był powodem, że wiele interesujących zagadnień musiało być potraktowanych w sposób tylko pobieżny. W każdym jednak razie praca p. Świąteckiego daje tak bogaty materiał i zawiera tak wiele słusznych uwag, że całkowicie uzasadnia przychylnie do niej ustosunkownie się Instytutu Bałtyckiego.

Jako przykład właściwego ustosunkowania się autora do najważniejszych problemów gospodarczych i dużej jego wnikliwości, można przytoczyć wywody na stronach 21 i następnych, gdzie p. K. Świątecki, omawiając administrację portową, podkreśla, że port gdański, jako instrument gospodarczy, służy nietylko miastu portowemu i okolicy, t. j. Wolnemu Miastu, lecz w pierwszym rzędzie najważniejszemu i największemu obszarowi ciężenia — Polsce, i że w wyniku powyższego władza zwierzchnia nad nim winna znajdować się w ręku większości zainteresowanych, wpływ zaś przedstawicieli miasta portowego na bieg interesów portu — chociaż pożądaną — nie może być jednak równorzędny z zakresem uprawnień pierwszych. Jako dalszy analogiczny przykład można wymienić rozważania autora, poświęcone omówieniu aparatu handlowego. Bardzo trafne uwagi autor wypowiada równie przy rozważaniu sprawy wzajemnego ustosunkowania się obu portów polskiego obszaru celnego (por. str. 286).

W krótkiej notatce recenzyjnej trudno jest omawiać nawet ogólnie wielką ilość zagadnień, poruszonych w pracy p. Świąteckiego, względnie analizować tysiące liczb i setki zestawień staty-

stycznych. Chcemy tu tylko podkreślić bardzo dużą ilość pracy, włożoną przez autora w skompletowanie podanego materiału statystycznego, która właściwie może być oceniona tylko przez tego, kto stykał się osobiście z wielkimi trudnościami, jakie powstają przy zestawianiu cyfr handlu zamorskiego ziem dzisiejszej Rzeczypospolitej w okresie przedwojennym, celem ich porównania ze stanem dzisiejszym. Wnioski i analiza stosunków, przeprowadzona przez p. Świąteckiego, opierają się przeważnie na materiale liczbowym do r. 1929, nie mają więc one w wielu wypadkach charakteru bieżącej aktualności. W każdym jednak razie stanowią cenny i interesujący materiał infromacyjny i historyczny.

Zarzutem, z którym może ewentualnie spotkać się praca p. Świąteckiego jest do pewnego stopnia nierównomierne potraktowanie niektórych zagadnień, a przede wszystkim poświęcenie zbyt wiele miejsca sprawom naogół znanym i posiadającym dostateczne oświetlenie, pobieżne natomiast potraktowanie problemów, wymagających bardziej szczegółowego omówienia. Przykładowo wymienimy stosunkowo obszernie wywody, poświęcone sprawie eksportu węgla (str. 189—203) podczas gdy z drugiej strony np. interesująca sprawa powiększenia się floty gdańskiej z 18 tysięcy tonn r. br. w r. 1913 do cyfry blisko 200 tysięcy tonn w końcu roku 1930, nie znajduje niemal żadnego oświetlenia (por. str. 137). Szkoda również, że w pracy p. Świąteckiego nie zostały bliżej omówione porównawczo interesy Gdańska w okresie przedwojennym i obecnie w związku ze zmianą charakteru jego obrotów. Uwagi poświęcone temu zagadnieniu na stronach 276 i 277 posiadają zbyt ogólnikowy charakter.

Tych kilka uwag krytycznych nie zmniejsza oczywiście dużych wartości pracy p. K. Świąteckiego, która winna się znaleźć w rękach nietylko naszych ekonomistów i polityków oraz kupców i przemysłowców, lecz również w rękę każdego Polaka, interesującego się szerzej żywotnymi interesami swojego kraju.

Dr. St. Zb. Szyszkowski (Warszawa).

Kirkien L. Dr.: Badania ekonomiczne kolei. Z cyklu: Drogi naprawy kolejnictwa polskiego: Warszawa 1932. Str. 32.

Czasopisma: Augé-Labiré M.: Ochrona celna i organizacja wymiany międzynarodowej (Rolnictwo, tom III, zeszyt II. 1932). — B. R. Dr.: Handel zagraniczny Stanów Zjednoczonych w 1931 roku. (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1932). — Tenże: Bilans płatniczy Z. S. R. R. (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1932). — Battaglia R. Dr.: Bilans handlowy a bilans płatniczy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1932). — Bobrowski A.: Standaryzacja jaj w Niem-

czech (Rolnik Ekonomista Nr. 12. 1932).—Pechë C: Eksport węgla a fundusz wyrównawczy (Polska Gospodarcza, zes. 16. 1932).—Gieysztor J.: Reforma tariff drobnicowych (Polska Gospodarcza, zes. 18. 1932).—Tenże: Przewozy pomiędzy Z. S. R. R. a Europą Środkową tranzytem przez Polskę (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1932). — Tenże: Uelastycznienie tariff na kolejach wąskotorowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1932). — Tenże: Projekty reorganizacji Ministerstwa Komunikacji (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932). — Tenże: Stanowisko Polskich Kolei Państwowych w szeregu kolei europejskich (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1932). — Tenże: Koleje a porty (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1932). — Glass S.: Zagadnienie handlu zagranicznego Z. S. R. R. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1932). — Hilchen F. Dr.: Potrzeby polskiej żeglugi morskiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1932). — J. W.: Handel zagraniczny w 1932 r. (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1932). — Tenże: Konferencja w sprawie organizacji zbytu produktów rolnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 27, 1932). — Janicki S. Dr.: Angielska ustawa pszeniczna (Rolnik Ekonomista Nr. 10. 1932). — Jastrzębowski W.: Reglamentacja dewizowa jako czynnik ograniczenia przywozu (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1932). — Tenże: Zagadnienie naddunajskie w świetle bilansów handlowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1932). — Tenże: Zbliżenie belgijsko-holenderskie (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932). — K. B.: Polski rybołówstwo morskie w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1932). — K. L.: Angielski protekcjonizm celny (Rolnictwo, tom II, zeszyt III. 1932). — Kalecki M.: Pięcioletni plan bawełniany (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1932). — Kozik L.: Zabezpieczenie obrotu kredytowego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, zeszyt 11. 1932). — Królikowski S. Fr.: Popieranie eksportu przy pomocy zwrotu cel (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1932). — Tenże: Jeszcze w sprawie aktywizacji bilensu handlowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Lampel L. Dr.: Ustawodawstwo demobilizacyjne a handel (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 13—14. 1932). — Leszczyński S.: Przed unifikacją nomenklatury celnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1932). — Tenże: Angielska polityka importu bekonów a interesy polskie (Rolnik Ekonomista Nr. 11. 1932). — Tenże: Nowa polityka handlowa Wielkiej Brytanji (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1932). — Ł.: Opinia sfer rolniczo-handlowych o handlu terminowym zbożem (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1932). — Ł. Z.: Wywóz gęsi w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1932). — Łychowski T. Dr.: Polska a projekty naddunajskie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1932). — Tenże: Kontyngenty zakazowe i celne (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1932). — Tenże: Wyniki lozańskie (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Tenże: Układy handlowe polsko-francuskie (Polska Gospodarcza, zeszyt 34. 1932). — Tenże: Przed konferencją w Lozannie (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1932). — Tenże: O ochronie bilansu handlowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1932). — M. D. Dr.: Współzawodnictwo samochodu z kolejami (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1932). —

M. K.: Gdynia — polskim portem bawełnianym (Polska Gospodarcza, zeszyt 20 1932). — M. K.: Racjonalizacja eksportu konfekcja (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1932). — M. K.: Projekt centrali sprzedaży przędzy bawełnianej (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1932). — M. P.: Reorganizacja eksportu trzady chlewnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1932). — M. W.: Zagadnienie preferencji dla krajowych surowców rolniczych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15. 1932). — Menotti Corvi A. Dr.: Handel zagraniczny między Polską a Italią w roku 1931 i w pierwszych 4-ch miesiącach roku 1932 (Polonia - Italia Nr. 5—6. 1932). — Nowacki T.: Organizacja dla popierania eksportu zagranicą (Gazeta Bankowa Nr. 12. 1932r — Olszewski A.: W sprawie rewizji taryfy eksportowej na przewóz węgla do portów (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1932). — Pawlak J. Dr.: Ruch przesyłek listowych w 1931, roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1932). — Pêche C.: Morze — nowy polski element gospodarczy (Polska Gospodarcza, zeszyt 34. 1932). — Sz. Dr.: Zmiany w strukturze polskich przedsiębiorstw żeglugowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1932). — Tenże: Polskie przedsiębiorstwa żeglugowe w r. 1931 (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1932). — Tenże: Bilans pięcioletniej działalności Polskiej Agencji Morskiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1932). — S. M.: Akcja pomocy dla kupiectwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1932). — Skibiński S. Inż.: Kwestja preferencyj mięsnych w Imperjum Brytyjskiem (Polska Gospodarcza, zeszyt 30. 1932). — Szyszkowski S. Dr.: Port gdyński (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1932). — Szyszkowski M.: Współpraca rolnictwa, przemysłu i handlu w zakresie preferencji dla surowców krajowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1932). — T.: Polska w handlu światowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1932). — Tempel A.: Decyzja Wysokiego Komisarza W. Miasta Gdańska o action directe (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1932). — Turski M.: Eksport polski w roku 1931 na tle sytuacji międzynarodowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1932). — W. J.: Kryzys handlu światowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1932). — W. W.: Handel rolniczy z Sowietami (Rolnik Ekonomista Nr. 11. 1932). — Wojtyła J.: Ingerencja państwa na rynku towarowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 33. 1932). — Woźnicki J.: Stosunki handlowe Polski z Bułgarią (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Zbyszewski S. Dr.: Sprawy morskie na I. Narodowym Kongresie Żeglubi (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932).

Aperçu general du commerce mondial. 1930. Genève: Société des Nations, Service des publi. Str. 74. (Memorandum sur le commerce et sur les balances des paiements 2. A.).

Ebner J.: La clause de la nation la plus favorisée en droit international public. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1931. Str. 216.

Leener G.: La liberté commerciale dans la politique économique de la Belgique. Bruxelles, Dewarichet, 1931. Str. 40.

- Cole G. D. H.: British trade and industry, past and future. London, Macmillan, 1932. Str. 466.
- Halberg Charles W.: The Suez Canal. Its history and diplomatic importance. New York, Columbia Univ. Pr., 1931. Str. 434.
- Knickerbocker H. R.: Soviet trade and world depression. London, Laue, 1931. Str. 300.
- Battistella R.: La politica economica dei trasporti in regime fascista. Con una introd. di R. Trevisani. Napoli, Chiurazzi, 1931. Str. 218.
- Maggi R.: La marina mercantile italiana postbellica. Busto Arsizio-Milano 1931
- Mariotti A.: L'importanza economica de turismo. Firenze, A. E. S. T. L., 1931. Str. 66.
- Bitterman M.: Österreich und die Zollunion. Prag, „Orbis“, 1931. Str. 130.
- Fritsche A.: Aus dem Verkehr- und Postleben des Weltpostvereins. Karlsbad, Selbstverl, 1932. Str. 117.
- Gothain G.: Deutsch-englische Handelsbeziehungen nach Pfundentwertung und Prohibitivzöllen. Stuttgart, Enke, 1932. str. 43.
- Gruntzel J.: Die Freihandelstheorie der Komparativen Kosten. Berlin, Heymann, 1932. Str. 46.
- Müller K. A.: Wechselbeziehungen zwischen Verkehrspolitik, Verkehrswirtschaft und Allgemeinwirtschaft. Berlin, Ludwig, 1931. Str. XV + 103.
- Pirath C.: Die Luftverkehrwirtschaft in Europa und in den Vereinigten Staaten von Amerika. München, Oldenbourg, 1931. Str. 104.
- Die Seeschifffahrt im Jahre 1930. Bearb. im Statist. Reichsamt. H. 2. Berlin, Hobbng, 1932. Str. 56.
- Witt F.: Der Baumwollhandel. Eine betriebswirtschaftl. Untersuchung vom Pflanze bis zum Spinner. Rostock, Hinstorff, 1931. Str. 165.
- Ziegler W.: Mitteleuropäischer Zollvergleich. Wien, Leipzig, Braumüller, 1932. Str. 104. M. 3.

VI.

*Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe
i ubezpieczeniowe.*

Kościałkowski Wł.: Poczta Kasa Oszczędności na emigracji. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 32. 1,30 zł.

Nasze piśmiennictwo ekonomiczne jest niezmiernie ubogie w dziedzinie finansowego organizowania, czy też finansowo-gospodarczej opieki nad polskim wychodźstwem. Tern też większe zainteresowanie winny budzić wszelkie wysiłki, zmierzające do wypełnienia tej dotkliwej luki.

To też praca p. W. Kościałkowskiego zasługuje na tem większą uwagę, gdyż porusza ona niezmiernie ciekawe a zarazem i bar-

dzo palące zagadnienie z punktu widzenia polityki gospodarczej — mianowicie, kwestję organizacyjnego ujęcia ruchu pieniężnego do Polski z terenów naszej emigracji oraz roztoczenia opieki nad oszczędnościami polskich wychodźców.

Autor podzielił swoją broszurę na 3 działy, które poprzedza wstęp i zamyka zakończenie.

We wstępie autor zastanawia się nad przyczynami, wywołującymi u nas ruch emigracyjny, ustala wpływ tego ruchu na bilans płatniczy, a skonstatowawszy, że wpływy pieniężne z emigracji wykazują wyraźną tendencję do kurczenia się — przychodzi do wniosku, że w chwili obecnej jedynym środkiem wzmocnienia czynnej strony bilansu emigracyjnego jest finansowo-gospodarcza opieka macierzy nad wychodźstwem.

W rozdziale I-szym omawiane są przedwojenne próby usprawnienia ruchu przekazowego pomiędzy b. Galicją a Ameryką. Dalej omawia się okres własnej państwowości, ofiarności emigracji polskiej w okresie walk niepodległościowych, okres inflacji i, jako jego skutek, poderwanie zaufania wśród wychodźstwa do polskich instytucyj finansowych.

Rozdział II-gi poświęcony jest działalności Pocztovej Kasy Oszczędności na terenie emigracyjnym. A więc: waloryzacja emigranckich wkładów oszczędnościowych, działalność P. K. O. w kierunku opieki nad oszczędnościami i przekazami emigranckimi na terenie Francji i Niemiec.

Wreszcie rozdział III-ci i ostatni omawia dalszy etap rozwoju opieki finansowej nad emigrantem. Za inicjatywę Pocztovej Kasy Oszczędności powstaje Bank „Polska Kasa Opieki” skreślone są cel i zadania tego banku, jego działalność we Francji i Niemczech — wreszcie rozszerzenie działalności tego banku na zamorskie tereny naszej emigracji. Scharakteryzowana jest Argentyna, jako teren działalności banku P. K. O., omówiona jest działalność obcych banków w Buenos Aires — wreszcie scharakteryzowana jest Brazylja, jako przyszły teren dla rozwoju Banku P. K. O.

W zakończeniu autor przychodzi do wniosku, że kwestja finansowej opieki nad wychodźstwem została u nas wreszcie wprowadzona na realne tory, a świadomość korzyści i potrzeby tej opieki wśród samego wychodźstwa rokuje rozwój Banku „Polska Kasa Opieki”.

Taka jest treść omawianej pracy p. Kościałkowskiego, który potrafił wtłoczyć w ramy 32 strony liczącej broszury, bardzo dużo materiału potraktowanego szerzej, niż o tem głosi tytuł pracy.

Nie ulega wątpliwości, że zagadnienia poruszone przez p. Kościałkowskiego, są bardzo poważne i wymagałyby szerszego

i znacznie szerszego opracowania — tem niemniej broszurka jest dobrą i użyteczną książką — tembardziej, że ukazała się w okresie gdy nie mamy już specjalnych pism emigracyjnych (Kwart. Nauk. Instyt. Emigr. „Wychodźca” biuletyn Urz. Emigracyjn. przestały wychodzić).
Wilhelm Dobrzyński (Warszawa).

Langrod R. i Franz A.: Państwowy podatek dochodowy. Podręcznik. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 375.

Ustawodawstwo skarbowe w Polsce od r. 1919 aż dotychczas pozostaje wciąż w stanie płynnym. Częste nowelizacje, bądź sięgające do samych podstaw podatków, bądź dotyczące poszczególnych przepisów, zmiany i uzupełnienia rozporządzeń wykonawczych, wyjaśnienia podawane w okólnikach Ministerstwa Skarbu, przepisy ustaw należących do innych dziedzin prawodawstwa, ale pociągające za sobą zmiany w odnośnych ustawach podatkowych, wreszcie coraz obfitsza interpretacja przepisów, zawarta w wyrokach Najw. Trybunału Administracyjnego czynią bardzo uciążliwym zorjentowanie się w całości norm prawnych.

Taki stan rzeczy pociąga za sobą konieczność wydawania zbiorów kodyfikacyjnych w formie podręczników praktycznych.

W zakresie podatku dochodowego początkowo czyniły zadość potrzebie — wskazówki praktyczne dla płatników tego podatku, opracowane przez urzędników Ministerstwa Skarbu pp. Marjana Dunajewskiego i Augusta Urbana. Ostatnie — czwarte — wydanie tego podręcznika wyszło w r. 1925-tym po znowelizowaniu ustawy pod. doch. 18-go marca 1925 r. i ogłoszeniu jej w nowym tekście. (Dz. Us. R. P. Nr. 58/1925 poz. 411). W kwietniu 1928 r. ukazało się nowe wydanie ustawy o podatku dochodowym nakładem Księgarni F. Hoesicke pod redakcją p. Stanisława Kauzika, str. 524 in 8°, znacznie rozszerzone i ulepszone w stosunku do podręcznika z r. 1925; zawiera bowiem oprócz tekstu ustawy o podatku dochodowym postanowienia innych specjalnych ustaw, mające związek z podatkiem dochodowym, rozporządzenia wykonawcze i okólniki Min. Skarbu oraz jurysprudence Najw. Trybunału Administracyjnego w dziedzinie tego podatku.

W ciągu ostatnich 5 lat nastąpił szereg zmian w ustawodawstwie o podatku dochodowym: znowelizowano art. 24. 73. 74 (dekretami Prezydenta R. P. z 8. XL 1927 r. i z 4. II. 1928 r. tudzież ustawą z 17. III. 1931 r.), dalej art. 18, 20, 112a, 113, 114 i 116 (ustawą z 7. XI. 1931 r., wprowadzono dodatek kryzysowy do podatku dochodowego (ustawą z 22. X. 1931 r.) i nadzwyczajny podatek dochodowy od niektórych zajęć zawodowych (ustawą z 19. XII. 1931 r.). Równocześnie wzrosła ilość rozporządzeń wykonawczych,

okólników ministerjalnych i wyroków Najw. Trybunału Administracyjnego.

Te względy skłoniły pp. Langroda i Franza do opracowania nowego obszernego podręcznika, który — zdaniem redaktorów — może „przez pewien czas oddać usługi praktyczne sferom płatników podatku dochodowego, władzom administracyjnym i sądowym a wreszcie naukowej”.

Redaktorzy dołożyli wiele starań do zebrania materiału ustawodawczego, jego uzupełnień, wyjaśnień i interpretacyj, a nade wszystko do należytego usystematyzowania treści. Układ podręcznika odpowiada porządkowi artykułów ustawy, ale, co należy z uznaniem podkreślić, — wprowadza w spisie rzeczy (str. XI do XVI) i w napisach u góry każdej stronicy intylulacje, czyniące załość z jednej strony wymaganiam systematyki naukowej (o ile jest to możliwe wobec wadliwej budowy samej ustawy) a z drugiej strony bardzo pożądane dla użytku praktycznego. Ten sposób układu pozwolił redaktorom podać we właściwych miejscach nowele do ustawy i rozporządzenia Min. Skarbu, dotyczące poszczególnych kwestyj, zasadnicze bowiem rozporządzenie wykonawcze z 14 maja 1921 r. zostało podane — z uwzględnieniem późniejszych zmian — w kolejności jego §§-ów pod odpowiednimi artykułami ustawy. Rzecz najważniejsza w podręcznikowym wydaniu ustawy, jak to słusznie we wstępie zaznaczają redaktorzy, a mianowicie interpretacja autentyczna poszczególnych przepisów, zawarta w judykaturze sądowej oraz w wykładni departamentu podatkowego Ministerstwa Skarbu, została umieszczona w dwuspaltowych przypisach do odpowiednich artykułów łącznie z własnymi uwagami redaktorów. Ten sposób użytkowania interpretacji wydaje mi się niedostatecznym. Bo chociaż praktyczne wyrobienie i wiedza prawnicza redaktorów stanowią rękojmię, iż w przypisach nie zostały pominięte żadne najważniejsze tezy judykatury sądowej ani wykładni ministerjalnej, to wszakże pożądanem byłoby wyczerpujące wskazanie w końcu każdego przepisu wszystkich odnośnych tez judykatury i okólników ministerjalnych celem umożliwienia ich odszukania bądź w specjalnych zbiorach, bądź w urzędowych publikacjach. Redaktorzy poprzestali tylko na przytoczeniu dat i numerów tych tez i okólników, których treść uważali za wskazane podać w przypisach.

Przejrzystość układu i wartość praktyczną podręcznika podnoszą różne rodzaje czcionek drukarskich, zastosowane do charakteru norm prawnych, oraz podane w końcu książki wzory najważniejszych przepisanych formularzy i skorowidz alfabetyczny.

Nowe i staranne wydanie przez pp. Langroda i Franza podręcznika do państwowego podatku dochodowego należy uznać za pożądane i bardzo pożyteczne, chociażby, jak to twierdzą redaktorzy, miało służyć potrzebom praktyki tylko do czasu przewidywanych zmian w prawodawstwie podatkowym.

Prof. Bolesław Markowski (Kielce).

Młynarski Feliks Dr.: *The functioning of the gold standard.* Genewa, Liga Narodów, 1931.

W serji wydawnictw Ligi Narodów bodajże najważniejszym dziełem są prace ekonomiczne i finansowe. We wrześniu 1931 r. ukazała się w tej serji praca Dr. Feliksa Młynarskiego, członka delegacji pracującej w łonie Ligi nad sprawami dot. funkcyj i obiegu złota.

Praca ta pod tytułem *The Functioning of the gold standard* zawiera szereg ciekawych poglądów autora na zmiany, jakie zaszły w roli, jaką złoto odegrało w międzynarodowej wymianie. W pierwszych 2 rozdziałach autor traktuje zmiany w strukturze i funkcjonowaniu złotego standardu. Zasługuje na uwagę okoliczność, że złoto straciło swoją rolę czynnika niwelującego poziom cen, przez co za to zwiększający się wpływ kredytu krótkoterminowego na ruch złota. W ten sposób centralne banki zatraciły do pewnego stopnia możliwość kontrolowania cen przez stopę dyskontową i rozmiar kredytów. W następnych dwóch rozdziałach Dr. Młynarski wprowadza ciekawą analizę produkcji złota w stosunku do jej wystarczalności, opierając się czy to na względnym współczynniku Cassela w porównaniu do wykresów Sauerbecka, czy na współczynniku Kitchina. Z analizy tej wynika, że zasadniczo nie tyle ważnym jest stopniowe zmniejszanie się produkcji złota, ile możliwość oszczędności w jego używaniu. Fluktuacje produkcji złota są znacznie mniejsze niż te, jakie wprowadziły różniczkowanie funkcyj złota, jakie miało miejsce po wojnie w tak zwanej przez ekonomistów angielskich pozłacanej inflacji *gold exchange standard*. Wypada jednakże zaznaczyć, że autor zbyt małą wagę przypisuje teorii Lehfeldta, która szczególnie w dobie obecnej ma dla Południowej Afryki znaczenie zasadnicze. Utrzymanie przez Afrykę waluty parytetowej, było właśnie podyktowane wcieleniem w życie teorii Lehfeldta i w przemówieniach w parlamencie Transwalskim w Pretorji podkreślono szczególnie tę tak ważną dla Południowej Afryki konsekwencję, aczkolwiek ze wszystkich innych państw związkowych opinia publiczna i sfer ekonomicznych wywierała silny nacisk na parlament, celem zrównania funta afrykańskiego z angielskim. Należy pamiętać, że Afryka dostarcza 54 % światowej produkcji złota.

Jeśliby potaniecie produkcji o 5% pozwoliło podnieść wydobycie złota o ca 2/3 niżki kosztów produkcji, jak tego dowiodły badania Konferencji Złota w 1923 r. w Johannesburgu, to światowa produkcja złota wzrosłaby o 1,8%, to znaczy o połowę normalnego przyrostu, według wyższego wskaźnika Kitchina.

Przy tej okazji pamiętajmy, że niżka zobowiązań funtowych Afryki wyraża się cyfrą 28%, co przy bardzo poważnem zasileniu rynku afrykańskiego długoterminowym kredytem może poważnie zaważyć na obniżeniu kosztów własnych.

Zupełnie słusznie Dr. Młynarski krytykuje ścisłość cykli Mitchell'a, albowiem współczynniki zwiększenia produkcji są wzięte jako przeciętna okresów 20 kilkoletnich, podczas gdy nie jest jasnym, czy funkcja złota w tych okresach nie uległa takim samym skażeniom, jak to miało miejsce przy gold exchange standard lub obecnie.

Najciekawszym rozdziałem niewątpliwie jest ten, w którym Dr. Młynarski przeprowadza diagnozę przyczyn, które spowodowały obniżeniem cen światowych. Przyczynę tą widzi autor w niepo miernem finansowaniu produkcji przy jednoczesnem utrudnieniu przez państwa konsumpcji. Państwo zabiera coraz większą proporcję dochodów indywidualnych, hamując w ten sposób naturalny stopień ich wzrastania. Socjalizacja rządów doprowadziła do przetrzucenia konsumpcji z inwestycyjnych towarów na konsumpcyjne. Skądinąd zbyt wielka część dochodu narodowego jest użyta na finansowanie usług publicznych. Jeżeli socjalizm ekonomiczny, praktykowany przez rządy, będzie nadal stosowany, nie ulega wątpliwości, że niżka produkcji złota podwójnie zaciąży na cenach.

W ostatniej części zajmuje się autor możliwością oszczędności w użytkowaniu złota, doradzając koncentrację clearingową w obrocie złota wśród banków emisyjnych na model waszyngtoński.

Konkluzją ciekawej pracy Dr. Młynarskiego jest, że jedyną drogą do uzdrowienia cen jest zmniejszenie ciężarów, jakie państwo nakłada na jednostkę. W parze z tem idzie zmniejszenie rozbudowy agend państwowych, które w chwili obecnej ciążą nad systemem ekonomicznym świata, niszcząc konsumpcję. Nie odbudujemy cen przez finansowanie produkcji, nie odbudujemy ich przez podwyższenie ochrony celnej, a raczej przez zwiększenie popytu, który w ostatecznej analizie jest zawsze jedynym regulatorem poziomu cen w obliczu danej produkcji. Nie ulega wątpliwości, że ciekawa praca dr. Młynarskiego napisana niezmiernie jędrnie i jasno, przyczyni się do oświetlenia szeregu problemów związanych z polityką gospodarczą państw dotkniętych obecnym kryzysem.

Stefan

Ropp (Poznan).

- Achmatowicz A.: Zastaw towarów w domach bankowych na Kresach Wschodnich. Wilno 1932. Str. 12.
- Dziekoński Tadeusz: Rola P. K. O. w odbudowie kapitałów rodzimych. Wyd. II. Warszawa, Nakł. Pocz. Kasy Oszcz., 1932. Str. 75 + 1 nlb.
- Langrod R. Dr. i Franz A.: Państwowy podatek dochodowy. Warszawa 1932. Str. XVI + 375.
- Lauterbach St.: Finansowanie przez Skarb życia prywatno-gospodarczego. Kraków, Nakł. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, 1932. Str. 63 + 1 nlb.
- Libicki Janusz: Teoretyczne podstawy polityki banków centralnych. Kraków, Nakł. Pol. Akademii Umiejętności, 1931. Str. 3 nlb. + 115.
- Komorowski W.: Zastaw zboża. Warszawa, Wyd. Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 1932. Str. 63.

Czasopisma: Aprili L. K.: Z finansowego położenia Austrii (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13. 1932). — Bisanz W.: Rekonstrukcja wielkich banków niemieckich (Gazeta Bankowa Nr. 7, 8 i 9. 1932). — Borowicz Z. Dr.: Budżet na rok 1932—33 (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1932). — Bronikowska H.: Gospodarka budżetowa w 1931—32 r. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1932). — Cassel G. Dr. Prof.: Srebro a złoto (Gazeta Bankowa Nr. 12. 1932). — Dederko B. Dr.: Dochód społeczny Polski (Rolnik Ekonomista Nr. 17. 1932). — Dziekoński T. Dr.: Rozwój Pocztovej Kasy Oszczędności w świetle liczb za I kwartał 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1932). — E. A.: Czy wstęp do nawrotu konjunktury (Polska Gospodarcza, zeszyt 33-1932). — E. J. Dr.: Waloryzacja wierzytelności (Gazeta Bankowa Nr. 16. 1932). — Fabierkiewicz W.: Nieco o reglamentacji dewiz (Gazeta Bankowa Nr. 12. 1932). — Fajans W. Dr.: Finanse Polski na tle położenia międzynarodowego (Przegląd Intendencki, zeszyt 2. 1932). — Gawroński-Rawita Z.: Powrót do waluty złotej (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 31. 1932). — Tenże: Znaczenie reparacji dla Polski (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1932). — Janicki S. Dr.: Budżet Wielkiej Brytanji na rok 1932—33 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1932). — Jankowski S.: W sprawie kredytów celowych (Oszczędność Nr. 13—14. 1932). — Tenże: Z brytyjskiego rynku pieniężnego i kapitałowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1932). — Kiese-wetter J.: Sprawa oszczędności u nas i komunalne kasy oszczędności (Oszczędność Nr. 15 do 16. 1932). — Kozik A.: Służba informacyjna w dziedzinie kredytowej i ochrona kredytów (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 9. 1932). — Koranyi R. Dr.: Banki polskie w roku 1931 (Gazeta Bankowa Nr. 15. 1932). — Krzyżanowski A. Dr. Prof.: Trzy systemy polityki walutowej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1932). — Laczysław A.: Długi wojenne i reparacje (Gazeta Bankowa Nr. 9 i 10. 1932). — Tenże: Bankowość w Polsce (Gazeta Bankowa Nr. 11. 1932) — L. W.: Kryzys skarbowy w oświetleniu profesora Rista (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Łychowski T. Dr.: Konferencje w Lozannie i w Warszawie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 17. 1932). — Tenże: Problem długów w Europie Wschodniej (Polska Gospodarcza, zeszyt

21. 1932). — Minkowski P. Dr.: Kryterja zasięgu i ingerencji gospodarczej państwa (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1932). — Nowacki T.: Ograniczenia w międzynarodowym rynku płatniczym (Gazeta Bankowa Nr. 8. 1932). — Obszyński B.: Obniżenie stopy procentowej (Oszczędność Nr. 15—16 1932). — Oster Wł.: Utworzenie Państwowego Przedsiębiorstwa „Polski Monopol Tytoniowy” (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1932). — Pawlak J. D.: Ruch weksli w urzędach pocztowych w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1932). — Peché C.: Druga strona budżetu (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1932). — Piekałkiewicz J. Dr.: Kredyty zagraniczne naszych banków (Gazeta Bankowa Nr. 13. 1932). — Tenże: Zmiany wkładów w komunalnych kasach oszczędności poszczególnych województw (Oszczędność Nr. 17. 1932). — Philipson Stanley: Polityka pieniężna a kryzys w Stanach Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1932). — Tenże: Problem sztucznych wkładów w związku z rozwojem systemu kredytowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1932). — Tenże: Zagadnienie dolara (Polska Gospodarcza, zeszyt 30. 1932). — Poniatowski J.: Odpowiedzialność rzeczowa za podatek przemysłowy (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 11. 1932). — Radoński S.: Prawdziwe ulgi finansowe w dobie kryzysu dla życia gospodarczego (Gazeta Bankowa Nr. 11. 1932). — Rogóyski S. W.: Bank Gospodarstwa Krajowego w roku 1931 (Polska Gospodarcza, zeszyt 30. 1932). — Roziecki S. J.: Organizacja Komunalnych Kas Oszczędności w związku z ułatwianiem gromadzenia oszczędności (Oszczędność Nr. 10. 1932). — Rózkowski J.: Kilka słów o działalności czechosłowackich kas oszczędności i ich związku w roku 1931 oraz o nowym prawie bankowym (Oszczędność Nr. 11. 1932). — Rusinek Z.: Lichwa na wsi (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1932). — Sławiński T.: Banki prywatne w 1931 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1932). — Skrzywan W.: Zagadnienie konwersji (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1932). — S. Z.: Międzynarodowa waluta (Gazeta Bankowa Nr. 14. 1932). — Sz.: Działalność spółek akcyjnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 34. 1932). — Tenże: Obrót kredytowy banków z zagranicą w I kwartale 1932 (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1932). — S. W.: Kredyty celowe i kredyty towarowe (Oszczędność Nr. 10. 1932). — T. R.: Ewolucja poglądów co do zasad pokrycia emisji banknotów (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1932). — Warchol S.: Drugi rok działalności Banku Rozrachunków Międzynarodowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1932). — W. H. H.: Niemcy pod znakiem nowego rozporządzenia doraźnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932). — Tenże: Stale słabnięcie niemieckiego bilansu dewiz (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1932). — Tenże: Budżet Rzeszy Niemieckiej i kwestji bezrobocia (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1932). — Witkowski Z. Dr.: O kapitalizacji w Polsce (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 7—8. 1932). — Wuttke L.: Zmiana ustawy o opłatach stemplowych (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5. 1932). — Żmirski Ł.: Państwo wobec życia gospodarczego w świetle światowego kryzysu (Gazeta Bankowa Nr. 14. 1932). — Ten-

że: Działalność Banku Polskiego na tle światowego kryzysu gospodarczego (Gazeta Bankowa Nr. 7. 1932). — Tenże: Teoretyczne podstawy polityki banków centralnych (Gazeta Bankowa Nr. 8, 9 i 10. 1932). — Zbijewski W.: Dr. Sytuacja monetarna Stanów Zjednoczonych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. Sytuacja monetarna Stanów Zjednoczonych (Przegląd Gospodarczy, z. 11. 1932).

Allix E.: *Traité élémentaire de science des finances et de législation financière française*. 6 éd. Paris, Rousseau, 1931. Str. XXV + 1173. Fr. 100.

Larrieu J.: *L'Aménagement de la dette publique intérieure depuis la fin de la guerre*. Paris, Recueil Sirey, 1931. Str. 334.

Nogaro B.: *La question de l'or devant la Société des Nations. Méthode et résultats*. Paris, Recueil Sirey, 1931.

Service d'études économiques. *Memorandum sur les banques commerciales 1913—1929*. Genève, Société des Nations. Berlin, Heymann, 1931. Str. 456 (Série de publi. de la Société des Nations. 2. A. 1931, 26).

Vandervest G.: *La bourse et les financiers*. Gembloux, Duculot, 1931. S. 181.

Hirst F. W.: *The stock exchange. A short study of investment and speculation*. 2. rev. ed. London, Butterworth 1932. Str. 250.

Credit management. New York, American Inst. of Banking, 1931. Str. 548. \$ 3,50.

Mackmurdo A. H.: *Gold standard andj other diseases*. London, Harmsworth, 1932. Str. 72.

Mackenzie Kenneth: *The banking systems of Great Britain, France, Germany and the United States of America*. London, Macmillan, 1932. S. 239.

Myers D. P.: *The reparation settlement, 1930*. Boston, World Peace Found. Str. 249. \$ 2,50.

Peddie, J Taylor: *The crisis of the £* London, Macmillan, 1932. Str. 138.

Powell A. E.: *The deadlock in finance. The credit theorem of C. H. Douglas*. 2. ed. London, Palmer, 1931. Str. 254.

Rao V. K. R.: *Taxation of income in India*. Ed. by C. M. Vakil. London, Longmans, 1931. Str. 327.

Cuccia P.: *Contabilità bancaria. Le banche di credito ordinario; gli altari istituti di credito. La meccanizzazione applicata al lavoro di banca*. Note. Lodi 1931. Str. XIII + 556.

Fossati Eraldo: *Le conseguenze finanziarie della guerra*. Padua, Casa ed. A. Maini, 1931.

Gohlke E.: *Die Staatsbanken in Polens Wirtschaftsleben*. Greifswald, Ratsbuchhandlung Bamberg, 1932. Str. 64.

Keynes, Jahn Maynard: *Vom Gelde (A treatise on money)*. Ins Dt. übers. v. Carl Krämer. München, Duncker & Humblot, 1932. S. XX + 635. M. 20.

- Popitz J.: Der künftige Finanzausgleich zwischen Reich, Ländern und Gemeinden. Gutachten, erstattet der Studiengesellschaft für Finanzausgleich. Berlin, Liebmann, 1932. Str. XVI + 345.
- Reichenau Gh.: Die Kapitalfunktion des Kredits. Ein method. Versuch. Jena, Fischer, 1932. Str. 180. M. 9.
- Saemisch M.: Die Kontrolle der statistischen Finanzwirtschaft. Berlin, Christians, 1931. Str. 109.
- Sultan Herbert: Die Staatseinnahmen. Versuch einer soz. Finanztheorie als Teil einer Theorie d. polit. Ökonomie. Tübingen, Mohr, 1932. S. VII + 200. M. 12.

VII.

*Statystyka, polityka ludnościowa, pochodztwo, geografia
gospodarcza, gospodarka światowa.*

Buławski Rajmund, Dr.: Zawód i gałąź pracy jako czynniki klasyfikacyjne w statystyce zawodowej. Warszawa, odbitka z „Kwartalnika Statystycznego” 2, str. 24.

Autor wzmiankowanej pracy stoi na czele Biura Powszechnych Spisów, będącego jedną z agend Głównego Urzędu Statystycznego. W charakterze generalnego komisarza spisowego kierował akcją drugiego powszechnego spisu ludności, przeprowadzonego w Polsce w grudniu 1931 r. Z pracy obecnie ogłoszonej przebija troska autora o należyte wykorzystanie owego bogactwa, jakie tkwi w materiałach spisowych.

Jest zasługą Dr. Buławskiego, że już przy opracowaniu pierwszego spisu zastosował w zakresie statystyki zawodowej zupełnie nowoczesne, na naukowych podstawach oparte metody klasyfikacyjne. Jest szlachetną ambicją autora, aby metody te doprowadzić do zupełnej doskonałości. Głosi potrzebę uwzględnienia, przy opracowaniu materiałów spisowych, klasyfikacji trojakiemu rodzaju: oddzielnej klasyfikacji według rodzaju wykonywanych czynności zarobkowych, oddzielnej klasyfikacji według gałęzi pracy, wreszcie kombinacji obu tych podziałów. Punktem ciężkości jest wszechstronne ujęcie tej właśnie kombinacji, którą autor słusznie traktuje, jako „koronę statystyki zawodowej”.

Koncepcje, wysunięte przez Dr. Buławskiego, dają statystyce zawodowej pod względem metodycznym częściowo zupełnie nowe podstawy teoretyczne. Tem samym autor wnosi nowe wartości do nauki statystycznej, której zresztą od wielu lat wiernie i niezachwianie służy.

Edward Rosset (Łódź).

Lencewicz St. Dr. Prof.: Międzyrzecze Bugu i Prypeci. Wody płynące i jeziora. Warszawa, „Orbis”, 1931. Str. 72 + 2 tabl.

- Pierwszy informator województwa poleskiego. Rok 1932. Brześć nad Bugiem 1932. Str. 6 nlb. + 534.
- Rocznik hydrograficzny 1929. Dorzecze Dniepru. Warszawa 1932. Str. 2 nlb. + 54 + 3 tabi.
- Romer E. Dr. Prof. Wystawa polskiej kartografji w Paryżu. Lwów, Warszawa, Druk. Książnica-Atlas we Lwowie, 1932. Str. 8.
- Romer E. Dr. Prof. i Połączkówna M.: Geografja dla szkół powszechnych. Lwów 1932. Wyd. II. Str. 130.
- Statystyka Polski, wydana przez Gl. Urząd Stat. R. P. Serja A, tom 25. cz. I. Warszawa 1932. Str. IX + 88.

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Wielka Brytania na rozdrożu (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1932). — Tenże: Trudności finansowe i gospodarcze Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 34. 1932). — Tenże: Z gospodarczego położenia Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1932). — Dyjas W. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 17. 1932). — Drybiński M. I.: Z gospodarczego położenia Stanów Zjednoczonych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1932). — Goetel W.: Perspektywy słowiańskiej współpracy na polu paleogeografji (Wiadomości Geograficzne Nr. 3—5. 1932). — Janicki S. Dr.: Z gospodarczego położenia Wielkiej Brytanji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16. 1932). — Tenże: Konferencja imperjalna w Ottawie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 17. 1932). — K.: Statystyka ludności (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1932). — Tenże: Ruch migracyjny w 1931 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 33. 1932). — Kochanowski S. Inż. Czynniki gospodarcze w wojnie światowej i jej gospodarcze skutki (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Leszczyński S.: Zagadnienie chmielu na terenie Ligi Narodów (Rolnik Ekonomista Nr. 8. 1932). — Leszczyński S.: Przed konferencją imperjalna w Ottawie (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1932). — Łychowski T. Dr.: Polska i organizacja gospodarcza Europy (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1932). — Tenże: Polska i regionalizmy gospodarcze (Gospodarka Narodowa Nr. 9. 1932). — Mierzejewski M.: O regulację Wisły (Gazeta Rolnicza Nr. 22. 1932). — Ormicki W. Dr.: Regionalizm demogeograficzny Polski (Wiadomości Geograficzne Nr. 3—5. 1932). — Srokowski S.: Polskie problemy geograficzno-gospodarcze i międzynarodowy kongres geografów w Polsce (Wiadomości Geograficzne Nr. 6—7. 1932). — Stolfówna W.: Terasy górnej Raby (Wiadomości Geograficzne Nr. 3—5. 1932). — Świerżewska W.: Osadnictwo niemieckie po wojnie (Rolnictwo, tom III, zeszyt II. 1932). — W. H. H.: Niemcy po Lozannie i po wyborach (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1932). — Woźnicki J.: Produkcja tytoniu w Bułgarii (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1932). — Załuski Z.: W sprawie historii doliny Prutu na przedpolu Karpat Pokuckich (Wiadomości Geograficzne Nr. 3—5. 1932). — Bari jako ośrodek propagandy handlu między Italją a Bliskim Wschodem (Polonia-Italia Nr. 5—6. 1932).

- Allain Maurice: Encyclopédie pratique illustrée des colonies françaises. Préf. de Paul Doumer. T. 1. 2. Paris, Quillet, 1931. Str. 438; 417, 4°.
- Benoît S. M.: Histoire et méthodologie du recensement de la population aux Etats-Unis 1787—1930, suivies de l'étude des bulletins démographiques dans la même nation. Paris, Recueil Sirey, 1931. Str. XIX + 119.
- Géographie de Indochine physique, économique et politique. Paris, Carus, 1931. Str. 173.
- Lavauden L.: La problème forestier colonial. Nancy—Paris—Strasbourg. Berger-Levrault, 1931. Str. 52.
- Lyautey P.: L'Empire colonial français. Paris, Ed. de France, 1931. Str. IX + 541. (La 3. République, 1870 à nos jours).
- May L. P.: Histoire économique de la Martinique (1635—1763). Paris, Rivière, 1930. Str. 335.
- Megglé A., L. Maury et A. Jolivet: L'Europe moderne géographique, politique, économique et touristique des Etats européens. Paris, Société française d'éd., 1931. Str. 395.
- Brown Theodore H.: Problems in business statistics. New York, Mac Graw-Hill, 1931. Str. 500. (Harvard problem book ser.). \$ 5.
- Laboratory handbook of statistical methods. By Theodor H. Brown. New York, Mac Graw-Hill, 1931. Str. 244. \$ 2.
- Lawrence J. C.: The world's struggle with rubber, 1905—1931. Forew. by Sir J. Stamp. New York, Harper, 1932. Str. 158.
- Mukherjee B. B.: An economic and commercial geography of India. Calcutta and London, Thacker, 1931. Str. 168.
- Population: number and distribution of inhabitants. 15. census of. U. S. 1930. Vol. 1. Washington, Supt. of Docs., 1931. Str. IV + 1268. \$ 2.
- Wood H. M. and T. Rüssel: An introduction to medical statistics. London King, 1931. Str. 125.
- Lanzoni P. e Guido Assereto: Geografia economica commerciale universale. 9. ed. rifatta e aggiornata. Milano 1931. Str. XII + 647.
- Nava Santi: Il problema dell' espansione italiana ed il Levante islamico. Padova, Cedam, 1931. Str. VI + 254.
- Bender G.: Geographie der Hirsen. Berlin, Schmalfeld, 1931. Str. 45.
- Frehe K.: Die Schwarzerde und ihre wirtschaftsgeographische Bedeutung. Der fruchtbarste Boden d. Erde als Wirtschaftsfaktor. Berlin, Funk, 1931. Str. 154.
- Lundborg H.: Die Rassenmischung beim Menschen. Den Haag, Nijhoff. 1932. Str. 221.
- Massenbach F.: Die Stellung Finnlands in der Weltwirtschaft, o. O. 1931. Str. V + 73.

- Roder R.: Die antropogeographische Bedeutung der Malaria. Leiden, Brill, 1932. Str. 124.
- Rudolph A.: Wirtschaftsgeographie des Kreises Bitterfeld. Westerland-Sylt, Meyer, 1931. Str. XIV + 153.
- Schacher G.: Die Nachfolgestaaten Österreich, Ungarn, Tschechoslovakei und ihre wirtschaftlichen Kräfte. Stuttgart, Enke, 1932. Str. VIII + 286 + 1 k. M. 13,20.
- Schüssler F.: Wirtschaftsgeographie von Niederland. Karlsruhe, C. F. Müller, 1931. Str. 119.
- Werner U. R.: Der Reis im Wirtschaftsleben kolonialer Länder. Weida Thür., Thomas & Hubert, 1931. Str. 155.
- Vuuren L.: Die Niederlande und ihr Kolonialreich. Utrecht, Oosthoek, 1932. Str. 68.

VIII.

Praca i opieka społeczna.

Balsigerowa M.: Społeczne skutki bezrobocia wśród fizycznych pracowników przemysłowych m. st. Warszawy w świetle ankiety w 1931/32. Warszawa „Tow. Polityki Społecznej”, str. 46.

Wywiady prowadzone przez autorkę i 6 współpracowników objęły 204 rodzin i prowadzone były ustnie na podstawie kwestjonariusza ułożonego umiejętnie przez członków Zarządu T. P. S. Rodziny należały do Związków Zawodowych, nie był to zatem najuboższy i najcienniejszy proletariat, a pomimo to wyglądają ku nam opisy rozpacz i skrajnej nędzy. Bezrobotnych powyżej 6 miesięcy było 139 żywicieli, a 10 ponad 2 lata. Słusznie przeto autorka dłuższy wstęp poświęca obniżeniu się stanowiska społecznego bezrobotnych, ich nędzemu odżywianiu, absolutnemu brakowi środków na opłatę mieszkań i zakup odzieży, na warunki mieszkaniowe i stan zdrowotny, zastraszający zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży...

Ubezpieczonych w funduszu bezrobocia było 146 osób. Inni nie mieli do tego prawa, jako pracownicy małych przedsiębiorstw lub z powodu nieprzepracowania wymaganych ustawowo 20 tygodni w roku. Zdawałoby się, że wobec tych wydziedziczonych z dobrodziejstwa ustawy wielką pomoc okazać powinien Komitet Stołeczny dla S. B. Tymczasem bezrobotni do tego komitetu zwracają się nie chęć, pomoc społeczną uważają za poniżenie swej godności, o ile z niej korzystają skarżą się na szczupłe datki i zły gatunek jada. Żądają zamiany datków w naturze na pieniądze. Ankieta powinna by zwrócić uwagę komitetu na te objawy i spowodować rewizję programu i kontrolę jego wykonania.

Bardzo doniosłe są uwagi na temat psychicznego oddziaływania bezrobocia. Obok nieuniknionego, rozleniwienia u jednych występuje u innych głód pracy, oraz przygnębiające przekonanie, że „jestem niepotrzebny na świecie, po za nawiasem życia”.

Drobne rozmiary wywiadów nie wystarczają, pobudzić jednak powinny do zastanowienia się, że dotychczasowa polityka pomocy bezrobotnym jest nietylko niedostateczna, ale wielokroć i na mylnej drodze. *Prof. Z. Daszyńska Galińska* (Warszawa).

K r o o J.: Reforma systemu ubezpieczeń społecznych a zasada przymusowej oszczędności i częściowego ubezpieczenia. Warszawa, odb. z „Przeglądu Ubezpieczeniowego” 1932, str. 15.

Autor porównuje dwie publikacje: projekt ustawy o ubezpieczeniu społecznym (omawiany kilkakrotnie na łamach Ruchu), oraz Juljusza Brauna: Oszczędność przymusowa i częściowe ubezpieczenie, jako wytyczne reformy ubezpieczeń społecznych (omówione w zeszytach IV r. 1931 Ruchu, str. 1079). Jak większość poważnej krytyki zbija autor zasady przyjęte przez p. Brauna, z inicjatywy Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu, wykazując wyższość projektu rządowego z r. 1929 (nie uwzględniając znanego mu zapewne projektu z r. 1932, druk sejmowy nr. 529). Praca p. Kroo straciła już aktualność, ponieważ o projekcie Izby Sosnowieckiej i p. Brauna już się u nas nie mówi; natomiast zupełnie trafne uwagi i rozważania teoretyczne i praktyczne autora zasługują na uznanie.

Dr. Julian Baumgarten (Poznań).

P r z y b y ł o w s k i Stanisław: Chłopi pod panowaniem bolszewickim. Notatki, wrażenia i refleksje z pobytu w Rosji Sowieckiej 1930 r. Warszawa. Dom Książki Polskiej. 1931. Str. 271.

Książka p. Przybyłowskiego, napisana językiem prostym i poświęcona chłopom polskim, wzbudza wielkie zainteresowanie chociażby już z tego punktu widzenia, iż autor spędził dwa lata (1928—1930 r.) w Rosji i miał możność przyjrzenia się masom ludowym, w szczególności zaś, rosyjskiemu chłopstwu. Książka składa się z dwóch części: pierwsza — mniejsza część jest poświęcona prawodawstwu „radzieckiemu”, druga zaś — część większa — rzeczywistości „radzieckiej”. Najciekawszą jest część druga. Autor skreślił swą pracę poczęści na zasadzie swych własnych wrażeń, poczęści zaś wykorzystał sowiecką prasę i przytem często drugorzędne organy prasy, które nie dostają się zagranicę, lecz lepiej jak główna prasa sowiecka odzwierciedlają fakty życia powszedniego. Szczegółowo zastanawia się autor na organizacji bolszewickiej władzy na

wsi, na sposobach podzielenia chłopstwa na tak zwane klasy, na opodatkowaniu, zbiorze chleba, sowchozach, kolektywach i szczególnie zaś na przymusowej kolektywizacji. Należy dodać, że czasami autor pisze w tonie podnieconym. Lecz, przyjmując pod uwagę, że autor widział nader tragiczne wydarzenia, trzeba uznać ten ton za normalną reakcję zdrowego moralnego uczucia względem jednego z najstraszniejszych przestępstw historii współczesnej. Różniąc się od wielu cudzoziemców przyjezdnych, traktujących zgóry chłopstwo rosyjskie i uważających, iż kolektywizacja przymusowa jest to bardzo ciekawy eksperyment, p. Przybyłowski odnosi się do chłopstwa rosyjskiego, jak do cierpiącego brata, i jako człowiek O moralnym poczuciu uznaje, iż ludzie nie są przeznaczeni na to, aby obiektami wiwisekcji socjalnych reformatorów.

Nie można żadną miarą zarzucić p. Przybyłowskiemu, iż jest zbyt jednostronnie wrogo usposobiony względem ustroju bolszewickiemu. Jego ocena religijnej i rodzinnej polityki Sowietów zdaje się temu przeczyć. W Rosji Sowieckiej prześladowanie religii nie jest to tylko upośledzeniem duchowieństwa; położenie kościoła w Sowietach bardzo różni się od położenia kościoła w tych krajach burżuazyjnych, gdzie istnieje rozdział kościoła i państwa. P. Przybyłowskiemu również podoba się tendencja uprzywilejowania kobiet w familijnym prawodawstwie sowieckim, lecz uchodzi jego uwagi, że prawodawstwo radzieckie stawia sobie za cel zniszczenie rodziny, a to ma daleko groźniejsze skutki dla kobiety, jak dla mężczyzny. Zresztą wypada nadmienić, iż autor porusza tę kwestję tylko mimochodem, swą uwagę zaś skupia przeważnie na zagadnieniach socjalnych i politycznych. Dla oświetlenia owych kwestyj książka p. Przybyłowskiego jest nader cenną, ponieważ w literaturze cudzoziemskiej zjawilo się wiele książek wycieczkowiczów, zwiedzających Rosję Sowiecką i bez znajomości języka, jedynie na zasadzie opowiadań bolszewików, pozwalających sobie wygłaszać zdania o położeniu w S. Rosji nader autorytatywnie. Książka p. Przybyłowskiego wręcz przeciwnie, nie pretensjonalna, lecz oparta jest na bogatym materjale wrażeń osobistych człowieka, który spędził 2 lata życia w kraju Sowietów. Życzymy książce p. Przybyłowskiego jak najszerzego rozpowszechnienia, szczególnie w środowisku, któremu jest poświęcona.

Prof *Borys Bruckus* (Berlin).

Simon G.: Polen (Internationales Handwörterbuch d. Gewerkschaftswesens). Berlin, 1931, str. 17.

Ważnem jest informowanie zagranicy o naszych stosunkach społecznych, a zwłaszcza zestawienie stanu przedwojennego z postępiami w Polsce niepodległej.

Czyni to autor, dając gruntowną acz krótką monografię, różniąc stosunki w b. zaborach i doprowadzając do 1930 r. Bezstronność i bezpartyjność, która cechuje wieloletnią pracę Szan. Autora w zakresie polityki społecznej, pozwoliła mu traktować równomiernie wszystkie kierunki naszego ruchu zawodowego, wyzyskać statystykę i oświetlać ją obiektywnie. Na wyróżnienie zasługuje rozdział o prawnych podstawach ruchu zawodowego, co nie było łatwem wobec dotychczasowej różnorodności i chaosu przepisów.

Nie mogę jednak pominąć, że bibliograf je tak ważna w dziele przeznaczonem dla niemieckich, a więc i ogólnoswiatowych czytelników wykazuje duże braki zarówno w dziale ogólnym kwestji robotniczej, jak i specjalnym — nie cytując prac o polskich Z. Z. ani naszej prasy zawodowej.

Prof. Z. Daszyńska-Golińska (Warszawa).

Daszyńska-Golińska L. Dr. Prof.: Podstawy teoretyczne polityki społecznej w zarysie. Wyd. II. uzup. Warszawa, Nakł. Tow. Br. Pomoc. W. P., 1932. Str. 6 nlb. + 123.

Kutten Viktor Dr.: Światowa sytuacja gospodarcza i zagadnienie budowlane. Warszawa, Druk. Polska, 1932. Str. 2 nlb. + 5.

Ringman A. Inż.: Bezrobocie światowe. Warszawa, „Kadra”, 1932. Str. 70.

Rygier H.: Izba pracy. Projekt ustawy i uzasadnienie. Warszawa, Nakł. Polskiej Składnicy Pomocy Szkolnych „Otus”, 1932. Str. 172 + 1 nlb.

Suligowski A. Dr. Prof.: Ustawodawstwo francuskie w sprawie mieszkaniowej po wielkiej wojnie. Warszawa, Nakł. Stow. Właśc. Nieruchomości m. Warszawy, 1932. Str. 15.

Utrysko A.: Gospodarka finansowa Kas Chorych w 1930 roku. Warszawa, Bibliot. Wiad. Kas Chorych Nr. 29, 1932. Str. 13.

Czasopisma: Adamczak W. Dr.: Przerwa i wznowienie ubezpieczenia pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 6. 1932). — Alter W.: Z zagadnień socjalizmu w Polsce (Nasza Walka, zeszyt 3—4. 1932). — B.: Bezrobocie światowe w liczbach (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1932). — B. E. Dr.: Lekarz jako budowniczy życia społecznego (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5. 1932). — Brojewski M.: O kosztach administracyjnych w zakładach ubezpieczeń pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1932). — Daszyńska-Golińska Z. Dr. Prof.: Teoretyczne podstawy ubezpieczeń społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 7. 1932). — Dziurzyński P.: Nowelizacja ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1932). — Fischlowitz S. Dr.: Wyniki prac w zakresie ubezpieczeń społecznych XVI Sesji Międzynarodowej Konferencji Pracy (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5. 1932). — Giebartowski E. Dr.: Ubezpieczenie

na wypadek choroby oraz robotnicze ubezpieczenie inwalidzkie w Czechosłowacji (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5 i 6. 1932). — J. B.: Budżet ubezpieczeń społecznych w świetle projektu reformy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16. 1932). — J. K.: Raport dyrektora Międzynarodowego Biura Pracy (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1932). — Tenże: Hygiena społeczna i jej przyszłość (Wiadomości Kas Chorych Nr. 11—12. 1932). — Korkisch H. Dr.: Plany reformy czechosłowackiego ubezpieczenia społecznego (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 6. 1932). — Komarnicki J.: Złoto i renta (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5. 1932). — Kraenzler J.: Międzynarodowa polityka społeczna po wojnie światowej (Wiadomości Kas Chorych Nr. 11—12. 1932). — Kułakowski K.: Analiza gospodarczości w kasach chorych (Wiadomości Kas Chorych Nr. 8. 1932). — Mianowicki J.: Zmiana systemu obliczania składek i zasiłków (Wiadomości Kas Chorych Nr. 13—11. 1932). — Systemy świadczeń i obciążeń społecznych (Gospodarka Narodowa Nr. 8. 1932). — Pasternak J.: Ubezpieczenie pracowników umysłowych w świetle postanowień projektu ustawy o ubezpieczeniu społecznym (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1932). — Rakowski J.: Rezultaty i dalsze drogi walki ze skutkami bezrobocia (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1932; — Ryngmanowa J.: Z zagadnień opieki społecznej nad młodzieżą zarobkującą (Polska Oświata Pozaszkolna Nr. 2. 1931). — Ryngmanowa J.: Opieka społeczna nad młodzieżą bezrobotną zagranicą (Polska Oświata Pozaszkolna Nr. 2. 1932). — Ryngmanowa J.: Praca zarobkowa dzieci w Polsce. (Opieka nad dzieckiem Nr. 9. 1931). — Ryngmanowa J.: O Instytut Spraw Kobiecych (Gospodarka Narodowa Nr. 10. 1932). — Szymanko R.: Dalsze zmiany w ubezpieczeniach społecznych Niemiec (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 7. 1932). — Trzciniński W.: Ruch zawodowy w b. Kongresówce (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 4. 1932). — Verniciti J. Dr.: Kryzys ekonomiczny a lecznictwo kasowe (Wiadomości Kas Chorych Nr. 11—12. 1932). — Wertheim B.: Umowa o pracę w świetle projektu prawa o zobowiązaniach (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 7. 1932). — Tenże: Zatargi z umowy pracy (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 6. 1932). — Zdanowski A.: Walka górników (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 4. 1932). — Zawadzki J.: Ogólne uwagi krytyczne o projekcie ustawy o ubezpieczeniu społecznym (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 7. 1932). — Żakowski W.: Ograniczenie czasokresu leczenia w ubezpieczeniach społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 7. 1932).

Activities, The of the Internatinal Federation of Trade-Unions. 1927—1930. Amsterdam, Int. Federation of Trade-Unions, 1931. Str. 395.
 Hart H. Ni The technique of social progress. New York, Holt, 1932. Str. 723.
 Housing policy in Europe. Cheap home building. Geneva, Int. Labour Off.; Boston, World Peace Found, 1931, Str. XII + 378.
 Wilson Robert: Methods of remuneration. London, Pitman, 1931. Str. 100.

- Arbeitslosigkeit und öffentliche Arbeiten.* Genf, Int. Arbeitsamt, 1931. Str. 216.
- Brauer T.: *Sozialpolitik und Sozialreform.* Jena, Fischer, 1931. Str. 116.
- Heyde L.: *Die Lohnfrage, Umgestalteter Vortr.* Jena, Fischer, 1931. Str. 62
- Internationales Handbuch der Sozialpolitik 1930.* Hrsg. vom Internat. Arbeitsamt. Genf 1931. Str. XII + 580.
- Reutti K.: *Neuorientierung in der Sozialversicherung.* Berlin, Heymann, 1932. Str. 105.
- Roessler W.: *Die Arbeitskraft als Rechtsgut.* Berlin, Heymann, 1932. Str. XII + 100.

IX.

Spółdzielczość. Organizacja pracy.

- Barliński K.: *Organizacja nowoczesnego biura.* Warszawa 1932. Spł. Instytut Naukowej Organizacji. Str. 239.
- Dominko J.: *Jak założyć spółdzielnię spożywców.* Poradnik dla organizatorów. Warszawa, Wyd. Zw. Spółdz. Spożywców R. P., 1932. Str. 62.

Czasopisma: Abramowicz J.: *Wojskowe spółdzielnie spożywców* (Przegląd Intendenci, zeszyt 2. 1932). — Bargiel J.: *Horace Plunkett i spółdzielczość rolnicza w Irlandji* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 6. 1932). — Bienenstock E.: *Uwagi do problemu statyki i dynamiki spółdzielczości* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 5. 1932). — Tenże: *Tendencje i zainteresowania spółdzielni mniejszości narodowych w Polsce* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 8. 1932). — Chmielewski Z.: *Pomoc państwa dla spółdzielczości rolniczej* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 7. 1932). — Tenże: *Udział spółdzielczości rolniczej w obrocie zbożowym w Polsce* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 7. 1932). — Grabowski W.: *Naukowa organizacja gorzelnictwa w Polsce* (Rolnictwo, tom III, zeszyt I. 1932). — Kamiński B.: *Organizacja i stan handlu jajczarskiego w Polsce* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 6. 1932). — Kolanowski K. A.: *Dzień spółdzielczości* (Gospodarka Narodowa Nr. 11. 1932). — Koźlik R.: *Ulgi dla członków spółdzielni budowlanych* (Poradnik Spółdzielni Nr. 17. 1932). — Kwieciński J.: *Pośrednictwo spółdzielni w ratalnej sprzedaży towarów* (Poradnik Spółdzielni Nr. 15. 1932). — Orsetti M.: *Albert Thomas jako spółdziałca* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 7. 1932). — Surzycki S.: *Organizacja i rozwój naukowego kursu spółdzielczego przy wydziale rolnym Uniwersytetu Jagiellońskiego* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 5. 1932). — Thomas A.: *Stosunki pomiędzy spółdzielniami różnych krajów* (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 5. 1932). — W. A.: *Ulgi dla spółdzielni w podatku przemysłowym przy uwzględnieniu orzecznictwa N. T. A.* (Poradnik Spółdzielni Nr. 13. 1932).

Les Aspects sociaux de la rationalisation. Etudes préliminaires. Genève: Bureau nt. du travail, 1931. Str. 415. (Etudes et Documents. B. 18).

Lipmann Otto: Lehrbuch der Arbeitswissenschaft. Jena, Fischer, 1932. Str VIII + 450. M. 22.

Schatz Otto: Lohn und Konjunktur. Ein Beitr. z. Frage d. Arbeitsgemeinschaft in d. Industrie, o. O. 1932. Str. IV + 127.

X.

Umiejętności handlowe.

Izdebski Władysław: Księgi handlowe a ustawodawstwo podatkowe. Warszawa, 1932, str. 24.

W cytowanej rozprawie zastanawia się autor nad tem, czy nie zachodzi sprzeczność pomiędzy polskim ustawodawstwem podatkowym a obowiązującymi jeszcze w Polsce kodeksami handlowymi państw zaborczych w odniesieniu do ksiąg handlowych. Stwierdziwszy w rozdziale pierwszym, że wszystkie cztery kodeksy handlowe, mające moc obowiązującą na obszarze Rzeczypospolitej, zawierają identyczne zasady odnośnie strony materialnej, którą winny wykazywać księgi handlowe a odmienne normy tylko co do formalnej strony tychże ksiąg, omawia autor w dwóch odrębnych podrozdziałach normy ustawy o podatku dochodowym i ustawy o podatku przemysłowym dotyczące prawidłowości ksiąg handlowych w zestawieniu z dotyczącymi postanowieniami kodeksów handlowych.

Autor analizuje art. 21 ustawy o podatku dochodowym oraz art. 6, 8, 10 i 13 teje ustawy i stawia tezę, że „ustawa o podatku dochodowym, podawszy w art. 21 uzgodnione z kodeksami handlowymi warunki materialnej oceny zysku bilansowego poprzez zamknięcie rachunkowe, ograniczyła na tem swoje zainteresowanie co do samych ksiąg handlowych, jako zbiornika materiałów liczbowych, a pominawszy inne, czy to wspólnoty, czy też odrębności tychże kodeksów, dała stanowczy wyraz temu, że niemi, jako dla sprawy podatkowej najzupełniej nieistotnymi, nie chce wcale zajmować się”.

Na podstawie zaś art. 76 ustawy o podatku przemysłowym dochodzi autor do stwierdzenia, że prawidłowość ksiąg handlowych, w rozumieniu tej ustawy oparta jest na ich wiarygodności względnie rzetelności, czyli że jedynym miernikiem prawidłowości ksiąg handlowych może być tylko ich materialna wartość. Dlatego ustawa o podatku przemysłowym w żadnym miejscu nie upoważnia do posiłkowania się w sprawie oceny ksiąg handlowych nor-

mami prawnymi dzielnicowych kodeksów handlowych, rozbieżności co do formalnej strony ksiąg, i dlatego § 78 rozporządzenia wykonawczego do art. 76 ustawy nie ma żadnego uzasadnienia w tej ustawie, gdy postanawia, że za miarodajne do poparcia wykazanego w zeznaniu obrotu mają być uważane księgi handlowe, prowadzone w myśl kodeksu handlowego, obowiązującego w danej dzielnicy Rzeczypospolitej. Przeciwnie art. 5 ustawy obejmuje zbiór przepisów, którymi jedynie należy się posługiwać przy prowadzeniu ksiąg handlowych dla celów podatku obrotowego. Zresztą i w części czwartej art. 76 mieści się żądanie, ażeby protokulowanie było stwierdzone i uzasadnione ewentualne nieprzyjęcie wykazanego w księgach handlowych obrotu — a więc o nieprzyjęciu ksiąg handlowych niema tam mowy.

Konkluzja, wyprowadzona przez autora, mieści się w następującym zdaniu: „Z obu poprzednich podrozdziałów przekonaliśmy się, że nie brak poświadczenia ksiąg, albo numeracji kart lub stron względnie tej lub innej, chociaż w tym czy innym kodeksie dzielnicowym wymienionej, ale przez kupca, z uwagi na charakter i rozmiar jego przedsiębiorstwa, nie prowadzonej księgi może, z punktu widzenia ustaw podatkowych, mieć wpływ na zdyskwalifikowanie ksiąg handlowych do rzędu ksiąg nieprawidłowych a więc i nierzetelnych, bo żaden z tych braków formalnych niema nic wspólnego z czynnością, którą określa ustawa o podatku dochodowym, jak też ustawa o podatku przemysłowym jako prowadzenie ksiąg, czyli wpisywanie do nich pozycji, będących odpowiednikami czynności handlowych, lecz o takim zdyskwalifikowaniu zdecydować może tylko zły zamiar, wyrażony czy to przez niewykazanie wszystkich bez wyjątku czynności, czy to przez wykazanie ich, lecz oznaczenie chociażby jednej z nich wartościami nie zgodnymi z prawdą”.

Wywody powyższe autora są bardzo cenne dla podatników a zaznajomić się z nimi powinny bezwzględnie organy władz skarbowych.

Na zakończenie zaznaczyć należy, że na podstawie art. 76 ustawy o państwowym podatku przemysłowym ukazało się już po ogłoszeniu omawianej tu pracy Izdebskiego rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 kwietnia rb. w sprawie prowadzenia, badania i oceny ksiąg handlowych dla celów państwowego podatku przemysłowego.

Witold Skalski (Poznań).

Chankowski H.: Korespondencja handlowa, wyd. VI., przejrane i poprawione przy współudziale profesorów S. Szobera i A. Cholewickiego. Warszawa, Nakł. Fundacji H. J. Chankowskiego, 1932. Str. 4 nlb. + 500

Kołaczkowski M.: Krótki podręcznik księgowości podwójnej dla użytku szkół i kursów handlowych. Będzin 1932. Str. 44.

Moisseev M.: Le rôle de l'étude du marché dans l'organisation d'un service commercial. Liège, Printing Co., 1931.

Czasopisma: Baliński W.: Garść uwag o organizacji (Czasopismo Księgowych w Polsce Nr. 4. 1932). — Czerwiński J.: Zadania i działalność ekspertów księgowych (Czasopismo Księgowych w Polsce Nr. 7—8. 1932). — Góra W. Prof.: O przystosowaniu księgowości podwójnej dla potrzeb gospodarstw publicznych (Czasopismo Księgowych w Polsce Nr. 4. 1932). — Lulek T. Prof.: Normalizacja bilansów (Czasopismo Księgowych w Polsce Nr. 7—8. 1932). — Medyk J.: Metoda buchalterji przebitkowej na schematach „Janosław” (Wiadomości Kas Chorych Nr. 11—12. 1932). — Młyński S.: Ekspertyza towarów w domach skladowych publicznych (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 10. 1932). — P., J.: Nadzór czy układ? (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 16. 1932). — Praksch K.: Znaczenie prawidłowych ksiąg handlowych dla płatników podatku przemysłowego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 12. 1932). — Tenże: Normy prawidłowej księgowości dla przedsiębiorstw detalicznych i drobnego handlu towarowego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 15. 1932). — Scheffs M.: Rewizja przedsiębiorstw. Zagadnienie nadzoru i kontroli na tle obecnego kryzysu (Czasopismo Księgowych w Polsce Nr. 4. 1932). — Tytz A. Prof.: Wewnętrzne źródło strat na rachunkach odbiorców (Czasopismo Księgowych w Polsce Nr. 7—8. 1932). — Wituszyński L.: Uwagi o racjonalnem prowadzeniu działu odbiorców księgowości przemysłowej (Czasopismo Księgowych w Polsce Nr. 6. 1932).

Bedell C.: The seven Keys to retail profits. New York, Mac Graw-Hill. 1931. Str. 469.

Boiling Cunliffe L.: Retail management. Modern methods of retail distribution. London, Pitman, 1931. Str. 480.

Diittou Henry: Principles of organization, as applied to business. London. Mac Graw-Hill, 1931. Str. 325.

Fbersale J. Franklin: Bank management. A case book. New York, Mac Graw-Hill, 1931. Str. 636. \$ 5.

Greer H. C. and R. S. Willcox: Problems in cost accounting. London, Mac Graw-Hill, 1931. Str. 389.

Tosdal Harry R.: Problems in sales management. New 3. ed. New York, Mac Graw-Hill, 1931. Str. 968. (Harvard problem bk. ser.). \$ 6.

Lorentz St.: Grundlagen der Kostengestaltung. Berlin, Spaeth & Linde. 1932. Str. 188.

Winkelmann S.: Konsumvereine und Einzelhandel, unter bes. Berücks. der Unkosten- und Aufschlagsfragen. Frankfurt a. M., Brönnner, 1931. Str. 72.

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORIALNY

1. *Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.*

Obowiązkowe zadania i czynności gmin ze szczególnem uwzględnieniem gmin b. zaboru rosyjskiego. Warszawa. Wydawnictwo i nakład Związku Miast Polskich. 1932. Str. 274.

Powyższe wydawnictwo Związku Miast Polskich jest pierwszą próbę zebrania i systematycznego ułożenia rozległych obowiązków gmin. Wielka ilość przepisów, nakładająca na samorządy liczne obowiązki, stwarzała wiele trudności przy orjentowaniu się w zadaniach samorządu i stosowaniu w życiu tych przepisów; przez wspomniane wydawnictwo trudność ta w wielkim stopniu została usunięta. Broszura obejmuje wszystkie przepisy wydane przez rządy zaborcze, a dotyczące b. zaboru rosyjskiego, a o ile chodzi o inne zabory, uwzględniła jedynie wydane po odzyskaniu niepodległości. Ponieważ większość obowiązków gmin, nałożona została na nie przez władze polskie, wydawnictwo posiada dużą wartość i dla gmin b. zab. austriackiego i pruskiego.

Wartość wydawnictwa podnosi chronologiczny wykaz przepisów prawnych w niem przytoczonych oraz skorowidz rzeczowy.

Wymienione w broszurze zadania i czynności gmin podzielone zostały na 22 działy obejmujące: I dział — Obowiązki gmin, wypływające z ogólnych przepisów organizacji władz państwowych i ich postępowaniu; II — ewidencję ludności, akta stanu cywilnego, obywatelstwo polskie; III — bezpieczeństwo publiczne; IV — sprawy wojskowe; V — statystyka państwowa; VI — państwowa administracja skarbowa; VII — sądownictwo; VIII — szkolnictwo; IX — zdrowotność publiczna; X — opieka społeczna; XI — ochrona pracy, zwalczanie bezrobocia i ubezpieczenia społeczne; XII — sprawy drogowe; XIII — sprawy komunikacyjne i wodne; XIV — sprawy budowlane, odbudowa i rozbudowa osiedli; XV — sprawy przemysłu i handlu; XVI — walka z drożyzną; XVII — przymusowe ubezpieczenie rzeczowe; XVIII — przebudowa ustroju rolnego, XIX — popieranie wytwórczości roślinnej; XX — sprawy weterynaryjne i hodowlane; XXI — ochrona lasów i łowiectwa; XXII — inne obowiązki gmin w zakresie współdziałania: z administracją pań-

stwą, z innymi związkami komunalnymi, ze związkami wyznaniowymi, z instytucjami społecznymi.

Wydawnictwo Związku Miast posiadać będzie bardzo duże znadła pracowników oraz dla działaczy samorządowych.

Rad. Piotr Typiak (Warszawa).

Rocznik Statystyczny Warszawy 1930, Warszawa, Magistrat, 1932. Str. 118.

Statystyka polska budzi zagranicą szczerą podziw. Jest metodyczna, przejrzysta i wszechstronna. Francuz Joseph Girard na łamach czasopisma „Journal de la Société de Statistique de Paris” (Nr. 1 z 1932 r.) wskazuje, że statystyka polska udowadnia światu, że Rzeczpospolita posiada wszelkie niezbędne warunki do systematycznego i szybkiego rozwoju i podniesienia swego znaczenia na forum międzynarodowym.

Wysoki poziom znamionuje nie tylko polską statystykę państwową, lecz i miejską, uprawianą przez istniejące przy magistratach większych miast biura statystyczne. Przoduje im Warszawa. Świeżo wydany „Rocznik Statystyczny Warszawy” służyć może za wzór prawidłowego ujęcia publikacji tego typu. W 24 rozdziałach ujęto najważniejsze przejawy życia stolicy i działalności różnych agend samorządu miejskiego. W porównaniu z poprzednimi „Rocznikami” wydany obecnie tom jest szczuplejszy zarówno co do objętości, jak i co do zakresu opracowania. Najzupełniej jednak wystarcza, aby wyrobić sobie jasny pogląd o stanie miasta, warunkach, w jakich żyje jego ludność i zadaniach, jakie stąd wynikają dla władz samorządowych stolicy.

Wykonanie tablic jest staranne. Pewne niedociągnięcia zdradza jedynie dział meteorologii, zawierający niedość ściśle obliczenia. Ale jest to wyjątek. Ocena całości wypada jak najlepiej.

Edward Rosset (Łódź).

Kroński A.: Teoria samorządu terytorjalnego. Warszawa, „Biblioteka Polska”, 1932, str. 38.

Rocznik Statystyczny Wilna, 1930. Wilno, Magistrat, 1932, str. 226.

Rocznik Statystyczny Warszawy, 1930. Warszawa, Magistrat, 1932, str. 111. 10 zł.

Czasopisma: Lenartowicz R.: Okres urzędowania, zadania oraz dobór komisarzy rządowych dla K. K. O. (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5. 1932).
Leyberg W.: Planowanie regionalne a ustawodawstwo (Dziennik Zarządu m. Łodzi Nr. 7—8. 1932). — Podwiński S.: Międzynarodowy kongres miast w Londynie (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 17. 1932). — Szymański T.: Komisarz rządowy w gminie wiejskiej Król. Kon-

- gresowego (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 18. 1932). — Worczuk M.: W sprawie ubezpieczenia chorobowego pracowników samorządowych (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 7. 1932). — Typiak P.: Samorządowa prasa (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 13—14, 1932). — M. P. L.: O stosunkach służbowych pracowników K. K. O. (Oszczędność Nr. 13—14. 1932). — Twerdochlib M.: Prawo pracownika samorządowego do odprawy (Pracownik Samorządowy Nr. 9. 1932). — Chylewski J.: Prawa pracown. komun, a ust. o zmianie rozp. Prez. R. P. z dostosowaniu uposażeń (Pracownik Samorządowy Nr. 10. 1932). — Leszczyński M. H.: Samorząd terytorjalny w projekcie organizacji administracji samorządowej (Pracownik Samorządowy Nr. 11—12, 1932). — Biskupski St.: Popieranie przez Zw. samorządowe akcji organizacji gospodarstw (Samorząd Nr. 21. 1932). — Bonkowicz-Sittauer J.: Sejmik łódzki w akcji rolniczej (Samorząd Nr. 21. 1932). — Głuszczyński J.: Poziom kultury rolnej a samorząd (Samorząd Nr. 23. 1932). — Korwin-Piotrowski M.: W sprawie komisji oszczędnościowych (Samorząd Nr. 25. 1932). — Bonkowicz-Sittauer J.: Scalenie prasy samorządowej (Samorząd Nr. 28. 1932). — H. K.: Powiat we Francji (Samorząd Nr. 29. 1932). — Galasiewicz G.: Sprawy emerytalne pracowników samorządowych (Samorząd Nr. 31. 1932). — Korwin-Piotrowski i Jaroszyński: Powiatowe organa kolegjalne i ich znaczenie praktyczne (Samorząd Nr. 36. 1932). — Głuszczyński S.: Jeszcze o prasie samorządowej (Samorząd Nr. 36. 1932). — Kroński A.: Z zagadnień samorządu terytorjalnego (Samorząd Miejski Nr. 10. 1932). — Grenowski J.: Swobodne uznanie władzy a nadzór nad samorządem terytorjalnym (Samorząd Miejski Nr. 10. 1932). — Zawadzki J.: Pracownicy miejsc w świetle ankiety Zw. Miast (Samorząd Miejski Nr. 11. 1932). — Przeorski F.: Na marginesie projektowanej reformy samorządu terytorjalnego w Polsce (Samorząd Miejski Nr. 14—15. 1932). — Zawadzki J.: Czy zmienić Konstytucję w stosunku do samorządu (Samorząd Miejski Nr. 11. 1932). — Dalbor Wł.: „Poruczony” zakres działania samorządu terytorjalnego (Samorząd Miejski Nr. 11. 1932). — Porowski M.: Ostrożnie z krytyką (Samorząd Miejski Nr. 12. 1932). — Przeorski T.: Organa administracji publicznej (rządowe, samorządowe etc.) (Samorząd Miejski Nr. 12. 1932). — Strzelecki J.: Rozwój ludności miast polskich w okresie 1910—1931 (Samorząd Miejski Nr. 16—17. 1932). — Przeorski T.: Ustrój administracyjny gminy francuskiej (Samorząd Miejski, Nr. 16—17. 1932).
- Kroński A.: Teoria samorządu terytorjalnego (Samorząd Terytorjalny Nr. 1—2. 1932). — Przedłużenie okresu urzędowania organów samorządowych na obszarach woj. pomorskiego i poznańskiego (Wiadomości Samorządowe Nr. 9—10. 1932).

Dąbrowski M.: L'organisation intérieure et l'administration politique de la cité, Dijon, Thèse, 1931.

Hsu-Hau-Hav: L'administration provinciale en Chine, Nancy, Thèse, 1931. (Wiadomości Samorządowe Nr. 9—10. 1932).

- Ku-Jen-Ju: Le regime actuel de l'indépendance administrative décentralisée en Chine. Nancy, Thèse, 1931.
- Nestor R.: Le contrôle du préfet sur l'administration communale. Paris, Thèse, 1931.
- Raymond-Laurent. Paris, La vie municipale, Hachette, 1931, str. 296. 20,— fr.
- Gärtner W.: Neue Wege d. Kommunalverwaltung. Berlin, de Gruyter, 1932 str. 167. 3,96 M.
- Goetz H.: Birmingham. Verfassung, Verwaltung u. Finanzen einer engl. Grossstadt. Berlin—Charlottenburg, Hoffman, 1930, str. 209. 4 M.
- Grund H.: Das Recht d. Selbstverwaltung der Gemeinden u. Gemeindeverbände ein Grundrecht. Sigmar, Selbstverlag, 1931, str. 107. 4 M.
- Kempener O.: Organisation, Aufgaben u. wirtschaftliche Tätigkeit d. Siedlungsverbänden Ruhrkohlenbezirk. Bottrop, Postberg, 1931, str. 104.
- Köttgen A.: Die Krise d. kommunalen Selbstverwaltung. Tübingen, Mohr, 1931, str. 51. 1,50 M.
- Köttschke R.: Die sächsische Staats- u. Gemeindereform, 1830/31, u. ihre Bedeutung f. d. Aufschwung d. wirtschaftlichen u. geistigen Lebens im Lande. Leipzig, Poeschel & Trepte, 1931, str. 38.
- Lassar G.: Hoheitsfunktion u. Dienstverhältnis preussischer Kommunalangestellter in ihren gegenseitigen Beziehungen. Berlin, Rhode, 1931, str. 88. 5,— M.
- Lindemann L. u. Südekum A.: Kommunales Jahrbuch. Jena, Fischer. 1932, str. 358. 34 M.
- Maul H.: Die Staatsaufsicht ü. Gemeinden u. Gemeindeverbände in Preussen. Berlin, Heymann, 1932, str. 136. 6 M.
- Mess Fr.: Gemeinden-Dämmerung. Leipzig, Meiner, 1932, str. 59. 2,20 M.
- Roskopf H.: Die Entwicklung d. Würzburger Stadthaushaltes v. 1900 bis 1929/33. Leipzig, Deichen, 1931, str. 146. 6,50 M.
- Rüger H.: Die Gemeindekammer u. d. Oberverwaltungsgericht in der Gemeindeaufsicht. Leipzig, Weicher, 1932, str. 93. 4,50 M.
- Scheffler K.: Wandlungen einer Stadt. Berlin, Cassirer, 1931, str. 243. 12 M.
- Steinbach Fr.: Geschichtliche Grundlagen d. Kommunalen Selbstverwaltung in Deutschland. Bonn, Röhrscheid, 1932, str. 205. 8 M.
- Will H.: Gemeinde-Verband u. Gemeindebetrieb in privater Rechtsform (aus aktueller kommunaler Probleme). Eberswalde, Müller, 1932, str. 60. 3,20 M.
- Allwerth F. C.: Local government London, Butterworth, 1930, str. 1359.
- Clarke J. J.: The local government of the United Kingdom a. the Irish Free State, Zed. London, Pitman, 1932, str. 825.
- Davie M.. Problems of city life. London, Champan & Hall, 1932, str. 730. 25 s. 6 d.

- Gulick L.: *Modern government in a colonial city*. N. Y., Cape & Hurth, 1932, 249 str.
- Moreli J. a. Watson A. G.: *New York governs itself*. London, Allen & Unwinn, 1932.
- Rüssel T. B.: *The principles of local government in England and their application to India*. London, Gordon & Gotch, 1932.
- Sanderson E. D.: *The rural community*, Boston, Ginn, 1932, str. 732.
- Smith H. J.: *Chicago. A portrait*. London, Appleton, 1932, str. 21.

Crescimanno F.: *La riforma dell' amministrazione provinciale*. Catania, Sorace & Siracusa, 1931, str. 57.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

Popitz: *Der künftige Finanzausgleich zwischen Reich, Landem und Gemeinden*. Berlin 1932, str. 345.

Książkę tę omawiamy w rubryce dzieł z dziedziny bezrobocia, gdyż autor, były sekretarz stanu w niemieckim ministerstwie finansów, poświęca dużą część dzieła zagadnieniu reformy ubezpieczenia od bezrobocia w Niemczech. Jest to zupełnie zrozumiałe, jeśli się zważy, że cały system gospodarki finansowej Niemiec jest bliski zupełnego bankructwa, a to w znacznej mierze na skutek obciążenia budżetu państwowego i komunalnego miliardowymi wydatkami na rzecz bezrobocia. Popitz projekt reformy ubezpieczenia od bezrobocia — projekt oparty na wynikach rocznej pracy specjalnej komisji naukowej przy ministerstwie finansów — wywołał duży odgłos w Niemczech ze względu na stanowisko i nazwisko autora i na proponowane przezeń całkowite zerwanie z zasadą ubezpieczenia w dziedzinie państwowej pomocy dla bezrobotnych.

Oto główne wytyczne planu Popitza: Cała organizacja zabezpieczenia bezrobotnych w Niemczech, która dotychczas obejmowała: a) ubezpieczenie od bezrobocia w ścisłym tego słowa znaczeniu (*Arbeitslosenversicherung*), b) zabezpieczenie od bezrobocia z funduszy państwowych tych bezrobotnych, którzy wyczerpali już swe prawa z tytułu ubezpieczenia od bezrobocia (*Krisenfürsorge*) i c) opiekę społeczną z funduszy samorządu terytorjalnego dla tych bezrobotnych, którym nie przysługiwała pomoc ze źródeł wymienionych pod a) i b) (*Erwerbslosenunterstützung*) — ma przejść jako jednolita konstrukcja organizacyjna pod zarząd samorządu terytorjalnego. Zawiesza się na czas nieograniczony działalność ubez-

pieczenia od bezrobocia, które — zdaniem Popitza — stało się fikcją na skutek coraz to intensywniejszego zmniejszania w drodze szeregu rozporządzeń specjalnych (a zwłaszcza ostatniej Notverordnung z 8. XII. 1931) zarówno liczby osób uprawnionych do korzystania jak i wysokości świadczeń. Cała opieka państwa i samorządu nad bezrobotnymi oparta zostaje na zasadach przyjętych w dziedzinie opieki społecznej, a nie na podstawie ubezpieczeniowej; bezrobotny ma więc otrzymywać nie świadczenie ubezpieczeniowe, do którego pobrania uprawnia go ustawa z chwilą zaistnienia stanu bezrobocia, lecz zapomogę społeczną udzieloną mu po stwierdzeniu, iż petent znajduje się w odpowiednio ciężkich warunkach materialnych.

Fundusze na tę „opiekę społeczną nad niemającymi zarobku” (Erwerbslosenfürsorge) mają być zbierane w drodze specjalnej daniny na rzecz „niedoli narodowej” (Notabgabe), przyczem danina to ma obciążać w równej wysokości zarówno pracodawców jak i pracobiorców; wszelkie inne dotychczasowe świadczenia społeczeństwa na rzecz bezrobotnych (składki na ubezpieczenie od bezrobocia, podatki na rzecz zabezpieczenia od bezrobocia, specjalne obciążenia pensyj urzędniczych na konto bezrobotnych) mają być anulowane; samorząd terytorjalny ma ponosić koszta na rzecz funduszu ogólnonarodowego opieki nad bezrobotnymi w rozmiarach mniej więcej dotychczasowych. Stworzony tą drogą fundusz bezrobocia ma mieć własną administrację, wyodrębnioną od pozostałej gospodarki finansowej państwa; z funduszu tego będą na podstawie specjalnego klucza rozdzielczego przydzielane poszczególnym gminom środki na opiekę nad ich bezrobotnymi. Urzędy pośrednictwa pracy, które dotychczas były jednocześnie instytucjami sprawującymi całą działalność w dziedzinie ubezpieczenia od bezrobocia, mają nadal zajmować się tylko sprawami pośrednictwa pracy.

Koszta powyżej opisanej opieki społecznej nad niemającymi zarobku oblicza Popitz na 3 miljardy marek niemieckich rocznie; z tego samorząd terytorjalny ma pokrywać 400 milionów marek; reszta — 2.600 milionów marek — ma być ściągana w drodze przymusowej daniny od pracodawców i pracobiorców i w tym celu zarówno jedni jak drudzy mają płacić po 4 i pół procent od płacy robotniczej względnie pensji urzędniczej (przyczem państwo i samorządy mają jako zryczałtowany ekwiwalent tych 4 i pół procent od pensji swych urzędników wpłacać rocznie 450 milionów marek). Popitz zaznacza, że obciążenie, jakie w myśl jego projektu, mieliby ponosić na rzecz bezrobotnych samorządy oraz pracodawcy i pracobiorcy nie przewyższa naogół tego, jakie obciąża ich obecnie.

Janina Ryngmanowa (Warszawa).

- Albrecht A.: Prowadzenie rachunkowości w zakładach opiekuńczych na mocy rozp. p. Ministra Pracy i Op. Sp.p z 25. II. 1930. Warszawa 1932. str. 16.
- Buczyńska I.: Ogródki działkowe dla mieszkańców miast. Łódź 1932.
- Czarnecki Wł.: Zasady projektu zieleni w planie ogólnym m. Poznania Poznań 1932, str. 4.
- Jensz H.: Wodociągi i kanalizacja m. Wilna Wilno, Magistrat, 1932, str. 135.
- Litwin J.: Muncypalne fabryki włókiennicze dawnej Łodzi. Łódź, Neumiller, 1932, str. 80.
- Molicki M.: O uprawnienia Komunalnych Zakładów Badania Środków Żywności. Warszawa, Inst. Samorz., 1932, str. 13.
- Piekarski L.: Zarys dziejów wodociągów miejskich w Polsce przedrozbiorowej. Warszawa, Inst. Wodoc.-Kan. m. Warszawy, 1932, str. 42.
- Utrysko A.: Instytucje samorządu terytorjalnego i Kasy Chorych na tle wzajemnych pretensyj z tytułu postanowień ustawy z dn. 19. V. 1920, Warszawa, 1931, str. 9.
- Wiesenberg E.: Koszty leczenia w szpitalach b. zaboru rosyjsk. Warszawa, Sam. Inst. Wyd., 1932, str. 180.
- Wodziczko A.: Rezerwy zieleni w rozbudowie naszych miast ze szczególnem uwzględnieniem Poznania. Kraków 1931, str. 16.
- Zdrowie publiczne m. Warszawy; ogólny stan sanitarny w 1931/32. Warszawa, Magistrat, 1931, str. 25.

Czasopisma: Goleździnowski B.: Uwagi do projektu rozporządzenia o budżetowaniu w przedsiębiorstwach komunalnych (Gaz i Woda Nr. 2. 1932). — Wojnarowicz: Organizacja ściągania opłat w miejskiem przedsiębiorstwie wodociągowo-kanalizacyjnem (Gaz i Woda Nr. 6. 1932). — Szempliński St.: Obecny stan oczyszczania ścieków kanałowych (Gaz i Woda Nr. 4 i 6. 1932). — Seifert M.: W sprawie statystyki gazomierzy, (Gaz i Woda Nr. 6. 1932). — Pęski J.: O ściąganiu kosztów leczenia w szpitalach publicznych b. zab. ros. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 16. 1932). — Siwik M.: Zrzeszanie komunalnych przedsiębiorstw i zakładów użyteczności publicznej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 17. 1932). — P. T.: Wydatki gmin, związane z wykonywaniem dekretu o obow. szkolnym (Głos Gminy wiejskiej Nr. 7. 1932). — t. m.: Obowiązek szarwarkowy osób prawnych (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 8. 1932). — Tkaczyk: Na drodze do uregulowania sprawy kosztów leczenia i opieki społecznej (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 10. 1932). — Branny Fr.: O akcję zapobiegawczą w dziedzinie opieki społecznej (Samorząd Nr. 23. 1932). — S. W.: Zagadnienie opieki społecznej na tle możliwości budżetowych zw. komun, oraz stopy życiowej ludności (Samorząd Nr. 23. 1932). — Korwin-Piotrowski M.: Nierealność niektórych przepisów o opiece społecznej (Samorząd Nr. 23. 1932). — Gajewski W.: Dobre zamiary — złe konsekwencje (Samorząd Nr. 25. 1932). — Brzeziński W.: O sprawiedliwy rozkład kosztów leczenia ubogich chorych (Samorząd Nr. 30. 1932). — Korwin-Piotrowski M.: Zagadnienie opieki spo-

leczej a możliwości finansowe samorządu i społeczeństwa (Samorząd Nr. 31. 1932). — Branny Fr.: O planową politykę w dziedzinie opieki społecznej (Samorząd Nr. 33. 1932). — Chylewski J.: Zaopatrywanie gmin w grunta na cele szkolnictwa (Samorząd Nr. 33. 1932). — A. B.: Rola instytucyj oszczęd.-pożyczk. w ratowaniu rolnictwa (Samorząd Nr. 35. 1932). — Wasilewski B.: Drogi a komasacja na kresach wschodnich (Samorząd Nr. 38. 1932). — Zakrzewski St.: Pierwsze urządzenie ulic i chodników. Ustrój Londynu (Samorząd Miejski Nr. 9. 1932). — Łazarewicz K.: Pokrywanie kosztów leczenia i pobytu w zakładach opiekuńczych ubogich członków gminy (Samorząd Miejski Nr. 11. 1932). Sokołowski St.: Rozbudowa rzeźni i chłodni a aprowizacja miast (Samorząd Miejski Nr. 12. 1932). — Jętkiewicz L.: Rola przedsiębiorstw użyteczności publicznej w gospodarce miejskiej (Samorząd Miejski Nr. 13. 1932). — Dziurzyński A.: Gazownie w woj. zachodnich (Samorząd Miejski Nr. 13. 1932). — Feliński R.: O zdrowy rozwój miast (Samorząd Miejski Nr. 14—15. 1932). — Zbrożyna St.: Z zagadnień organizacji miejskich zakładów i przedsiębiorstw (Samorząd Miejski Nr. 18. 1932). — Gayna St.: Przemysł bekonowy w Polsce (Samorząd Miejski Nr. 18. 1932). — Kuropatwińska M.: Ogrody działkowe w Polsce (Samorząd Terytorjalny Nr. 2. 1932). — Nestorowicz M.: Obecny stan gospodarki drogowej w Polsce w związku z kryzysem gospodarczym (Wiadomości Drogowe Nr. 59. 1932). — Missbach A.: Spis ruchu na głównych drogach Danji w 1929 (Wiadomości Drogowe Nr. 61. 1932). — Lenczewski-Samotoja: Stan sieci drogowej i sprawa ujednostajnienia administracji drogowej we Francji (Wiadomości Drogowe Nr. 64. 1932). — W. G.: Kwestje targowe (Wiadomości Samorządowe Nr. 9/10. 1932).

Félix M.: L'activité économique de la commune. Paris, Sirey, 1932, str. 1281
 Landry A.: L'hygiène publique en France. Paris, Alcan, 1931.
 Loguiot E.: Comment édifier les abattoirs communaux. Marseille. 1931.
 Monsarrat G.: Les voies communales. Paris, Sirey, 1931, str. 183. 14 fr.
 Renaud A.: Les entreprises électriques et les collectivités. Bordeaux, 1931, str.

Becker u. Gildemeister: Förderung d. Jugendpflege durch Reich, Länder, Gemeinden u. Gemeindebände. Eberswalde, Müller, 1932, str. 125. 3,85 M.
 Blume M.: D. kommunalen Unternehmungen in ihrer Bedeutung f. d. städt. Haushalt d. Nachkriegszeit. Bochum-Langendreer, Pöppinghaus, 1931, s. 122.
 Boehm W.: Der Arzt. Der Kommunalarzt. Berlin, Heymann, 1932, str. 188.
 Knobloch M.: Der Haushalt d. Stadt Augsburg vor u. nach d. Kriege. Augsburg, Kieser, 1932, str. 200.

Adams Th.: Recent advances in town planning. London, Churchill, 1922, str. 416. 25 s.

Adams T. A.: The building of the city, vol. 2. N. 4, 1932.

Beaufoy S.: Six aspects of town planning. London, King, 1932, str. 94. 3 s.

- Gries J. A. Ford J.: Slums large-scale housing and decentralization, Washington, 1932.
- Lanchester H. V.: The art of town planning. London, Chapman & Hall, 1932, str. 264. 10,6 d.
- Mason E. S.: The street railway in Massachusetts. Cambridge, Mass. Harvard, 1932, str. 239. 3 \$.
- Ponsoby G.: London's passenger transport problem. London, King, 1932, str. 106. 3 s. 6 d.

3. *Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.*

Księga Pamiątkowa półwiekowej działalności Powiatowej Komunalnej Kasy Oszczędności w Krakowie 1882-1932 r. Kraków, Pow. Kasa Kom., 1932, str. 172.

Pod powyższym tytułem ukazała się drukiem z okazji 50-lecia działalności największej w Polsce powiatowej kasy oszczędności, t. j. krakowskiej, praca zbiorowa, zawierająca trzy rozprawy: a) Dr. K. Grzybowski p. t. „Historja i organizacja Komunalnej Kasy Oszczędności Powiatu Krakowskiego”, b) Dr. M. J. Ziomka p. t. „Rozwój działalności Komunalnej Kasy Oszczędności Pow. Krakowskiego”, c) St. Kochanowski p. t. „Zadłużenie włościactwa pow. krakowsk. w Komunalnej Kasie Oszczędności Pow. Krakowskiego”.

Monograf je tego rodzaju, chociażby dotyczyły instytucyj o znaczeniu lokalnym, są zawsze niewyczerpanem źródłem dla historii gospodarczej kraju, a że bankowość komunalna odgrywała już przed wojną w Małopolsce daleko poważniejszą rolę aniżeli w krajach zachodnich, gdzie na czoło wysunęły się banki akcyjne, historia komunalnych kas oszczędności odzwierciadla w dużej mierze rozwój gospodarczy b. zaboru austriackiego.

W części I. pracy, zawierającej przegląd norm prawnych, na których opierają się kasy oszczędności, uwypuklono umiejętnie różnice między dawnym ustawodawstwem austriackim a obecnym polskim; część III jest krótkim, lecz treściwym przyczynkiem do historii włościactwa w Małopolsce Zachodniej. Właściwy temat objęty jest rozdziałem II, w którym zebrano dość wyczerpująco materiały statystyczne dotyczące rozwoju Powiatowej Komunalnej Kasy Oszczędności w Krakowie, jej polityki, zakresu działalności itd. Niektóre dane statystyczne mogłyby być coprawda szerzej rozprawowane; tak np. w rozdziale, dotyczącym ruchu wkładowego, mającego podstawowe znaczenie dla każdej kasy oszczędności, chętnie widzielibyśmy wyszczególnienie źródeł, z których popłynęły wzgl. płyną oszczędności t. j. szczegółowe przedstawienie warstw

ludności, z pośród których rekrutują się wkładcy kasy. W braku tegoż powstaje luka w przedstawieniu ruchu oszczędnościowego kasy. Tak np. przy omawianiu działalności kasy za rok 1882 (str. 61) wskazuje się pomiędzy innymi na stan włościański, jako na ten, który przede wszystkim dostarcza kasie wkładów, podczas gdy w jednym z ostatnich rozdziałów (na stronie 130), omawiającym ostatnie lata działalności kasy motywuje się konieczność wzmocnienia akcji kredytowej wśród sfer mieszczańskich właśnie tem, że wkłady w 96% pochodzą z miasta. Interesujące byłoby przedstawienie ewolucji wkładów pomiędzy temi dwoma okresami.

Lecz niezależnie od tym podobnych niedociągnięć, które są nieodzowną konsekwencją podziału pracy między kilku autorów, monografia stanowi ciekawy i pożyteczny przyczynek do historii rozwoju kredytu w Polsce wogóle, a bankowości komunalnej w szczególności.

Dyr. T. Adamczewski (Poznań).

Czerny K.: Granice ustawowe świadczeń drogowych w powiecie i gminie. Lwów, Połaniecki, 1931, str. 116. 4,50 zł.

Finanse komunalne. Biblioteka gminna pod. red. M. Danyłuka. Lwów—Warszawa—Poznań, Samorząd gminny, 1932, str. 232.

Łomakin P.: Zamknięcie roku obrachunkowego w gminnych kasach pożyczkowych. Siedlce 1932, str. 11.

Michalski J.: Referat generalny budżetu m. stół. Warszawy na 1932/33. Warszawa, Magistrat, 1932, str. 20.

Rocznik gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych za 1930. Warszawa, Bank Rolny, 1932, str. 167.

Preliminarz budżetu gminnego m. Tarnobrzega na r. 1932/33. Tarnobrzeg 1932, str. 9.

Czasopisma: Białecki M.: Komunalny Fundusz Pożyczkowo-Zapoinogowy (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 16. 1932). P. T.: O potrzebie reformy wymiaru i poboru państw, pod. grunt, i w gminach wiejskich (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 8. 1932). — Samorządowiec: Konieczność jak najrychlejszej likwidacji zobowiązań b. gminnych kas pożyczk.-oszczędnościowych (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 8. 1932). K. K.: Rozwój kas gminnych pożyczkowo-oszczędn. w woj. lubelskiem (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 10. 1932). — Twerdochlib M.: Konflikt między miastem a wsią na tle t. zw. „kopytkowego (Głos Gminy Wiejskiej Nr. 11. 1932). — Roziński J. S.: Organizacja K. K. O. w związku z ułatwianiem gromadzenia oszczędności (Oszczędność Nr. 10. 1932). — Kohlmann K.: Komu przysługuje prawo odwołania członków Rady i Zarządu K. K. O. (Oszczędność Nr. 11. 1932). — Olszewski B.: Rozwój K. K. O. woj. łódzkie od 1925 do chwili obecnej (Oszczędność Nr. 15. 1932). — Kohlmann K.: Możliwości redukcji wydatków pow. w dziale popierania rolnictwa (Samorząd Nr. 21. 1932). — Jaroszyński M.: Zasadni-

czy warunek programowości naszych poczynań sanacyjnych (Samorząd Nr. 22. 1932). — Calasiewicz C: Refleksje pobudzetowe (Samorząd Nr. 24. 1932). I.: Koszt administracji ogólnej pow. kom. (Samorząd Nr. 25. 1932). — Korwin-Piotrowski M.: W sprawie komisji oszczędnościowych (Samorząd Nr. 25. 1932). — Tejszerski R.: Akcja oszczędnościowa w samorządzie (Samorząd Nr. 26. 1932). — Starzyński L.: Własny fundusz obrotowy zamiast krótkoterminowego kredytu (Samorząd Nr. 26. 1932). — S. W.: Zasady wymiaru gminnego podatku wyrównawczego a interes ludności (Samorząd Nr. 26. 1932). — Gliszczyński St.: Komisje oszczędnościowe Samorządu (Samorząd Nr. 27. 1932). — Karpiński W.: Dla dobra ogólnego (Samorząd Nr. 27. 1932). — Branny Fr.: Podatek obywatelski w Niemczech (Samorząd Nr. 29. 1932). — K. Kasy gminne pożyczk.-oszczędn. w woj. kieleckiem (Samorząd Nr. 29. 1932). — Jaroszyński M.: Dookoła sprawy podatku obywatelskiego (Samorząd Nr. 30. 1932). — Ostrowski St.: Kredyty państwowe i ich splata w gminnych kasach pożyczk.-oszczędn. (Samorząd Nr. 32. 1932). — Piekalkiewicz J.: Ustosunkowanie wydatków państw i samorządów (Samorząd Nr. 34. 1932). — Gliszczyński St.: Zadłużenie samorządów w woj. Kieleckiem (Samorząd Nr. 34. 1932). — Dusznik St.: Zawłaszczenie majątku gminnego i jego rola w finansach gmin wiejskich (Samorząd Nr. 35. 1932). — Gajewski W.: Egzekucja przez władze skarbowe (Samorząd Nr. 35. 1932). — Bonkowicz-Sittauer: Lokaty pupilarne w K. K. O. (Samorząd Nr. 36. 1932). — Gula Fr.: Zmiana przepisów o budiet. i kasow. i rachunkowości Zw. Komunalnych (Samorząd Nr. 37. 1932). — Kohlmann K.: Konieczność utworzenia funduszu gwarancyjnego dla K. K. O. (Samorząd Nr. 37. 1932). — Długolecki; Kryzys bodźcem do dalszego rozwoju gminnych kas pożyczk. (Samorząd Nr. 37. 1932). — Jaroszyński M.: Kontrola zużycia subwencji komunalnych (Samorząd Nr. 38. 1932). — S. M.: Regionalizm kulturalny (Samorząd Nr. 38. 1932). — Gajewski W.: Uwagi na marginesie noweli o finansach komunalnych (Samorząd Miejski Nr. 11. 1932). — Czadankiewicz J.: Działalność gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych w 1926—1930 (Samorząd Terytorjalny Nr. 1—2. 1932). — Toeplitz: Własność gruntowa miast (Samorząd Terytorjalny Nr. 1—2. 1932). — W sprawie przejścia egzekucji danin komunalnych przez egzekutorów urzędów skarbowych (Wiadomości Samorządowe Nr. 13—14. 1932). — W. D.: Przejęcie wszelkiej egzekucji administracyjnej przez urzędy skarbowe (Wiadomości Samorządowe Nr. 15, 16, 17. 1932).

Carpentier M. G.: Le problème des finances locales en France, Paris, Rivière, 1931, 254 str.

Beutner W.: Das Schuldenwesen der Gemeinden nach d. Preuss. Gesetz u. d. Aufnahme d. Anleihen u. Darlehn sowie d. Übernahme v. Bürger-schaften u. Verpflichtungen aus Gewährverträgen u. v. anderen Sicherheiten durch Gemeinden u. Gemeindeverbände, Berlin, Müller, 1931, 10 str. 2,40 M.

- Hitz W.: Das Verhältnis v. Erwerbswirtschaft u. Steuerwirtschaft in schweizerischen Städten. Affoltern a. A., Weiss, 1931, str. 65.
- Klare Fr.: Die Entwicklung d. Finanzen v. sechs typischen Landgemeinden im Landkreis Kassel in den Jahren 1910—1913 u. 1924—1928. Grünberg, Ritter, 1931, str. 114.
- Kommunale Finanzwirtschaft. Ausgaben u. Einnahmen d. Gemeinden für die Rechnungsjahre 1913/14 u. 1925/26 bis 1928/29. Berlin, Hobbings, 1931, str. 614. 25 M.
- Pissel L. u. Koppe Fr.: Die Bürgersteuer, 1931. Berlin, Spaeth u. Linde. 1931, str. 87. 2,80 M.
- Walker M. L.: Municipal expenditures. London, Oxford Un. Press, 1932, 10 s. 6 d.
- Baraldi D.: Il sistema dei tributi comunali in armonia con la legge sulla riforma della finanza locale. Trento, Apollonio, 1931, str. 78.
- Micciani E.: Riforma della finanza degli enti locali. Lucca, Giusti, 1930. str. 19.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY

Teorja, historja, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze, Izby pracy.

- Chełmiński A.: Wpływ samorządu gospodarczego na ustawodawstwa (referat). Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1932, str. 15.
- Grzybowski M.: Zagadnienie współpracy samorządu gospodarczego w zakresie opiniodawczym z władzami rządowymi (referat). Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1932, str. 18.
- Miklaszewski St.: Sprawa Izb Rolniczych, Warszawa, 1931.
- Miklaszewski St.: Ku dalszej organizacji samorządu gospodarczego w Polsce (referat na I Zj. Sam. Gosp. R. P.). Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1932, str. 17.
- Rygier H.: Izby pracy. Warszawa, Polska Składnica Pom. Szkol., 1932, str. 132.
- Rzepecki T.: Rozp. Pr. R. P. z 15/VII. 1927 i Ustawa z 10/III. 1932 o Izbach przem-handlowych. Poznań, Księgarnia Wł. Wilaka, 1932, str. 124.

Czasopisma: Zmiany w ustawie o funduszu bezrobocia (Samorząd Nr. 26. 1932). — Dniestrzański St.: O istocie prawa gospodarczego (Czasopismo prawnicze i ekonomiczne i ekonomiczne r. XXVII, 1932). — Piasecki A.: Tezy gospodarcze w Konstytucji (Przegląd Współczesny, styczeń, 1932).

- Tissier P., Closset P. et de Sardan P.: Traité des assurances sociales. Paris, Godde, 1931, str. 507. 100 fr.

- Behrens B.: Die assoziative Gliederung d. Wirtschaftslebens, 2. Hamburg Verl. f. neue Wirtschaftskunde, 1932, str. 24. 1,80 M.
- Dahme K.: Die wirtschaftliche Selbstverwaltung in der Sozialpolitik. Essen. Weland, 1932, str. 19.
- Ermartli Fr.: Theorie" u. Praxis d. fascistisch-korporativen Staates. Heidelberg. Winter, 1932, str. 6 M.
- Fernegg R.: Handbuch d. Arbeitsrechtes. Prag, Mercy, 1931, s. 1053. 190 Kč.
- Grosch W.: Der Reichswirtschaftsrat in seiner jetzigen u. künftigen Ausgestaltung. Oppenheim/Rhein, Traumüller, 1931, str. 136.
- Haubold W.: Die Stellung d. Reichswirtschaftsrates in der Organisation des Reiches. Berlin, Continental-Telegraphen Comp., 1932, str. 102.
- Hoенiger H.: Arbeitsrecht, 19 Aufl. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 825. 8 M.
- Kaskel W.: Arbeitsrecht, 4 Aufl. Berlin, Springer, 1932, str. 490. 22 M.
- Munkel G.: Arbeitsrecht .Berlin, Heymann, 1932, str. 300. 7,50 M.
- Pfaff A.: Der Wirtschafts-Aufbau im Dritten Reich. München, Boepple, 1932, str. 3 2.0,50 M.
- Schmieder A.: Wirtschaftsneubau aus d. Einheit v. Volk u. Raum. Halle, Teut-Verl., 1932, str. 20. 0,60 M.
- Wolff W.: Das Arbeitsrecht Polens. Kattowitz, Kattowitzer Buchdr., 1931, str. 192. 4 zł.
- Goad L.: The making of the corporate State. London, Christophers, 1932, str. 167.
- Lorvin L.: Advisory economic councils. Washington, The Brookings Inst., 1931, str. 84. 0,50\$.
- Arias G.: L'Economia pura del corporativismo. Firenze 1931, str. 138.
- Carena A.: Il Consiglio Nazionale delle corporazioni. Pavia, Ist. pavese d'artigrafi., 1930, str. 69. 3 £.
- Carli M.: Bottai e le corporazioni. Roma, Casa ed. Pinciana, 1929, str. 238. 20 £.
- Casanova M.: Studi sul diritto de lavoro. Pisa, Nistri-Lischi, 1929, str. 170.
- Cigolini A.: La natura juridica e le funzioni del Consiglio nazionale delle corpoprazioni. Paris, Treves, 1930, str. 140. 12 L.
- Ferri C. E.: La corporatività Firenze, La Poligraf, univ., 1931, str. 104. 5 L.
- Giacalone M. T.: Lineamenti di ordinamento sindacale e corporativo italiano. Venezia, Bellini, 1931, str. 62. 4 L.
- Liverani F. A.: L'organizzazione sindacale dalle sue prime forme all'ordinamento corporativo italiano. Milano, Muggiani, 1930, str. 78.
- Grimaldi A.: Contenuto e sviluppi della carta del lavoro. Taranto, Spagnulo, 1931, str. 27. 8 l.
- Monti G. M.: Lineamenti di storia delle corporazioni. Bari, Cressati, 1931, str. 139, 22 L.

D. Dział socjologiczny

I.

Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy.

Historja socjologii i krytyka.

- Bogardus Emory Stephen: Contemporary sociology. Los Angeles, Univ. of So. Cal. Press., 1931, str. 483. (3,50 \$).
- Bogardus Emory Stephen: Contemporary sociology. Los Angeles, Univ. of So. Cal. Press., 1931, str. 483. (3,50 \$).
- Dictionnaire de sociologie familiale, politique, économique, spirituelle, générale. Publ. sous la direction de Th. Mainage. Fasc. 1. 2. Aalakalouf — Ame). Paris Letouvey & Ane, 1931, str. 512. (60 fr).
- Eubank Earle Edward: The concepts of sociology. A treatise presenting a suggested organization of sociological theory in terms of its major concepts. Boston, Heath, 1932, str. 587. (4,80 \$).
- Groves Ernest Rutherford: Sociology. Philadelphia, Lippincott, 1931, str. 160. (1 \$).
- Gründer der Soziologie. Eine Vertragsreihe unter Mitw. von G. L. Duprat u. and. Jena, Fischer, 1932, str. 158. (7,50 mk).
- Introduction to sociology. By Jerome Davis a. an. Rev. edit. Boston, Heath, 1931, str. 952. (4,48 \$).
- Mac Iver Robert Morrison: Society. Its structure and changes. New York, Long & Richard R. Smith, 1931, str. 585.
- Linhardt Robert: Die Sozialprinzipiell des heiligen Thomas von Aquin. Aus d. Quellen erarb. Freiburg, Herder, 1932, str. XIV + 239. (8,80 mk).
- Otake Tomoo: Grundlegung der Lehre vom sozialem Verband. Wien, Springer, 1932, str. XI + 279. (12 mk).
- Schütz Alfred: Der sinnhafte Aufbau d. sozialen Welt. Eine Einleitung in d. verstehende Soziologie. Wien, Springer, 1932, str. VII + 285. (12 mk).
- Snedden David Samuel a. Snedden Genevra Sisson: Basal social science. New York, Scribner, 1932, str. 470. (1,40 \$).
- Soziologie von heute. Ein Symposion der Zeitschrift für Völkerpsychologie u. Soziologie. Hrsg. v. Richard Thurnwald. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. VIII + 138. (5 mk).
- Stephan Hanna: Studien zu Wilhelm Heinrich Riehls Soziologie. Würzburg, Werkbund-Druckerei, 1932, str. 112.
- Wiese Leopold v.: Systematic sociology; adapted by Howard Becker. New York, Wiley, 1932, str. 772. (6 \$).

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

Niesiołowski Andrzej, Dr.: *Formy i metody pracy oświatowej. Próba klasyfikacji i analizy socjologicznej. Z przedmową prof. dr. Bykowskiego.* Warszawa 1932.

Niema dziedziny nauczania, któraby dawała zadowolenie tak żywe i bezpośrednie, jak praca oświatowa pozaszkolna. Wie o tem każdy, kto poznał atmosferę czytelnicy ludowych i uniwersytetów rozszerzonych, czy też wykładów powszechnych. Nudne, a czasem nieznośne, bywa audytorjum uniwersyteckie, gdy mamy nazbyt jasną świadomość, że wielka sala natłoczona jest po brzegi tylko dlatego, iż twardy przymus sprowadza słuchaczy. Ale radośnie rozgląda się prelegent po sali, gdy słucha go zwarta masa ludzi ciężkiej pracy, których nie konieczność, lecz żywy głód wiedzy zgromadził na odczycie. A szczególnie miłe i radosne uczucia wzbudza atmosfera uniwersytetów ludowych, jeśli wolne od jakichkolwiek zgóry narzuconych więzów wyznania, partji, organizacji, dążą prosto do podniesienia i ukształtowania osobowości swych wychowanków. Niezapomniane wrażenia zostawił mi dzień, spędzony w Szycach: tyle tam było świeżej, oryginalnej myśli i niekłamanego zainteresowania wielkimi problemami świata.

To też z ciekawością wziąłem do ręki książkę, która, jak mi mówił spis rzeczy, właśnie miała traktować o uniwersytetach ludowych i oświacie pozaszkolnej. Autor opisał tu ustrój i zakres pracy tych uniwersytetów w kilku krajach Europy, szczególnie uwzględniając Danję, ojczyznę tej instytucji. Podał też krótkie wiadomości o wybitnych działaczach oświatowych, którzy szczególnie zaważyli na rozwoju oświaty ludowej, więc o Graudtvigu, Kolzie, Lauterburgu, Wartenweilerze i t. d. Przedstawił też autor obraz instytucji oświatowych, zależnych od Kościoła i organizacji politycznych. Wiadomości rzeczowych zgromadził tedy wiele.

Możnaby bez zastrzeżeń uznać pożyteczność tej książki, jako źródła informacyjnego, gdyby nie podtytuł i swoiste jego ucieleśnienie w treści pracy. Nie chce poprzestać autor na zaszczytnie skromnem zadaniu informatora: akcentuje, przeciwnie, z naciskiem swoje zainteresowania teoretyczne. Co więcej, stara się przekonać czytelnika, że cała konstrukcja książki jest wybitnie teoretyczna; i nawet obawia się, że ten jej charakter utrudni rozumienie czytelnikowi.

Zdaje się jednak, że autor niepotrzebnie niepokoi czytelnika. W rzeczywistości plan opowiadania, — porządna dyspozycja materiału — nie jest jeszcze teorią. Analiz naprawdę teoretycznych,

dociekań, wnikających ogólnie w zawile związki przyczynowe, nie ma tu zgola. Autor najwidoczniej ulega złudzeniu, biorąc swoje interesujące opowiadanie o tem, gdzie się jakaś szkoła znajduje, kto ją stworzyli, kto i czego się w niej uczy, za trudno dostępne docieki teoretyczne. Jeśli tu jest trudność istotna do przewyciężenia, to chyba to jedynie, że w swych opisach autor lubi schodzić z szerokich a utartych szlaków zwyczaju językowego na zachwaszczone ścieżki terminologicznego partykularyzmu. Czyni to w niesłusznem, jak się zdaje, przeświadczeniu, jakoby ujęcie w dziwaczną formę słowną prostych twierdzeń nadawało im wyższe dostojęństwo teoretyczne. Naprawdę jest raczej przeciwnie: proste zdanie „Małgosia całuje Jasia” jest daleko wygodniejszym punktem wyjścia dla analizy socjologicznej pocałunku, niż „steoretyzowane” ujęcie szkoły, w którym „podmiotka całuje przedmiota”. Żałować też w interesie czytelnika należy, że prof. Bykowski, biegly we „Współzawodnictwie i Współdziałaniu”, wybrał drogę współsprawstwa z autorem, a próbując to jego upodobanie do słów, które mają pozór uczonych.

Myśląc niepotrzebnie o teorji, zaniedbał dr. Niesiołowski opisać zadanie swego dzieła. Na ogromnym materiale bezpośrednim oparł autor swą pracę: objechał siedem krajów Europy i odwiedził 90 instytucyj oświatowych. A tymczasem opis jest tak schematyczny i suchy, tak właśnie pozbawiony wszelkiego zabarwienia autopsji, jak gdyby nic nie pozostało w pamięci autora z tych wrażeń i obserwacyj, które musiał w swej pięknej, bez względu na wynik, podróży przeżyć i poczynić, *Czesław Znamierowski* (Poznań).

- Barr Meyer Bernard: *Studies in social a. legal theories*. Philadelphia: Carwadine-Garrett, 1932, str. 148, (2.50 \$).
- Bächtold Hermann: *Wie ist Weltgeschichte möglich? Rektoratsrede*. Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1931, str. 34, (1.30 mk).
- Boehm Max Hildebert: *Das eigenständige Volk. Volkstheoret. Grundlagen d. Ethnopolitik u. Geisteswissenschaften*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1932, str. 389, (12,50 mk).
- Cofer David Brooks: *Saint-Simonism in the radicalism of Thomas Carlyle*. College Sta. Tex., English Publ. Co., 1931, str. 68 (1 \$).
- Croce Benedetto: *Etudes sur Hegel*. Paris, Colin, 1931, str. 234.
- Dempf Alois: *Kulturphilosophie*. München, Oldenburg, 1932, (Hdb. d. Philosophie — 6,30 mk).
- Draghicesco D.: *La nouvelle cité de dieu I. La voie ou comment la philosophie de l'histoire justifie la Société des Nations et son idéologie: le neo-christianisme*. Préf. par Albert Thomas. Paris, Lesage, 1929, str. 640 (15 fr.).

- Edgeworth F. Y.: *Mathematical psychics. The application of mathematics to the moral sciences.* London, London School of Econ. 1932, str. 150.
- Frobenius Leo: *Schicksalskunde im Sinne d. Kulturwerdens.* Leipzig, Voigtlander, 1932, str. 203 (4,70 mk).
- Kegel Georg Wilhelm Friedrich: *Die Vernunft in der Geschichte.* Einl. in die Philosophie d. Weltgeschichte, 3. durchges. u. verni. Aufl. (Auf Grund d. aufbehaltenen hs. Materials neu hrsgb. v. G. Lasson). Leipzig, Meiner, 1931, str. XII + 303 (5 mk).
- Heider Werner: *Die Geschichtslehre von Karl Marx.* Stuttgart, Cotta, 1931, str. VIII + 201 (9,50 mk).
- Joad C. E. M.: *Philosophical aspects of modern science.* London, Allen & Unwin, 1932, str. 344.
- Klages Ludwig: *Der Geist als Widersacher d. Seele.* Bd. III. T. 1. u. 2 (Die Lehre von d. Wirklichkeit d. Bilder; Das Weltbild d. Pelasgeriums. Leipzig, Barth, 1932, str. VI. 803—1478 (26 mk).
- Kulp Daniel H.: *Educational sociology.* New-York, Longmans, 1932, str. 607 (3,50 \$).
- Lubieński Zbigniew: *Die Grundlagen des ethisch-politischen Systems von Hobbes.* München, Reinhardt, 1932, str. 302 (12 mk).
- Negri Enrico de: *La nascita della dialettica Hegeliana.* Con le trad. del primo abbozzo teoretico di Hegel. Firenze, Vallecchi, 1930, str. 123 (8 Ir.).
- Poty J. A.: *Esquisse d'une philosophie social envisagée du point de vue de la science modera.* Paris, Alcan, 1931, str. IX + 152 (12 fr.).
- Rohr Günter: *Platos Stellung zur Geschichte.* Eine methodolog. Interpretationsstudie. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 128 (5 mk).
- Rosenthal Erwin: *Ibn Khalduns Gedanken über den Staat.* Ein Beitrag z. Geschichte d. mittelalterl. Staatslehre. München, Oldenburg, 1931, str. VIII + 118.
- Spann Othmar: *Geschichtsphilosophie.* Jena, Fischer, 1932, str. XV + 456, (15 mk).
- Stokar Willy: *Geschichte als Weltanschauung.* Individualität. Geschichtsbe-trachtung in 4. Aspekten. Zürich, Rascher, 1932, str. 223 (4 mk).
- Valdour Jacques: *Les méthodes de liaison entre la science sociale expérimentale et les autres sciences naturelles.* Etude historique et critique. Paris, Rousseau, 1931, str. 252 (30 fr.).

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

- Arnold Helmuth: *Die Entwicklung u. Bedeutung der Pendelwanderung u. ihre Folgen auf den Gesundheitszustand der Arbeiter.* Zeulenroda in Thüringen, Oberreuter, 1931, str. 29.

- Bericht über d. 12. Kongress der Deutschen Gesellschaft für Psychologie in Hamburg vom 12—16. April 1931. Hrsgb. v. G. Kafka. Jena, Fischer, 1932, str. VIII + 480. (20 mk).
- Bogardus Emory Stephen: Fundamentals of social psychology. 2. ed. New York, Century, 1931, str. 456. (3,50 \$).
- Charakter. Eine Vierteljahresschrift f. psychodiagnost. Studien u. verwandte Gebiete. Hrsgb. v. Robert Saudek. Jhg. I. H. 1., str. 62. Berlin, Pan-Verlagsgesellschaft. (Rocznie 5,50 mk).
- Cotton Walter, Aidan: Racial segregation in South Africa. New York, Macmillan, 1931, str. 164.
- Daviau Arthur R: Why we do it. A study normal, subnormal, and abnormal human behavior. Boston, Meador Publ. Co., 1932, str. 231. (2 \$)
- Donat Joseph: Über Psychoanalyse u. Individualpsychologie. Innsbruck, Rausch, 1932, str. VII + 303. (6 mk).
- Feller Fritz Miroslav: Psycho-Dynamik der Reklame. Bern, Francke, 1932, str. 358 + 6 tabl. (12 mk).
- Fryer Douglas: The measurement of interests in relation to human adjustment. Introd. by Lewis M. Terman. New York, Holt, 1931, str. 524. (4,50 \$).
- Gauthier H.: Histoire de la syphilis en Afrique du Nord plus particulièrement en Algérie. Alger, Carbonel, 1931, str. 122.
- Ghurye G. S.: Caste and race in India. London Paul, 1932, str. 217.
- Gregor Adalbert: Psychopathologie, Verwahrlosung, Fürsorgeerziehung. Schloss Flehingen, Erziehungsheim, 1931/32, str. 77.
- Herskovits Melville Jean: The anthropometry of the American negro. New York, Columbia Univ. Press, 1932, str. 297. (4 \$).
- Hogben Lancelot: Genetic principles in medicine a. social science. London. Williams & N., 1931, str. 230.
- Jennings Herbert Spencer: Behavior of the lower organism. New York, Columbia, Univ. Pr., 1931, str. 380. (4,50 \$).
- Jordan Edouard: Eugénisme et morale. Supplément: P. Archambault, Maurice Desbiens. Paris, Bloud & Gay, 1931, str. 216.
- Killermann Sebastian: Urgeschichte u. Ras6enkunde des Menschen. Bd. II, str. VIII + 303, in 4°. Bd. III, str. III + 514, in 4°. Regensburg, Manz, 1931.
- Klatt Georg: Psychologie des Alkoholismus. Ein Versuch. Halle, Marhold, 1932, str. 79. (2,75 mk).
- Kraus Siegfried: Bedürfniss u. Befriedigung. Eine Unters, über d. Hintergrundmächte der Gesellschaft. Wien, Springer, 1931, str. XI + 109. (7,50 mk).
- Krümme! Karl: Arbeitsfähigkeit u. Körpererziehung. Ein Beitr. z. qualitat. Bevölkerungsproblem u. ein Versuch über d. Mitarbeit biolog. Disziplinen an d. Sozialwissenschaft. München, Diss, 1931, str. 171.

- Kuczyński Robert R.: The balance of births a. deaths. Vol. 2. Eastern . Southern Europe. Washington, Brookings Inst., 1931, str. 170.
- Lafay Bernard. L'alcoolisme chez les anciens. Son origine. Son évolution sociale. Paris, Vigot, 1931, str. 75.
- Lange-Eichbaum Wilhelm: The problem of genius. Transl. by Eden a. Cedar Paul. New York, Macmillan, 1932, str. 206. (3\$).
- Lewin Louis: Phantastica; narcotic a. stimulating drugs, their use a. abuse. Transl. by P. H. A. Wirth. New York, Dutton, 1931, str. 346.
- Link Henry Charles: The new psychology of selling a. advertising. Forew. by John Broadus Watson. New York, Macmillan, 1932, str. 316. (3 \$).
- Lübke Hans: Strassen u. Plätze im Stadtkörper. 2. Bd. Halle, Boerner, 1931. Bd. I, str. VIII + 176 (10 mk); Bd. II, str. XII + 292 (20 mk).
- Lundborg Hermann: Ra63enmisch!ng beim Menschen. Den Haag, Nijhoff, 1932, str. 221.
- Mangold George B.: Social pathology. New York, Macmillan, 1932, str. 758. (3 \$).
- Muckermann Hermann: Rassenforschung u. Volk der Zukunft. Ein Beitrag zur Einführung in d. Frage vom biolog. Werden der Menschheit. Berlin, Metzner, 1932, str. 107. (3,30 mk).
- Muckermann Hermann: Vererbung. Biolog. Grundlagen der Eugenik. Berlin—Potsdam, Müller & Kiepenheuer, 1932, str. 105. (2,40 mk).
- Naudéau Ludovic: La France se regarde. Le problème de la natalité. Paris, Hachette, 1931, str. 470, in 4°.
- Newman Horatio Hackett: Evolution, genetics a. eugenics. 3. ed. Chicago. Univ. of Chic. Press, 1932, str. 644. (3,50 \$).
- Nyberg Bertel: Kind u. Erde. Ethnolog. Studien zur Urgeschichte d. Elternschaft u. des Kinderschutzes. Übers. von Prof. Rita Ohquist. Helsingfors, Akateeminen Kirjakauppa, 1931, str. XII + 306, in 4°. (9,50 mk).
- Pagani Aldo: Problemi demografici. Piacenza, Federaz. ital. consorzi agrari ed., 1931, str. 80. (12 lr).
- Peterson Carl: Deutscher u. nordischer Geist. Ihre Wechselwirkungen im Verlauf d. Geschichte. Breslau, Hirt, 1932, str. 80 in 4°. (2 mk).
- Pfahler Gerhard: Vererbung als Schicksal. Eine Charakterkunde. Mit einer Beilage: Charakterologischer Hauptschema. Leipzig, Barth, 1932, str. VIII + 234. (9,60 mk).
- Röder Richard: Die anthropogeographische Bedeutung der Malaria. Leiden. Brill, 1932, str. 124.
- Scheffen-Döring Luise: Frauen von heute. Frauengedanken zur Sexualethik u. Bevölkerungspolitik. 2. umg. Aufg. Leipzig, Quelle & Meyer, 1931, str. VIII + 177. (4,80 mk).
- Schiller F. C. S.: Social decay a. eugenical reform. London, Constable, 1932, str. 172.

- The sex problem in modern society. An anthology. Ed. by John Francis Mac Dermott. New York, Modern Libr., 1931, str. 416.
- Steinberg Wilhelm: Soziale Seelenhaltungen. München, Reinhardt, 1932, str. 151. (3,40 mk).
- Stern Erich: Religiöse Entwurzelung u. Neurose. Berlin, Philo-Verlag, 1931, str. 31. (1,20 mk).
- Ungern-Sternberg Roderich v.: Die Ursachen des Geburtenrückganges im europäischen Kulturkreis. Berlin, Schoetz, 1932, str. 319. (9,80 mk).
- Weigang Carl Josef: Die Formen u. psychologischen Grundlagen der Werbung. Leipzig, Akad. Verlagsgesellschaft, 1931. (Abdruck aus Archiv f. ang. Psychologie).
- Woods Ethel Gertrude Skeat: The Baltic region. A study in physical a. human geography. New York, Dutton, 1932, str. 449. (5,50 \$).

IV.

Życie społeczne.

Słoniński Antoni: Moja podróż po Rosji, Warszawa, Rój, 1932, str. 196.

Nie zaopatrzona żadnym stemplem naukowym, nie subsydjowana z żadnego funduszu, poprostu w serji beletrystycznej znanego wydawnictwa, ukazała się niewielka książka o Rosji, napisana przez znanego poetę. Nie masz w niej napuszonych, wymyślnych a niepomysłowych słów, któreby udawały precyzyjną terminologję naukową. Tylko bezpretensjonalny opis rzeczy widzianych i przeżytych.

Ważę się przecież powiedzieć, że książka ta daje więcej wiedzy głębszej o rzeczach ludzkich i o niezmiennych prawach ludzkiego współżycia, niż niejeden majestatycznie rozstronczony traktat socjologiczny. Stowarzyszyły się bowiem w tej skromnej książeczce dwie potęgi: przenikliwy, uczciwy aż do sceptycyzmu intelekt i żywe, odzwonne uczucie. Pisał tę książkę artysta subtelny, o mocnej reakcji uczuciowej i szczerze oddany sprawie Judzkiego szczęścia; ale artysta potrafił być bezstronnym i skrupulatnym badaczem miłej mu i niemiłej prawdy. Stąd wielka dostojność i powaga moralna dzieła. A jednocześnie i piękno, które jest zawsze w prostem i jasnym słowie, kumulującym wielką siłę uczucia.

Autor nie gromadził statystyk, nie robił ankiet i interviewów. Z wielkimi mistrzami techniki państwowej Związku Republik znajomości nie szukał; ograniczył się do własnej autopsji, czujnej, nieufnej i chytrej. Zetknął się ze światem artystycznym Moskwy i Petersburga; pozatem z narzuconą tłumaczką, której nie potrzebował, zwiedzał miasto i, jak wytrawny detektyw, wylamując się z pod kontroli swej towarzyszkii, szukał rzeczywistości, niesfałszowanej reklamą, propagandą i aktorstwem.

To, co zobaczył, dało mu obraz raczej potworny. Nie imponuje Słonimskiemu maszyna, zmontowana ręką inżyniera cudzoziemca. Nie opowiada też o Magnitogorsku, ani o Dnieprostroju. Nie przedsięwzięcia skolektywizowanego kapitalizmu są przedmiotem jego zaciekawień. Autor szuka człowieka, a na jego twarzy uśmiechu szczęścia, które miała przynieść rewolucja. I właśnie tej drobnostki znaleźć nie może ani za brudnymi szybami pokazowych budowli sowieckich, ani w nieskończonych „ogonkach” chlebowych, ani nawet w zaciszu mieszkania wybrańców régime'u.

Z maestrą humorysty opowiada o ekscesach religii materialistycznego pojmowania dziejów i o ekstremach sowieckiej propagandy. Z głębokim odzewem wzruszenia przedstawia beznadziejność nor mieszkalnych. Z pogardą traktuje „urzędniczorów” sowieckiego régime'u i ich natrętność szpiegowską. Z odrazą patrzy na opasłą bestję krasnoarmijską, ssącą wszelki życiodajny sok z ogromnych obszarów tej nieszczęśliwej ziemi. Jedyna rzecz, na której autor zatrzymuje się z zadowoleniem, to poważna, odpowiedzialna, postawa życiowa młodzieży sowieckiej. Lecz i tu jego trzeźwe spojrzenie odkrywa głębokie konflikty i tragizmy.

Niełatwe uczuciowo było dla Słonimskiego stwierdzenie rzeczywistości sowieckiej. Zbyt dojmująco czuje on dół ludzką, by nie szukać ulgi w niecierpliwej rewolucyjnej nadziei. I właśnie tę nadzieję zawiodła i zniszczyła jego podróż do Rosji.

Dla jej powagi moralnej, dla trzeźwości zdrowego w niej rozsądku, dla poetyckiego wreszcie tchnienia postawiłbym tę piękną i smutną książkę obok Listów ze Wsi Orkana: tą sama w nich, przy całej różności umysłów, rzetelność wobec prawdy, której mogliby im pozazdrościć uczeni. Aby zaś należycie tę rzetelność ocenić, trzeba książkę Słonimskiego zestawić z całą literaturą o Bolszewji. Może najjaskrawiej zarysuje się kontrast, jeśli „Podróż” porównamy z „Praktyką i Teorią Bolszewizmu” earl'a Russella.

Gratuluje autorowi nadlordowskiej prawdomówności. Spór o dwa rozdziały ostatnie, które stanowią odrębną część książki, wytoczę na innym miejscu, szerokiego bowiem wymaga omówienia.

Czesław Znamierowski (Poznań).

Agabekow Gregor A.: Die Tscheka bei der Arbeit. Aus d. russ. übertragen von A. Chanoch. Stuttgart. Union, 1932, str. 207. (3,60 mk).

Albrecht Gerhard: Vom Klassenkampf zum sozialen Frieden. Jena, Fischer, 1932, str. 132. (6 mk).

Ali A. Yusuf: *Medie-vai India; social a. economie conditions*. London, Oxford Univ. Press, 1932.

- Anrieh Ernst: Drei Stücke über nationalsozialistische Weltanschauung. Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. VIII + 96. [Kulturpolitische Schriftenreihe 2]. 3 mk.
- Aptekar Herbert: Anjea; infanticide, abortion and contraception in savage society. New York, Godwin, 1931, str. 191. (2,50 \$).
- Armand E.: Libertinage et prostitution. Grandes prostituées et fameux libertins. L'influence du fait sexuel sur la vie politique et sociale de l'homme. Préf. par Axel Robertsen Proschowsky. Paris, Ed. Prima, 1931, str. 436. (25 fr).
- Aspects of the social history of America. By Theodore Sizer a. an. Chapel Hill N. C, Univ. of N. C. Pres, 1931, str. 120.
- Les aspects sociaux de la rationalisation. Etudes préliminaires. Genève, Bureau intern, du travail, 1931, str. 415. (10 fr szw.).
- Axelrod Paul: Die russische Revolution u. die sozialistische Internationale. Aus d. literar. Nachlass. Jena, Zwing, 1932, str. 51 + 205. (6,50 mk).
- Barré Carolus: Etude sur la bourgeoisie au moyen âge. Paris, Champion, 1930, str. 252.
- Baschwitz Kurt: Der Massenwahn Ursache u. Heilung d. Deutschenhasses. 3. völlig Neub. Aufg. München, Beck, 1932, str. VIII + 385., (5,50 mk).
- Beach Walter Greenwood: Social aims in a changing world. Stanford Univ. Cal., Stanford Univ. Press, 1932, str. 174. (1,75 \$).
- Becker August: Geschichte des religiösen u. esthetischen Frühsozialismus. Kiel, Mühlau, 1932, str. XXII + 130. (4,50 mk).
- Becker C. L.: Modern history: the rise of a democratic, scientific a. industrialised civilization. Boston, Silver Burden, 1931, str. XIII + 825 + XXIV. (2,24 \$).
- Behrendt Richard. Politischer Aktivismus. Ein Versuch zur Soziologie u. Psychologie d. Politik. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 182. (5,80 mk).
- Bellesort André: Les intellectuels et l'avènement de la 3. République. Paris. Grasset, 1931, str. 259.
- Belorgey: Le socialisme chez les ruraux et auprès des petits propriétaires. Paris, Ed. „Spes.“, 1931, str. 144. (6 fr).
- Benckert Heinrich: Ernst Troeltsch u. das ethische Problem. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1932, str. 111. (5,20 mk).
- Bierer Josua: Die palästinensische Arbeitergesellschaft Chewrat-Owdim. Versuch einer deskript. u. krit. Betrachtung einer neuen soziolog. Erscheinungsform. Wien, Pöck, 1932, str. 52.
- Briffault Robert: Breakdown; teh collapse of traditional civilisation. New York, Brentano, 1932, str. 273. (2,50 \$).
- Boucard Robert: Les dessaus de l'espionnage allemand. Paris, Hachette, 1931, str. 256. (12 fr).
- Boyd Minnie Clare: Alabama in the fifties. A social study. New, York, Columbia Univ. Pr., 1931, str. 263.

- Brawley Benjamin G.: A short history of the american negro. 3. ed. rev. New York, Macmillan, 1931, str. 328. (2 \$).
- Brearley H. C.: Homicide in the United States. Chapel Hill N. C, Univ. of N. C. Pr., 1932, str. 259. (2,50 \$).
- Brémond Henri: Histoire littéraire du sentiment religieux en France depuis la fin des guerres de religion jusqu' à nos jours. 9. La vie chrétienne sous l'ancien regime. Paris, Bloud & Gay, 1932, str. 395.
- Brentano Bernard v.: Der Beginn d. Barbarei in Deutschland. Berlin, Rowohlt, 1932, str. 217. (4,80 mk).
- Bury John Bagnell: The idea of progress. An inquiry into its origin a. growth. Introd. by Charles A. Beard. New York, Macmillan, 1932, str. 397. (2,50 \$).
- Mac Cabe Joseph: Spain in revolt 1814—1931. New York, Appleton, 1932, str. 257. (2 \$).
- Calhoun Arthur Wallace: The social universe. New York, Vanguard, 1932, str. 170. (1,75 \$).
- Carrières sociales. Monographies et notes vécues. Paris, Edition „Spes", 1931, str. 200.
- Cavalleri Ferdinand: Précis de la doctrine sociale catholique. Paris, Ed. „Spes", 1931, str. 380. (18 fr).
- Chamberlin William Henry: Soviet Russia. A living record a. a history. Rev. ed. Boston, Little & Brown, 1931, str. 494. (3,50 \$).
- Cordes J. Gottlieb: Die soziale Aufgabe der Kirche. Göttingen, Vandenhocck & Ruprecht, 1932, str. 90. (2,50 mk).
- Coulet R. P.: L'église et le problème de l'autorité. Paris, Ed. „Spes", 1931, str. 200. (10 fr).
- Mac Craken Duane: Strike injunctions in the new South. Chapel Hill. N. C, Univ. of N. C. Press, 1931, str. 304. (3 \$).
- Croce Benedetto: Etica e politica. Aggiuntovi il „Contributo alla critica di me stesso". Bari, Laterza, 1931, str. 415. (30 lr).
- Davie Maurice R.: Problems of city life. London, Chapman & Hall, 1932, str. 730.
- Davies David: Das Problem des zwanzigsten Jahrhunderts. Eine Studie der internat. Beziehungen. Einzige berechtigte dt. Ausgabe übers, v. Elisabeth Fuchs. Berlin, Hobbing, 1932, str. XIV + 665. (25 mk).
- Das Deutschtum in Polnisch-Schlesien. Ein Handb. über Land u. Leute. Hrsgb. v. Viktor Kauder. Plauen, Wolff, 1932, str. 462. (12 mk).
- Mac Dougall William: World chaos; the responsibility of science. New York, Covici & Friede, 1932, str. 117. (1,25 \$).
- Dreiser Theodore: Tragic America. New York, Liveright, 1931, str. 435. 2 \$).
- Duhamel Georges: Geographie cordiale de l'Europe. 2. édit. Paris, Mercure de France, 1931, str. 285. (15 fr).

- Durkheim Emil: El socialismo. Trad. de Francisco Canadas. Barcelona, Ed. Apolo, 1931, str. 400.
- Dübi Ernst: Wissenschaft, Technik, Kultur. Der Weg aus d. geistigen Krise. Bern, Francke, 1932, str. 64. (2,25 fr szw.).
- Ebough Cameron Duncan: The national system of education in Mexico. Baltimore, Johns Hopkins Pr., 1931, str. 158. (2 \$).
- Eberz Otfried: Vom Aufgang u. Niedergang des männlichen Weltalters. Gedanken über d. Zweigeschlechterwesen. Breslau, Bergstadtverlag, 1931, str. 150. (2,75 mk).
- Eckehard Kurt: rieberkurve oder Zeitenwende? Nachdenkliches über d. Nationalsozialismus. 2. erw. Aufg. München, J. F. Lehmann, 1932, str. 82. (1,50 mk).
- Eliasberg Wladimir: Von der Vernunft bis zur Rationalisierung. Studien zum Rationalismus u. zur Berufserziehung; zur Sozialpsychologie, Pädagogik u. Psychotherapie d. Rationalisierung. Leipzig, Barth, 1932, str. 96. (5,40 mk).
- Elliot Arthur Elwood: Paraguay, its cultural heritage, social conditions a. educational problems. New-York, Teachers Coleg., Columbia Univ., 1931, str. 224.
- Elliot William Yandel: The new British Empire. New York, Mac Graw-Hill, 1932, str. 534. (5 \$).
- Ermers Max: Victor Adler. Aufstieg u. Grösse einer Sozialist. Partei. Wien, Epstein, 1932, str. 373. (6 mk).
- Evelpidi G: Anatole France, critique social. Essai sur les tendances sociales et sur la mission des intellectuels. Paris, Messein, 1932, str. 119. (12 t.).
- Feller Fritz Miroslav: Das Unbehagen in der Zivilisation. Bern, Francke, 1932, str. 211. (6 mk).
- Fick Heinrich: Der deutsche Militarismus der Vorkriegszeit. Ein Beitrag zur Soziologie d. Militarismus. Potsdam, Protte, 1932, str. 103. (2,80 mk).
- Field Alice Withrow: Protection of women a. children in Soviet Russia. New-York, Dutton, 1932, str. 241. (3 \$).
- Fleming Denna Frank: The United States a. the League of Nations. 1918—1920. New-York, Putnam, 1932, str. 568. (5 \$).
- Frank Glenn: Thunder a. dawn; the outlook for western civilization with special reference to the United States. New-York, Macmillan, 1932, str. 417. (3,50 \$).
- Frank Louis: La nationalité belge et le mouvement flamand. Bruxelles. Lamertin, 1931, str. 16 + 53. (6 fr.).
- Frank Tenney: Some aspects of social behaviour in ancient Rome. London, Oxford University Press, 1932.
- Garrat G. T.: The Mugwumps a. the Labour Party. London, Hogarth Pr., 1932, str. 158.

- Gay J.: *Le deux Rome et l'opinion française*. Paris, Alcan, 1931, s. 248. (30 fr).
- Getzeny Heinrich: *Kapitalismus u. Sozialismus im Lichte der neueren, insbesondere d. katholischen Gesellschaftslehre*. Regensburg, Pustet, 1932, str. 274. (4,60 mk).
- Gooch R. K.: *Regionalism in France*. New-York, Century, 1931, str. 141. (1,75 \$).
- Gothein Percy: *Francesco Barbaro. Früh-Humanismus u. Staatskunst in Venedig*. Berlin, „Die Runde“ 1932, str. 419. (15 mk).
- Grabowsky Adolf: *Politik*. Berlin, Spaeth & Linde, 1932, str. 342 in 4°. (5,20 mk).
- Grimm Robert: *Geschichte der sozialistischen Ideen in d. Schweiz*. Zürich, Oprecht & Helbling, 1931, str. 228. (6,50 mk).
- Groethuysen Bernhard: *Die Dialektik d. Demokratie*. (Demokratie u. Partei, 8). Wien, Seidel, 1932, str. 61. (1,80 mk).
- Grandel Erich Günther: *Die Sendung d. jungen Generation. Versuch e. umfassenden revolutionären Sinndeutung d. Krise*. München, Beck, 1932, str. XIII + 458. (5 mk).
- Hacker Louis M. a. Kendrick Benjamin Burks: *The United States since, 1865*. New-York, Crofts, 1932, str. 795. (5 \$).
- Hagerty James E.: *The training of social workers*. New-York, Mac Graw-Hill, 1931, str. 205. (2,50 \$).
- Hampton Verner Boyce: *Religious background of the White House*. Boston, Christopher, 1932, str. 416. (3 \$).
- Hardy Georges: *Histoire de la colonisation française*. 2 edit. Paris, Larose, 1931, str. VIII + 348.
- Hart Hornell Norris: *The technique of social progress*. New-York, Holt, 1931, str. 723. (3,60 \$).
- Haubenberger Leo: *Der Werdegang der nationalen Gewerkschaften*. Wien, Arbeit u. Volk, 1932, str. 64.
- Hearnshaw F. I. C.: *Social a. political ideas of the age of reaction a. reconstruction*. London, Harrap, 1932, str. 220.
- Le Hénaff Armand: *Le pouvoir politique et les forces sociales*. Paris, Recueil Sirey, 1931, str. 165.
- Hertz Gerta: *Das britische Erziehungswesen in Indien*. Berlin, Weidmann, 1932, str. 212. (12 mk).
- Herzog Berthold: *Vergleichende Reklame. Die Grenzen ihrer Zuverlässigkeit*. Berlin, Vahlen, 1932, str. 14. (1,50 mk).
- Hsu Leonard Shihlien: *The political philosophy of Confucianism*. London, Routledge, 1932, str. 279.
- Hudson G. F.: *Europa and China. A survey of their relations from the earliest times to 1800*. New-York, Longmans, 1931, str. 336. (5,50 \$).
- Husslein Joseph: *The Christian social manifesto*. Milwaukee, Bruce, 1932, str. 328. (2,50 \$).

- Ilyin Genevsky A. F.: From the February revolution to the October revolution 1917. New-York, Int. Publishers, 1932, str. 121. (1 \$).
- Jacket Hilde: Der Engländer im Spiegel der französischen Literatur von der Romantik bis zum Weltkrieg. Breslau, Priebatsch, 1932[^] str. 249. (10 mk).
- Jones Ethel L.: The spirit of Geneva. A woman's journal during the 12. Assembly of the League of Nations, Sept. 1931. London, Nottingham JI 1932, str. 106.
- Jones Rufus Mathew: Mysticism a. democracy in the english commonwealth. Cambridge, Mass, Harvard, 1932, str. 197. (2 \$).
- Kahn Lotte: Das demokratische Organisationsprinzip in seiner Bedeutung für die deutsche Sozialpolitik in der Nachkriegszeit. Dortmund, Marten, 1931, Böhmer, str. VII + 73.
- Karpf Maurice J.: The scientific basis of social work; a study in family case work. New-York, Columbia Univ. Press, 1931, str. 442. (3,75 \$).
- Karrenberg Friedrich: Christentum, Kapitalismus u. Sozialismus. Darstellung u. Kritik der Soziallehren d. Protestantismus u. Katholizismus Deutschlands seit d. Mitte des 19. Jh. Berlin, Junker & Dönhaupt, 1932, str. 334. (14 mk).
- Kashi Nath.: Rai Bahadur Pandit; the ideals of Hinduism. London, Paul, 1932, str. 86 in 4°.
- Kautsky Karl: Die proletarische Revolution u. ihr Programm. 3. durchges. u. Überarb. Auflg. Berlin, Dietz, 1932, str. XIX + 310. (5 mk).
- Keller Albert Galloway: Socialrevolution. London, Macmillan, 1932.
- Keyserling Hermann Graf: Südamerikanische Meditationen. Stuttgart. Dt. Verlag Anst. 1932, str. 384. (10 mk).
- Kinneman John A.: Society and education. New-York, Macmillan, 1932, str. 570. (2 \$).
- KriECK Ernst: Völkischer Gesamtstaat u. nationale Erziehung. 2 erw. Aufg. Heidelberg, Bündischer Verlag, 1932, str. 43. (1,25 ink).
- KriECK Ernst: Nationalpolitische Erziehung. Leipzig, Armanen-Verlag, 1932, str. 186. (3,60 mk).
- Kulisher Alexander u. Kulisher Eugen: Kriegs- und Wanderzüge. Weltgeschichte als Völkerbewegung. Berlin-Leipzig, de Gruyter, 1932, str. VII + 230. (15,30 mk).
- Kuptsch Julius: Christentum im Nationalsozialismus. München, Eher, 1932, str. 36.
- Kuttner Erich: Otto Braun. (Männer u. Mächte). Leipzig, Kittler 1932, str. 103. (1,50 mk).
- Lanchester H. V.: The art of town planning. London, Chapman & Hall, 1932, str. 264.
- Lang Paul; Tote oder lebendige Schweiz? Versuch eines Systems polit. Morphologie, entwickelt an d. Dynamik d. eidgenöss. Staates. 3. Vortrg. Zürich, Rascher, 1932, str. IV + 163. (4 mk).

- Laski Harold J.: Nationalism a. the future of civilisation. London, Watts, 1932.
- Mac Laughlin J. B.: The immortal encyclical: „Rerum Novarum” a. the developments of Pius XI London, Burns, Oates & W., 1932, str. 100.
- Lawrence William Witherle: Mediaeval story a. the beginnings of the social ideals of english-speaking people. 2. ed. New-York, Columbia Univ. Pr. 1931, str. 250. (2,50 \$).
- Lekkerkerker Eugenia C.: Reformatories for women in the United States. The Hague, Wolters, 1931, str. 615.
- Lenz Josef: Proletarische Politik im Zeitalter des Imperialismus u. der sozialistischen Revolution. T. 1. Grundbegriffe d. marxistisch-leninistischen Strategie u. Taktik. Berlin, Intern. Arbeiter-Verlag, 1931, str. VII + 186. (1,20 mk).
- Lewisohn Ludwig: Expression in America. New-York, Harper, 1932, str. 656. (4 \$).
- Lippmann Walter: The stakes of diplomacy. New-York, Macmillan, 1932, str. 257. (1,50 \$).
- Lombardi Giovanni: Dottrina sociologica del reato. Napoli, Guida, 1931, str. VII + 351. (20 Ir.).
- Luchaire Julien: Le désarmement moral. Paris, Valois, 1932, str. 190. (12 fr.).
- Lyautey Pierre: L'empire colonial français. Paris, Edit, de France, 1931, str. IX + 541. (30 fr.).
- Malaparte Curzio: Der Staatsstreich: Übertr. von Renée Adloff. Leipzig-Wien, Tal, 1932, str. 244. (4,50 mk).
- Martin Everett Dean: The conflict of the individual a. the mass in the modern world. New-York, Holt, 1932, str. 200. (2 \$).
- Mathis Eugene: Die wahre Fratze des Bolschewismus; wie das russische Volk lebt, leidet, terrorisiert u. vernichtet wird. Metz, Reinert 1931, str. 384.
- Matthes Carl: Die Rationalisierung der Wirtschaftsprozesse in ihren Auswirkungen auf den in der Wirtschaft tätigen Menschen u. seine Erziehung. Zürich, Rascher, 1932, str. 131. (3,20 mk).
- Mauchaussé Paul: L'évolution du regime minier au Maroc français. Avec une préf. de Louis Rolland. Paris, Recueil Sirey, str. XX + 351.
- Mirbt Rudolf: Sowjetrussische Reiseeindrücke. München, Kaiser, 1932, str. IV + 187. (3,20 mk).
- Miquel Paul: De la patrie et du patriotisme ou constitution et évolution des sociétés. Paris, Figuière, 1931, str. 301. (28 fr.).
- Mises Ludwig: Die Gemeinwirtschaft. Untersuchungen über d. Sozialismus. 2. umgearb. Auflage. Jena, Fischer 1932, str. XX + 500. (18 mk).

- Moderne Organisationsformen der öffentlichen Unternehmung. Hrsgb. von Julius Landmann. T. 1. Die Aufgaben d. öffentlichen Unternehmung u. ihrer Organisationsformen. Mit. 8. Beiträgen. München, Duncker & Humblot, 1932, str. XVIII + 406. (15 mk).
- Modugno Giovanni: F. W. Förster e le crisi dell'anima contemporanea. Bari, Laterza, 1931, str. 299. (20 Ir.).
- Möller Grete: Föderalismus u. Geschichtsbetrachtung im 17. u. 18. Jahrhundert. Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. 48.
- Murry John Middleton: The necessity of communism. London, Cape 1932, str. 136.
- Nagel Heinrich: Die Stellung d. Sozialdemokratie zu Bismarcks auswärtiger Politik in der Zeit von 1871—1890. Berlin, Funk, 1931, str. 63.
- Neumann F. W.: Die Reklame der deutschen Maschinenindustrie in theoretischer Darstellung. Weinfelden, A.-G. Neuschwander, 1932, str. 93. (2,25 mk).
- Nock Albert Fay: The theory of education in the United States. New-York, Harcourt, 1932, str. 160. (2 \$),
- Nordicus: Hitlerismi the iron first in Germany. New-York, Mohawk Press, 1932, str. 243. (3 \$).
- North Cecil C.: Social problems a. social planning;; the guidance of social change. New-York, Mac Graw-Hill, 1932, str. 409. (3,50 \$).
- Nothomb Pierre: La revolution de 1931. Louvain-Paris, Rex, 1931, str. 199. (15 fr.).
- Nötzel Karl: Russische Frömmigkeit. München, P. Müller, 1931, str. 89. (2,50 mk).
- Oppenheimer Franz: Weder Kapitalismus noch Kommunismus. 2. völlig neu bearb. u. erweit. Aufg. Jena, Fischer, 1932, str. VIII + 230. (11 mk).
- Orloff Vladimir: The secret dossier. My memoirs of Russia's political underworld. Transi, by M. Heath. London, Harper, 1932, str. 274.
- Ottwalt Ernst: Deutschland erwache! Geschichte des Nationalsozialismus. Wien, Hess, 1932, str. 390. (6 mk).
- I'aton Stewart: Prohibiting minds a. the present social a. economics crisis. New-York, Hoeber, 1932, str. 209. (2 \$).
- Peel C. S.: The stream of time. Social a. domestic life in England, 1805—1861. London, Lane, 1931, str. 285.
- Petriè W. M. Flinders sir: Social life in ancient Egypt. Cheap, edit. London, Constable, 1932, str. 218.
- Petzet Wolfgang: Verbotene Filme. Eine Streitschrift. Frankfurt a. M., Societäts-Verlag, 1931, str. 160. (2,50 mk).
- Philip André: L'Inde moderne. Le problème social et politique. Paris, Alcan, 1930, str. 261. (18 fr.).

- Pipkin Charles W. Social politics a. modern democracies. Vol. I. str. XXXIV + 377. Vol. II. str. 417. New-York, Macmillan, 1931.
- Plaut Theodor: Die Arbeitslosigkeit in d. Vereinigten Staaten von Nord-Amerika u. die verschiedenen Massnahmen zu ihrer Bekämpfung. 2 verb. u. erg. Neudr. Köln, Verlag d. Forschungsinstit. f. Sozialwissensch., 1932, str. 64. (1,60 mk).
- Poelchau Harald: Das Menschenbild des Fiirsorgerechts. Eine ethisch-soziolog. Untersuchung. Berlin-Potsdam, Protte, 1932, str. 96. (2,80 mk)
- Pohl Gerhart: Vormarsch ins 20. Jahrhundert. Zerfall u. Neubau der europ. Gesellschaft im Spiegel d. Literatur. Leipzig, Lindner, 1931, str. 160 (3,80 mk).
- Pohle Ludwig: Kapitalismus u. Sozialismus. 4. völlig neugest. u. wesentl. erw. Aufg. Berlin, Springer, 1931, str. IX + 316. (6,60 mk).
- Die Programme der politischen Parteien Deutschlands. Vorw. H. Krey. Leipzig, Körner, 1932, str. 139. (1,25 mk).
- Ranft Joseph: Der Ursprung des katholischen Traditionsprinzips. Würzburg, Tritsch, 1931, str. XXI + 316. (10 mk).
- Rode Walther: Frieden und Friedensleute. Berlin, Transmare-Verlag, 1931, str. 217. (3 mk).
- Rosenberg Alfred: Das Wesensgefüge des Nationalsozialismus. Grundlagen d. dt. Wiedergeburt. München, Eher, 1932, str. 80. (1 mk).
- Rosenthal Heinrich W.: Die agrarischen Unruhen im ausgehenden Mittelalter im Spiegel bäuerlicher Manifeste u. Artikel. Eine sozialgeschichtliche Studie. Main, Schneider, 1931, str. 85.
- Rundt Arthur: Der Mensch wird umgebaut. Ein Russland-Buch. Berlin, Rowohlt, 1932, str. 198. (4,80 mk).
- Salotti Carlo: Le crisi della società contemporanea. Studi apologetici. 2. ed. Isola del Liri, Macioce & Pisani, 1931, str. 410.
- Sarlo Francesco de: L'uomo nella vita sociale. Bari, Laterza, 1931, str. 274. (20 Ir.).
- Schirokauer Arno: Lasalle; the power of illusion a. the illusion of power. Transl. by Eden a. Cedar Paul. New-York, Century, 1932, str. 320. (5 \$).
- Schmitz Hermann: Revolution d. Gesinnung. Preuss. Kulturpolitik u. Volksgemeinschaft seit d. 9. November, 1918. Berlin-Neubabelsberg, Selbstverl., 1931, st. 248 (3 mk).
- Schmitzer Peter: Der Bolschewismus in China. St. Gabriel, Post Mödling, Missionsbuchh., 1931, str. 84. (0,60 mk).
- Scholes Alex G.: Education for empire settlement. A study of juvenile migration. New-York, Longmans 1932, str. 262. (2,75 \$).
- Schwarzfischer Josef: Die Stellungnahme der sozialen Parteien zum Schlichtungswesen. München, 1931, str. XII + 105. (Diss.).

- Scott Walter Dill, Clothier Robert C. a. Mathewson Stanley B.: Personnel management. Principles, practices a. point of view. New-York, Mac Graw-Hill, 1931, str. 583.
- Seler Max: Die Kulturmission der modernen Freimaurerei. Dresden, 1931, Welzel, str. 20. (0,50 mk).
- Sheldon Ray a. Arens Egmont Hegel: Consumer engineering; a new technique for prosperity. New-York, Harper, 1932, str. 246. (3,50 \$).
- Siasi Ali A'Kbar: La Perse au contact de l'Occident. Etude historique et sociale. Paris, Leroux, 1931, str. 275. (55 fr.).
- Sikorski Władysław: Le problème de la paix. Le jeu des forces politiques en Europe orientale et l'aliance franco-polonaise. Préf. de Paul Painlevé. Paris, Ed. de la Vie latine, 1931, str. 271. (30 fr.).
- Sociologie de la guerre et de la paix. Paroles et travaux le Raphael Altamira, Eugène Borei, Eugène Choisy. Préf. introd. et conclusion par G. L. Duprat. Etudes de la Soc. de sociologie de Genève. Paris, Giard, 1932, str. IV + 319. (50 fr. szw.).
- Soule George Henry: A planned society. New-York, Macmillan, 1932, str. 304. (2,50 mk).
- Die soziale Botschaft des Papstes. Vorträge über „Quadragesimo anno" von Bisch. Dr. Sigismund Waitz u. and. Wien, Volksbund-Verlag, 1931, str. 10. (1,30 mk).
- Stephenson G. M.: The religious aspects of Swedish immigration. London, Oxford Univ. Press, 1931.
- Szana Alexander: Lenins Erbe. Gärende Welten. Das Antlitz d. Bolschewismus. Quer durch Stalins Russland. Bratislava: Grenzbote-Verlag, 1932. str. 262. (20 kor. cz.).
- Tappan E. M.: In feudal times. Social life in the Middle ages. New ed. London, Harrap, 1932, str. 359.
- Temple William, Archbishop of York: Syllabus on thoughts on some problems of the day. London, Macmillan, 1931.
- Tilgher Adriano: Le travail dans les moeurs et dans les doctrines. Histoire de l'idée de travail dans la civilisation occidentale. Trad. d'Elena Bourbée et René Maublanc. Paris, Alcan, 1931, str. XV + 169. (15 fr.).
- Tippetts C. S. a. Livermore S.: Business organization a. control. New-York, van Nostrand, 1932, str. 748. (3,75 \$).
- Treves Renato: La dottrina sansimoniano nel pensiero italiano del risorgimento. Contributo alla storia della filosofia sociale in Italia nella prima metà del secolo 19. Torino, Instit. giuridico, 1931, str. 83.
- Urquiza Adolfo J. de: Ceremonial publico. La diplomacia. Madrid, Reus, 1932, str. 50. (60 pes.).
- Valentin Veit: Geschichte der deutschen Revolution von 1848—49. Bd. 2. Berlin, Ullstein, 1931, in 4°, str. XI + 770. (21 mk).

- Vernadskij Georgii Vladimirovich: The Russian revolution 1917—1931. New-York, Holt, 1932, str. 141. (1 \$).
- Vidari Giovanni: Educazione nazionale. Vol. 2. 3. Torino. Paravia, 1928/29. Vol. 2., str. VIII + 209. Vol. 3., str. VII + 282. (35 Ir.).
- Viénot Pierre: Ungewisses Deutschland. Zur Krise seiner bürgerl. Kultur. Übers. von Eva Mertens. Frankfurt a. M., Societäts-Verlag, 1931, str. 133. (3 mk).
- Walterbach Carl: Pius XI. u. die Arbeiterfrage. Rundschreiben vom 15. Mai 1931. München, Leohaus, 1932, str. 144. (1,50 rak).
- Wang Ching-Wei: The Chinese national revolution; essays a. documents. London, Luzac, 1932, str. 199.
- Weulersse Jacques: Noirs et blancs. A travers l'Afrique nouvelle. De Dakar au Cap. Paris, Colin, 1931, str. 243.
- Wood Stuart: Shades of the prison house: a personal memoir. London, Williams & N., 1932, str. 411.
- Zuckerman S. The social life of monkeys and apes. (Intern. libr. of psychology). Paul, 1931, str. 357. (15 szl.).

V.

Grupy i typy.

- Bode Paul, Dr.: Reifende Landjugend. Ein Beitrag zur Psychologie des Jugendalters. Osterwieck a. Harz, A. W. Zickfeldt, 1929, str. VIII + 113.

Prof. Bode jest uczonym dość znanym i cenionym w kołach psychologów i pedagogów jako autor szeregu prac z dziedziny psychologii dziecka i młodzieży. Rozgłos zdobyła sobie zwłaszcza praca jego, wydana w r. 1925 wspólnie z H. Fuchsem p. t. „Psychologie des Landkindes auf geisteswissenschaftlicher Grundlage”. Nie była to publikacja ani przełomowa, ani szczególnie głęboka i wnikliwa, niemniej uznanie, jakie znalazła, było usprawiedliwione trzeźwością i sumiennością autorów, przedewszystkiem zaś stanem badań nad odmiennością linii rozwojowych w psychologii dziecka i młodzieży w zależności od środowiska społecznego i przyrodniczego. Stan zaś tych badań bynajmniej nie jest zadowalający. Psychologię dziecka, a zwłaszcza młodzieży, uprawia się głównie i wciąż jeszcze pod kątem widzenia potrzeb i postulatów wychowawczych szkoły. W konsekwencji tego ustalenie pewnych zasadniczych cech poszczególnych „faz rozwojowych” dziecka i młodzieży i ustalenie na ich podstawie typowych „linii rozwojowych” odbywa się przedewszystkiem na materiale dzieci i młodzieży z miejskich środowisk zachodnio-europejskich, studujących w szkołach i pochodzących przeważnie z warstwy inteligencji. Oczywiście uzyskany tą

drogą typ psychiczny i schemat rozwoju oraz, co jeszcze ważniejsze, jego etjologia nie pokrywają się z rzeczywistością z chwilą, w której musimy je zastosować do dzieci, pochodzących z odmiennej warstwy społecznej i odmiennego środowiska społecznego. Charakterystyczną jednak cechą olbrzymiej większości prac i rozpraw z dziedziny psychologii dziecka, a zwłaszcza młodzieży, jest to, że stwierdzając tę inkongruencję raz ustalonego typu psychicznego i schematu linii rozwojowych z bujną i wielorodną rzeczywistością, nie wyciąga się wniosku, iż typ ten oraz linje rozwojowe należałoby może rozpatrywać przedewszystkiem jako uwarunkowane społecznie i kulturowo, a tem samym ważne tylko w odniesieniu do pewnej warstwy społecznej i pewnego środowiska społeczno-kulturowego. Przeciwnie — mniej lub więcej wyraźnie, świadomie lub nawet wbrew świadomym intencjom sugestia raz wytworzonego typu i schematu działa tak silnie na psychologów i pedagogów, iż w przeważającej ilości wypadków ujmują oni ową niezgodność jako „odchylenie” od podstawowego „typu”, uwarunkowane odmiennością środowiska. Struktura typu psychologicznego poszczególnych faz rozwojowych uważana jest za coś ponadczasowego, a raz ustalone linje rozwojowe za immanentne psychice ludzkiej tendencje rozwojowe, które w konkretnych środowiskach ulegają jedynie pewnym modyfikacjom pod wpływem zewnętrznych otamowań czy warunków sprzyjających.

Główną przyczyną tego stanu rzeczy jest wspomniana już orjentacja raczej pedagogiczna niż czysto psychologiczna t. zw. psychologii dziecka i młodzieży, przedewszystkiem zaś brak dostatecznego kontaktu tej psychologii z wynikami socjologii a zwłaszcza etnologii i etnografii. A właśnie żywszy kontakt z temi naukami musiałby wreszcie w pełni uświadomić psychologów i pedagogów, iż przy najmniej niektóre i to zasadnicze z cech psychicznych, postulowanych przez nich jako charakterystyczne dla pewnych faz rozwojowych, oraz większość ustalonych immanentnych tendencji rozwojowych nie znajduje odpowiednika i potwierdzenia na niższych stopniach rozwoju społecznego i kulturowego, gdzie zarówno zespół cech jak i kolejne ich następstwo wyraźnie odbiega od przyjętego schematu. Oczywiście kontakt ten należałoby nawiązać nie w celu odkrywania nowych, zawsze zresztą wątpliwych paralelizacji między psychiką dziecka czy dojrzewającego a psychiką t. zw. człowieka „pierwotnego” czy z okresu „barbarzyństwa”, lecz poprostu celem ustalenia, jakie cechy psychiczne wykazuje dziecko czy dojrzewający na niższych stopniach rozwoju społeczno-kulturowego oraz w jakim związku strukturalnym pozostają one z pewnemi określonymi cechami środowiska społecznego i jego kulturą. W ten

sposób jedynie zagadnienie zarówno samych faz rozwojowych, swoistych cech psychicznych, charakteryzujących poszczególne fazy, jak i etiologia ich czyli rozstrzygnięcie, które z tych cech uwarunkowane są egzogenicznie a które tylko endogenicznie, jako wynikające z immanentnych psychice ludzkiej tendencji rozwojowych, — będzie wreszcie postawione i rozpatrywane na gruncie naprawdę naukowym. Żywszy kontakt z socjologią przydałby się nadto i ze względu na etiologię cech psychicznych, występujących tylko w określonych środowiskach społecznych, nie mówiąc już o tem, że dobrze byłoby jednak w analizie tego środowiska posługiwać się mniej własnymi „poczuciami”, a więcej wyrobionem już narzędziem poznawczem. Praca p. L. Franzen-Hellersberg: „Die jugendliche Arbeiten” (1932), w której autorka demonstrowa znajomość socjologii czemś więcej niż nieopatrznem szafowaniem terminem „Gemeinschaft”, a do analizy właściwości psychicznych młodocianej robotnicy przystępuje bez żadnych uprzednio przyjętych schematów, natomiast z pełnem poczuciem trudności, oczekujących psychologa, pochodzącego z innej warstwy społecznej — należy do nielicznych, ale instruktywnych wyjątków.

„Reifende Landjugend” P. Bode'go należy niestety do najgorszych produktów przemożnego dziś jeszcze typu myślenia w dziedzinie psychologii młodzieży. Być może, iż dla przeciętnego pedagoga książka ta będzie pożyteczna, może nawet rewelacyjna; tego rodzaju obawy wydają się zupełnie uzasadnione, skoro takie n. p. „Problemy wychowania współczesnego” p. M. Ziemnowicza doczekały się w ciągu kilku lat aż 4 wydań. Strawność intelektów pedagogicznych bywa niekiedy doprawdy zastanawiająca: Niemniej stwierdzić trzeba, iż w pracy Bode'go wszystko, zaczawszy od materiału, poprzez metodę aż do wyników, budzi najbardziej usprawiedliwione wątpliwości. Autor stoi pod wyraźnym wpływem „Das Seelenleben des Jugendlichen”, skądinąd bardziej zasłużonej p. Charlotty Bühlerowej. Wpływ ten zaznacza się: 1. w przesadnie pozytywnej ocenie dzienników, spisywanych przez młodzież w późniejszych fazach okresu dojrzewania, jako źródeł do poznania ich psychiki; 2. w denominacji i charakterystyce faz rozwojowych, 3. w przyjęciu terminu „Schwärmerei” (durzenie się) dla oznaczenia różnych często psychicznych stanów bez tych słusznych różnicowań, jakie wprowadził O. Tumlrirz w „Reifejahre” (t. I). Zastrzeżenia, jakie budzi jednostronne przecenianie i korzystanie z dziennika jako głównego źródła w poznaniu psychiki młodzieży, sformułował najwyraźniej Tumlrirz w cytowanej książce, wskazując m. in. na: jednostronność materiału tą drogą zdobytego, na możliwości świadomego czy nieświadomego „odgrywania roli” przed sa-

mym sobą w czasie pisania dziennika, a wreszcie podkreślając słuszenie, iż dziennik pisze przedewszystkiem młodzież o wykształceniu literackim i typie psychicznym, skłonny do liryzowania własnych przeżyć. Polemika, jaka na ten temat się wywiązała (m. in. i w Polsce), bynajmniej nie zdołała obalić zasadniczych zarzutów Tumlirz'a. Bode postępuje sobie w sposób dość niefrasobliwy. Przyznaje wprawdzie, iż młodzież wiejska i wogóle ludzie na wsi nie lubią pisać, a już pisanie o własnym życiu wewnętrznym uważają za coś ośmieszającego. Przyznaje dalej, że przeciętnie górujący wśród dziewcząt wiejskich „trzeźwy” typ psychiczny wogóle nie pisze ani wypowiada swoich uczuć intymnych. Zdaje sobie nawet sprawę i z tego, że autorka dziennika zarówno swym „romantycznym” typem psychicznym, jak wykształceniem i zainteresowaniami (cytuje poezję R. Dehmel'a, chodzi w czasie 1¹/₂-rocznego pobytu w Berlinie na koncerty, interesując się poważnym repertuarem, pisze stylem nawskroś literackim) — nie reprezentuje przeciętnego typu młodzieży wiejskiej. Niemniej sądzi, iż właśnie dlatego autorka dziennika jako pochodząca ze wsi i pracująca w składzie wiejskim, może w swoim pamiętniku odślaniać bardziej intymne przeżycia przeciętnej młodzieży wiejskiej. Tu budzą się już poważne obawy u czytelnika, zwłaszcza, że autor stara się uspokoić je w nader prosty sposób: ilekroć jakieś zdanie zbyt jaskrawo zdradza wpływ miasta, autor dowodzi, że „pod tym względem” autorka odbiega od typu wiejskiego, że uległa urbanizacji. Metoda analizowania dziennika przedstawia się w tej pracy wogóle bardzo prosto: autor przytacza w skrócie charakterystykę poszczególnych cech w danych fazach rozwojowych według p. Ch. Bühlerowej i zestawia z nią odpowiednio dobrane części dziennika; jeśli w tem zestawieniu może stwierdzić zgodność — uważa cechę za powszechną, jeśli nie — za czysto wiejską.

Zależność od p. Bühlerowej przybiera niekiedy formy niezamierzonego komizmu. W dzienniku, z którego korzysta, znajduje się ustęp, w którym autorka wybucha nieoczekiwane akcentami namiętnej miłości do swego byłego nauczyciela. Ponieważ jednak p. Bühlerowa „ustaliła”, iż dziewczęta przed skończeniem 16. roku życia nie są zdolne do prawdziwej miłości, lecz tylko do gadatliwego durzenia się i flirtu i ponieważ sam autor ustalił uprzednio, iż rozwój psychiczny na wsi odbywa się w tempie nieco spóźnionem. — więc wniosek oczywisty: dziewczyna ma 16 lat i 8 miesięcy, pochodzi ze wsi, wybuch jej tedy należy interpretować jako objaw durzenia się, nie zaś miłości. Za tem — powiada autor — przemawia brak rezerwy i wielomówność tego ustępu. Tak jakby listy i rozmowy świeżo zakochanych, choćby dobrze leciwych osób, grzeszyły

kiedykolwiek lakonicznością i jakby słynne listy M. d'Alcoforado należało traktować tylko jako wyraz juvenilistycznego durzenia się czy flirtomanji.

Całość robi wrażenie traktatu typu „quod erat demonstrandum”.

Tadeusz Szczurkiewicz (Poznań).

- Adamie Louis: Laughing in the jungle; the autobiography of an immigrant in America. New York, Harper, 1932, str. 345. (3 \$).
- Ahrens Hermann: Untersuchungen zur Soziologie der Familie in systematischer Absicht. Ribnitz in M., Demmler, 1931, str. 128.
- Andrew Charles Freer: Mahatma Gandhis Lehre u. Tat. Übertr. von Karl Lerbs. Leipzig, Insel Verlag, 1932, str. 420. (6 mk).
- Arrington Ruth E.: Interrelations in the behavior of young children. New York, Teacher Coll., Columbia Univ., 1932, str. 174 (1,75 \$).
- Bahnsen Julius: Beiträge zur Charakterologie 2 Bd. Leipzig, J. A. Barth, 1932. T. I., str. XVIII + 470, T. II., str. VIII + 368 (18 mk).
- Baker Ray Stannard: Woodrow Wilson, life a lettres. Vol. III, str. 495. Vol. IV., str. 524. Garden City N. Y., Doubleday & Doran, 1931 (12 \$).
- Beard Marie Ritter: On understanding women. New York, Longmans, 1931, str. 549 (3,50 \$).
- Bever Alma Perry: The initiation of social contacts by preschool children. A study of technique in recording social behavior. New York, Teachers Coll., Columbia Univ. Press, 1932, str. 65 (1,50 \$).
- Brambach Otto: Das hessische Jugendherbergswerk. Darmstadt, Gau Südhessen im Reichsverband f. dt. Jugendherbergen e. V., 1932, str. 308 (2,80 mk).
- Breysig Kurt: Vom deutschen Geist u. seiner Wesensart. Stuttgart u. Berlin, Cotta, 1932, str. 290 (5,80 mk).
- Brooklyn Conference on adult education. The making of adult minds in a metropolitan area. New York, Macmillan, 1931, str. 245.
- Bruce Harold Rozelle: American parties a politics; history a rôle of political parties in the United States. Rev. and enl. ed. New York, Holt, 1932, str. 595 (3,75 \$).
- Bühler Charlotte: Jugendtagebuch u. Lebenslauf. 2 Mädchentagebücher mit einer Einleitung. Jena, Fischer, 1932, str. 262 (10 mk). Quellen u. Studien z. Jugendkunde 9.
- Charrier Edmée: L'évolution intellectuelle féminine. Préf. de William Oualid. Paris, Mechelinck, 1931, str. 572 (50 fr).
- Mac Craken John, Henry: American universities a colleges. 2 edit. rev. a. enl. Baltimore, Williams & Wilkins, 1932, str. 1080 (4 \$).
- Curtius Ernst Robert: Deutscher Geist in Gefahr. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1932, str. 130 (2,25 mk).
- Datta Dvijadas: Landlordism in India. London, Paul, 1932, str. 138.

- Delsaux Hélène: Condorcet, journaliste (1790—1794). Paris, Champion, 1931, str. 355 (4,50 fr).
- Die deutsche Siedlung 1932. Hrsg. v. Werner Friedrich Bruck. Münster in W., Verlag d. Forschungsinstituts f. Siedlungs- u. Wohnungswesen, 1932, str. 253 (4,80 mk).
- Dürr Emil: Vom nationalen Ressentiment. Eine historisch-psycholog. Betrachtung. Erlenbach-Zürich, Rentsch.
- Essad Bey: Stalin; the carer of a fanatic. Transl. by Huntley Paterson. New York, Viking, 1932, str. 399 (3,50 \$).
- Ferrat A.: Histoire du parti communiste français. Paris, Bureau d'éd., 1931, str. 260.
- Fischer Ernst: Krise der Jugend. (Hess-Bücherei). Wien, Hess, 1931, str. 126 (1,80 mk).
- Flexner Abraham: Die Universitäten in Amerika, England, Deutschland. Ins Dt. übertr. unter Mitw. von Marie-Louis Ehrich von Wilhelm E. Ehrich. Berlin, Springer, 1932, str. VII + 271 (19,60 mk).
- Franzen-Hellersberg Lisbeth: Die jugendliche Arbeiterin, ihre Arbeitsweise u. Lebensform. Ein Versuch sozialpsycholog. Forschung zum Zweck d. Umwertung proletarischer Tatbestände. Tübingen, Mohr, 1932, str. XII + 144 (6 mk).
- Die Frau als Erzieherin zur Völkerverständigung. Im Auftrage d. Vereins kathol. dt. Lehrerinnen hrsg. v. Else Giese. Berlin, Steglitz, Selbstverlag d. Vereins, 1930, str. 102 (2 mk).
- Frazier E. Franklin: The negro family in Chicago. Chicago, Univ. of Chicago Press (Sociological ser.), 1932, str. 310 (3 \$).
- Grosse-Eggebrecht Maria: Bäuerliche Frauenbildung. Berlin, Selbstverlag d. Vereinigung d. dt. christl. Bauemvereine, 1932, str., 78 in 4° (2,50 mk).
- Grothe Hugo: Die Deutschen in Übersee. Eine Skizze ihres Werdens, ihrer Verbreitung u. kulturellen Arbeit. Berlin, Zentral-Verlag, 1932, str. VIII + 315 in 4° (10 mk).
- Hamm Heinz: Die wirtschaftlichen u. sozialen Berufsmerkmale der kaufmännischen Angestellten. Borna-Leipzig, Noske, 1931, str. 74.
- Handjief Wossil: Zur Soziologie des bulgarischen Dorfes. Leipzig, Schwarzenberg & Schumann, 1931, str. 100.
- Hardensett Heinrich: Der kapitalistische u. der technische Mensch. Ein charakterolog. Beitrag. München, Oldenburg, 1932, str. 128 (3,50 mk).
- Heller Otto: Der Untergang des Judentums. Die Judenfrage, ihre Kritik, ihre Lösung durch d. Sozialismus. Wien, Verlag f. Literatur u. Politik, 1931, str. 390. (4,50 mk).
- Henne-Laufer Grete, Leppmann Friedrich u. Meyer Charlotte: Jugendliche als Zeugen. 3 Aufsätze. Mit Einl. v. Max Grünhut. Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932, str. 62 (1,45 mk).

- Hertschik Hans Leonhard: Der Selbsterhaltungstrieb der Staaten als Grenze des Völkerrechts. Coburg, Tageblatt-Haus, 1931, str. VII + 82.
- Heuss Theodor: Hitlers Weg. Eine historisch-politische Studie über d. Nationalsozialismus. 2. Aufg. Stuttgart, Union, 1932, str. 167 (2,80 mk).
- Hindenburg Gert v.: Paul v. Hindenburg. Vom Kadetten z. Reichspräsidenten. Leipzig, Hesse & Becker Verlag, 1932, str. 231 (4,80 rak).
- Jernegan Marcus Wilson: Laboring a. dependent classes in colonial America 1607—1783. Chicago, Univ. of Chic. Press, 1931, str. 269 (3 \$).
- Katzenelson-Rubashow Rachel: The plough woman. Records of the pioneer women of Palestine. Transl. by Maurice Samuel. New York, Brown, 1932, str. 306 (2,50 \$).
- Keilhacker Martin: Der ideale Lehrer nach d. Auffassung der Schüler. Eine experimentelle Untersuchung. Freiburg, Herder, 1932, str. VIII + 156 (3 mk).
- Kelchner Mathilde: Schuld u. Sühne im Urteil jugendlicher Arbeiter u. Arbeiterinnen. Eine sozialpsycholog. Untersuchung. Leipzig, Barth, 1931, str. IV + 147 (8,40 mk).
- Kienle Else: Frauen. Aus dem Tagebuch einer Ärztin. Berlin, Kiepenheuer, 1932, str. 314 (2,90 mk).
- Kirkpatrick John Erwin: Academic organization a. control. Yellow Springs, O. 1931, Antioch
- Knoppers Bastiaan Antonie: Die Jugendbewegung in d. Niederlanden. Emsdetten, Lechte, 1931, str. VIII + 255.
- Kretzer Paul: Die beruflichen u. sozialen Verhältnisse d. Juden in d. Sowjetunion. Berlin-Cbarlottenburg, Hoffmann, 1931, str. 79.
- Kullman G. G.: The challenge for leadership of our time, London, Oxford Univ. Press, 1932.
- Lazarsfeld Paul: Jugend u. Beruf. (Quellen u. Studien z. Jugendkunde. 8.). Jena, Fischer, 1931, str. IV + 206.
- Lenz Adolf u. and.: Mörder. Die Untersuchung d. Persönlichkeit als Beitrag z. kriminalbiolog. Kasuistik u. Methodik. Graz, Moser, 1931. (Aus d. Kriminolog. Instit. d. Univ. Graz), str. VII + 106 (5,50 mk).
- Levine J. Don: Stalin, der Mann von Stahl. Autor. Übers. von Wilhelm Cremer. Hellerau, Avahin-Verlag, 1931, str. 308 (5,50 mk).
- Levy-Brühl Lucien: La surnaturel et la nature dans la mentalité primitive. Paris, Alcan (Bibl. de philosophie contemp.), 1931, str. XI+527 (60 fr).
- Lewis Amalie: Hitler u. sein Werk in englischer Beleuchtung. Einzig beacht. dt. Ausgabe. Berlin, Hobbging, 1932, str. 181 (3,60 mk).
- Madariaga Salvador de: Ingieses, franceses, espanoles. Ensayo de psicologia colectiva comparada. 3 ed. Madrid, Espasa-Calpe, 1932, str. 300 (5 pes.).
- Man Hendrik de: Massen u. Führer. Podsdam, Prolte, 1932, str. 52 (1,80 mk).
- Mann Thomas: Goethe als Repräsentant des bürgerlichen Zeitalters. Rede z. 100 Todestag Goethes. Berlin, S. Fischer, 1932, str. 54 (2,50 mk).

- Manuel de sociologie rurale. Vol. 1, 2. Louvain, 1930, str. XI + 263 (50 fr).
- Marcellin A.: La publicité et ses principes. Paris, Nouv. Libr. commerciale, 1932, str. 214 in 4°.
- Marriott John Arthur Ransome sir: The makers of modern Italy — Napoleon—Mussolini. New York, Oxford, 1932, str. 240 (3,50 \$).
- Matsuoka Asa: Labor conditions of women and children in Japan. Washington, Bureau of Labor Statistics, 1931, str. 102.
- Mehnert Klaus: Die Jugend in Sowjetrußland. Berlin, S. Fischer, 1932, str. 273 (3 mk).
- Mennicke Carl: Schicksal u. Aufgabe d. Frau in der Gegenwart. 2 umgearb. u. erw. Aufl. Potsdam, Protte, 1932, str. 77 (2,60 mk).
- Moore Elizabeth Skelding: The development of mental health in a group of young children; an analysis of factors in purposeful activity. Iowa City, Ia., Univ. of Ia, 1931 str. 128 (1,15 \$).
- Müller Eugen: Judentum u. Zionismus. Zur Geschichte u. Psychologie einer religionspolit. Bewegung. Köln, Bachem, 1932, str. 125 (3,60 mk).
- Myers William Starr: The Republican party. A history. Rev. New York, Century, 1931, str. 531.
- Neumann Sigmund: Die deutschen Parteien. Wesen u. Wandel nach d. Kriege. Berlin, Junker & Dünhaupt, 1932, str. 139 (5 mk).
- Niestroj Polykarp: Das Pflegekind. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 99 (3 mk).
- Petitto Remo Renato: Aristocrazia custode. Con una appendice sul patriziato nello stato fascista. Brescia, Gatti, 1931, str. 269.
- Pidgeon Mary Elizabeth: Women in industry. A series of papers to aid study groups. Washington, Department of labor, 1931, str. 79.
- Priault Madeleine: La cité universitaire et son rôle sociale. Lettre — préf. de André Honnorat. Paris, Rousseau, 1931, str. 204 (30 fr).
- Pribilla Max: Die Familie. Ideal u. Wirklichkeit. Saarlouis, Hausen, 1932, str. 61.
- Privat Edmond: Le choc des patriotismes. Les sentiments collectifs et le morale entre nations. Paris, Alcan, 1931, str. VII + 179 (15 fr).
- Recouly Raymond: L'Angleterre est-elle en décadence? Paris, Edit, de France, 1931, str. 199 (15 fr).
- Richards Esther Loring: Behavior aspects of child conduct. Forew. by Adolf Meyer. New York, Macmillan, 1932, str. 314 (2,50 \$).
- Roux Georges: L'Italie fasciste. Paris, Stock, Delamain & Boutelleau, 1932, str. 215 (12 fr).
- Rühle-Gerstel Alice: Das Frauenproblem d. Gegenwart. Ein psycholog. Bilanz. Leipzig, Hirzel, 1932, str. XII + 421 (9 mk).
- Salomon Alice: Soziale Führer. Ihr Leben, ihre Lehren, ihre Werke. Leipzig, Quelle & Myer, 1932, str. 151 (1,80 mk).

- Samson Leon: *The american mind; a study in socioanalysis*. New York, Cape, 1932, str. 365 (3 \$).
- Sanbert Pierre: *Notre bourgeoisie. Réflexions sur l'origine, la formation et le rôle des bourgeois*. Nancy-Paris-Strasbourg, Berger-Levrault, 1931, str. 64.
- Sanderson Ezra Dwight: *The rural community; the natural history of a sociological group*. Boston, Ginn, 1932, str. 732 (4,40 \$).
- Scheffler Karl: *Berlin. Wandlungen einer Stadt*. Berlin, Cassirer, 1931, str. 243 (12 mk).
- Schulze Friedrich u. Ssymank Paul: *Das deutsche Studentum von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart*. 1931. 4 völlig neu bearb. Aufg. München, Verlag f. Hochschulkunde, 1932, str. XVI + 523 (10 mk).
- Schultze-Pfälzer Gerhard: *Hindenburg; peace — war — aftermath*. Transl. by Christopher R. Turner. New York, Putnam, 1932, str. 395 (5 \$).
- Schulze-Maizier Friedrich: *Deutsche Selbstkritik. Probleme d. nationalen Selbsterkenntnis im neueren deutschen Schrifttum*. Berlin, Schneider, 1932, str. 175 (2,75 mk).
- Schiicker Anton: *Zur Psychopathologie der Frauenbewegung*. Leipzig, Kabitzsch, 1930, str. 51.
- Sharp Evelyn: *The African child; an account of the International Conference on African children*, Geneva. New York, Longmans, 1931, str. 137 (1 \$).
- Shryok John K.: *The origin a. development of the state cult of Confucius. An introductory study*. Lim. ed. New York, Century, 1932, str. 311 (4 \$).
- Shuster George Nauman: *The Germans; an inquiry a. an estimate*. New York, Dial Press, 1932, str. 334 (3 |).
- Smith Henry Justin: *Chicago. A portrait*. London, Appleton, 1932.
- Sonquist David E.: *The interests of young men. The discovery a. meaning of interests in program building*. New York, Assoc. Press, 1931, str. 187. (2,50 \$).
- Spann Othmar: *Hauptpunkte der universalistischen Staatsauffassung*. 2 erw. Aufg. Berlin, Erneuerungsverlag, 1931, str. 30.
- Thomas Christa: *Margarete Sinclair. Lebensbild einer Fabrikarbeiterin*. Freiburg, Schweiz, Kanisuiswerk, 1931, str. 59.
- Thom Douglas Armour: *Normal youth a. its everyday problems..* Introd. by William A. Neilson. New York, Appleton, 1932, str. 382. (2,50 \$).
- Thurnwald Richard: *Die menschliche Gesellschaft in ihren ethnosoziolog. Grundlagen*. 2 Bd.: *Werden, Wandel u. Gestaltung von Familie, Verwandtschaft u. Bünden im Lichte der Völkerforschung*. Berlin, W. de Gruyter, 1932, str. VIII + 360 + 12 Taf. (18 mk).
- Troeltsch E.: *Sociologia della sette e della mistica protestante*. Trad. da Carlo Antoni. Roma, Doxa editrice, 1931, str. 223. (12,80 Ir.).

- Urbschat Fritz: Das Seelenleben des kaufmännisch-tätigen Jugendlichen. Ein Beitrag z. Psychologie d. berufstätigen Jugend. Langensalza, Bettz, 1932, str. 80. (2,50 mk).
- Yang S. a. Tao L. K.: A study of the standard of living of working families in Shanghai. Peiping, Inst. of. Soc. Research, 1931, str. LVI + 86.
- Ybarra Thomas Russell: Hindenburg; the man with three lives. New York, Duffield & Green, 1932, str. 329. (3 \$).
- Young Donald: The modern american family. Philadelphia, American Acad, of Polit, a. Social Science, 1932, str. 256.
- Young Elizabeth Barber: A study of the curricula of seven selected women's colleges of the southern states. New York, Teachers Coll., Columbia Univ. 1932, str. 229. (2 \$).
- Valentin Antonina: Stresemann. Préf. de Albert Einstein. Paris, Flammarion, 1931, str. VII + 285. (12 fr).
- Veale F. J. P.: The man from the Volga; a life of Lenin. Introd. by E. B. Osborn. London, Constable, 1932, str. 304.
- Weiler Edith: La publicité. Sa psychologic Son organisation et sa fonction économique. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 158.
- Wilson Robert S.: Community planning for homeless men a. boys; the experience of sixteen cities in the winter of 1930—31. New York, Family Welfare Assoc, of America, 1931, str. 158. (0.50 \$).
- Windecke Christian: Der rote Zar. Genosse Stalins Weg zur Macht. Leipzig, Quelle & Meyer, 1932, str. 231. (3,80 mk).
- Die wirtächiaftliche u. geistige Strucktur eines Siedlungsdorfes. Eine Untersuchung unter Leitung von Günter Krolzig. Mit einem Vorw. von Rud. Seiff. Berlin, Parey, 1932, str. 70 in 4°. (4,80 mk).

VI.

Wytwory społeczne.

Poniatowski Stanisław: Etnografja Polski. Odbitka z „Wiedzy o Polsce”. Warszawa 1932.

W etnografji polskiej oddawna wyczuwało się brak syntetycznego opracowania całokształtu zagadnień etnograficznych polskich o charakterze podręcznika uniwersyteckiego, na wysokim poziomie.

Tak zakreślone ramy przekracza znacznie książka prof. St. Poniatowskiego p. n. „Etnografja Polski”, dająca pełną syntezę znanych dotąd i opisanych przejawów kultury ludowej w Polsce na podstawie własnych, oryginalnych koncepcyj autora, zwłaszcza w zakresie kultury duchowej i społecznej. Książka ta, która ukazała się niedawno jako odbitka „Wiedzy o Polsce”, wyposażona nadto bogato w piękny materiał ilustracyjny stanowić będzie nie-

wątpliwie odtąd nieodzowny podręcznik dla każdego, studującego etnografię polską.

Na wstępie zaznajamia nas prof. Poniatowski z zakresem i metodą badań ludowych przejawów kulturowych, poczem mówi o grupach kulturowych, o pierwszych badaczach kultury ludu, zbieraczach, oraz o współczesnych uczonych. Wprowadziwszy nas tak w ośrodek przedmiotu badań opisuje grupy etniczne na ziemiach polskich. Sporo miejsca poświęca kulturze materialnej, przedstawiając bardzo dokładnie poszczególne zagadnienia tego działu i objaśniając tekst mnóstwem obrazków, rysunków i schematów rysunkowych. Wyczerpująco omawia gospodarkę ludu, jego żywność, osadnictwo, budownictwo, sprzęty, rzemiosło, odzież, ozdoby, środki komunikacyjne, i t. p.

W dziedzinie kultury duchowej prof. Poniatowski sięga do przejawów prastarych kultur zasadniczych, aby wyłożyć dzisiejsze fragmenty wierzeń, magji i wiedzy ludu.

Na podstawie zatem dwu najważniejszych składników kulturowych Arjów, a mianowicie kultury pasterskiej, patryjarchalnej, oraz kopieniackiej, wolno-matrjarchalnej przeprowadza prof. Poniatowski i udawadnia wpływy tych prastarych kultur na wierzenia oraz ustroje społeczne i gospodarcze naszego ludu.

Przystępując do kultury pasterskiej wskazuje na jej specyficzny charakter, wykluczający z kultu religijnego kapłanów, oraz budynki kultowe, co wynikało z trybu życia izolowanego na stepach poszczególnych rodzin. W religji kultury pasterskiej miejsce naczelne zajmowało bóstwo najwyższe, nie było więc ubóstwiania sił przyrody, ani kultu bóstw lokalnych, ani też kultu przodków. Koczowniczy tryb życia nie pozwolił na powstanie pochówków, które powodowałyby dłuższe zatrzymywanie się przy zmarłych, oraz interesowanie się nimi. Ludy pasterskie porzucały swych zmarłych w ich lekkich namiotach, albo też w ziemiankach, których redukcją są późniejsze groby.

W kulturach kopieniackich, matrjarchalnych natomiast, silnym czynnikiem kulturowym był kult przodków pozostający w łączności z rodzajem pochówków:

1. we własnych domach, przyczem rodzina nie zrywała kontaktu ze swymi zmarłymi,
2. w specjalnych mieszkaniach dla zmarłych, jak np. groby pałowe w postaci domków, magazynów, czy trumien.

Z czasem w kulturze wolno-matrjarchalnej zjawily się zabiegi konserwacyjne, prowadzące do mumifikacji zmarłych. Mumifikacja ta, szeroko rozpowszechniona u wielu ludów Starego i Nowego Świata, nieobcą też była ludom europejskim.

Wreszcie, ściślejszy jeszcze kontakt ze zmarłymi osiągnano spożywając części ciała zmarłego, co wynikało z kultowego charakteru, a praktykowane było w klubach męskich i wywierać miało wpływ magiczny. Dopiero gdy zanikły podstawy wierzeniowe tych praktyk powstało na tle już gospodarczym ludożerstwo.

Kult zmarłych w kulturach wolno-matrjarchalnych odcina się jaskrawo i obcym jest kulturom pasterskim. Ma to swoje konsekwencje dla dalszej ewolucji kultury wogóle. Tak więc autor wskazuje na przetrwanie dawnych, tajemnych wierzeń i praktyk klubowych w zabiegach czarownic i czarodziejów, chociaż w zniekształconej i fragmentarycznej formie.

W kulturze pasterskiej natomiast niema miejsca na magję, człowiek zmusza do posłuchu demony, potęgi natury i nawet bóstwa.

W kulturach wolno-matrjarchalnych, oprócz kultu zmarłych i rozwiniętej silnie magji kwitł nadto jeszcze animizm.

Prof. Poniatowski stwierdza jednakże, że animizm, manizm i kult przyrody są późniejszymi wytworami kulturowymi, które, zdaniem jego, uda się w przyszłości sprowadzić do starszych i prostszych źródeł, np. kultu zmarłych.

Pod względem ustroju społecznego lud musiał się w ciągu wieków przystosować do narzuconych mu ram tych zwłaszcza, w które ujmowała go warstwa społeczna, związana bliżej z zasadniczą kulturą pasterską, a dalsza od zasadniczej kultury wolno-matrjarchalnej, wiążącej się bliżej z warstwą włościańską. Te ramy obejmowały nie tylko zakres gospodarczo-polityczny, lecz i stosunki rodzinne, oraz kultowe. Wprowadzono przeciw prawo świeckie, jako element w życiu społecznym ludu zupełnie obcy, oraz prawo kościelne. — Prawo zwyczajowe ludu poczęło z wolna zanikać, co wpłynęło oczywiście silnie na zwyczaje ludu. Zmiana kultu, na którym opierał się rok obrzędowy, oraz zwyczaje rodzinne i zawodowe, wszystko to ulec musiało zmianom, redukcjom i modyfikacjom. Stąd wypływa bardzo niejednokrotnie złożony charakter tych zwyczajów i obrzędów i powoduje różnoraki sposób tłumaczeń ich przez poszczególnych badaczy. Genezę zwyczajów ludu interpretowano głównie kultem sił przyrody, kultem przodków, lub magją wegetacyjną. Prof. Poniatowski twierdzi, że magja wegetacyjna i kult przyrody młodsze są od kultu przodków. Ślady takiego stanu rzeczy widzi autor we wszystkich zwyczajach dorocznych, co jego zdaniem pozostaje w związku z zasadniczą kulturą wolno-matrjarchalną. Kult przodków w tej kulturze wiązał się z pochówkami palowemi, a w miarę zmian tych pochówków zmieniać się musiała ich obrzędowość. Większe modyfikacje obrzędowe nastę-

powwały oczywiście przy przejściu od pochówków palowych do żarowych, które przetrwały na naszych ziemiach do XIX w. Większą zmianę stanowiło również przejście od pochówków żarowych do dzisiejszych sposobów grzebalnych.

Prof. Poniatowski zastanawiając się nad przyczynami tych zmian pochówkowych odrzuca dotychczasowe mniemania różnych autorów prac z tej dziedziny (spalanie ciała dla wyzwolenia duszy i oczyszczenia, spalania celem zabezpieczenia żywych przed umarłymi, itd.). Stawia on hipotezę własną, że mianowicie spopielanie zwłok tam występuje, gdzie jednym ze składników kulturowych jest zasadnicza kultura wolno-matrjarchalna, że dalej, obok spalania zwłok u tego samego ludu występują obrządki palowe, lub mumifikacja zwłok. Spopielanie zwłok mogło tam tylko powstać, gdzie zwłoki otoczone były materiałem palnym. Ponieważ zaś grób palowy najlepiej nadawał się do spalania zatem wyprowadza autor wnioski o spopielaniu na tle pochówku palowego. Gdy w chrześcijaństwie palenie zwłok znikło i obrządek ciałałpalny zastąpił grzebalny — pozostała trumna jako reszta drewnianej konstrukcji, w której niegdyś składano zwłoki, aby je umieścić na platformie palowej.

Na tych pochówkach, oraz ich modyfikacjach opiera autor rozmaite zwyczaje ludu, widząc w różnych rodzajach pochówkowych genezę zwyczajów. Wskazuje np. na niewątpliwie od obrzędów pochówkowych pochodzącą cześć ludu dla ognia i na jego sakralno-magiczny charakter. Sądzi autor, że rola ogni obrzędowych w czasie obrzędów wiosennych i sobótkowych nasuwa przypuszczenie, że może niegdyś w Europie odbywały się obrządki ciałałpalne, podobnie jak dziś w Azji południowo-wsch. i Indonezji, nie zaraz po śmierci osobnika, lecz po upływie dłuższego czasu i w pewnych terminach, np. na wiosnę.

Na tem zasadniczym twierdzeniu o dominującej roli kultu zmarłych w kulturze społecznej i duchowej ludu opiera prof. Poniatowski cały wykład zwyczajów ludu podważając tem samem zakorzenione głęboko poglądy o magji wegetacyjnej i kulcie sił przyrody.

Rozdziałem o zwyczajach prawnych zamyka autor swoje dzieło oparte na głębokich studjach porównawczych, wyposażone w szeroką erudycję etnologiczną i rzucające nowe i zupełnie oryginalne podwaliny pod wierzenio-obrzędową stronę duchowego oblicza

ludu

Bożena Stelmachowska (Poznań).

- Auerbach Walter: Presse u. Gruppenbewusstsein. Vorarb. zur Geschichte der deutschen Arbeiterpresse. Leipzig, Frommhold & Wendler, 1931, str. 96. (2,50 mk).
- Benthuysen A. S. van: Newspaper organization a. accouting. New York, Prentice-Hall, 1931, str. 544. (10 \$).
- Bertaut Jules: L'opinion et les moeurs. Paris, Edition de France, 1931, str. 491. (25 fr).
- Boesch Walter: Zur Geschichte d. politischen Presse im Kanton Luzern von 1848—1914. Zürich, Leemann, 1931, str. 149.
- Böse Georg: Wirtschaft u. Presse. Ein histor.-soziolog. Versuch über d. Wechselwirkungen d. Wirtschaft u. d. Presse. Freudenstadt, Kaupert, 1931, str. VI + 99.
- Brenner Johann: Mystik, Ethik «. Logik. Ein Beitrag zum Verständnis unserer Kulturkrisis. Zürich, Rascher, 1932, str. 301. (6,50 mk).
- Cantor Nathaniel F.: Crime; criminals a. criminal justice. New York, Holt, 1932, str. 487. (2,80 mk).
- Mac Culloch J. A.: Medieval faith a. fable. Forew. by sir J. G. Frazer. London, Harrap, 1932, str. 345.
- Ettinger Clayton J.: The problem of crime. New York, Long & Smith, 1932, str. 546. (3 \$).
- Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens. In Verb. mit K. Beyerle u. Georg Schreiber hrsgb. v. Heinrich Finke. Bd. III. Münster, Aschendorff, 1931, str. 460 in 4°. (20,50 mk).
- Handbuch des öffentlichen Lebens. Staat, Politik, Wirtschaft), Verkehr, Kirche, Presse, Bildungswesen, Verbände, Ausland, Statistik. 6. Ausg. d. Politischen Almanachs. Hrsgb. v. Maximilian Müller-Jabusch. Leipzig, Koehler, 1931, str. XXIV + 1051. (25 mk).
- Henning Albert F.: Ethics a. practices in journalism. New York, Long & Smith, 1932, str. 212. (1,50 \$).
- Henting Hans: Die Strafe Ursprung, Zweck, Psychologie. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1932, str. 292. (8,25 mk).
- Hoffner Manfred: Kriminalität u. Schule. Eine Untersuchung über d. Verhalten von 163 straffällig gewordenen Minderjährigen während ihrer Schulzeit. Leipzig, Wiegandt, 1932, str. 39. (2 mk).
- Levy-Brühl H., Escara J., Julien G. et Maunier R.: Salle de travail d'ethnologie juridique. (Etudes de sociologie et d'ethnologie juridiques. 4). Paris, Domat-Montchrestien, 1931, str. 91. (20 fr).
- Lorenz Emil: Chaos u. Ritus. Über d. Herkunft der Vegetationskulte. Wien, Int. Psychoanalyt. Verlag, 1932, str. 64. (Abdr. aus „Imago" — 2 mk).
- Maccoby Simon: Eighteenth century England. New York, Longmans, 1931, str. 448. (2,60 \$).
- Müller Erich: Sittengeschichte Russlands Entwicklung der sozialen Kultur Russlands im 20 Jh. Lfg. 1, str. 64 in 4°. Stuttgart, Putnam, 1931. (3,75 mk).

- Pflüger Paul: Die geistigen Strömungen Europas im 19. u. 20. Jahrhundert. Zurich 1932, Orell Füssli, str. IV + 52.
- Propyläen Weltgeschichte. Der Werdegang d. Menschheit in Gesellschaft u. Staat, Wirtschaft u. Geistesleben. Hrsg. v. Walter Goetz. Bd. III. Das Mittelalter bis zum Ausgang der Staufer 400—1250. Bearb. v. W. Goetz u., and. Berlin, Propyläen-Verlag, 1932, str. XXXII + 696 in 1°. (30,60 mk).
- Raffalovitch A.: L'abominable vénalité de la presse. D'après les documents des Archives russes. 1897—1917. Paris, Libr. du travail, 1931, str. XXXI + 450. (25 fr).
- Ragonesi Giannetto: Era nuova. Elementi di coltura poscita. Roma, Albright & Segati, 1931, str. VIII + 149.
- Rham Jean de: Le regime de la presse quant au droit de reproduction. Etude comparative des principales dispositions nationales et internationales concernant la question. Lausanne, Geneux, 1932, str. 185.
- Richardson Lyon N.: A history of early American magazines, 1741—1789. New York, Nelson, 1931, str. 425.
- Robertson William Spence: History of the Latin-American nations. 2. ed. rev. a. enl. New York, Appleton, 1932, str. 839. (5 \$).
- Rodenberg Harry: Die Kulturen der Hirten, Jäger u. Sammler Südwestafrikas in ihrer Abhängigkeit von der Landschaft. Bad Segeberg, Wäser, 1931, str. 177 + 2 tb.
- Schmidt-Rohr Georg: Die Sprache als Bildnerin d. Völker. Eine Wesens- u. Lebenskunde d. Volkstümer. Jena, Diederichs, 1932, str. 415. (9,80 mk).
- Storz Werner: Die Anfänge der Zeitungskunde. Halle, Klinz, 1931, str. 116.
- Swanton J. R.: Source material for the social a. ceremonial life of the Choctaw Indians. Washington, Supt. Docs. 1931, str. VII + 282.
- Talbot P. Amaury: Tribes of the Niger Delta, their religion a. customs. London, Sheldon, 1932, str. 1932.
- Thurnwaid Richard: Die menschliche Gesellschaft. III: Werden, Wandel u. Gestaltung d. Wirtschaft im Lichte d. Völkerforschung. Berlin, de Gruyter, 1932, str. VII + 248 + 12 tb. (15,30 mk).
- Tumlirz Otto: Die Kultur d. Gegenwart u. das deutsche Bildungsideal. Leipzig, Klinkhardt, 1932, str. 266. (8,60 mk).
- Warren Low: Journalism from A to Z. Introd. by A. P. Robbins. New rev. ed. London, Joseph, 1931, str. 346.
- Western influences in modern Japan. A series of papers on cultural relations. By Inazo Ota Nitabe a. an. Chicago, Univ. of Chic. Press, 1931, str. 544.
- Wirz Paul: Die totemistischen u. sozialen Systeme in Holländisch-Neuguinea. Bandoeng, Nix, 1932, str. 79.
- Zen Chen II. Sophia: Symposium on Chinese culture. New York, Stechen, 1931, str. 373. (5 \$).

VII.
Varia.

- Abboth Edith: Social welfare a. professional education. Chicago: Univ. of Chic. Pr., 1931, str. 188. (2 \$).
- Abel Hedwig: Ratgeber für die Praxis der Jugendfürsorge. Zum Gebrauch d. Fürsorgerinnen u. anderer in d. Jugendfürsorge tätigen Personen u. Behörden. Jena, Fischer, 1932, str. XIV + 192. (9 mk).
- Barth Margaret u. Niemeyer Annemarie: Über die häusliche Hilfeleistung von Kindern. Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932, str. 44. (1,80 mk).
- Beckmann Johannes: Die katholische Missionsmethode in China in neuester Zeit (1842--1912). Geschichtl. Untersuch. über Arbeitsweisen, ihre Hindernisse u. Erfolge. Immensee, Verlag d. Missionshauses Bethlehem, 1931, str. XVI + 202. (9 fr. szw.).
- Benn Ernest sir: The confessions of a capitalist. Cheap, edit. London, Benn, 1932, str. 224.
- Butler Nicholas Murray: Looking forward: what will the american people do about it? New-York, Scribner, 1932, str. 432. (3 \$).
- Cohen Percy: The british system of social insurance. Introd. by N. Chamberlain. London, Allan, 1932, str. 278.
- Grundriss der sozialen Medizin. Hrsgb. von Franz Ickert u. Johannes Weicksel. Leipzig, Barth, 1932, str. IX + 384 + 102 tabl, in 4°. (23,70 mk).
- Handbook of reference centers for international affairs. Paris, Int. Inst. of Intellectual Co-op. League of Nations 1931, str. 164. (1 \$).
- Kanzler Rudolf: Bayerns Kampf gegen den Bolschewismus. Geschichte d. bayer. Einwohnerwehren. München, Parcus, 1931, str. X + 295, in 4°. (14 mk).
- Kraut Reinhard: Island u. sein Alkoholverbot. Berlin, Neuland-Verlag, 1932, str. 51. (1,25 mk).
- Learned W. S.: Realism in american education. London, Oxford Univ. Press, 1932.
- Liggett Walter W.: The rise of Herbert Hoover. New-York, Fly, 1932, str. 389. (3,50 \$).
- Lipmann Otto: Lehrbuch d. Arbeits Wissenschaft. Jena, G. Fischer, 1932. str. VIII + 450. (22 mk).
- Macchio Karl Frhr. v.: Wahrheit. Fürst Bülow u. ich in Rom. Wien, Jung Österreich Verlag, 1931, str. 137.
- Mazyck Walter H.: George Washington a. the negro. Washington, Associated Publ., 1932, str. 187. (2,15 \$).
- Nötzel Karl: Die soziale Frage: München, P. Müller, 1931, str. 190. (4,50 mk)

- Organisation de l'assistance publique en France. Paris, Carus, 1931, str. 136 in 4°.
- Osman Joseph Millard: Les oeuvres sociales fondées à New York pour les enfants infirmes. Paris, Mechelinck, 1931, str. 148.
- Powers James H.: Years of tumult; the world since 1918. New York, Norton, 1932, str. 345. (3 \$).
- Ross George Alexander: Behavior and destiny. A christian view. Stanford Univ. Cal., Stanford Univ. Press, 1931, str. 71. (1 \$).
- Smith William A.: The secondary education in the United States. New York, Macmillan, 1932, str. 445. (2,40 \$).
- Steffes Johann Peter: Die Abrüstung. Eine Forderung d. Weltmeinung u. d. Weltgewissens. Köln, GildeVerlag, 1932, str. XI + 161. (3,75 mk).
- Steuer mann Carl: Der Mensch auf der Flucht. Berlin, Fischer, 1932, str. 222. (2 mk).
- Sundt Edwin E.: The country church a. our generation. New York, Revell 1932, str. 160. (1,50 \$).
- Thomson Valentine: Young Europe. Garden City. New York, Doubleday, 1932, str. 350. (3 \$).
- Towne Ezra Thayer: Social problems. 3. rev. ed. New York, Macmillan, 1932, str. 512. (1,68 \$).
- Ulrich Friede: Die weltanschaulichen Grundlagen der Wohlfahrtspflege Berlin, Heymann, 1932, str. VII + 142. (8 mk).
- Werner Hans: Geschichte des Taubstummenproblems bis ins 17. Jahrhundert. Jena, Fischer, 1932, str. XI + 275. (12 mk).
- Woody Thomas: New minds, new men? New York, Macmillan, 1932, str. 528 (4 \$).